

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

"ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ :
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ INTERION S.A. "

Λυκάκης Γεώργιος

Επιβλέπων Καθηγητής : Παντελής Παντελίδης

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου
Πειραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην
Οικονομική και Επιχειρησιακή Στρατηγική

Πειραιάς, Οκτώβριος 2020
UNIVERSITY OF PIRAEUS
DEPARTMENT OF ECONOMICS

**MASTER PROGRAM IN
ECONOMIC AND BUSINESS STRATEGY**

MASTER THESIS

**" FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN BULGARIA:
THE CASE OF INTERION S.A. "**

Lykakis George

Supervising Professor: Pantelis Pantelidis

Master Thesis submitted to the Department of Economics of the University of Piraeus in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Economic and Business Strategy

Piraeus, Greece, October 2020

Στην οικογένειά μου και στους καθηγητές μου.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ από καρδίας τον καθηγητή μου κ. Παντελή Παντελίδη για την πολύτιμη βοήθεια του στην συγγραφή της μεταπτυχιακής μου διατριβής. Και όλους τους καθηγητές μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών. Επίσης να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν να συλλέξω τις πληροφορίες που ήταν απαραίτητες για την διπλωματική εργασία και την οικογένεια μου για την υποστήριξη της όλα αυτά τα δύσκολα χρόνια των σπουδών μου.

ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ : Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ INTERION S.A.

Σημαντικοί Όροι: ΑΞΕ , ION A.E. , Βουλγαρία , Οικονομική Ανάπτυξη , Interion S.A.

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη Μεταπτυχιακής Διατριβής παρουσιάζεται το γενικό θεωρητικό πλαίσιο που διέπει την συμπεριφορά των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) , και ειδικότερα η παρουσίαση και ανάλυση των άμεσων ξένων επενδύσεων της Βουλγαρίας μέσα από το παράδειγμα επένδυσης μιας ελληνικής εταιρείας της ION A.E. Συγκεκριμένα αναλύονται οι κύριοι παράγοντες που προσδιορίζουν και επηρεάζουν την συμπεριφορά και το πλαίσιο λειτουργίας της χώρας και στην συνέχεια αναλύεται η σχέση ανάμεσα στις εισερχόμενες άμεσες ξένες επενδύσεις της χώρας με την οικονομική ανάπτυξη αυτής. Η κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος και η προσπάθεια μετάβασης στον δυτικό τρόπο ζωής , ενώ παράλληλα συνεχίζεται η προσπάθεια της χώρας να ακολουθήσει μία σειρά σημαντικών μεταρρυθμίσεων ως συνέπεια της προσέλκυσης ΑΞΕ από ξένες πολυεθνικές επιχειρήσεις . Για την ανάλυση της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν οικονομικά στοιχεία για την χρονική περίοδο 1990-2019.

Τέλος αναλύεται πλήρως το παράδειγμα της ελληνικής εταιρείας ION A.E. με την ίδρυση της θυγατρικής INTERION S.A. στην Βουλγαρία . Η γεωστρατηγική της θέση , τα οικονομικά της αποτελέσματα , το μικροοικονομικό της περιβάλλον , η στρατηγική μανάτζμεντ και μάρκετινγκ καθώς και η πολιτική τιμών που ακολουθεί η θυγατρική είναι μερικά από τα θέματα που θα μας απασχολήσουν.

FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN BULGARIA: THE CASE OF INTERION S.A.

Keywords: FDI, Bulgaria, ION S.A., Economic growth, INTERION S.A.

Abstract

The present study of the Master's Thesis presents the general theoretical framework that governs the behavior of Foreign Direct Investment (FDI) , and in particular the presentation and analysis of foreign direct investment in Bulgaria through the example of an investment of a Greek chocolate industry ION S.A. Specifically , the study analyzed the main factors that determine and influence the country's behavior and operational framework of this country also then relationship between the foreign direct investment inflow to Bulgaria with economic growth of this. The collapse of the communist regime in Bulgaria and the effort to switch to the market economy system, while at the same time the country continues efforts to follow a series of important reforms as a result of attracting FDI by foreign multinational companies. Financial data for the period 1990-2019 were used for the analysis of the research.

Finally, the example of the Greek chocolate industry ION S.A.is fully analyzed. The Greek company established a subsidiary, INTERION S.A. in Bulgaria area. The study analyzes the geostrategic position, financial results, microeconomic environment, management and marketing strategy and pricing policy.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Περιεχόμενα Διατριβής.....	13
Κατάλογος Πίνακας.....	15
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	17
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή.....	19
Κεφάλαιο 2: Το διεθνές εμπόριο και οι ΑΞΕ ως φορείς Οικονομικής Ανάπτυξης.....	22
2.1 Το διεθνές εμπόριο.....	22
2.2 Η Σχέση των ΑΞΕ και της Οικονομικής Ανάπτυξης.....	25
Κεφάλαιο 3: Θεωρητική Ανάλυση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων.....	28
3.1 Άμεσες ξένες Επενδύσεις Ορισμοί	28
3.2 Ιστορική Αναδρομή Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στον Κόσμο.....	30
3.3 Ορισμός Πολυεθνικής Επιχείρησης.....	37
3.4 Βασικοί Τρόποι Πραγματοποίησης ΑΞΕ.....	39
3.4.1 Θυγατρική Αποκλειστικής Ιδιοκτησίας.....	39
3.4.2 Διεθνής Κοινοπρακτική Επιχείρηση (International Joint Venture).....	40
3.4.3 Μερική Εξαγορά (partial acquisition).....	41
3.5 Βασικοί Τύποι ΑΞΕ.....	41
3.6 Θεωρίες Άμεσων Ξένων Επενδύσεων.....	43
3.7 Παράγοντες Προσέλκυσης ΑΞΕ.....	45
3.8 Θετικές Επιπτώσεις από την πραγματοποίηση ΑΞΕ.....	51
3.9 Αρνητικές Επιπτώσεις από την πραγματοποίηση των ΑΞΕ.....	52
Κεφάλαιο 4 : Η περιοχή των Βαλκανίων και η περίπτωση της Βουλγαρίας.....	55
4.1 Η περιοχή των Βαλκανίων.....	55
4.2 Το προφίλ και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της Βουλγαρίας.....	60
4.3 Ιστορική Αναδρομή της Βουλγαρίας.....	62
4.4 Η Βουλγαρία του Σήμερα.....	65
4.5 Το Οικονομικό Προφίλ της Βουλγαρίας.....	70
4.6 Κίνητρα / Αντικίνητρα επένδυσης στην Βουλγαρία.....	83
4.7 S.W.O.T. analysis Βουλγαρίας.....	86
4.8 Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Βουλγαρία.....	91
4.8.1 Η Γεωγραφική κατανομή των ΑΞΕ στην Βουλγαρία.....	102
4.8.2 Η κατανομή των ΑΞΕ στην Βουλγαρία ανά τομέα παραγωγής.....	104

4.9 Η επενδυτική Δραστηρ. της Ελλάδας στον γεωγραφικό χώρο της Βουλγαρίας.....	108
Κεφάλαιο 5: Οικονομικό Μοντέλο.....	111
5.1 Παρουσίαση των δεδομένων του υποδείγματος.....	111
5.2 Εκτίμηση Παλινδρόμησης.....	120
5.3 Έλεγχοι στα Κατάλοιπα.....	124
5.4 Μετασχηματισμός του υποδείγματος.....	128
5.5 Γραμμική Απεικόνιση των Μεταβλητών του Υποδείγματος.....	132
Κεφάλαιο 6 : Η Ελληνική Σοκολατοβιομηχανία ION A.E.....	135
6.1 Οι Ελληνικές Βιομηχανίες Σοκολάτας.....	135
6.2 Εισαγωγή στην ION A.E.....	136
6.3 Ιστορική Αναδρομή ION A.E.....	138
6.4 Το Προφίλ της Μητρικής Εταιρείας ION A.E.....	142
6.5 Τα Κύρια Προϊόντα της ION A.E.....	148
6.6 Τα Οικονομικά Στοιχεία της ION A.E.....	158
6.7 Μελλοντικές Προοπτικές της ION A.E.....	160
Κεφάλαιο 7: Η ΑΞΕ της ION A.E. στην Βουλγαρία και η ίδρυση της θυγατρικής της INTERION S.A.....	165
7.1 Η επιλογή της ίδρυσης της θυγατρικής στην Βουλγαρίας.....	165
7.2 Το Προφίλ της Θυγατρικής INTERION S.A.....	167
7.3 Τα Προϊόντα της INTERION S.A.....	169
7.4 Τα Οικονομικά στοιχεία της INTERION S.A.....	173
7.5 S.W.O.T. analysis της INTERION S.A.....	175
7.6 Το Μίκρο-περιβάλλον (μοντέλο M.Porter) της INTERION S.A.....	181
7.7 Τα πλεονεκτήματα της ΑΞΕ της ION A.E. στην Βουλγαρία.....	188
7.8 Διεθνής Στρατηγική Μάνατζμεντ της INTERION S.A.....	190
7.9 Διεθνής Στρατηγική Marketing της INTERION S.A.....	193
Κεφάλαιο 8 : Συμπέρασμα.....	204
Παράρτημα.....	206
Βιβλιογραφία Μεταπτυχιακής Διατριβής.....	209

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1 Σχέση ΑΞΕ , Διεθνούς Εμπορίου και Licensing.....	44
Πίνακας 3.2 Οι πιο σημαντικοί Παράγοντες πραγματοποίησης ΑΞΕ 2019.....	49
Πίνακας 3.3 Οι Θετικές και οι αρνητικές επιπτώσεις των ΑΞΕ.....	54
Πίνακας 4.1 Α.Ε.Π. Βαλκανικών Χωρών 2018.....	57
Πίνακας 4.2 Εισερχόμενες ΑΞΕ (2018) εκατ.....	59
Πίνακας 4.3 Σωρευμένες εισροές ΑΞΕ ως ποσοστό % του ΑΕΠ στις χώρες των Βαλκανίων 2007.....	92
Πίνακας 4.4 Εισερχόμενες ΑΞΕ Βουλγαρίας εκατ.(\$) 1990-2019.....	98
Πίνακας 4.5 Οι Μεγαλύτεροι Επενδυτές στην Βουλγαρία για το 2019.....	103
Πίνακας 4.6 Η κατανομή των ΑΞΕ στην Βουλγαρία ανά τομέα παραγωγής (2019)....	105
Πίνακας 5.1 ΑΕΠ Βουλγαρίας σε τιμές αγοράς (\$) (1990-2019).....	113
Πίνακας 5.2 Περιγραφική Στατιστική της μεταβλητής ΑΕΠ Βουλγαρίας σε τιμές αγοράς (1990-2019).....	114
Πίνακας 5.3 Εισερχόμενες ΑΞΕ Βουλγαρίας σε Δολάρια (1990-2019).....	117
Πίνακας 5.4 Περιγραφική στατιστική της μεταβλητής των εισερχομένων ΑΞΕ της Βουλγαρίας σε Δολάρια για την περίοδο (1990-2019).....	118
Πίνακας 5.5 Παλινδρόμηση Υποδείγματος.....	120
Πίνακας 5.6 Περιγραφικά στατιστικά Καταλοίπων.....	124
Πίνακας 5.7 Παλινδρόμηση Μετασχηματισμένου Υποδείγματος.....	129
Πίνακας 6.1 Καθαρές Πωλήσεις ION Α.Ε. ανά έτος.....	158
Πίνακας 6.2 Καθαρά Κέρδη Προ Φόρων ION Α.Ε. ανά έτος.....	159
Πίνακας 7.1 Καθαρές Πωλήσεις της INTERION S.A. ανά έτος.....	173
Πίνακας 7.2 Καθαρά Κέρδη Προ φόρων της INTERION S.A. ανά έτος.....	174

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 3.1 Αξία Εξερχόμενων ΑΞΕ 1960	31
Διάγραμμα 3.2 Αξία Εξερχόμενων ΑΞΕ 1989.....	32
Διάγραμμα 3.3 Αξία Εξερχόμενων ΑΞΕ 2017.....	33
Διάγραμμα 3.4 Αξία Εισερχόμενων ΑΞΕ 1980.....	34
Διάγραμμα 3.5 Αξία Εισερχόμενων ΑΞΕ 1990.....	35
Διάγραμμα 3.6 Αξία Εισερχόμενων ΑΞΕ 2017.....	36
Διάγραμμα 4.1 Απογραφή Πληθυσμού Βουλγαρίας (1880-2011).....	69
Διάγραμμα 4.2 Πληθυσμός Βουλγαρίας (1960-2018).....	70
Διάγραμμα 4.3 Ετήσιος Ρυθμός Ανάπτυξης ΑΕΠ (2017-2020).....	73
Διάγραμμα 4.4 Μακροχρόνιος Δείκτης Ανεργίας Βουλγαρίας (2000-2020).....	73
Διάγραμμα 4.5 Ρυθμός Αύξηση ΑΕΠ της Βουλγαρίας (2000-2018).....	75
Διάγραμμα 4.6 ΑΕΠ της Βουλγαρίας (2006-2019).....	76
Διάγραμμα 4.7 Σύνθεση του ΑΕΠ Βουλγαρίας 2017.....	77
Διάγραμμα 4.8 Κατά Κεφαλήν Εισόδημα Βουλγαρίας (2006-2018).....	78
Διάγραμμα 4.9 Καθαρός Μέσος Μηνιαίος Μισθός Ευρώπης 2017.....	79
Διάγραμμα 4.10 Εκτιμώμενο Ωρομίσθιο Κόστος Εργασίας Ευρώπης 2019.....	80
Διάγραμμα 4.11 Δείκτης Μακροχρόνιας Ανεργίας (1999-2019) ως (%)......	81
Διάγραμμα 4.12 Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών Βουλγαρίας.....	82
Διάγραμμα 4.13 Δείκτης Πληθωρισμού Βουλγαρίας 2010-2020.....	82
Διάγραμμα 4.14 Εισερχόμενες ΑΞΕ Βουλγαρίας ποσοστό(%) του ΑΕΠ 1990-2019.....	96
Διάγραμμα 4.15 Εισερχόμενες ΑΞΕ Βουλγαρίας εκατ.(\$) 1990-2019.....	97
Διάγραμμα 4.16 Οι Μεγαλύτεροι Επενδυτές στην Βουλγαρία για το 2019.....	104
Διάγραμμα 4.17 Η Κατανομή των ΑΞΕ στην Βουλγαρία ανά τομέα παραγωγής 2019.....	106
Διάγραμμα 4.18 Η Κατανομή των ΑΞΕ στην Βουλγαρία ανά τομέα Δραστηριότητας 2019.....	107
Διάγραμμα 4.19 Η Κατανομή των Ελληνικών Επιχειρήσεων στην Βουλγαρία 2019.....	110
Διάγραμμα 5.1 Ιστόγραμμα της μεταβλητής ΑΕΠ Βουλγαρίας σε τιμές αγοράς (1990-2019).....	116

Διάγραμμα 5.2 Ιστόγραμμα της μεταβλητής ΑΞΕ Βουλγαρίας σε Δολάρια (1990-2019).....	119
Διάγραμμα 5.3 Ιστόγραμμα Παλινδρόμησης.....	123
Διάγραμμα 5.4 PP PLOT Καταλοίπων.....	125
Διάγραμμα 5.5 Διάγραμμα Σημείων των Καταλοίπων.....	126
Διάγραμμα 5.6 Διάγραμμα Σημείων των Καταλοίπων και Προβλεπόμενων Τιμών.....	127
Διάγραμμα 5.7 Διάγραμμα Σημείων Μεταβλητών (ΑΕΠ-ΑΞΕ).....	128
Διάγραμμα 5.8 Ιστόγραμμα Παλινδρόμησης Μετασχηματισμένου Υποδείγματος.....	131
Διάγραμμα 5.9 Γραμμική Απεικόνιση Μεταβλητής ΑΕΠ Βουλγαρίας 1990-2019.....	132
Διάγραμμα 5.10 Γραμμική Απεικόνιση Μεταβλητής LN ΑΕΠ Βουλγαρίας 1990-2019.....	132
Διάγραμμα 5.11 Γραμμική Απεικόνιση Μεταβλητής εισροές ΑΞΕ 1990-2019.....	133
Διάγραμμα 5.12 Γραμμική Απεικόνιση Μεταβλητής εισροές LN ΑΞΕ 1990-2019.....	133
Διάγραμμα 5.13 Γραμμική Απεικόνιση Καταλοίπων.....	134
Διάγραμμα 5.14 Γραμμική Απεικόνιση LN Καταλοίπων.....	134
Διάγραμμα 6.1 Καθαρές Πωλήσεις ION A.E. ανά έτος.....	158
Διάγραμμα 6.2 Καθαρά Κέρδη Προ φόρων ION A.E. ανά έτος.....	159
Διάγραμμα 7.1 Καθαρές Πωλήσεις της INTERION S.A. ανά έτος.....	173
Διάγραμμα 7.2 Καθαρά Κέρδη Προ φόρων της INTERION S.A. ανά έτος.....	174

Κεφάλαιο 1 : Εισαγωγή

Από την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα μέχρι και σήμερα παρατηρούμε την πλήρη φιλελευθεροποίηση των αγορών , αυτό είχε ως συνέπεια την εγκατάλειψη της κρατικής παρέμβασης και ρύθμισης των αγορών , την πλήρη απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού τομέα και την πλήρη ελευθερία της κίνησης των κεφαλαίων. Το σημαντικότερο κοινωνικοοικονομικό γεγονός μετά τον β παγκόσμιο πόλεμο δεν ήταν άλλο από την πλήρη πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης , της ενωμένης Γιουγκοσλαβίας , της Τσεχοσλοβακίας και γενικότερα η μετάβαση των χωρών αυτών στην οικονομία της αγοράς και στον πολιτικό φιλελευθερισμό απασχόλησε πολύ τους οικονομικούς και πολιτικούς μελετητές της εποχής , όλα αυτά όμως είχαν σαν αποτέλεσμα της ενοποίηση της παγκόσμιας οικονομίας δηλαδή την φιλελευθεροποίηση της οικονομίας και της πλήρης ελευθερία κίνησης κεφαλαίων και επενδύσεων σε οποιαδήποτε μέρος του κόσμου πλην ελαχίστων εξαιρέσεων (Κούβα , Βόρειο Κορέα). Η σημερινή κατάσταση στην παγκόσμια οικονομία χαρακτηρίζεται από μεγάλη οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών ανά την υφήλιο , όχι μόνο τεράστια αύξηση των επενδυτικών κεφαλαίων αλλά και διαφαινόμενη οικονομική ολοκλήρωση με την συμμετοχή ολοένα και παραπάνω χωρών στην δημιουργία εμπορικών ενώσεων – σχέσεων. Η Ε.Ε. με τα 27 μέλη που την αποτελούν , οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής , η Ιαπωνία και φυσικά η μεγάλη αναδύομενη οικονομική δύναμή του 20^ο αιώνα που ακούει στο όνομα Κίνα αποτελούν τους κύριους πυλώνες της παγκόσμιας οικονομικής ολοκλήρωσης . Με λίγα λόγια διατηρείται η κυριαρχία του αναπτυγμένου κόσμου στο διεθνές εμπόριο αγαθών με ταυτόχρονη ενίσχυση του ρόλου των οικονομιών που χαρακτηρίζονται ως αναδυόμενες οικονομίες , έτσι διατηρείται η υψηλή εμπορική ολοκλήρωση του αναπτυγμένου κόσμου και η παράλληλη αύξηση της εμπορικής ολοκλήρωσης των αναδυόμενων οικονομιών. Η σημασία των ΑΞΕ στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών και της παγκόσμιας οικονομικής ζωής έχει γερά θεμέλια πλέον και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι αυτής , έτσι έγιναν αντικείμενο θεωρητικής και εμπειρικής μελέτης σε παγκόσμια κλίμακα.

Οι χώρες προσπαθούν με κάθε τρόπο να προσφέρουν κίνητρα επενδύσεων στις πολυεθνικές εταιρείες γιατί αυτό αντανακλά θετικά στα μακροοικονομικά τους στοιχεία και όχι μόνο , κίνητρα όπως διάφορες διευκολύνσεις , φοροαπαλλαγές , επιδοτήσεις κτλ. ,

αποτελούν μερικά από τα μέτρα προσέλκυσης ξένου κεφαλαίου. Βεβαίως υπάρχει και η δυνατότητα των χωρών αυτών να επιβάλουν προληπτικά μέτρα όταν παρατηρήσουν απόκλιση των συμφερόντων τους από τις Πολυεθνικές εταιρείες.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και για τους λόγους που αναφέραμε πιο πάνω οι αναπτυσσόμενες χώρες οδηγούνται σε κοσμοϊστορικές αλλαγές σε όλα τα επίπεδα(οικονομικό ,νομικό, πολιτικό , κοινωνικό) για να προσελκύσουν εισροές ΑΞΕ με την πεποίθηση ότι θα έχουν ραγδαία αύξηση της οικονομικής τους κατάστασης. Έτσι οδηγηθήκαμε στην εποχή της παγκοσμιοποίησης η οποία αποτελεί μια διαδικασία γεωγραφικής επέκτασης της οικονομικής και πολιτισμικής κουλτούρας , διασύνδεσης και ανταλλαγής και αποτελεί από μόνο του γεγονός σταθμό στην ιστορία της ανθρωπότητας. Φυσικά όλα τα παραπάνω έχουν σαν βάση το καπιταλιστικό σύστημα που έρχεται εις πέραν με την διεθνοποίηση των αγορών και την εισαγωγή όλων των κανόνων της φιλελεύθερης οικονομίας. Έτσι η ανθρωπότητα περνάει στην φάση της οικονομικής θεωρίας της παγκόσμιας αγοράς η οποία εξηγεί την λειτουργία του εθνικού και διεθνές οικονομικού συστήματος. Στο αρχικό χρονικό διάστημα μετά την πτώση του υπαρκτού Σοσιαλισμού στην Βουλγαρία οι ΑΞΕ ήταν αρκετά περιορισμένες , αφορούσαν κυρίως τομείς όπως των τροφίμων , την μεταποίηση κτλ. , στην συνέχεια είχαμε ραγδαία αύξηση των ΑΞΕ κυρίως σε τομείς που αφορούν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες , τηλεπικοινωνίες και κατασκευές. Η ενταξιακή πορεία της χώρας άλλαξε τα πάντα και στον τομέα των ΑΞΕ , αφού υιοθετήθηκαν σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις σε όλους τους τομείς.

Σκοπός τούτης της εργασίας είναι να αναλυθεί η επιλογή της Βουλγαρίας ως προορισμός επενδύσεων από τις Πολυεθνικές εταιρείες παγκοσμίως και η μελέτη της σχέσης ανάμεσα στις ΑΞΕ και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας όπως έχει διαμορφωθεί τα τελευταία 30 χρόνια. Εξετάζονται αρχικά οι θεωρίες των ΑΞΕ και πως αυτές επιδρούν στις οικονομίες των χωρών που τις υποδέχονται , κατόπιν παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο των ΑΞΕ , η ιστορική αναδρομή αυτών , οι διάφορες μορφές και οι σημαντικότερες θεωρίες οι οποίες ερμηνεύουν τις ΑΞΕ.

Κατόπιν , πραγματοποιείται η ανάλυση της Βουλγαρίας έτσι όπως θα την προσέγγισε μία πολυεθνική επιχείρηση , δηλαδή η οικονομία της χώρας , το νομικό πλαίσιο , η ιστορική της διαδρομή , η κουλτούρα της , η γεωπολιτική της θέση , η θρησκεία της και τα κοινωνικά

προβλήματα που την περιτριγυρίζουν, επίσης πως οι ΑΞΕ επηρεάζουν αυτούς τους τομείς. Στην συνέχεια πραγματοποιείτε στατιστική ανάλυση κατά την χρονική περίοδο από την μετάβαση μέχρι σήμερα.

Κλείνοντας παρουσιάζουμε το παράδειγμα επένδυσης μίας ελληνικής βιομηχανίας σοκολάτας (ION A.E.) στον γεωγραφικό χώρο της Βουλγαρίας με την ίδρυση της θυγατρικής εταιρείας INTERION S.A. Αναλύονται όλες οι οικονομικές πρακτικές της εταιρείας , η μεθοδολογία της επιχειρηματικότητας καθώς και οι στρατηγικές που ακολουθήθηκαν.

Κεφάλαιο 2 : Το διεθνές εμπόριο και οι ΑΞΕ ως φορείς Οικονομικής Ανάπτυξης

Η ανάλυση του χαρακτήρα και των συνεπειών του διεθνούς εμπορίου υπήρξε από τα σημαντικότερα θέματα των κλασσικών οικονομολόγων αλλά και των σύγχρονων αναλυτών της οικονομικής θεωρίας. Από την εποχή των κλασσικών , το διεθνές εμπόριο έγινε αντικείμενο μελέτης για την ερμηνεία της οικονομικής ανάπτυξης και της εξέλιξης του καπιταλιστικού συστήματος. Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται το διεθνές εμπόριο , η οικονομική ανάπτυξη που προκύπτει και το πώς οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών.

2.1 Το διεθνές εμπόριο

Ο πρώτος οικονομολόγος που έκανε λόγο για το διεθνές εμπόριο και το κατέστησε ως πρωταρχικό παράγοντα οικονομικής μεγέθυνσης είναι ο A.Smith. Πιο συγκεκριμένα ο σπουδαίος αυτός οικονομολόγος τονίζει ότι το διεθνές εμπόριο είναι η φυσική τάση του ανθρώπου για ανταλλαγή , επέκταση των αγορών και ιδιαίτερα επέκταση των διεθνών αγορών.

Χώρες που αδυνατούν να διευρύνουν τις οικονομικές τους σχέσεις σε διεθνές επίπεδο , περιορίζουν πολύ την οικονομική τους ανάπτυξη σε μικρότερα επίπεδα από αυτά που θα μπορούσαν να πετύχουν με τις δεδομένες πλουτοπαραγωγικές πηγές που διαθέτουν , με άλλα λόγια οι χώρες αυτές είναι καταδικασμένες να παραμένουν σε κατάσταση υπανάπτυξης. Επίσης όπως μας τονίζει K.Marx το διεθνές εμπόριο αποτελεί μία πολύ σημαντική αντίρροπη δύναμη στο ποσοστό κέρδους , και συμπληρώνει λέγοντας ότι το διεθνές εμπόριο μέσω των φτηνών τιμών έχει ευεργετική επίδραση ή όχι ,στα «βάρβαρα» έθνη , δεδομένου ότι με τον τρόπο αυτό εντάσσονται στο καπιταλιστικό μοντέλο. Τα ερωτήματα που καλούνται να απαντήσουν οι θεωρίες του διεθνούς εμπορίου και της οικονομικής ανάπτυξης είναι τα ακόλουθα :

- Ποιος είναι ο ρόλος του διεθνούς εμπορίου στην διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης;
- Ποιο μοντέλο διεθνών συναλλαγών πρέπει να υιοθετήσουν οι «φτωχές» χώρες ;

- Ποιες είναι οι συνέπειες των μέτρων εμπορικής πολιτικής για τις χώρες όταν αυτές υιοθετήσουν πρότυπο διεθνούς εμπορίου ;
- Σε ποιο βαθμό ανταποκρίνονται οι κλασσικές και νεοκλασσικές θεωρίες που διέπουν το διεθνές εμπόριο ;
- Πώς συνδέεται το διεθνές εμπόριο με την κατανομή του εισοδήματος και της οικονομικής δύναμης μεταξύ των αναπτυγμένων και των υπανάπτυκτων οικονομιών ;

1) Θεωρία του Απόλυτου Πλεονεκτήματος

Η θεωρία του Απόλυτου Πλεονεκτήματος (absolute advantage) διατυπώθηκε από τον πατέρα της οικονομικής θεωρίας τον Βρετανό οικονομολόγο Adam Smith . Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι μία χώρα πρέπει να εξάγει αγαθά ή υπηρεσίες στις οποίες είναι πιο παραγωγική από άλλες χώρες και να κάνει εισαγωγές σε αγαθά ή υπηρεσίες από χώρες που είναι πιο παραγωγικές από αυτήν.

2) Θεωρία του Συγκριτικού Πλεονεκτήματος

Σύμφωνα με την θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος (theory of comparative advantage) ή την θεωρία του Ricardo , το διεθνές εμπόριο οδηγεί τις χώρες να εξειδικευτούν στην παραγωγή εκείνων των προϊόντων για τα οποία κατέχουν κάποιο πλεονέκτημα στο κόστος παραγωγής τους. Έχοντας πάρει αυτό ως δεδομένο , η σύναψη εμπορικών σχέσεων είναι αμοιβαία επωφελής , και οδηγεί σε πιο αποτελεσματική εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών , με συνέπεια να αυξάνεται η παγκόσμια παραγωγή και κατανάλωση όλων των χωρών.

3) Θεωρία των Heckscher - Ohlin (H-O)

Σύμφωνα με την νεοκλασική θεωρία που ανέπτυξαν οι Heckscher -Ohlin , η παραγωγή δεν χρησιμοποιεί τους συντελεστές παραγωγής σε σταθερές αναλογίες αλλά σε μεταβαλλόμενες. Έτσι , η συνάρτηση παραγωγής δεν προσδιορίζεται μόνο από την εργασία , αλλά και από τις ποσότητες του κεφαλαίου. Το υπόδειγμα αυτό στηρίζεται σε κάποιες τυπικές υποθέσεις . Πρώτον , το κόστος μεταφοράς είναι μηδέν , δεύτερον επικρατεί πλήρης ανταγωνισμός στην

αγορά των προϊόντων και των συντελεστών παραγωγής, τρίτον , οι συναρτήσεις παραγωγής έχουν σταθερές αποδόσεις κλίμακας και τέταρτον το κεφάλαιο και η εργασία έχουν πλήρη κινητικότητα μόνο μεταξύ των παραγωγικών κλάδων της ίδιας χώρας και απολύτως καμία μεταξύ των χωρών.

4) Θεωρία της ομοιότητας των χωρών

Η θεωρία της ομοιότητας (Country Similarity Theory) των χωρών του Linder αναφέρει ότι το ενδοκλαδικό εμπόριο γίνεται μεταξύ των χωρών που έχουν περίπου ίσο κατά κεφαλήν εισόδημα.

5) Θεωρία του κύκλου ζωής προϊόντος

Η θεωρία του κύκλου ζωής του προϊόντος (Product Life Cycle Theory) αναπτύχθηκε από τον Vernon και γίνεται σαφής ο ρόλος της εφευρετικότητας , της επέκτασης των αγορών και τέλος της αντίδρασης των ανταγωνιστών στο παγκόσμιο οικονομικό στίβο για αποφάσεις που σχετίζονται με διεθνές εμπόριο ή επενδύσεις.

5) Θεωρία του κύκλου ζωής προϊόντος

Η θεωρία του κύκλου ζωής του προϊόντος (Product Life Cycle Theory) αναπτύχθηκε από τον Vernon και γίνεται σαφής ο ρόλος της εφευρετικότητας , της επέκτασης των αγορών και τέλος της αντίδρασης των ανταγωνιστών στο παγκόσμιο οικονομικό στίβο για αποφάσεις που σχετίζονται με διεθνές εμπόριο ή επενδύσεις.

6) Θεωρία της διεθνούς στρατηγικής ανταγωνιστικότητας

Η θεωρία της διεθνούς στρατηγικής ανταγωνιστικότητας (Global Strategic Rivalry Theory) , αναφέρει ότι το εμπόριο που πραγματοποιείται ενδοκλαδικά θα σημειώσει αυξητική τάση . Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις , ανταγωνίζονται μεταξύ τους στην παγκόσμια αγορά και έχουν

αρκετούς τρόπους για να αποκτήσουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Μερικοί από αυτούς είναι : η κατοχή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας , οι επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη , οικονομίες κλίμακας και φάσματος , και η εκμετάλλευση της μαθησιακής καμπύλης.

2.2 Η Σχέση των ΑΞΕ και της Οικονομικής Ανάπτυξης

Η σχέση μεταξύ των Άμεσων ξένων Επενδύσεων και της οικονομικής ανάπτυξης των χωρών αποτελεί αντικείμενο μελέτης από την επιστημονική κοινότητα δεκαετίες τώρα , σύμφωνα με διάφορες θεωρίες οικονομικής μεγέθυνσης οι εισερχόμενες ροές ΑΞΕ ,συμβάλουν άμεσα ή έμμεσα στην αύξηση του ρυθμού της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας.

Πριν ξεκινήσουμε την ανάλυση μας θα προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο οικονομική ανάπτυξη. Με τον όρο οικονομική ανάπτυξη θεωρείται η ικανότητα μιας οικονομίας να παράγει διαρκώς όγκο αγαθών και υπηρεσιών. Στόχοι της οικονομικής ανάπτυξης είναι : η εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης και η δημιουργία θέσεων εργασίας που θα περιλαμβάνει όλο το εργατικό δυναμικό της εκάστοτε χώρας. Το περιεχόμενο του όρου οικονομική ανάπτυξη θεωρείται εξαιρετικά πολύπλοκο και

πολύπλευρο εγχείρημα για να γίνει ο προσδιορισμός του. Κατά τους Kindleberger και Herrick (1977) με τον όρο οικονομική ανάπτυξη εννοούμε « την βελτίωση της υλικής ευημερίας ,ιδίως των ατόμων που έχουν τα χαμηλότερα εισοδήματα , την εξάλειψη της πείνας των μαζών και των φαινομένων που την ακολουθούν , δηλαδή του αναλφαβητισμού , των ασθενειών και των πρώιμων θανάτων » . Κατά τον Κανελλόπουλο (1967) με τον όρο οικονομική ανάπτυξη εννοούμε « την μακροχρόνια διαδικασία κατά την οποία μια οικονομία ως σύνολο πραγματοποιεί αύξηση και διαφοροποίηση του αποτελέσματος της παραγωγικής ικανότητας , σε συνδυασμό με τις διαρθρωτικές μεταβολές της δομής της έτσι ώστε να έχουμε αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματος επί του αυξανόμενου πληθυσμού » . Δηλαδή η οικονομική ανάπτυξη (economic development) δε σημαίνει μόνο παραγωγή περισσότερου προϊόντος με διαφαινόμενη μεγέθυνση της παραγωγικής ικανότητας της οικονομίας , αλλά μία διαδικασία που σκοπό έχει να αυξάνει συνεχώς το τεχνολογικό , κοινωνικό-πολιτικό και θεσμικό υπόβαθρο μέσα στο οποίο παράγεται και διανέμεται ένα προϊόν.

Η εμπειρική βιβλιογραφία των οικονομικών και γενικότερα της οικονομικής ανάπτυξης στις περισσότερες των περιπτώσεων βρίσκει θετική την σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και ΑΞΕ όσον αφορά την ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας ή το επίπεδο εξειδίκευσης που θα προκύψει αν πραγματοποιηθεί η επένδυση. Οι Borensztein και De Gregorio (1998) , υποστηρίζουν ότι οι ΑΞΕ είναι φορείς ανάπτυξης μόνο όταν η χώρα κατέχει ένα ελάχιστο αριθμό ανθρώπινου δυναμικού. Ο Lipsey (2000) υποστηρίζει ότι οι ΑΞΕ θα επιφέρουν στην χώρα υποδοχής θέσεις εργασίας , συνθήκες ανταγωνισμού κτλ. με απώτερο σκοπό την ορθότερη οικονομική αποτελεσματικότητα της χώρας υποδοχής. Η Olofsdotter (1998) τάσσεται υπέρ της άποψης του Borensztein υποστηρίζοντας και αυτή με την σειρά της οι ΑΞΕ λόγω των νέων τεχνολογιών οδηγούν σε υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης τις χώρες υποδοχής με την προϋπόθεση ότι η χώρα υποδοχής είναι ικανή να υιοθετήσει τις καινούργιες πρακτικές ανάπτυξης που φέρουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις. Ο Zhang (2001) εξέτασε την σχέση ΑΞΕ και αναπτυσσόμενων χωρών (Λατινική Αμερική και Ανατολική Ασία) για 39 χρόνια 1960-1999 , και παρατήρησε ότι οι ΑΞΕ επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών και η επίδραση αυτή γίνεται εντονότερη όταν υπάρχει το φιλελεύθερο καθεστώς. Ο De Mello (1999) με την σειρά του υποστηρίζει ότι οι ΑΞΕ οδηγούν σε βελτίωση της τεχνολογίας και συσσώρευση κεφαλαίου στην χώρα υποδοχής , μετά από έρευνα που πραγματοποίησε σε 32 αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες. Ο Choe (1998) μελετάει 59 χώρες τις οποίες χώρισε με εισοδηματικά κριτήρια και τα αποτελέσματα της έρευνας αποδεικνύουν την θετική σχέση

ανάμεσα σε ΑΞΕ και οικονομική ανάπτυξη. Παρόμοια συμπεράσματα παρατήρησαν και οι Bengoa και Sanchez-Robles (2003) στη έρευνα που πραγματοποίησαν.

Ο Johnson (2006) υπήρξε από αυτούς που υποστήριξαν ότι ο πιο σημαντικός παράγοντας που υπάρχει ανάμεσα στις ΑΞΕ και στην οικονομική ανάπτυξη είναι η μεταφορά της τεχνολογίας ανάμεσα στις πολυεθνικές επιχειρήσεις και στην χώρα υποδοχής. Ο Berthlemy (2000) ξεκαθαρίζει και αυτός με την σειρά του ότι οι ΑΞΕ παίζουν σημαντικό ρόλο στην διάχυση της τεχνολογίας στο εσωτερικό της χώρας και συνεπώς και στην οικονομική ανάπτυξη αυτής.

Σε άλλες επιστημονικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν σε παγκόσμιο επίπεδο δεν παρατηρήθηκε θετική επίδραση ανάμεσα στις ΑΞΕ και την οικονομική ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα η Alfaro (2004) κατέληξε ότι οι ΑΞΕ ως ανεξάρτητη πηγή έχουν ασταθή ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών , ωστόσο χώρες με ισχυρή οικονομική αγορά έχουν σημαντικά πλεονεκτήματα στις εισροές ΑΞΕ , ενώ και οι Carkovic -Levine (2002) σε έρευνα που πραγματοποίησαν σε διάρκεια 35 ετών κατέληξαν ότι οι εισροές ΑΞΕ δεν ασκούν σημαντική επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας , όπως και αν χαρακτηρίζεται αυτή με βάση την οικονομική της ισχύ (αναπτυγμένη ή αναπτυσσόμενη).

Από τις παραπάνω επιστημονικές έρευνες διαφαίνεται ότι η πλειονότητα αυτών αποτυπώνει –αποδεικνύει την ύπαρξη θετικής σχέσης ανάμεσα στις εισροές επενδύσεων και στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών , παρά όλα αυτά οι επιστήμονες συμφωνούν ότι πρέπει να εξετάζονται οι συνθήκες που επικρατούν σε κάθε έρευνα δηλαδή σε κάθε χώρα που γίνεται αντικείμενο μελέτης . Οι συνθήκες αυτές καθ' αυτές έχουν να κάνουν με το ανθρώπινο δυναμικό , μορφωτικό επίπεδο , μακροοικονομική σταθερότητα , εμπορικές συνθήκες κλπ. Κάθε χώρα η οποία επιθυμεί να προσελκύσει ξένα κεφάλαια θα πρέπει να εξετάσει τους προσδιοριστικούς παράγοντες ώστε να είναι σε θέση να προβεί στις κατάλληλες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, έτσι ώστε να βοηθήσει στην περαιτέρω ανάπτυξη της οικονομίας.

Κεφάλαιο 3 : Η Θεωρητική ανάλυση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

Στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσουμε να δώσουμε με σαφήνεια τον ορισμό και τις βασικές έννοιες που περιπλέκονται γύρω από τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στον παγκόσμιο ιστό (διάφοροι ορισμοί, ιστορική αναδρομή των ΑΞΕ , βασικές μορφές ΑΞΕ , τύποι ΑΞΕ ,κ.τ.λ.)με αυτόν τον τρόπο θα γίνει πιο κατανοητό το αντικείμενο αυτής της εργασίας και θα δώσει απαντήσεις στο γιατί οι πολυεθνικές εταιρείες είναι φορείς παγκοσμιοποίησης ,πώς επιλέγεται η χώρα προσέλευσης άλλα φυσικά και τις επιπτώσεις που θα έχουν οι επενδύσεις αυτές σε παγκόσμιο επίπεδο στην χώρα υποδοχής και στην χώρα προσέλευσης.

3.1 Ορισμοί Άμεσων ξένων επενδύσεων

Η δεύτερη σε σημασία έκφραση της διεθνούς δραστηριότητας μετά τις εξαγωγές και εισαγωγές είναι οι διεθνείς επενδύσεις , πρακτικά μιλάμε για κεφάλαια που παραχωρούνται από μια χώρα σε μία άλλη χώρα. Οι επενδύσεις χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες τις άμεσες ξένες επενδύσεις (που θα μας απασχολήσουν σε τούτη την εργασία) και τις ξένες επενδύσεις χαρτοφυλακίου. Οι ξένες επενδύσεις χαρτοφυλακίου είναι αγορές ξένων (δηλαδή άλλης χώρας) οικονομικών στοιχείων ενεργητικού όπως μετοχές και ομόλογα. Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, είναι επενδύσεις που γίνονται με σκοπό τον έλεγχο των περιουσιακών στοιχείων από την οικεία χώρα στην χώρα υποδοχής.

Πιο αναλυτικά έχουν αναφερθεί πολλοί και διάφοροι ορισμοί των ΑΞΕ ανά τις δεκαετίες που διανύουμε. Ωστόσο σύμφωνα με τον οργανισμό οικονομικής συνεργασίας και ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), όσο και από το διεθνές νομισματικό ταμείο (ΔΝΤ) ,ΑΞΕ είναι η δημιουργία μακροπρόθεσμων συμφερόντων ,τα οποία αφορούν πρωτίστως τον έλεγχο της διοίκησης της επιχείρησης στην ξένη χώρα από τον επενδυτή. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ ,ο έλεγχος της διοίκησης είναι το βασικό κίνητρο που διαφοροποιεί την διενέργεια ΑΞΕ από την διενέργεια άλλων μορφών επενδύσεων όπως οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου.

Ο οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για το εμπόριο και την ανάπτυξη (UNCTAD)

πήρε θέση για το εμπόριο και την ανάπτυξη τονίζοντας ότι το ελάχιστο ποσοστό ξένου κεφαλαίου που απαιτείται για την ύπαρξη σχέσης υπό την μορφή ΑΞΕ διαφέρει από χώρα σε χώρα ,π.χ. στις ΗΠΑ ,στον Καναδά και στην Αυστραλία το ελάχιστο ποσοστό είναι 10% ,στην Γαλλία και στην Γερμανία είναι 20% ενώ στην Νέα Ζηλανδία είναι 25%. Αν κάποιος κάτοικος επιθυμεί να αποκτήσει μετοχικό κεφάλαιο σε άλλη χώρα διαφορετική από την δική του σε ποσοστό μικρότερου του 10% τότε αυτή αποτελεί επένδυση χαρτοφυλακίου και δεν αποτελεί σε παγκόσμιο επίπεδο ΑΞΕ ,εξαιρέση αποτελεί η επένδυση κεφαλαίου σε εταιρεία συγγενική. Όπως είπαμε παραπάνω αν κάποιος κάτοικος αποκτά πάνω από 10% μετοχικό κεφάλαιο μιας επιχείρησης σε μία άλλη χώρα καλείται άμεση ξένη επένδυση ,και αυτόματα ο επενδυτής χαρακτηρίζεται ως “άμεσος επενδυτής” και η επιχείρηση χαρακτηρίζεται ως επιχείρηση “άμεσης επένδυσης”.

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις υλοποιούνται με την ίδρυση νέας θυγατρικής εταιρείας ή υποκαταστήματος στην χώρα υποδοχής. Ο άμεσος επενδυτής μπορεί να είναι φυσικό η νομικό πρόσωπο. Άμεση ξένη επένδυση καλείται η μακροπρόθεσμη οικονομική σχέση που διαδραματίζεται ανάμεσα στον επενδυτή και στην θυγατρική επιχείρηση που γίνεται η αντίστοιχη επένδυση με σκοπό ως επί το πλείστον το κέρδος και όχι μόνο.

Ο Αριστείδης Μπιτζένης (2009) γράφει στο βιβλίο του «οι ΑΞΕ διαφεύγουν ενός απλού ορισμού γιατί περιλαμβάνουν πολύ περισσότερα από μια απλή χρηματική συναλλαγή με σκοπό το κέρδος » .

Σύμφωνα με τον καθηγητή Δημήτρη Κυρκιλή (2010) ως ΑΞΕ ορίζεται « η ίδρυση θυγατρικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό οι οποίες είναι μερικώς ή ολικώς ιδιοκτησία της μητρικής εταιρείας. Η ΑΞΕ περιλαμβάνει τη μεταφορά πέρα από τα εθνικά ενός πακέτου διακριτών αλλά ταυτόχρονα συμπληρωματικών παραγωγικών εισροών. Οι εισροές αυτές είναι είτε υλικές π.χ. μετοχικό κεφάλαιο ,κεφαλαιουχικός εξοπλισμός ,είτε άυλες όπως η τεχνογνωσία, μάρκετινγκ, οργάνωση παραγωγής». Η μεταφορά των πόρων δεν έχει την μορφή μίας εμπορικής συναλλαγής ή μιας συμφωνίας licensing ή franchising. Η πραγματοποίηση γίνεται κάτω από την ομπρέλα της ίδιας της επιχείρησης από την μητρική στις θυγατρικές.

Διάφοροι λαμπροί επιστήμονες οικονομολόγοι κατά τις δεκαετίες έχουν δώσει τις δικές τους ερμηνείες ως αναφορά την ερμηνεία των ΑΞΕ. Ο Buckley (1998) αναφέρει ότι ΑΞΕ είναι η απόκτηση περιουσιακών στοιχείων, με τον διοικητικό και λειτουργικό έλεγχο να παραμένει στην θυγατρική της χώρας προέλευσης της επένδυσης. Ο Johnson (1970) δίνει έμφαση στην εξωτερική ευκαιρία για κερδοσκοπία. Ο Tulug (2004) μας αναφέρει ότι οι ΑΞΕ δίνουν την

ευκαιρία στις χώρες υποδοχής να αυξήσουν την οικονομική ευημερία τους μέσα από την καλύτερη εκμετάλλευση των πόρων. Ο Ριζόπουλος (2001) μας τονίζει τις εξωτερικότητες που προκαλούν οι ΑΞΕ αλλά και την ανασύνθεση στην τομεακή και περιφερειακή εξειδίκευση. Ο Πιτέλης (2002) υπενθυμίζει σε όλους μας ότι οι ΑΞΕ είναι φορείς παγκοσμιοποίησης και κουλτούρας, ενώ ο Lipsey (2002) μας δίνει μια διαφορετική διάσταση στις ΑΞΕ κοιτώντας το μικροοικονομικό και το μακροοικονομικό κομμάτι αυτών. Θεωρεί ότι αν αναλυθεί το θέμα εις βάθος η οπτική της βιομηχανικής οργάνωσης, των αποθεμάτων ανθρώπινου κεφαλαίου, των επιπέδων παραγωγής, μάρκετινγκ και μανάτζμεντ κ.τ.λ. ανήκει στην μικροοικονομική πλευρά ενώ το ισοζύγιο πληρωμών και η διεθνής χρηματοδότηση ανήκουν στην μακροοικονομική πλευρά.

Τέλος αξίζει να αναφέρουμε και τις πιο σύγχρονες απόψεις οικονομολόγων της εποχής όπως του Paul Krugman (2011) και Melitz (2011) όπου ανέφεραν την ΑΞΕ ως μια επιχείρηση που ανήκει σε ξένους υπηκόους οι οποίοι αναπτύσσουν επιχειρηματική δραστηριότητα με την μορφή θυγατρικής επιχείρησης ή εργοστασίου σε κάποια αναπτυσσόμενη χώρα. Τονίζοντας την έννοια της θυγατρικής υπογραμμίζεται ότι δεν αποτελεί απλά μια ακόμα χρηματική υποχρέωση αλλά μέρος της μητρικής εταιρείας.

3.2 Ιστορική αναδρομή των ΑΞΕ

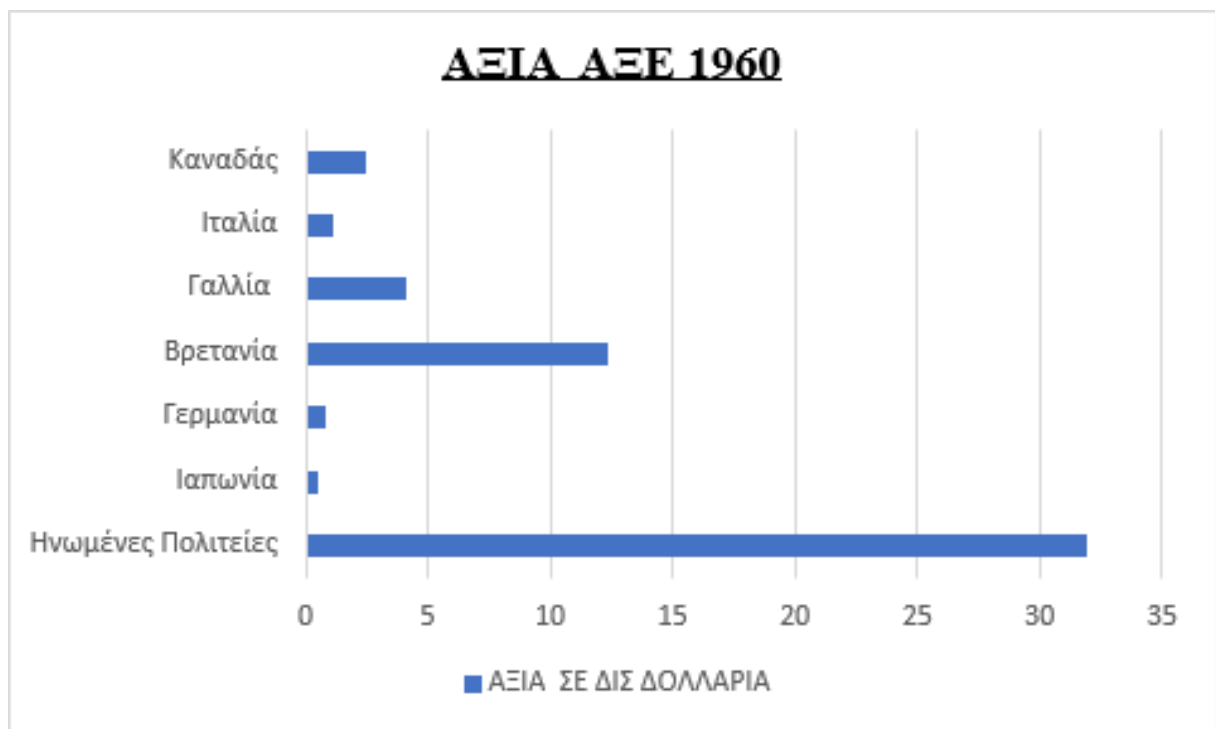
Πολύ πριν το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο κυρίως τον 16^ο μέχρι το 18^ο αιώνα πολλές εταιρείες Αγγλικών, Ολλανδικών, Γαλλικών συμφερόντων συντόνιζαν διασυνοριακές εμπορικές δραστηριότητες.

Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα οι επιχειρήσεις που θεωρούνται πολυεθνικές ενεπλάκησαν σε μεγαλύτερες και πολύ πιο σημαντικές επενδύσεις. Κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν την ταχύτητα αυτής της ανάπτυξης είναι οι εξής : α) Σημαντική τεχνολογική πρόοδος στις επικοινωνίες και στις μεταφορές, β) η ταχεία οικονομική μεγέθυνση της εποχής, γ) οι εθνικές κυβερνήσεις και το διεθνές οικονομικό σύστημα ενθαρρύνουν τις επενδύσεις, δ) η φιλελευθεροποίηση του κεφαλαίου και τέλος ε) οι ΑΞΕ διευρύνονται στην διάρκεια περιόδων εμπορικού προστατευτισμού.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 40 όταν και σταμάτησε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος η Αμερική κυριάρχησε σαν παγκόσμια δύναμη και ξεπέρασε το Ηνωμένο Βασίλειο, φυσικό επόμενο ήταν να εδραιωθεί ως κυρίαρχη πηγή επενδύσεων παγκοσμίως. Σταθερά κατείχε την πρώτη θέση μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, όταν και η ταχεία οικονομική ανάπτυξη

της Ιαπωνίας και της Γερμανίας άρχισε να αυξάνεται αφού είχαν αναρρώσει από την λαίλαπα του πολέμου. Στους παρακάτω πίνακες βλέπουμε τον εξερχόμενο όγκο ΑΞΕ από την δεκαετία του 1960 μέχρι το 1989.

Διάγραμμα 3.1
Αξία εξερχόμενων άμεσων ξένων επενδύσεων 1960

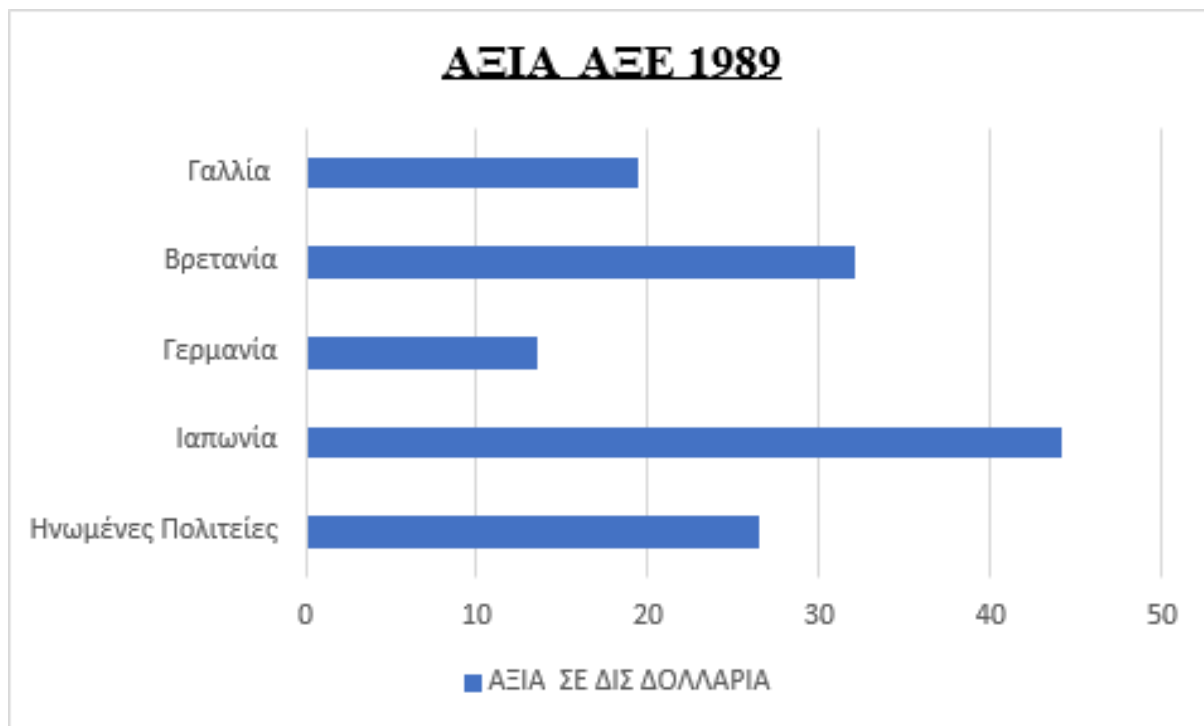

πηγή : Centre on Transnational Corporations, Transnational Corporations in World Development : Trends and Prospects (1988) .

Διάγραμμα 3.2

Αξία εξερχόμενων άμεσων ξένων επενδύσεων 1989

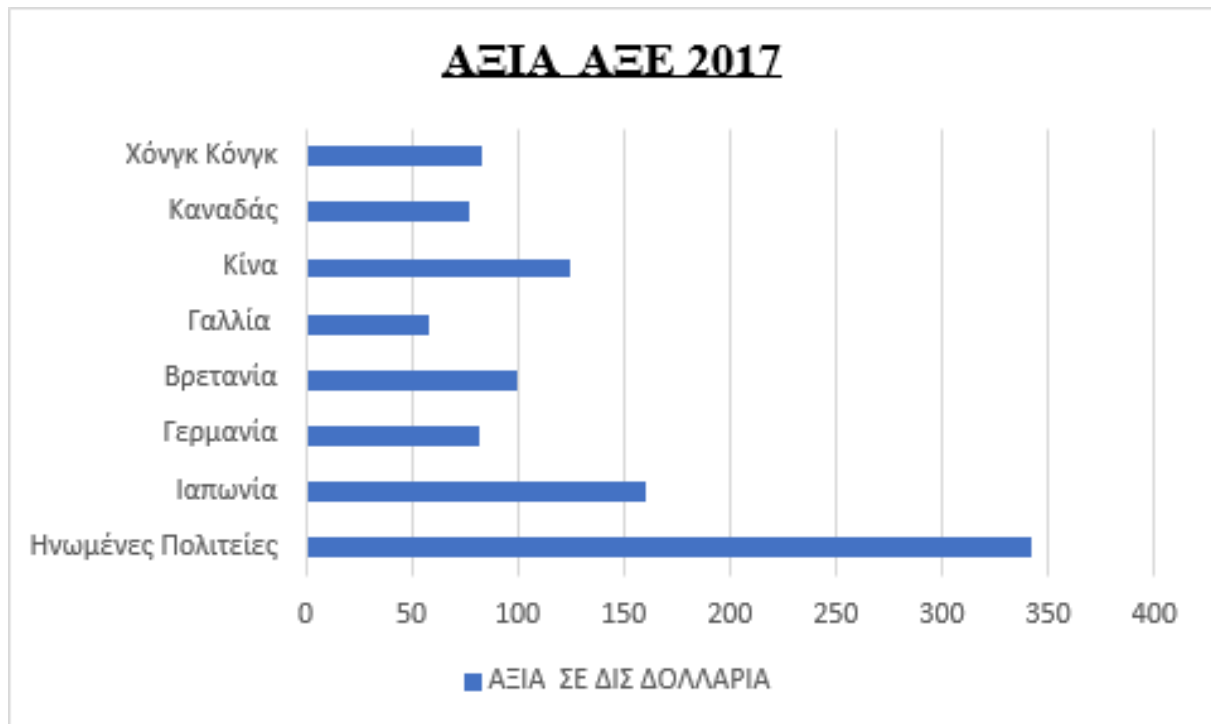
Πηγή : International Monetary Fund , balance-of-payments tape, retrieved on January 1991.

Όπως παρατηρούμε και τους παραπάνω πίνακες σταθερή δύναμη ΑΞΕ είναι η ΗΠΑ όσον αφορά τις εξερχόμενες επενδύσεις αλλά μέσα στην διάρκεια 30 ετών η Ιαπωνία έχει καταφέρει το θαύμα της «δικιάς» της δεκαετίας του 80' αλλά και την Γερμανία που φαινόταν από μακριά ότι θα ακολουθήσει, σταθερές δυνάμεις είναι η Βρετανία και η Γαλλία.

Το σκηνικό των εξερχόμενων άμεσων επενδύσεων τον 21^ο αιώνα αλλάζει .Μεγάλο ρόλο έπαιξε η διάλυση του σοβιετικού συνασπισμού και γενικά της κομμουνιστικής πολιτικής νοοτροπίας. Η Κίνα έγινε σημαντικός αποδέκτης ΑΞΕ και κάνει την ένταξη της πραγματικότητα, στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Σταθερές δυνάμεις παραμένουν οι ΗΠΑ όπου κατέχουν την μερίδα του λέοντος ,η Ιαπωνία και οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου ψάχνουν συνεχώς ευκαιρίες για ανάδειξη νέων αγορών και υπερδιπλάσιων κερδών.

Διάγραμμα 3.3

Αξία εξερχόμενων άμεσων ξένων επενδύσεων 2017

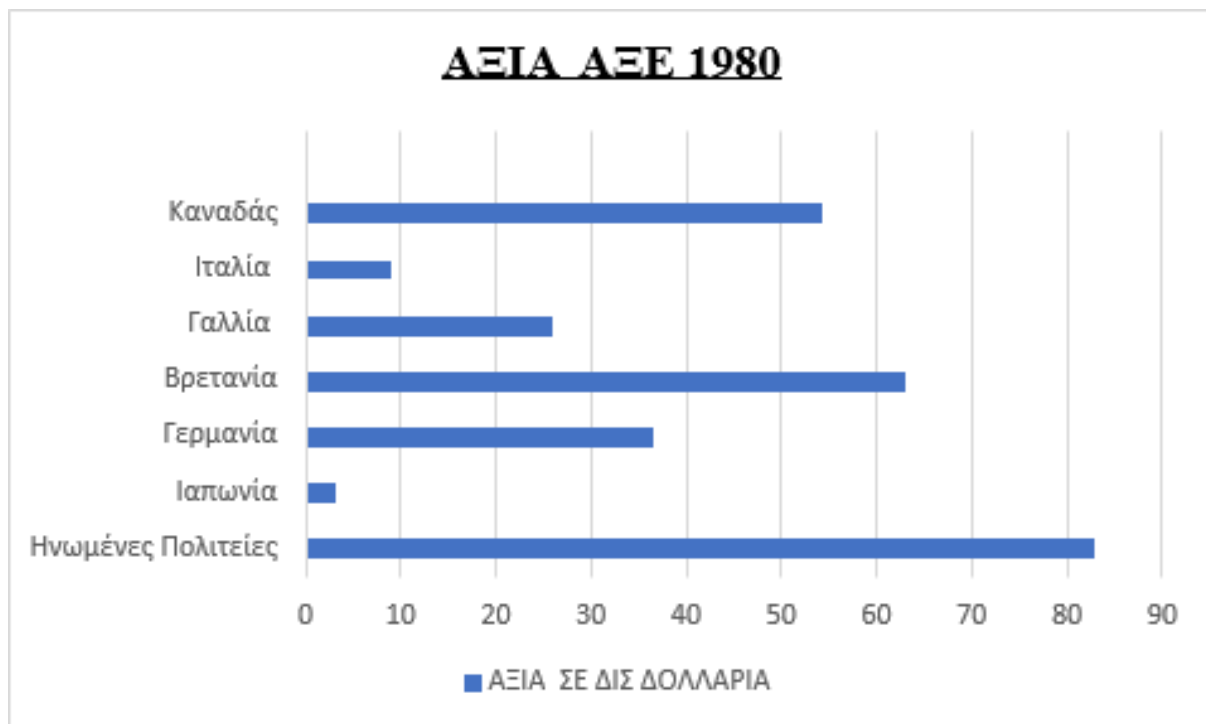

Πηγή: world investment report 2018

Αφού αναλύσαμε τις εξερχόμενες ΑΞΕ ανά τις δεκαετίες που προηγήθηκαν ,ακολουθεί ανάλυση μας για τις εισερχόμενες ΑΞΕ ποιες χώρες κατείχαν τις πρώτες θέσεις και ποιες χώρες κατέχουν σήμερα τις πρώτες θέσεις στις εισερχόμενες ξένες επενδύσεις.

Διάγραμμα 3.4

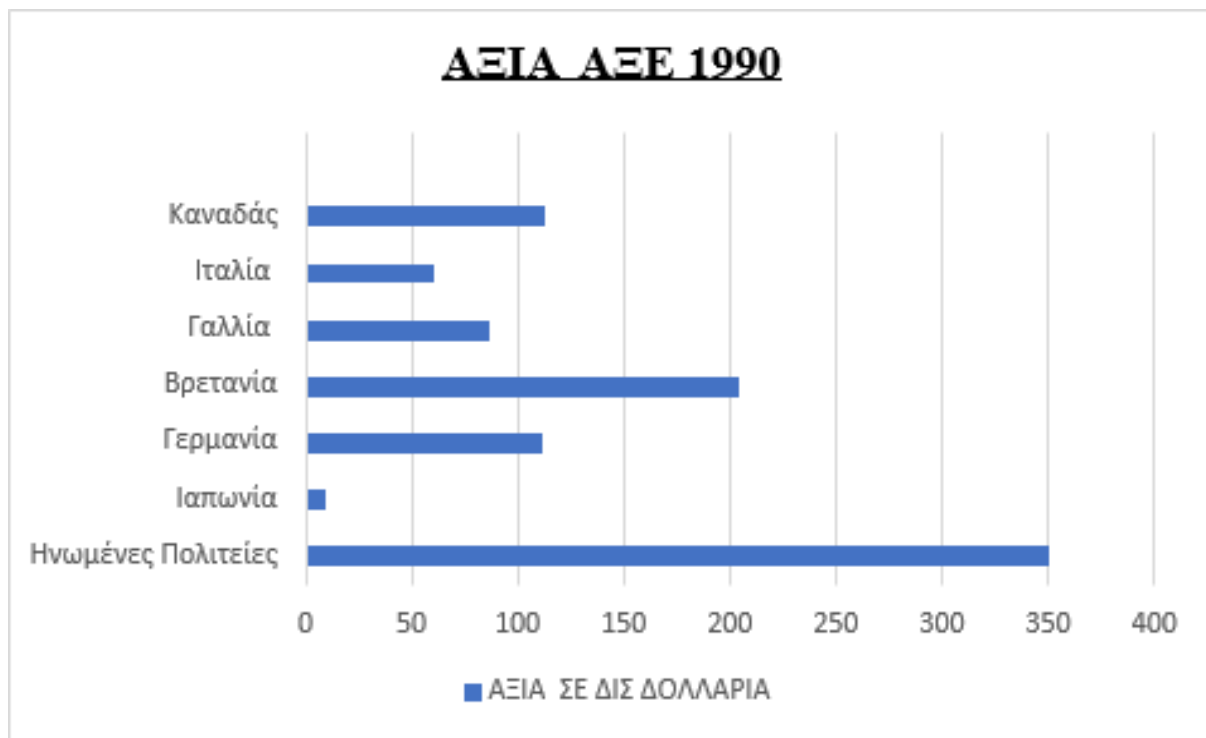
Αξία εισερχόμενων άμεσων ξένων επενδύσεων 1980

Πηγή: world investment report 2004

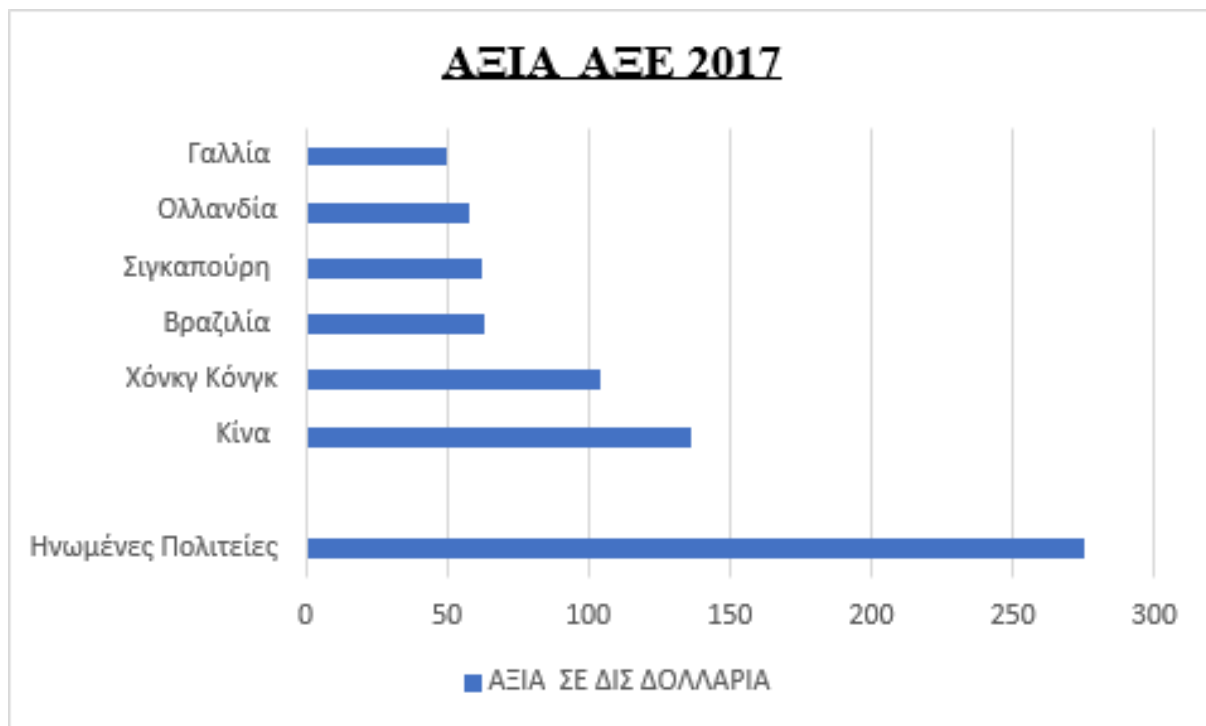
Διάγραμμα 3.5

Αξία εισερχόμενων άμεσων ξένων επενδύσεων 1990

Πηγή : World Investment report 2005

Διάγραμμα 3.6
Αξία εισερχόμενων άμεσων ξένων επενδύσεων 2017

Πηγή : World Investment report 2018

Όπως παρατηρήσαμε και στους παραπάνω πίνακες που περιγράφουν τα δεδομένα των εισερχόμενων ΑΞΕ σε παγκόσμιο επίπεδο ανά τις δεκαετίες που προηγήθηκαν ,οι ΗΠΑ κατέχουν τη πρώτη θέση διαχρονικά αλλά με μεγάλες διαφορές σε δισεκατομμύρια δολάρια ανά δεκαετία ,σημαντικό ρόλο σε προσελκύνσεις επενδύσεων διαδραματίζουν οι χώρες της ενωμένης Ευρώπης την δεκαετία του 80 και του 90. Και φυσικά φτάνουμε στο σήμερα όπου οι αναπτυγμένες χώρες είναι πόλος έλξης για κάθε πολυεθνική επιχείρηση παγκοσμίως, Κίνα, Βραζιλία, Χόνγκ Κόνγκ ,Σιγκαπούρη καταλαμβάνουν κορυφαίες θέσεις των χωρών με τις μεγαλύτερες εισερχόμενες ΑΞΕ στον κόσμο.

3.3 Ορισμός πολυεθνικής επιχείρησης

Αφού προηγήθηκε η ανάλυση μας για τις ΑΞΕ πρέπει να προσδιορίσουμε τι διαφοροποιεί τις επιχειρήσεις από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις που δρουν στον παγκόσμιο ιστό.

Η οικονομική ανάπτυξη κάθε επιχείρησης προϋποθέτει την διεύρυνση του μεριδίου των κερδών στην αγορά ώστε να δημιουργείται περιθώριο και να εξασφαλίζονται επιπλέον έσοδα για την χρηματοδότηση των βασικών δραστηριοτήτων της επιχείρησης αλλά και για παραπέρα μεγέθυνση. Όταν μία επιχείρηση έχει συγκεκριμένα γεωγραφικά όρια στην ίδια αγορά στην οποία έχει επιλέξει να δραστηριοποιηθεί τα μερίδια των κερδών της δεν θα διευρύνονται για πάντα ,αυτό συμβαίνει λόγω του ανταγωνισμού και λόγω του ρυθμού μεγέθυνσης των συγκεντρωμένων αγορών. Κατά συνέπεια όλων αυτών που προαναφέρθηκαν παραπάνω αν η κατανάλωση οριοθετείτε σε συγκεκριμένη αγορά δημιουργεί την ανάγκη στις επιχειρήσεις να επεκταθούν σε νέες αγορές. Οι νέες αυτές αγορές προκύπτουν καθώς η επιχείρηση στρέφεται στην εθνική και στην διεθνή αγορά.

Ο Theodore H.Cohn (2009) ειδικός για θέματα διεθνών οικονομικών αναφέρει ότι «για να θεωρηθεί πολυεθνική μια επιχείρηση ,πρέπει να έχει τουλάχιστον ένα πρόγραμμα άμεσων ξένων επενδύσεων μέσω του οποίου να ασκεί δικαιώματα διοίκησης ή να έχει τον έλεγχο της διοίκησης». Επίσης συνεχίζει λέγοντας ότι αυτό μπορεί να συμβεί με δύο λόγους , με πρωτογενείς επενδύσεις (δημιουργία εγκαταστάσεων και παραγωγικών στοιχείων) ή με συγχωνεύσεις και εξαγορές (mergers and acquisitions , M&A) ,δηλαδή με αγορά μετοχών με σκοπό τη συμμετοχή στην διοίκηση της.

Ο Griffin (2011) και ο Pustay (2011) ορίζει ως διεθνή επιχείρηση « έναν οποιοδήποτε οργανισμό που προβαίνει σε διασυνοριακές εμπορικές συναλλαγές με ιδιώτες , ιδιωτικές επιχειρήσεις και/ή δημόσιους οργανισμούς » , ο όρος πολυεθνική επιχείρηση τονίζουν έρχεται να προστεθεί και να χαρακτηρίσει τις επιχειρήσεις που εμπλέκονται στην διεθνή επιχειρηματική δραστηριότητα. Ο πιο ακριβής ορισμός που δίνουν στην ΠΕ είναι ότι « μια επιχείρηση η οποία προβαίνει σε άμεσες ξένες επενδύσεις και έχει την κυριότητα ή ελέγχει δραστηριότητες προστιθέμενης αξίας σε περισσότερες από μία χώρες ,μπορεί να χαρακτηριστεί ως πολυεθνική ». Οι ΠΕ συντονίζουν τις ενέργειες τους από την έδρα τους ,αλλά μπορεί να γίνει και παραχώρηση στις θυγατρικές τους ή σε συμβεβλημένες εταιρείες, με αυτό τον τρόπο οι μητρικές εταιρείες θα λέγαμε δίνουν έναν σημαντικό βαθμό ελευθερίας στην προσαρμογή των τοπικών συνθηκών.

Μία διαφορετική άποψη εκφράζεται από μερίδα θεωρητικών αλλά και από τα Ηνωμένα έθνη οι οποίοι προτιμούν να εκφράζουν τον όρο διεθνικές και όχι πολυεθνικές διότι ο έλεγχος και η ιδιοκτησία δεν είναι στην πραγματικότητα πολυεθνικός. Η αλήθεια είναι ότι η πλειονότητα των ΠΕ έχουν προσανατολισμό στην χώρα προέλευσης με την καθοδήγηση να δίνεται πολλές φορές από την μητρική προς τις θυγατρικές , για αυτό τον ουσιαστικό λόγο πολλές φορές παρατηρούμε ότι το σημαντικότερο μέρος της έρευνας και της ανάπτυξης το λεγόμενο και research and development R&D των διεθνών εταιριών βρίσκεται στην χώρα προέλευσης. Ωστόσο υπάρχουν και ΠΕ που έχουν μια γεωκεντρική στρατηγική ή όπως μας λέει η διεθνής βιβλιογραφία επιχείρηση χωρίς χώρα προέλευσης (stateless) , αυτό οικονομικά σημαίνει ότι αυτές οι επιχειρήσεις ακολουθούν μία στρατηγική χωρίς να είναι συνδεδεμένες με κάποιο συγκεκριμένο κράτος της γης . Στο συγκεκριμένο σημείο αξίζει να αναφέρουμε ότι κάποιες ΠΕ μπορούν να εισέλθουν σε μία ξένη χώρα κάνοντας συμφωνία με εγχώριες επιχειρήσεις για τον σχηματισμό κοινοπραξίας. Οι κοινοπραξίες γίνονται όλο και πιο συχνές στις αναπτυγμένες χώρες και τα μεταβατικά κράτη.

Ο John Dunning (2008) ανέπτυξε μια θεμελιώδη θεωρία γιατί οι επιχειρήσεις αποφασίζουν να γίνουν πολυεθνικές. Οι επιχειρήσεις εξηγεί, που θα θελήσουν να εμπλακούν σε ξένες άμεσες επενδύσεις ,θα το κάνουν για λόγους ιδιοκτησίας , τοποθεσίας και ενσωμάτωσης. Πιο συγκεκριμένα για να γίνει κατανοητή η θεωρία κάνει μία διάκριση ανάμεσα σε οριζόντια και κάθετη ολοκλήρωση. Η οριζόντια ολοκληρωμένη πολυεθνική επιχείρηση επεκτείνει τις επιχειρήσεις της στο εξωτερικό παράγοντας το ίδιο προϊόν στις θυγατρικές εταιρείες σε άλλες χώρες. Ενώ μία κάθετα ολοκληρωμένη πολυεθνική εταιρεία διαχωρίζει γεωγραφικά τα διαφορετικά στάδια παραγωγής , με τις εκροές ορισμένων από τις θυγατρικές να τροφοδοτούν άλλες θυγατρικές. Πολλές φορές οι επιχειρήσεις προσφεύγουν σε κάθετη ολοκλήρωση για να μειώσουν το κόστος και την αβεβαιότητα που επικρατεί.

Οι εταιρείες που επιλέγουν τον δρόμο της διεθνοποίησης θα πρέπει να έχουν και το κίνητρο για να υλοποιήσουν αυτήν την μετάβαση , οι σημερινές δυνατότητες στην επικοινωνία , στις μεταφορές αλλά και στην τεχνολογία ανοίγει ορθάνοικτα τον δρόμο αυτό. Εκτός από τα πολύ σημαντικά πλεονεκτήματα που προκύπτουν όπως οικονομίες κλίμακας, παγκόσμια φήμη, παγκόσμια χρηματοδότηση, οι ΠΕ κινούνται σε ένα παγκόσμιο πλαίσιο που απαρτίζεται από κράτη ,αυτό έχει ως αποτέλεσμα να πρέπει να πειθαρχούν στους εθνικού νόμους κάθε κράτους αλλά και να προσαρμόζονται σε διαφορετικές κουλτούρες και διαφορετικές απαιτήσεις από αυτές των εγχώριων καταναλωτών τους.

3.4 Βασικοί Τρόποι πραγματοποίησης ΑΞΕ

Όπως αναφέραμε στην ανάλυσή μας παραπάνω ,οι ΑΞΕ είναι κεφάλαια που μεταφέρονται από μία χώρα όπου στην συγκεκριμένη περίπτωση χαρακτηρίζεται ως χώρα «καταγωγής» σε μία άλλη χώρα ,την λεγόμενη χώρα «υποδοχής». Οι επιχειρήσεις δημιουργούν θυγατρικές με σκοπό τις διεθνής ροές κεφαλαίων. Ως πρωταρχικός ορισμός οι ΑΞΕ αφορούσαν μεταφορά πάγιων περιουσιακών στοιχείων όπως κτίρια και εξοπλισμό , με το πέρας των δεκαετιών μπορούν να λαμβάνουν πολλές διαφορετικές μορφές όπως κοινοπραξίες, εξαγορές, συγχωνεύσεις ,κτλ. Παρακάτω εμφανίζονται οι τρεις τρόποι πραγματοποίησης ΑΞΕ.

3.4.1 Θυγατρική αποκλειστικής ιδιοκτησίας (Wholly Owned Subsidiary)

Αποτελεί την ίδρυση μίας νέας επιχείρησης από την μία χώρα σε μια ξένη χώρα και είναι ο αποκλειστικός μέτοχος της. Η θυγατρική εταιρεία που ιδρύεται μπορεί να είναι μία εντελώς νεοφερμένη εταιρεία ,η διεθνής βιβλιογραφία την αναφέρει ως greenfield strategy ,ή σε αντίθετη περίπτωση μία ήδη υπάρχουσα εταιρεία η οποία αγοράστηκε με εξαγορά η λεγόμενη brownfield strategy.

Τα πλεονεκτήματα αυτής της μορφής πραγματοποίησης ΑΞΕ είναι τα ακόλουθα : α) επιτυγχάνεται η πραγματοποίηση οικονομιών κλίμακας λόγω της διαμενόμενης αύξησης της συνολικής παραγωγής ,έτσι το μακροχρόνιο μέσο κόστος μειώνεται , β) τα κέρδη της θυγατρικής εταιρίας πηγαίνουν αποκλειστικά στην μητρική και τέλος γ) η μητρική εταιρεία κατέχει το διοικητικό έλεγχο της θυγατρικής και διαμορφώνει τις στρατηγικές της σε παγκόσμιο επίπεδο.

Μειονεκτήματα αποτελούν η επιβάρυνση του οικονομικού κόστους της θυγατρικής εταιρείας προς την μητρική ,δηλαδή οι διάφοροι οικονομικοί κίνδυνοι που θα προκύψουν στην πορεία της επένδυσης και ότι η θυγατρική εταιρεία χαρακτηρίζεται και θεωρείται πολλές φορές ξένη στην αγορά της χώρας υποδοχής.

3.4.2 Διεθνής Κοινοπρακτική Επιχείρηση (International Joint Venture)

Ο δεύτερος τρόπος πραγματοποίησης ΑΞΕ ακούει στο όνομα διεθνής κοινοπρακτική επιχείρηση. Στην ουσία είναι η συνεργασία μία ή περισσότερων εταιρειών με μία ή περισσότερες τοπικές επιχειρήσεις για την δημιουργία μίας νέας επιχείρησης ή για τυχόν εξαγορά μίας ήδη καταξιωμένης υπάρχουσας τοπικής επιχείρησης. Πολλές φορές οι εταίροι συνεισφέρουν σε ανθρώπινο κεφάλαιο , οικονομικά κεφάλαια , τεχνολογία και τεχνογνωσία, τις περισσότερες φορές όμως συνεισφέρουν σε κάποιον παραγωγικό συντελεστή στον οποίο είναι πλεονασματικοί.

Τα πλεονεκτήματα σε αυτό τον τρόπο πραγματοποίησης ΑΞΕ ποικίλουν. Μερικά από αυτά είναι : α) Η επιχείρηση όπως και στον πρώτο τρόπο πραγματοποίησης ΑΞΕ δημιουργεί τις ζωτικής σημασίας οικονομίες κλίμακας που συνεπάγεται μείωση μακροχρόνιου μέσου κόστους , β) Οι χρηματοδοτικές δυνατότητες της επιχείρησης αυξάνονται , γ) η επιχείρηση πλέον γνωρίζει πολύ καλά το περιβάλλον που γίνεται η επένδυση , κουλτούρα ,οικονομικό περιβάλλον , πολιτισμικά και εθιμικά χαρακτηριστικά , δ) το κόστος της επένδυσης όπως είναι φυσικό κατακερματίζεται και επιμερίζεται ,ε) δημιουργία επιπλέον κερδών βασισμένα και νομιμοποιημένα από την νομοθεσία της εκάστοτε χώρας όπου γίνεται η επένδυση , τέλος ζ) ο ανταγωνισμός αναμεσα σε αυτές τις επιχειρήσεις όπως είναι φυσικό μειώνεται και τα εμπόδια εισόδου των νέων ανταγωνιστών διευρύνονται. Όμως όπως κάθε νόμισμα έχει δύο όψεις έτσι και ο συγκεκριμένος τρόπος ΑΞΕ έχει ορισμένα μειονεκτήματα. Κάποια από αυτά αναφέρονται παρακάτω : α) Τα κέρδη διαμοιράζονται , β) η επιχείρηση δεν μπορεί να ελέγχει απόλυτα την διοίκηση της νέας εταιρείας ,με αποτέλεσμα πολλές φορές να μην μπορεί να εφαρμόσει το στρατηγικό της σχέδιο , γ) οι τυχόν διαφορές και διαφωνίες που θα προκύψουν στην πορεία όσον αφορά την στρατηγική που θα ακολουθήσει η επιχείρηση ,γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στην διάλυση της κοινοπραξίας , δ) διαφορετικά χαρακτηριστικά κουλτούρας και εθίμων μπορεί να παρουσιαστούν ανάμεσα σε στελέχη της μητρικής και των θυγατρικών – κοινοπραξιών.

3.4.3 Μερική εξαγορά (partial acquisition)

Στον τρίτο και τελευταίο τρόπο πραγματοποίησης ΑΞΕ παρουσιάζεται η μερική εξαγορά από την μητρική επιχείρηση. Με την συγκεκριμένη μέθοδο η επιχείρηση αποκτά ένα μέρος των συνολικών μετοχών μιας τοπικής επιχείρησης με την οποία υπάρχει συνεργασία σε θέματα τεχνολογίας ,τεχνογνωσίας ,διανομής αγαθών ,συμφωνιών marketing και στρατηγικού management. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα είναι σχεδόν ίδια με αυτά των κοινοπραξιών.

3.5 Βασικοί Τύποι ΑΞΕ

Οι ΑΞΕ μπορούν να κατακερματιστούν και ανάλογα με την προοπτική που θέτει ο κάθε επενδυτής για την επιχείρηση του . Με λίγα λόγια την προοπτική που δίνει η χώρα προέλευσης ή προοπτική που δίνει η χώρα υποδοχής Caves (1971). Καθώς η επιχείρηση μεγεθύνεται και πραγματοποιεί ΑΞΕ , μπορεί να ταξινομηθεί σε τρεις κατηγορίες , τις οριζόντιες , τις κάθετες και τις διακλαδικές ΑΞΕ.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις οι οποίες μπορούν να χωριστούν σε κάθετες και οριζόντιες , έτσι και οι ΑΞΕ χωρίζονται σε αυτές τις κατηγορίες. Οριζόντιες ΑΞΕ (Horizontal FDI) , έχουμε στις περιπτώσεις όπου η θυγατρική επιχείρηση δραστηριοποιείται στο ίδιο ακριβώς στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας με την μητρική επιχείρηση . Η οριζόντια σχέση μητρικής με θυγατρικής σημαίνει ότι η θυγατρική επιχείρηση παράγει μόνο ένα τμήμα της παραδοσιακής παραγωγής ώστε να είναι σε θέση να γίνει η κάλυψη της αγοράς στην χώρα υποδοχής. Συνήθως η πραγματοποίησή τους γίνεται για να εκμεταλλευτούν μονοπωλιακά και oligοπωλιακά πλεονεκτήματα.

Οι Κάθετες ΑΞΕ (Vertical FDI) ,σε αντίθεση με τις οριζόντιες ΑΞΕ , πραγματοποιούνται στις περιπτώσεις όπου η θυγατρική επιχείρηση αναλαμβάνει την παραγωγική διαδικασία σε ένα διαφορετικό στάδιο από αυτό της μητρικής επιχείρησης , αυτό μπορεί να είναι είτε επόμενο στάδιο είτε προηγούμενο στάδιο παραγωγικής διαδικασίας. Το φαινόμενο αυτό των ΑΞΕ παρατηρείται όταν υπάρχει έντονο κίνητρο για εκμετάλλευση πρώτων υλών και ελέγχου των κέντρων διανομής των προϊόντων. Τέλος ένα άλλο είδος επέκτασης ΑΞΕ αποτελούν οι διακλαδικές ΑΞΕ(Conglomerate FDI). Εδώ γίνεται λόγος μία

σπάνια μορφή επέκτασης και αντικατοπτρίζει την ταυτόχρονη είσοδο και ίδρυση μίας νέας βιομηχανίας σε μία ξένη χώρα.

Ένας άλλος επιπλέον διαχωρισμός των ΑΞΕ δόθηκε από το μεγάλο οικονομολόγο της εποχής τον Dunning (1993) , σύμφωνα με τον Dunning οι ΑΞΕ μπορούν να διαχωριστούν και με βάση τα κίνητρα και τον σκοπό που γίνονται ,πιο συγκεκριμένα :

- **Άμεσες ξένες επενδύσεις προς αναζήτηση πλουτοπαραγωγικών πόρων (resource seeking)** : Πολλές επιχειρήσεις από τα μέσα του 1950 επιδιώκουν να πραγματοποιήσουν ΑΞΕ προκειμένου να επεκταθούν σε ξένες χώρες ,οι οποίες διαθέτουν πολύτιμους και απαραίτητους πλουτοπαραγωγικούς πόρους απαραίτητους για τον κύκλο των εργασιών τους. Επομένως επωφελούνται από τους παραγωγικούς συντελεστές που προσφέρονται από την χώρα υποδοχής και ταυτόχρονα στην χώρα προέλευσης ή δεν υπήρχαν ή δεν ήταν αρκετοί ή ήταν μη διαθέσιμοι. Στην βιβλιογραφία αναφέρονται ως πρώτες ύλες και ως φθινό ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό.
- **Άμεσες ξένες επενδύσεις προς αναζήτηση αποδοτικότητας (rationalized or efficiency seeking)** : Στην συγκεκριμένη περίπτωση οι επιχειρήσεις τοποθετούν διαφορετικά στάδια παραγωγής ενός αγαθού ή παραγωγή πλήρως διαφοροποιημένων αγαθών, σε διαφορετικές χώρες πάντα με κριτήριο τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στις τοπικές αγορές. Σκοπός του εγχειρήματος αυτού είναι αφενός μεν η μείωση του μακροχρόνιου κόστους αφετέρου δε η αύξηση της περιφερειακής αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων.
- **Άμεσες ξένες επενδύσεις που σκοπό έχουν την αναζήτηση νέων αγορών (market seeking)** : Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι επιχειρήσεις όπου κύριος σκοπός τους γίνεται η παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών ώστε να εξυπηρετηθούν ξένες αγορές . Κύριο μέλημα αυτών είναι η σταδιακή αύξηση του αγοραστικού κοινού και του μεγέθους της αγοράς που απευθύνονται . Οι συγκεκριμένες ΑΞΕ αυτού του τύπου μπορούν να δημιουργήσουν μία αμυντική στρατηγική που στόχευση έχει την διατήρηση του μεριδίου της αγοράς στην όποια ήδη έχει εδραιωθεί η εταιρεία.
- **Άμεσες ξένες επενδύσεις προς αναζήτηση στρατηγικών πόρων ή ικανοτήτων (strategic asset seeking)** : Οι διεθνείς επιχειρήσεις μέσω των παγκόσμιων επενδύσεων και των εμπορικών δικτύων που έχουν δημιουργήσει , αποκτούν πλεονέκτημα έναντι του διεθνούς και του τοπικού ανταγωνισμού. Αυτό επιτυγχάνεται συνήθως με την

κατοχή υψηλής τεχνολογίας ,εξειδικευμένων υλικών και αύλων πόρων , εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό που βρίσκονται διαθέσιμοι στην χώρα υποδοχής. Σύμφωνα με τους Chen και Ku (2000) οι συγκεκριμένες ΑΞΕ χαρακτηρίζονται από έντονη επιθετικότητα με την αιτιολογία ότι πραγματοποιούνται για την εκμετάλλευση συγκεκριμένων πλεονεκτημάτων της χώρας υποδοχής . Έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί έχουν παρατηρήσει ότι η συγκεκριμένη περίπτωση είναι πολύ διαδεδομένη σε προϊόντα υψηλής τεχνολογίας .

3.6 Θεωρίες Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

Ως ένας από τους πιο σημαντικούς φορείς οικονομικής ανάπτυξης παγκοσμίως ,οι ΑΞΕ έχουν αναλυθεί ειδικά τις τελευταίες δεκαετίες που παρατηρείται το φαινόμενο, πιο διεξοδικά , ωστόσο ακόμα και σήμερα δεν υπάρχει μία θεωρία πλήρης για να τεκμηριώνει το φαινόμενο των ΑΞΕ. Μετά τις θεωρίες Παγκόσμιου Εμπορίου του Adam Smith δηλαδή του απόλυτου πλεονεκτήματος ,του David Ricardo του συγκριτικού πλεονεκτήματος ,και του Heckscher – Ohlin ,οι μεγάλοι οικονομολόγοι της εποχής προσδιόρισαν το φαινόμενο των ΑΞΕ και της Πολυεθνικής επιχείρησης στην παγκόσμια αγορά.

Ο μεγάλος οικονομολόγος John Dunning (1970) αφού ανέλυσε και μάζεψε τις κυριότερες θεωρίες των ΑΞΕ την δεκαετία του 60 διατύπωσε το εκλεκτικό υπόδειγμα (The eclectic paradigm) OLI. Το εκλεκτικό υπόδειγμα περιέχει τις περισσότερες μορφές αλλά και τους βασικούς τύπους των ΑΞΕ. Σύμφωνα με την δικιά του θεωρία τα πλεονεκτήματα που καθορίζουν την διεθνοποίηση - παγκοσμιοποίηση μίας επιχείρησης είναι τα ακόλουθα :

1) Πλεονέκτημα ιδιοκτησίας (ownership specific advantages) : η κατηγορία αυτή αναφέρεται στα όποια ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα διαθέτει μια επιχείρηση όπως για παράδειγμα μία πολύ αναπτυγμένη τεχνολογία , τεχνογνωσία προϊόντων , σωστή και σύγχρονη οργάνωση και διοίκηση της εταιρείας , δίκτυα marketing , ισχυρό management , ξεχωριστό δίκτυο διανομής των αγαθών , τμήμα R & D ή οτιδήποτε άλλο θα φέρει την επιχείρηση σε πλεονεκτική θέση έναντι των αντιπάλων της.

2) Πλεονέκτημα τοποθεσίας (Location specific advantages) : η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει όλα τα πλεονεκτήματα που κατέχει η χώρα όπου γίνεται η επένδυση. Πλεονεκτήματα όπως : χαμηλή φορολογία , μεγάλο μέγεθος αγοράς , φθηνές πρώτες ύλες , κυβερνητικές πολιτικές

προσέλκυσης ξένων επενδύσεων , γεωγραφική θέση , υποδομές , ανθρώπινο κεφάλαιο και οικονομικοί δασμοί , είναι μερικά όπου προσελκύουν τις διεθνής επιχειρήσεις.

3) Πλεονέκτημα Εσωτερίκευσης (Internalization advantages) : η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει τις επιχειρήσεις οι οποίες έχουν την επιθυμία να αξιοποιήσουν ενδοεταιρικά το ιδιοκτησιακό πλεονέκτημα. Στην ουσία μιλάμε για την αξιοποίηση της σχέσης μητρικής εταιρείας με την θυγατρική εταιρεία.

Πίνακας 3.1
Σχέση ΑΞΕ ,Διεθνούς εμπορίου και Licensing

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	Ownership (O)	Location (L)	Internalization (I)
ΑΞΕ	Ναι	Ναι	Ναι
Διεθνές Εμπόριο	Ναι	Όχι	Ναι
Licensing	Ναι	Ναι	Όχι

Όπως παρατηρούμε και από τον πίνακα 3.7 οι ΑΞΕ υπερέρχουν σε όλα τα πλεονεκτήματα έναντι του διεθνούς εμπορίου και του Licensing . Τό διεθνές εμπόριο δεν υπερέρχει στο location λόγω της φορολογίας, ενώ το Licensing δεν έχει πλεονέκτημα στο Internalization λόγω του κόστους που υπάρχει ανάμεσα στην θυγατρική και μητρική εταιρεία.

Σε άλλες αξιοσημείωτες θεωρίες ο Vernon (1966) έκανε λόγο για σύνδεση της πολυεθνικής επιχείρησης με το μοντέλο του κύκλου ζωής του προϊόντος και τις νέες τεχνολογίες. Πιο συγκεκριμένα κάνει λόγο για μεταφορά της παραγωγής που αφορά την ένταση της εργασίας στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες ,όπου υπάρχουν πιο φτηνά εργατικά χέρια ,με συνέπεια να έχουμε ΑΞΕ στις αναπτυσσόμενες χώρες. Επίσης το 1974 συμπλήρωσε την θεωρία του κύκλου ζωής του προϊόντος αναπτύσσοντας τη σχέση μεταξύ του τόπου εγκατάστασης της παραγωγής και των μεταβολών στην δομή της αγοράς.

Μία άλλη θεωρία ΑΞΕ είναι το μοντέλο της Ουψάλα αναπτύχθηκε από τους (Johanson & Wiedersheim) το 1975 , και εντάσσεται στην θεωρία των σταδίων. Η επιχείρηση διεθνοποιείται με μια σταδιακή διαδικασία , κατά την οποία οι κρίσιμες αποφάσεις και οι δραστηριότητες της εξαρτώνται από την γνώση και την εμπειρία που έχει αποκομίσει από την αγορά. Πιο πρακτικά η επιχείρηση ξεκινά δειλά δειλά τα πρώτα της βήματα στον διεθνή οικονομικό στίβο με εξαγωγική δραστηριότητα ,συνεχίζει με μόνιμες εξαγωγές μέσω κάποιου αντιπροσώπου ή υποκαταστημάτων και το τελικό στάδιο περιλαμβάνει την ΑΞΕ ,δηλαδή την μόνιμη εγκατάσταση μιας παραγωγικής μονάδας στην ξένη χώρα.

Ο Krugman (1991,1995) , κάνει λόγο για συσχέτιση των ΑΞΕ με την γεωγραφική συγκέντρωση , οι βιομηχανίες συγκεντρώνονται σε περιοχές όπου υπάρχει συγκεκριμένη βιομηχανική δραστηριότητα τις λεγόμενες βιομηχανικές περιοχές , με αποτέλεσμα οι περιοχές αυτές να προσελκύουν άμεσες ξένες επενδύσεις. Οι επιχειρήσεις με αυτόν τον τρόπο και την ίδρυση θυγατρικών σε μία συγκεκριμένη τοποθεσία, καταφέρνουν να είναι κοντά στα νέα τεχνολογικά δεδομένα της κάθε εποχής αλλά και να εκμεταλλεύονται την φτηνή προσφορά του εργατικού δυναμικού. Ενώ το 2006 μαζί με τον Obstfeld ο Krugman επικεντρώθηκαν στην θεωρία της πολυεθνικής επιχείρησης. Στην αναφορά τους γίνεται λόγος για αριστοποίηση της παραγωγής δηλαδή την ελαχιστοποίηση του κόστους .

Τέλος ο Κυρκιλής (2010) στο βιβλίο του Άμεσες ξένες επενδύσεις μας υπενθυμίζει πως η πραγματοποίηση ΑΞΕ γίνεται όταν η επιχείρηση κατέχει ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε σύγκριση με τις υπόλοιπες του κλάδου. Στο μετέπειτα στάδιο θα πρέπει να γίνει η επιλογή του τρόπου της εξωτερικοποίησης δηλαδή licensing , franchising ή πραγματοποίηση ΑΞΕ.

3.7 Παράγοντες προσέλκυσης ΑΞΕ

Η τεράστια αύξηση που σημειώθηκε τις τελευταίες δεκαετίες όσον αφορά στο φαινόμενο των ΑΞΕ έχει οδηγήσει τους επιστήμονες σε εκτεταμένη έρευνα σχετικά με τους καθοριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν την πραγματοποίησή τους. Είναι λοιπόν σημαντικό να εξετάσουμε το γιατί οι επιχειρήσεις παίρνουν την απόφαση να γίνουν πολυεθνικές και να κατευθύνουν άμεσες ξένες επενδύσεις σε μία χώρα υποδοχής και όχι σε μια άλλη. Έχουν υλοποιηθεί εμπειρικές έρευνες από θεωρητικούς οικονομολόγους σε σχέση με την ροή των

άμεσων ξένων επενδύσεων και ο κατάλογος των προσδιοριστικών παραγόντων που προσπάθησαν να εξετάσουν τις ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής είναι πάρα πολύ μεγάλος. Ένα μεγάλο μέρος αυτών των παραγόντων σχετίζεται με τον υπόδειγμα OLI δηλαδή ,ανθρώπινο κεφάλαιο , υποδομές , οικονομική σταθερότητα , κόστος παραγωγής , κ.τ.λ. Ένα άλλο μέρος σχετίζεται καθαρά με το εμπορικό μέρος της κάθε χώρας όπως είναι το άνοιγμα της αγοράς ,η γενική μακροοικονομική κατάσταση ,η οικονομική ανάπτυξη , τα οικονομικά εμπόδια , το ύψος των δασμών κ.τ.λ. και τέλος σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και το θεσμικό πλαίσιο κάθε χώρας (πολιτική αστάθεια , διαφθορά) αλλά και η κουλτούρα.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι κάποιες από τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί μπορεί να μην έχουν ακριβή αποτελέσματα , πράγμα που σημαίνει ότι πολλές από αυτές δεν σχετίζονται με τους συνηθισμένους προσδιοριστικούς παράγοντες που μελετάμε στην βιβλιογραφία. Συνοπτικά οι παράγοντες που προσελκύουν ΑΞΕ και έχουν αποτελέσει πεδίο έρευνας για το επιστημονικό προσωπικό είναι οι ακόλουθοι :

1. Η γεωστρατηγική θέση που κατέχει η χώρα υποδοχής . Μιλάμε φυσικά για τα γεωγραφικά πλεονεκτήματα που υπάρχουν σε πολλές χώρες στον πλανήτη. Πρακτικά αν μία χώρα είναι εμπορικός ή ενεργειακός κόμβος αποτελεί πόλο έλξης για οποιαδήποτε πολυεθνική επιχείρηση του κόσμου.
2. Οι φθηνές πρώτες ύλες που προσφέρει η χώρα υποδοχής ,είναι πολύ σημαντικό να υπάρχουν φθηνές και εύκολα προσβάσιμες πρώτες ύλες.
3. Το μέγεθος της εγχώριας αγοράς αλλά και των χώρων πέριξ της επένδυσης.
4. Η παγκόσμια τάση για ΑΞΕ αλλά και η τρέχουσα τάση στην χώρα υποδοχής παίζει ενθαρρυντικό ρόλο στην επιλογή της χώρας από τους επενδυτές.
5. Η χαμηλή φορολογία κερδών , ένα από τα πρώτα πράγματα που μελετάνε οι επενδυτές πριν προχωρήσουν οι ΑΞΕ είναι αν τα κέρδη τους θα φορολογούνται όσον το δυνατόν λιγότερο.

6. Ο παγκόσμιος ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης αλλά και της χώρας που γίνεται η ανάπτυξη.
7. Το χαμηλό κόστος εργασίας .
8. Ο βαθμός απελευθέρωσης του εμπορίου , ουσιαστικά μιλάμε για όσο το δυνατόν ελεύθερη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών . Οι χώρες που επιβάλουν υψηλά δασμολογικά κριτήρια έχουν περιορισμένη προσέλκυση από άμεσες ξένες επενδύσεις.
9. Το ανθρώπινο δυναμικό και ότι περικλείει αυτό όπως ο νεανικός πληθυσμός και η άρτια εκπαίδευση του.
10. Το χαμηλό ποσοστό ανεργίας.
11. Ο χαμηλός ρυθμός του πληθωρισμού.
12. Οι διεθνής χρηματοπιστωτικές συνθήκες ρευστότητας.
13. Ανεπτυγμένο τραπεζικό και χρηματοοικονομικό σύστημα.
14. Χαμηλά επιτόκια.
15. Η συναλλαγματική Ισοτιμία δεν θα πρέπει να αποτελεί παράγοντα αποτρεπτικό για τους επενδυτές.
16. Η πιστοληπτική ικανότητα της χώρας υποδοχής θα πρέπει να έχει αξιολογηθεί από τους μεγάλους οικονομικούς οίκους της παγκόσμιας οικονομίας και να έχει συγκεντρώσει υψηλή βαθμολογία.
17. Σύγχρονες υποδομές.
18. Η μη ύπαρξη γραφειοκρατίας και κοινωνικών διαταραχών.

19. Η πολιτική και θεσμική σταθερότητα αποτελούν πρωτεύον παράγοντα για πραγματοποίηση ΑΞΕ.
20. Οικονομικό περιβάλλον που ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη.
21. Υψηλό επίπεδο τεχνολογίας και τεχνογνωσίας ,πράγμα που σημαίνει ευνοϊκές συνθήκες για έρευνα και ανάπτυξη.
22. Οικονομική κουλτούρα από την μεριά της χώρας υποδοχής προς τις μεγάλες παγκόσμιες πολυεθνικές επιχειρήσεις.
23. Η γενική μακροοικονομική κατάσταση της χώρας υποδοχής.

Βέβαια αν μας ρωτήσουν τι πραγματικά μελετά μια πολυεθνική επιχείρηση πριν προχωρήσει σε μια άμεση ξένη επένδυση οι οικονομολόγοι θα μας απαντήσουν με τα γενικά μακροοικονομικά στοιχεία όπως , ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού , ποσοστό ανεργίας , μέγεθος εργατικού δυναμικού, μέγεθος αγοράς , ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ κ.τ.λ. Σίγουρα τα μακροοικονομικά στοιχεία παίζουν κομβικό ρόλο στην απόφαση των ιδιοκτητών της επιχείρησης όμως δεν είναι τα μόνα που θα εξεταστούν λεπτομερώς. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται μία έρευνα από το ινστιτούτο Kearney όπου μας δείχνει τους πιο σημαντικούς παράγοντες προέλευσης ΑΞΕ για το 2019 ,στην παγκόσμια αγορά.

Πίνακας 3.2

Οι πιο σημαντικοί παράγοντες πραγματοποίησης ΑΞΕ 2019

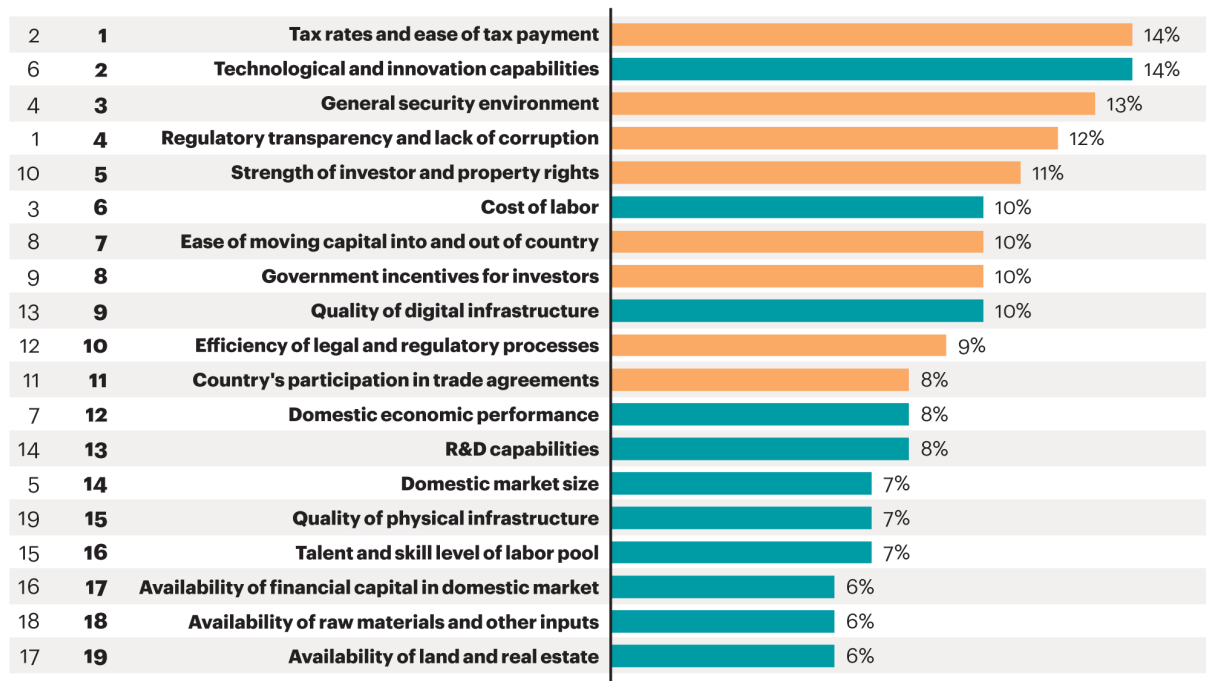
Figure 6

Top factors in investment decisions reinforce the dominance of developed markets

What are the most important overall factors in choosing where to make investments?

Rank

2018 2019

Market asset and infrastructure factors Governance and regulatory factors

Note: Percentages do not add to 100 because respondents could select two choices.

Sources: A.T. Kearney Foreign Direct Investment Confidence Index (2018 and 2019)

Πηγή : The 2019 Kearney Foreign Direct Investment Confidence Index®

Όπως παρατηρούμε και στον πίνακα 3.8 που προηγήθηκε η ιεράρχηση των επενδυτών και οι ρυθμιστικοί παράγοντες κατά τον καθορισμό του πού να επενδύσουν μπορεί να οδηγήσει σε επενδύσεις σε ανεπτυγμένες χώρες. Στην πραγματικότητα, τέσσερις από τους πέντε πρώτους παράγοντες που οι επενδυτές λαμβάνουν υπόψη όταν επιλέγουν πού να επενδύσουν είναι διακυβερνητικοί και ρυθμιστικοί παράγοντες. Και δύο από αυτούς τους παράγοντες - η ρυθμιστική διαφάνεια και η έλλειψη διαφθοράς και το περιβάλλον ασφάλειας - συγκαταλέγονται σταθερά μεταξύ των πέντε πρώτων παραγόντων για επενδυτικές αποφάσεις από το 2015 έως σήμερα. Η έρευνα που προηγήθηκε μας βοηθάει να κατανοήσουμε γιατί οι αναπτυγμένες χώρες συνεχίζουν να κυριαρχούν στις πιο υψηλές θέσεις άμεσων ξένων

επενδύσεων καθώς οι αγορές αυτές χαρακτηρίζονται από διαφανή ρυθμιστικά περιβάλλοντα, χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς και υψηλό επίπεδο ασφάλειας. Το πιο σημαντικό ρόλο στην επιλογή όπως ήταν αναμενόμενο διαδραματίζει η χαμηλή φορολογία , δεύτερος παράγοντας αποτελεί οι σύγχρονες τεχνολογικές και ερευνητικές ικανότητες της χώρας υποδοχής , δεν αποτελεί έκπληξη η επιλογή αυτή για την δεύτερη θέση καθώς ολοένα και μεγαλώνει η μάχη της ψηφιακής φύσης της παγκόσμιας οικονομίας και της συνεχιζόμενης τεχνολογικής υπεροχής , οι επενδυτές που σχετίζονται με τον τομέα της πληροφορικής και της τεχνολογίας προσδοκούν από την χώρα υποδοχής μια σχετική αφετηρία ψηφιακών υποδομών , εκτός όμως από αυτές σήμερα όλες σχεδόν οι παγκόσμιες επιχειρήσεις χρησιμοποιούν τα πιο σύγχρονα τεχνολογικά μέσα.

Τρίτος παράγοντας για το 2019 είναι η εθνική ασφάλεια , ένας παγκόσμιος επιχειρηματικός κολοσσός πριν κάνει οποιαδήποτε επένδυση πρέπει να έχει εξασφαλίσει την ασφάλεια της επένδυσης του , πολλές φορές βλέπουμε και εταιρείες με μισθωμένο στρατό όπως είναι για παράδειγμα ο πετρελαϊκός – ενεργειακός γίγαντας Exxon Mobil . Τέταρτος είναι η ρυθμιστική διαφάνεια και η λιγότερη ή και κατά προτίμηση καθόλου διαφθορά , πολλές χώρες ενώ τηρούν πολλά από τα παραπάνω κριτήρια τους διακατέχει μια αρκετά διεφθαρμένη νοοτροπία που αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για τις παγκόσμιες εταιρείες. Πέμπτος παράγοντας είναι η εξασφάλιση της ιδιοκτησίας και το δικαίωμα στην προστασία της επένδυσης από την επιχείρηση και από την χώρα υποδοχής αντίστοιχα. Έκτος παράγοντας είναι φυσικά το κόστος εργασίας ,πάντα όλα αυτά τα χρόνια ερευνών των ΑΞΕ καταλαμβάνει σταθερά τις πρώτες θέσεις και έχει απασχολήσει αρκετά την βιβλιογραφία . Οι επιχειρήσεις ,το κόστος αυτό το προσμετρούν συνήθως στο γενικότερο κόστος παραγωγής , και οι περισσότερες μελέτες χρησιμοποιούν ως δείκτη κόστους εργασίας το χρηματικό πόσο του μισθού που καταβάλλεται στον εργαζόμενο. Πέρα όμως από το ημερομίσθιο η ποιότητα της εργασίας που προσφέρεται από την χώρα υποδοχής διαδραματίζει σημαντικό ρόλο , συγκεκριμένα με την ιδιαίτερα εξειδικευμένη εργασία από το ανθρώπινο δυναμικό της χώρας υποδοχής βελτιώνεται η παραγωγικότητα και η αποδοτικότητα της επιχείρησης.

Μεγάλοι οικονομολόγοι έκαναν αναφορά για το εργατικό δυναμικό ως ρυθμιστικό παράγοντα ΑΞΕ , ο Dunning (1993) έδωσε έμφαση στο επίπεδο εκπαίδευσης της χώρας υποδοχής , ενώ ο Borensztein et al (1998) υποστηρίζει ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο έχει πρωτεύοντα ρόλο στην απόφαση για υλοποίηση ΑΞΕ . Τέλος άξιο αναφοράς αποτελεί το

3.8 Θετικές Επιπτώσεις από την πραγματοποίηση των ΑΞΕ

Από το θεωρητικό πλαίσιο των ΑΞΕ και της πολυεθνικής επιχείρησης οι οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι μπορεί να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών και των αναπτυσσόμενων ,από την στιγμή που τους παρέχεται η ευκαιρία για οικονομική ανάπτυξη μέσω ΑΞΕ. Εξ' ορισμού οι ΑΞΕ μεταφέρουν στην χώρα υποδοχής ένα πολύ σημαντικό πακέτο εισροών , όπως κεφάλαιο , τεχνολογία , τεχνογνωσία , μεθόδους οργάνωσης και διοίκησης και μάρκετινγκ .Επομένως οι επενδυτές που θέλουν να επενδύσουν σε μία χώρα έχουν την γνώση της παραγωγικής διαδικασίας και την παραχωρούν στην χώρα όπου γίνεται η επένδυση, δηλαδή στην χώρα υποδοχής.

Οι ΑΞΕ μέσω των πολυεθνικών επιχειρήσεων παρέχουν πολλά θετικά στοιχεία στην χώρα υποδοχής ,έτσι παρατηρούμε πάρα πολλές φορές το φαινόμενο οι κυβερνήσεις και ειδικά οι κυβερνήσεις αυτές που οι ΑΞΕ είναι ζωτικής σημασίας για αυτές , να προσφέρουν γη και ύδωρ στις πολυεθνικές επιχειρήσεις για να εισέλθουν στις χώρες αυτές. Προνόμια όπως επιδοτήσεις, επιχορηγήσεις , φοροελαφρύσεις ,παραχώρηση σημαντικών υποδομών είναι μερικά που προκύπτουν και δίνονται απλόχερα από πολλές χώρες στην παγκόσμια αγορά. Τα πιθανά οφέλη από την πραγματοποίηση ΑΞΕ είναι τα ακόλουθα :

- Σε αντίθεση με τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου οι ΑΞΕ όταν πραγματοποιούνται μεταφέρεται εξειδικευμένη τεχνολογία και τεχνογνωσία , διοικητικές ικανότητες , ικανότητες στο marketing και στην επιχειρηματικότητα , που ανάλογα με τις συνθήκες στην χώρα υποδοχής μπορούν να εξαπλωθούν και να ωφελήσουν την τοπική αγορά.
- Μεγάλη αύξηση του δείκτη οικονομικής δύναμης της χώρας αλλά και της αντίστοιχης πολυεθνικής επιχείρησης που πραγματοποιεί την επένδυση.
- Οι ΑΞΕ αποτελούν μετακίνηση κεφαλαίων με μακροπρόθεσμη προοπτική.
- Μείωση του ποσοστού ανεργίας της χώρας υποδοχής.
- Γενική μακροοικονομική βελτίωση της χώρας υποδοχής των ΑΞΕ .
- Βελτίωση ισοζυγίου πληρωμών της χώρας υποδοχής.
- Ίδρυση νέων υποδομών και σύγχρονων εγκαταστάσεων στην χώρα υποδοχής.
- Σε πολλές περιπτώσεις οι χώρες υποδοχής μετατρέπονται σε εμπορικούς κόμβους για την παγκόσμια οικονομία.

- Η εγχώρια αγορά μεγαλώνει προς όφελος του τοπικού καταναλωτή αφού νέα ανταγωνιστικά προϊόντα και υπηρεσίες παράγονται , σε μεγάλη γκάμα και ενδεχομένως σε χαμηλότερη τιμή αφού τα αγαθά αυτά αποτελούν εγχώρια παραγωγική διαδικασία. Με τον τρόπο αυτό βελτιώνεται και η παρουσία της πολυεθνικής επιχείρησης στην χώρα υποδοχής.
- Η παγκόσμια οικονομική φήμη της χώρας βελτιώνεται ,έτσι η εκάστοτε χώρα υποδοχής πάντα θα μπαίνει στο κάδρο των παγκόσμιων επενδυτών για πραγματοποίηση ΑΞΕ, αλλά και οι θετικές βαθμολογίες από τα παγκόσμια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα .

Αυτές είναι οι κυριότερες θετικές επιπτώσεις έτσι όπως αναγράφονται στην σύγχρονη οικονομική και γεωπολιτική βιβλιογραφία.

3.9 Αρνητικές Επιπτώσεις από την πραγματοποίηση των ΑΞΕ

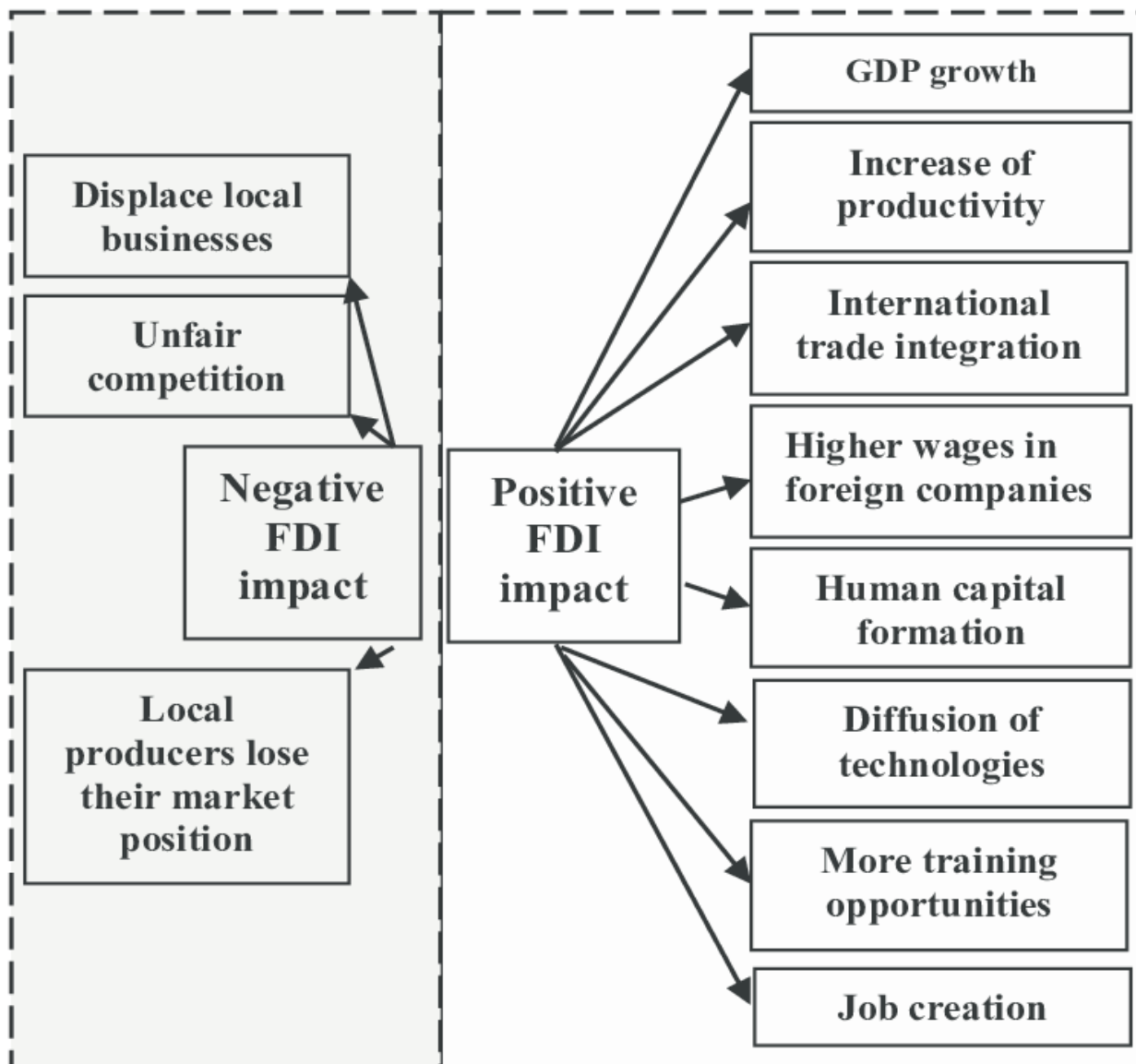
Όπως ένα νόμισμα έχει δύο πλευρές ,έτσι και οι άμεσες ξένες επενδύσεις εκτός από τις θετικές επιπτώσεις που δημιουργούν στις χώρες υποδοχής , πολλές φορές δημιουργούν και αρνητικές επιπτώσεις . Έτσι στο όφελος της οικονομίας της χώρας εγκατάστασης των θυγατρικών επιχειρήσεων από την εισροή κεφαλαίου μπορούν να αντισταθούν πολλά οικονομικά και μη επιχειρήματα. Μερικά από αυτά αναλύονται παρακάτω :

- Πολλές φορές οι χώρες υποδοχής αναγκάζονται να προβούν σε χαλάρωση του ηθικού τους κώδικα αλλά και του θεσμικού πλαισίου τους για να προσελκύσουν ξένους επενδυτές.
- Οι τοπικές παραγωγικές μονάδες χάνουν πολύ από την οικονομική τους δύναμη αφού έχουν να ανταγωνιστούν πιο φτηνά και σύγχρονα προϊόντα και υπηρεσίες.
- Οι πολυεθνικές εταιρείες μπορούν να εκμεταλλευτούν την όποια ισχυρή θέση βρίσκονται και να πιέσουν τις χώρες υποδοχής για παραπάνω προνόμια με την πρόφαση να αλλάξουν χώρα ή να μετακινηθούν σε άλλες υποδομές μέσα στην χώρα , αυτό δημιουργεί σημαντικό βαθμό αβεβαιότητας για τις εκάστοτε χώρες.
- Οι παραγωγικές μονάδες που ιδρύονται από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις επιφέρουν και περιβαλλοντικές επιπτώσεις όπως μόλυνση του περιβάλλοντος από εργοστασιακούς ρύπους , ατμοσφαιρική ρύπανση , τοξικές ουσίες στο περιβάλλοντα χώρο.

- Σε πολλές περιπτώσεις ο ανταγωνισμός γίνεται μη δίκαιος , και τα θεσμικά όργανα των χωρών υποδοχής λόγω της οικονομικής σημασίας των ΑΞΕ, παίρνουν αποφάσεις υπέρ των πολυεθνικών.
- Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ασκούν τεράστια πολιτική πίεση στις εκάστοτε κυβερνήσεις.
- Επαναπατρισμός των κερδών στην μητρική εταιρεία ή ακόμα και εξαγωγή των κερδών σε θυγατρικές που τα χρειάζονται πιο πολύ ανά τον κόσμο , με αποτέλεσμα αυτά τα κέρδη που δημιουργούνται στην χώρα υποδοχής να μην μένουν στην τοπική κοινωνία.
- Οι θέσεις εργασίας που δημιουργούνται σε πολλές περιπτώσεις χαρακτηρίζονται χαμηλής ειδίκευσης και χαμηλού κόστους , με αποτέλεσμα την πραγματική τεχνογνωσία και εξειδίκευση να την κατέχουν άτομα της μητρικής εταιρείας , έτσι η χώρα υποδοχής δεν μπορεί να εξελιχθεί όπως αυτή θα περίμενε.
- Η πολυεθνική επιχείρηση ως ο μεγαλύτερος φορέας παγκοσμιοποίησης επιφέρει πολιτιστικές και κοινωνικές επιπτώσεις . Οι ξένες επιχειρήσεις έχουν την ικανότητα μέσα από τις σύγχρονες τεχνικές marketing που διαθέτουν να αποδυναμώσουν τα τοπικά έθιμα και τις παραδόσεις. Έχουμε παρατηρήσει ειδικά τις πρόσφατες δεκαετίες η δυτική κουλτούρα με την βοήθεια των χιλιάδων πολυεθνικών εταιρειών κυρίως προερχόμενων από τις Η.Π.Α. να διεισδύει σε αγορές με τελείως διαφορετικό τρόπο ζωής των πολιτών τους ,τρανά παραδείγματα είναι η Κίνα , η Ινδία , η Ιαπωνία , η Ρωσία, και η Τουρκία.
- Τέλος , οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αναζητούν συνεχώς τρόπους να μειώσουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις , με αποτέλεσμα η χώρα υποδοχής να μην επωφελείται όσο θα ήθελε από την εγκατάσταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Ένας έξυπνος τρόπος είναι οι τιμές μεταβίβασης.

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία (Κυρκιλής 2010) οι πολυεθνικές επιχειρήσεις όταν καταφέρνουν και αποκτούν μεγάλη οικονομική δύναμη τότε μπορούν να επιφέρουν και πολλαπλές αρνητικές συνέπειες στην χώρα υποδοχής , αν θέλαμε να το ερμηνεύσουμε οικονομικά , εφόσον η πολυεθνική επιχείρηση που πραγματοποιεί ΑΞΕ καταφέρνει να δημιουργήσει μονοπώλιο τότε ο εσωτερικός ανταγωνισμός παύει να υφίσταται και η χώρα μπορεί να υπακούει στις οικονομικές εντολές της πολυεθνικής επιχείρησης με πιο μεγάλη ευκολία.

Πίνακας 3.3
Οι θετικές και οι αρνητικές επιπτώσεις των ΑΞΕ

Πηγή : Positive and negative FDI impact (structured by the authors according to Sandalcilar & Altiner (2012), Laskiene & Pekarsniene (2011), Zenasni, Benhabib (2013), Moyo (2013), Antwi, E. Mills, G. Mills and Zhao (2013), Zemguliene & Zaleskyte (2006), Langviniene, Vengrauskas, Zitkiene, 2004)).

Κεφάλαιο 4 : Η περιοχή των Βαλκανίων και η περίπτωση της Βουλγαρίας

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια συνοπτική περιγραφή του γεωγραφικού τόπου των Βαλκανικών χωρών και των οικονομικών προοπτικών που προκύπτουν , στην συνέχεια θα αναλυθεί η ειδική περίπτωση της Βουλγαρίας , των βασικών μακροοικονομικών στοιχείων που προκύπτουν και των μελλοντικών επιλογών αυτών , η γεωστρατηγική θέση της χώρας καθώς και η σύνδεσή της με την Ελλάδα και τις ελληνικές άμεσες ξένες επενδύσεις.

4.1 Η περιοχή των Βαλκανίων

Τα Βαλκάνια ανήκουν στην γεωγραφική περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης ,συνδέουν την Ευρωπαϊκή με την Ασιατική αλλά και με την Αφρικανική ήπειρο . Η ιστορία των Βαλκανίων χαρακτηρίζεται από τους ιστορικούς ως ιστορία γεμάτη βία και ανθρώπινο πόνο , αλλά και μια σύγχρονη “ μπαρουτοαποθήκη ” στον παγκόσμιο χάρτη. Αίτια αυτών η συγκέντρωση πολλών εθνικοτήτων σε μικρό γεωγραφικό χώρο , διαφορετικές κουλτούρες και θρησκείες , δυτικές επιρροές και κουμμουνιστικά κράτη , τάσεις επεκτατισμού συνθέτουν το αιματηρό αυτό παζλ ακόμα και στις μέρες μας , χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το κράτος των Σκοπίων και του Μαυροβουνίου.

Η ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων καλύπτει 550.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα , και ο πληθυσμός υπολογίζεται στα 54.000.000 . Η ονομασία πηγάζει από τα Βαλκάνια Όρη που βρίσκονται στο κέντρο της Βουλγαρίας έως την ανατολική Σερβία . Οι χώρες που περιλαμβάνουν τα Βαλκάνια είναι οι εξής :

- Ελλάδα (83%)
- Αλβανία (100%)
- Βουλγαρία (100%)
- Βοσνία Ερζεγοβίνη (100%)
- Σκόπια (100%)
- Ρουμανία (5%)
- Μαυροβούνιο (100%)
- Κοσσυφοπέδιο (100%)
- Σερβία (65%)
- Κροατία (46%)
- Σλοβενία (25%)

Αφού αναλύσαμε το γεωγραφικό κομμάτι των Βαλκανίων και τι περιλαμβάνει αυτό , παρακάτω θα γίνει ανάλυση του πληθυσμού της κάθε χώρας (National Master 2013) :

- Ελλάδα (10.77 εκατ.)
- Αλβανία (3.01 εκατ.)
- Βουλγαρία (6.98 εκατ.)
- Βοσνία Ερζεγοβίνη (3.88 εκατ.)
- Κροατία (4.48 εκατ.)

- Σλοβενία (1.99 εκατ.)
- Σερβία (7.24 εκατ.)
- Μαυροβούνιο (653.474 χιλιαδ.)
- Ρουμανία (21.79 εκατ.)
- Σκόπια (2.09 εκατ.)
- Κοσσυφοπέδιο (1.85 εκατ.)

Όπως αναλύσαμε και στο κομμάτι των θεωριών των ΑΞΕ κάθε υποψήφια χώρα υποδοχής έχει μία κουλτούρα που συνοδεύεται με μία θρησκεία συνήθως , στην συγκεκριμένη περίπτωση στον Βαλκανικό χώρο το στοιχείο της θρησκείας είναι ιδιαίτερο έντονο . Πιο συγκεκριμένα , η Ελλάδα , η Βουλγαρία , τα Σκόπια , η Ρουμανία , η Σερβία , το Μαυροβούνιο , έχουν ως κύρια θρησκεία την χριστιανική Ορθοδοξία , η Κροατία και η Σλοβενία τον Καθολικισμό και τέλος η Αλβανία , η Βοσνία Ερζεγοβίνη και το Κοσσυφοπέδιο τον Ισλαμισμό.

Επόμενο βήμα είναι να αναλύσουμε τα οικονομικά στοιχεία των Βαλκανικών χωρών , παρακάτω βρίσκεται ο πίνακας με το Α.Ε.Π. (2018) των χωρών αυτών όπως αναρτήθηκαν στον ιστότοπο της World Bank.

Πίνακας 4.1

Α.Ε.Π. Βαλκανικών Χωρών 2018

<u>ΧΩΡΑ</u>	<u>Α.Ε.Π. δις \$</u>
Ελλάδα	218,032
Αλβανία	15,103
Βουλγαρία	65,133
Βοσνία Ερζεγοβίνη	20,162
Κροατία	60,972
Σλοβενία	54,008
Σερβία	50,597
Μαυροβούνιο	5,504
Ρουμανία	239,553
Σκόπια	12,672
Κοσσυφοπέδιο	7,939

Πηγή : The World Bank Group (2018)

Όπως παρατηρούμε και από τα δεδομένα του πίνακα 4.1, η Ρουμανία καταλαμβάνει την πρώτη θέση σε Α.Ε.Π. για το 2018 ,ακολουθεί η δική μας χώρα , στην τρίτη θέση είναι η γειτονική μας Βουλγαρία και αμέσως μετά ακολουθεί η Κροατία στις μεσαίες θέσεις είναι η Σερβία ,η Σλοβενία , Βοσνία και Αλβανία ,ενώ τις τελευταίες θέσεις κατέχουν τα Σκόπια , το Κοσσυφοπέδιο και το Μαυροβούνιο.

Τέλος , ιδιαίτερη σημασία για τις Βαλκανικές χώρες διαδραματίζουν οι άμεσες ξένες επενδύσεις , πολλές χώρες όπως θα δούμε παρακάτω βασίζονται πολλά στην οικονομική τους δύναμη από τις ΑΞΕ. Παρά τα τεράστια προβλήματα που βιώνουν οι χώρες που ανήκουν στον Βαλκανικό χώρο αποτελούν επιλογή πολλών πολυεθνικών επιχειρήσεων για πραγματοποίηση ΑΞΕ ,αναμεσά τους και πολλές ελληνικές.

Το νομικό πλαίσιο των επενδύσεων στον Βαλκανικό χώρο περιλαμβάνει οικονομική επιχορήγηση έως 30% του συνολικού επενδυτικού κόστους , η συμμετοχή του επενδυτή δεν πρέπει να είναι κατώτερη του 40% των επενδυτικών δαπανών , και το υπόλοιπο 30% θα μπορεί να προέλθει είτε από δανεισμό είτε με την ίδια την συμμετοχή του επενδυτή .

Η αγορά των Βαλκανίων χαρακτηρίζεται από πολλούς θεωρητικούς ως αναδύομενη αγορά επειδή παρουσιάζει αξιόλογες και ιδιαίτερα επικερδής ευκαιρίες ,αλλά και φυσικά λόγω του γεωπολιτικού τους σημείου όπου όπως θα δούμε και παρακάτω παίζει μείζον ρόλο στην επιλογή των πολυεθνικών εταιρειών ,αφού αποτελεί εμπορικό και ενεργειακό κόμβο τριών ηπείρων. Η αντίληψη όμως πολλών επενδυτών σε σχέση με την περιοχή είναι ακόμα μετριοπαθής , τα πολεμικά γεγονότα ταλανίζουν ακόμα πολλές από τις χώρες όπως το Κόσσοβο , οι πολιτικές αναταραχές αποτελούν καθημερινή ρουτίνα (Σκόπια , Σερβία , Κροατία) , οι ξένες επιρροές και η ανάγκη των κρατών αυτών να ανήκουν σε κάποιο μεγάλο σύμμαχο ακόμα και σήμερα ματώνουν την περιοχή .Πολλές προσπάθειες γίνονται για είσοδο των κρατών αυτών στην ενωμένη Ευρώπη και στο ΝΑΤΟ , όπως τα Σκόπια και η Αλβανία , άλλες πάλι έχουν την Ρωσική επιρροή ακόμα μέσα τους ,όπως η Σερβία. Ένα είναι το σίγουρο ότι αν κάποτε καταφέρει η ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων να συνεργαστεί και να αφήσει πίσω τις έριδες και τις διαφορές , τότε όλοι οι παγκόσμιοι επενδυτές θα θελήσουν να προχωρήσουν σε επενδύσεις ουσίας αυξάνοντας τα δικά τους κέρδη αλλά και οι χώρες την οικονομική και γεωπολιτική τους δύναμη.

Πίνακας 4.2
Εισερχόμενες ΑΞΕ (2018) εκατ.

<u>ΧΩΡΑ</u>	<u>ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΕΣ ΑΞΕ (2018)</u> <u>εκατ.</u>
Ελλάδα	4,025
Αλβανία	1,204
Βουλγαρία	1,223
Βοσνία Ερζεγοβίνη	489
Κροατία	1,213
Σλοβενία	1,524
Σερβία	4,072
Μαυροβούνιο	486
Ρουμανία	7,344
Σκόπια	649
Κοσσυφοπέδιο	319

Πηγή : International Monetary Fund, Balance of Payments database, supplemented by data from the United Nations Conference on Trade and Development and official national sources.

Όπως παρατηρούμε και από τον πίνακα 4.2 η χώρα μας καταλαμβάνει την τρίτη θέση σε ξένες εισερχόμενες άμεσες επενδύσεις πίσω από την Ρουμανία και την Σερβία για το έτος 2018 , αξιοσημείωτες θέσεις καταλαμβάνουν η Βουλγαρία και η Κροατία , ενώ στις τελευταίες θέσεις βρίσκονται το Μαυροβούνιο και το Κοσσυφοπέδιο , λογικό αν αναλογιστεί κανείς τα λίγα χρόνια παρουσίας τους στο παγκόσμιο γίγνεστε.

4.2 Το προφίλ και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της Βουλγαρίας

Η Βουλγαρία όπως βλέπουμε και στην παραπάνω εικόνα είναι μία χώρα που βρίσκεται στην πλευρά της Νοτιοανατολικής Ευρώπης , και συγκεκριμένα στο βόρειο τμήμα της Βαλκανικής χερσονήσου , τα σύνορα της είναι από βόρεια η Ρουμανία , από δυτικά συνορεύει με την Σερβία, τα Σκόπια και την Ελλάδα , ενώ από την νότια πλευρά της συνορεύει με την Ευρωπαϊκή πλευρά της Τουρκίας και την περιοχή της Μαύρης θάλασσας. Η γεωγραφική της έκταση υπολογίζεται στα 110.994 τετραγωνικά χιλιόμετρα , οι μόνιμοι κάτοικοι σύμφωνα με την Eurostat για το 2019 υπολογίζονται στα 7 εκατομμύρια , από τους οποίους το 90% είναι Βουλγαρικής καταγωγής , ενώ το υπόλοιπο 10% είναι Ρουμανικής , Τουρκικής και Ελληνικής καταγωγής.

Η μεγαλύτερη πληθυσμιακή χώρα της Βουλγαρίας δεν είναι άλλη από την πρωτεύουσα της χώρας ,την Σόφια , όπου ο πληθυσμός υπολογίζεται στο 1.242.000 για το 2018. Επίσης πολύ σημαντική πόλη για την οικονομία της Βουλγαρίας αποτελεί η Φιλιπούπολη όπου ο πληθυσμός ανέρχεται στα 668,334 (2019) σύμφωνα με την Eurostat , και αποτελεί ένα πολύ μεγάλο βιομηχανικό κέντρο , από την μεριά της Μαύρης θάλασσας υπάρχουν δύο μεγάλες πόλεις που παράλληλα είναι και μεγάλα λιμάνια η μία είναι η Βάρνα με 471,252 (2019) κατοίκους και η Μπουργκάς που αποτελείται από 410,331 (2019) κατοίκους. Άλλες σημαντικές πόλεις για την Βουλγαρία είναι το Βίντιν 85,865 (2019) , η Λομ 25,568 (2016) που βρίσκεται από την πλευρά του Δούναβη και η Ρούσε με 218,556 (2019) κατοίκους αποτελεί την πέμπτη μεγαλύτερη πόλη της Βουλγαρίας.

Αν επεκταθούμε πιο πολύ στο εσωτερικό κομμάτι της χώρας έχουμε την πόλη της Βράτσα με πληθυσμό 162,549 (2019) , επίσης έχουμε την πόλη της Πλέβεν με 240,380 (2019) κατοίκους, ακολουθεί η Γκάμπροβο με 108,404 (2019) κατοίκους , η Βέλικο Τάρνοβο με 235,708 (2019) κατοίκους , η Σούμεν με 172,355 (2019) κατοίκους , η Σλίβεν με 186,495 (2019) κατοίκους, η οποία και αποτελεί την 8^η μεγαλύτερη πόλη της χώρας ,η Γιάμπολ με 118,897 (2019) κατοίκους , η Ντόμπριτς 173,831 (2019) κάτοικους , η Καζανλούκ με 69,086 (2016) κατοίκους και τέλος η Πάζαρτικ που με 255,479 (2019) κατοίκους που αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κέντρο αγροτικών προϊόντων.

Ως αναφορά την μορφολογία του εδάφους της Βουλγαρίας ,αυτή παρουσιάζει αρκετή ορεινότητα , έχει μια θα λέγαμε πολύπλευρη μορφή που συνδυάζει δάση , κάμπους , λόφους , βουνά , οροπέδια , πεδιάδες , ποταμούς , φαράγγια και χαμηλά και ψηλά βουνά. Στο κέντρο της χώρας την εμφάνιση του κάνει ακόμα και από δορυφόρο από το διάστημα, η οροσειρά Στάρα Πλάνινα , η συγκεκριμένη οροσειρά έχει μια δυτική προς ανατολική κατεύθυνση ,και θα λέγαμε χωρίζει την χώρα στα δύο . Οι πεδιάδες καταλαμβάνουν το 31% της συνολικής επιφάνειας της χώρας , με σπουδαιότερες εκ' αυτών την πεδιάδα της ανατολικής Ρωμυλίας και την παραδουνάβια , η πρώτη μάλιστα έχει πολλές καλλιέργιες για την οικονομία της Βουλγαρίας λόγω του ευνοϊκού κλίματος που έχει.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω η Βουλγαρία είναι μία χώρα που περιτριγυρίζεται από πολλούς ποταμούς . Φυσικά στην πρώτη θέση βρίσκεται ο Δούναβης με συνολικό μήκος 2,850 χιλιόμετρα , και βρίσκεται στα σύνορα Βουλγαρίας και Ρουμανίας , είναι πλωτός σε όλη του την έκταση και έτσι γίνεται ένα τεράστιο οικονομικό πλεονέκτημα για τις χώρες που τις διασχίζει , αφού επικοινωνούν πολλές εμπορικές αρτηρίες μαζί , έτσι και η χώρα της

Βουλγαρίας δρα του πλεονεκτήματος αυτού. Ακολουθούν ο ποταμός Έβρος , ο οποίος έχει πολύ μεγάλη σημασία για την γεωργική παραγωγή της χώρας. Άλλα ποτάμια που αξίζουν να αναφέρουμε είναι τα εξής : ο Βιτ , ο Οσάμ , ο Γιάντρα και άλλοι . Πολλοί από τους ποταμούς που αναφέραμε αποτελούν πηγές ηλεκτρικής ενέργειας για την χώρα . Η υψηλότερη κορυφή της Βουλγαρίας είναι η κορυφή της Μουσάλας η οποία ανήκει στην οροσειρά της Ρίλα Πλάνινα.

Τέλος αξίζει να αναφέρουμε ότι το κλίμα της Βουλγαρίας χαρακτηρίζεται ως ηπειρωτικό –μεσογειακό κλίμα με τέσσερις εποχές και με μέση ετήσια θερμοκρασία 10.5°. Τα χαρακτηριστικά του κλίματος αυτού είναι κρύοι χειμώνες και ζεστά καλοκαίρια ,ενώ η μέση θερμοκρασία για το καλοκαίρι είναι 22 βαθμοί κελσίου και για το χειμώνα 0 βαθμοί κελσίου.

4.3 Η ιστορική αναδρομή της Βουλγαρίας

Από τα προϊστορικά χρόνια ακόμα άρχισαν να αναπτύσσονται πολιτισμοί στο έδαφος της Βουλγαρίας . Τα αρχαία χρόνια αισθητή έκαναν την παρουσία τους οι Θράκες και αργότερα οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι . Η Βουλγαρία πήρε το όνομα της από μία φυλή που καταγωγή έχει την μακρινή Μογγολία , και αφού κατέλαβε τα τότε σλαβικά φύλα της περιοχής πήρε από αυτά γλώσσα , ήθη , έθιμα και μια γενικότερη κουλτούρα ζωής.

Το 681 μ.Χ. ιδρύεται η πρώτη Βουλγαρική αυτοκρατορία , που γίνεται κυρίαρχη στο μεγαλύτερο μέρος των Βαλκανίων και λειτούργησε ως πολιτισμικός συνδετικός κρίκος ανάμεσα στον τότε σλαβικό κόσμο. Αξίζει να αναφέρουμε ότι στο διάστημα αυτό και μέχρι τον 12° αιώνα αναφέρθηκαν πολλοί πόλεμοι ανάμεσα στην Βουλγαρική αυτοκρατορία και την Βυζαντινή αυτοκρατορία , ενώ το έτος 852 μ.Χ. ήταν κομβικό για την Βουλγαρική αυτοκρατορία γιατί ασπάστηκε τον χριστιανισμό.

Το 1185 ευγενείς από την δυναστεία των Άσεν οργάνωσαν μια μεγάλη εξέγερση που σκοπό είχε τη επανίδρυση της Βουλγαρικής αυτοκρατορίας , έτσι ο Ιβάν Ασέν και ο Πέτρος Δ΄ επανίδρυσαν την αυτοκρατορία με πρωτεύουσα το Τάρνοβο. Η ισχυρή οικονομική και θρησκευτική βάση που έθεσε στην αυτοκρατορία ο Ιβάν Ασέν Β΄(1218-1241) κατέστησαν αυτή ως «Τρίτη Ρώμη».

Μετά το τέλος της δυναστείας των Ασέν το 1267 η οικονομική και στρατιωτική ισχύ που είχε η Βουλγαρία υπαναχώρησε , δίνοντας την θέση σε Βυζαντινές , Ουγγρικές και μογγολικές διαμάχες. Έτσι στα τέλη του 14° οι Οθωμανοί Τούρκοι αφού είχαν ολοκληρώσει την

κατάκτηση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας άρχισαν να περικυκλώνουν την Βουλγαρία κατακτώντας πόλεις και φρούρια νότια του Αίμου. Η Βουλγαρική τάξη των ευγενών και οι Βούλγαροι χωρικοί έγιναν δούλοι σε Οθωμανούς αφέντες , ενώ άλλοι κατέφυγαν σε γειτονικές χώρες.

Σύμφωνα με το Οθωμανικό σύστημα οι Βούλγαροι θεωρήθηκαν η κατώτερη τάξη ανθρώπων , οι λεγόμενοι ραγιάδες , όπου ήταν υποχρεωμένοι σε πολύ βαριά φορολογία και μερικό εξισλαμισμό. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της Βουλγαρίας έχασε σταδιακά την εθνική του ταυτότητα ως χριστιανοί , κύρια αντίσταση κατά των Οθωμανών αποτέλεσε ο κλήρος που ήταν απομονωμένος σε μοναστήρια και κράτησε ζωντανό το όραμα της ορθοδοξίας και της ελευθερίας κατά της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Τον 18^ο αιώνα που ο ρόλος του διαφωτισμού στην Δυτική Ευρώπη ήταν πάρα πολύ έντονος η Βουλγαρία γνωρίζει ότι έπρεπε να αρχίζει να πραγματοποιεί τις πρώτες εθνικοαπελευθερωτικές ενέργειες , έτσι οργανώθηκε το πρώτο κίνημα απελευθερωτικού αγώνα με την ονομασία Εθνική αφύπνιση Βουλγαρίας. Ένωσε όλους τους Βούλγαρους και αποκατέστησε το εθνικό φρόνημα των Βούλγαρων. Η πρώτη εξέγερση πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 1876 , όπου και στάθηκε με αποτυχία για τον Βουλγάρικο λαό αφού 30.000 σκοτώθηκαν από τους Οθωμανούς . Αυτό το αιματοκύλισμα και η Βουλγαρική επανάσταση στάθηκε αφορμή για τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής να βοηθήσουν τον Βουλγάρικο λαό , έτσι συγκάλεσαν την διάσκεψη της Κωνσταντινούπολης το 1876 , αλλά οι αποφάσεις της διάσκεψης δεν έγιναν δεκτές από τους Τούρκους , έτσι η Ρωσική αυτοκρατορία αναζήτησε μια λύση που περιείχε πολύ βία , χωρίς όμως να έρθει σε σύγκρουση με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις της εποχής , έτσι το 1877 η Ρωσική αυτοκρατορία κήρυξε τον πόλεμο στην Οθωμανική αυτοκρατορία και με την βοήθεια των Βούλγαρων κέρδισε τις δυνάμεις των Οθωμανών.

Έτσι φτάνουμε στις 3 Μαρτίου του 1878 και αφού η Οθωμανική αυτοκρατορία είχε ηττηθεί από τους Ρώσους , αναγκάστηκε να υπογράψει την Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου , που περιλάμβανε μια διάταξη για την σύσταση και ίδρυση ενός ημιαυτόνομου Βουλγάρικου πριγκιπάτου στα εδάφη της Βουλγαρίας , όμως οι μεγάλες δυνάμεις της εποχής ήταν αντίθετες καθώς φοβόντουσαν την απειλή ενός τόσο μεγάλου κράτους στον Βαλκανικό χώρο , έτσι η συνθήκη του Αγίου Στεφάνου αντικαταστάθηκε με την μεταγενέστερη συνθήκη του Βερολίνου στις 13 Ιουλίου του 1878 , η οποία περιλάμβανε ένα πολύ μικρότερο κράτος από την Μοισία μέχρι και την περιοχή της Σόφιας , αφήνοντας ένα πολύ μεγάλο μέρος του πληθυσμού των Βουλγάρων έξω από το νεοσύστατο αυτό κράτος , αυτό κόστισε πολύ στο λαό

της Βουλγαρίας και στην διαμόρφωση των μετέπειτα πολιτικών αποφάσεων κατά τον 20^ο αιώνα.

Στις 5 Οκτωβρίου του 1908 η Βουλγαρία αυτοανακηρύσσεται ανεξάρτητο κράτος αλλά όπως ήταν φυσικό στα χρόνια που ακολούθησαν υπήρξε έντονο το στοιχείο επηρεασμού από την Ρωσική αυτοκρατορία, έτσι συχνά την προσφωνούσαν ως 'η Πρωσία των Βαλκανίων' . Την εξαετία που ακολούθησε 1912 μέχρι το 1918 έλαβε μέρος σε δύο Βαλκανικούς πολέμους και φυσικά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο .Η Βουλγαρία προέβη στην κατοχή ελληνικών εδαφών στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη κατά την διετία (1916 -1918) . Μετά την ήττα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η χώρα συνθηκολόγησε το 1918 , όπου είχε πολύ σημαντικές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές , έτσι αναγκάστηκε να παραχωρήσει εδάφη.

Μετά τις απώλειες που υπέστη η χώρα ,επόμενο ήταν να έρθει και η πολιτική αναταραχή που αποτέλεσμα είχε την εγκαθίδρυση μιας βασιλικής αυταρχικής δικτατορίας από τον τσάρο Βόρις Γ΄ όπου διήρκησε από το 1918 έως 1943. Το 1941 είναι χρονιά ορόσημο για την Βουλγαρία καθώς με τις ευλογίες του βασιλιά της εισέρχεται στο Β Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των δυνάμεων του άξονα , ο ξαφνικός θάνατος όμως του Βόρις Γ΄ , η άρνηση της συμμετοχής στην επιχείρηση Μπαρμπαρόσα , καθώς και η τροπή που έπαιρνε ο πόλεμος κατά των δυνάμεων του άξονα , έδωσε την ευκαιρία στο Κομμουνιστικό αντάρτικο κίνημα να λάβει δράση . Ακολούθησαν συνταρακτικά γεγονότα ,η κυβέρνηση του Φίλοφ αρνήθηκε να συνάψει ειρήνη με τους Συμμάχους , και επίσης δεν συμμορφώθηκε με τις Σοβιετικές εκκλήσεις ώστε να εκδιώξει τα γερμανικά στρατεύματα από το έδαφος της ,αυτό είχε ως αποτέλεσμα την εισβολή των Σοβιετικών το Σεπτέμβριο του 1944. Το μέτωπο των κομμουνιστών πήρε στα χέρια του την εξουσία τερμάτισε την συμμετοχή του πολέμου με τις δυνάμεις του άξονα και πήρε το μέρος των Συμμάχων μέχρι το τέλος του πολέμου . Έτσι η Βουλγαρία εισέρχεται στην σφαίρα των κομμουνιστικών κρατών της ανατολικής Ευρώπης.

Στις 9 Σεπτεμβρίου του 1944 απελευθερώνεται από τους φασίστες ,ενώ το 1946 ιδρύεται η μονοκομματική Λαϊκή δημοκρατία. Με ηγέτη τον Γκεόργκι Δημητρόφ η Βουλγαρία θέτει τα θεμέλια για ένα εκβιομηχανιζόμενο Σταλινικό σοσιαλιστικό κράτος . Η οικονομία της χώρας παρότι γνώρισε πολλές δυσκολίες (κρίση χρέους 1960 ,1977, 1980) κατάφερε ορθοποδήσει τετραπλασιάζοντας το κατά κεφαλήν ΑΕΠ . Στα χρόνια που ακολούθησαν η Βουλγαρία προσπαθούσε να βρει τις ιστορικές αλλά και πολιτισμικές τις ρίζες με το παρελθόν.

Στα τέλη της δεκαετίας του '80 και αφού το Παγκόσμιο Κομμουνιστικό κίνημα κατέρρευε

η Βουλγαρία έπρεπε να μεταλλαχθεί , έτσι στις 10 Νοεμβρίου του 1989 το Κομμουνιστικό Κόμμα απεμπόλησε το πολιτικό του μονοπώλιο . Ακολούθησε η παραίτηση του Ζίβκοβ και η μετάβαση της Βουλγαρίας σε κοινοβουλευτική δημοκρατία. Στις πρώτες ελεύθερες εκλογές που πραγματοποιήθηκαν τον Ιούνιο του 1990 νικητής ήταν το Σοσιαλιστικό Κόμμα , τον Ιούνιο του 1991 υιοθετήθηκε το νέο σύνταγμα που προέβλεπε τον πρωθυπουργό να λογοδοτεί στο νομοθετικό σώμα και όχι τον Πρόεδρο . Παρότι αρχικά η μετάβαση από τον Κομμουνισμό στο Κοινοβουλευτισμό απέτυχε να βελτιώσει τους οικονομικούς δείκτες της χώρας και το βιοτικό επίπεδο των πολιτών , ένα πακέτο μεταρρυθμίσεων το 1997 αποκατέστησε την οικονομική ανάπτυξη της χώρας . Το 2001 οι οικονομικές , πολιτικές , και γεωπολιτικές συνθήκες της Βουλγαρίας βελτιώθηκαν κατά πολύ , έτσι η χώρα κερδίζει μία στρατιωτική θέση ανάμεσα στις πιο ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις του κόσμου , δηλαδή γίνεται μέλος του ΝΑΤΟ , αλλά και την πάρα πολύ σημαντική από όλες τις απόψεις είσοδο στην Ενιαία Ευρώπη , καθότι από το 2007 είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης , κόβοντας εντελώς τον ομφάλιο λώρο με την Ρωσία και την Πρώην Σοβιετική Ένωση.

4.4 Η Βουλγαρία του σήμερα

Όπως αναφέραμε και στην ιστορική αναδρομή της Βουλγαρίας , η χώρα από τα μέσα της δεκαετίας του 90 άρχισε την ενταξιακή της πορεία στην Ευρωπαϊκή κοινότητα . Η Ευρώπη με την σειρά της αφού «έπεσε» το τοίχος του Βερολίνου άρχισε σιγά σιγά να προσεγγίζει τις χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ , αποδείχτηκε περίτρανα ότι ήταν η φυσική της πορεία για τον τερματισμό της θεσμικής και μη φυσικής διαίρεσης της γηραιάς ηπείρου, έτσι στις 14 Δεκεμβρίου του 1995 η Βουλγαρία αρχίζει και επίσημα την ενταξιακή της πορεία στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η απόφαση από την ένωση διασφάλιζε την ομαλή λειτουργία της Ένωσης , η οποία προϋποθέτει σταθερότητα και ασφάλεια στο άμεσο περιβάλλον της και προς την κατεύθυνση αυτή μπορούσε να συμβάλει η προοπτική συμμετοχής των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην Κοινότητα. Παρότι η Βουλγαρία αλλά και οι άλλες χώρες των Βαλκανίων είχαν ΑΕΠ που βρίσκονταν σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης διέθεταν ένα αξιόλογο αναπτυξιακό δυναμικό , που είναι βασισμένο στην γεωργία και στην βιομηχανία , επιπλέον διέθεταν υψηλού επιπέδου εκπαιδευτικό σύστημα , όλα τα παραπάνω αποτελούσαν ένα σημαντικό κίνητρο για την Ένωση που μπορεί να δώσει επιπλέον ώθηση

στην απορρόφηση των αναπτυξιακών ωθήσεων που θα προέλθουν από την ενίσχυση των σχέσεων τους με τα κράτη-μέλη.

Η Ευρωπαϊκή κοινότητα όμως δεν σταματάει εδώ θέτει την Βουλγαρία κάποιες προϋποθέσεις ένταξης , και έτσι από τον Ιούνιο του 1993 στην Κοπεγχάγη της Δανίας το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ανέφερε τρεις βασικούς όρους για υποβολή υποψηφιότητας α) την ευρωπαϊκή ταυτότητα , β) το δημοκρατικό καθεστώς και γ) το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα . Τα κριτήρια που θεσπίστηκαν το 1993 ήταν πολιτικά , οικονομικά αλλά και κριτήρια που αφορούσαν την υιοθέτηση κοινοτικού κεκτημένου .Συγκεκριμένα η υποψήφια χώρα θα έπρεπε :

- Να είχε πετύχει σταθερότητα των θεσμών που αυτοί θα ήταν η εγγύηση για την ομαλή λειτουργία του δημοκρατικού καθεστώτος , την διασφάλιση του κράτους δικαίου , την ύπαρξη ανθρώπινων δικαιωμάτων και την διασφάλιση της προστασίας των μειονοτήτων (πολιτικά κριτήρια).
- Να έχει την ικανότητα αν αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις σαν Κράτος-μέλος ,μεταξύ άλλων και την υιοθέτηση των κοινών στόχων της Πολιτικής , Οικονομικής και μετέπειτα Νομισματικής Ένωσης (κοινοτικό κεκτημένο).

Στην συνέχεια ακολούθησε η προενταξιακή στρατηγική για την Βουλγαρία που ξεκίνησε από το Essen το 1994 ,όπου κύριες υποχρεώσεις της ήτανε :

- Υιοθέτηση εταιρικών σχέσεων για την προσχώρηση .
- Σύνταξη περιοδικών εκθέσεων.
- Παροχή προενταξιακής χρηματοδοτικής συνδρομής.
- Οι Ευρωπαϊκές Συμφωνίες ή αλλιώς Συμφωνίες Σύνδεσης αποτελούν τις επίσημες διμερείς συμφωνίες μεταξύ της Ε.Ε. και καθενός υποψηφίου προς ένταξη κράτους .

Έτσι φτάνουμε στην ημερομηνία σταθμό για την Βουλγαρία , καθώς την 1^η Ιανουαρίου του 2007 η Ευρωπαϊκή Ένωση κάνει δεκτή και εντάσσει την Βουλγαρία σε Ευρωπαϊκή τροχιά, από την ημερομηνία αυτή η εθνική κεντρική τράπεζα ενσωματώνεται στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών και ο διοικητής της Βουλγάρικης τράπεζας γίνεται μέλος του Γενικού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Επίσης η Βουλγαρία αποτελείται από 17 μέλη στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο , και επίτροπος αυτής είναι η Μαρίγια Γκάμπριελ, στην οποία και ανατέθηκε το χαρτοφυλάκιο της Καινοτομίας , της Έρευνας ,του Πολιτισμού, της Εκπαίδευσης και της Νεολαίας.

Κλείνοντας την ενότητα που αφορά την Ένωση της Ευρώπης να αναφέρουμε ότι η

Βουλγαρία έχει 12 εκπροσώπους στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή ,αλλά και εξίσου ίδιο αριθμό εκπροσώπων στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών. Για το 2018 οι συνολικές δαπάνες της ΕΕ για την Βουλγαρία ανέρχονται στα 2,169 δισ. ευρώ , ενώ η συνολική συνεισφορά στον ετήσιο προϋπολογισμό της ΕΕ ήταν 0,487 δισ. ευρώ.

Στο πολιτικό προσκήνιο όπως είπαμε και στην ιστορική αναδρομή της χώρας η Βουλγαρία διαθέτει κοινοβουλευτική δημοκρατία όπου ο πρωθυπουργός κατέχει την ισχυρότερη εκτελεστική θέση του Κράτους , ο Πρόεδρος της δημοκρατίας έχει καθήκοντα εκπροσώπησης καθώς και περιορισμένες εξουσίες άσκησης βέτο. Η Βουλγαρία αποτελεί ένα Κράτος που διακατέχεται από κεντρική δομή , αποτελείται από επαρχίες και μία κύρια μητροπολιτική επαρχία (Σόφια-Grad). Τέλος οι περιφερειάρχες διορίζονται από την κυβέρνηση.

Το 2017 διεξήλθαν οι τελευταίες βουλευτικές εκλογές όπου τις κέρδισε ο Μπόικο Μπορίσοφ με το κόμμα του GERB και ενώ είχε συμφωνήσει για σχηματισμό κυβέρνησης συνασπισμού με την εθνικιστική συμμαχία Ενωμένοι Πατριώτες (UP) , στις 3 Μαΐου του 2017 διορίστηκε στην πρωθυπουργία με την υποστήριξη 134 βουλευτών και αφού είχε εγκριθεί με 133ψήφους, έτσι ο Μπορίσοφ έγινε ο 50^{ος} πρωθυπουργός της Βουλγαρίας.

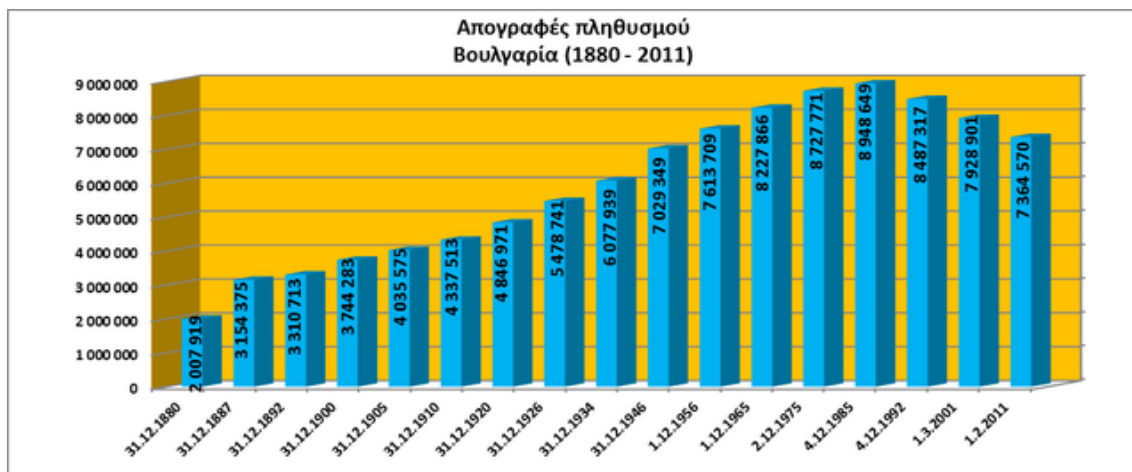
Η κουλτούρα της χώρας χαρακτηρίζεται ως Ευρωπαϊκή αλλά χωρίς να χάνει την Βαλκανική της ταυτότητα . Μιλάμε για ένα κράτος που αριθμεί 1300 χρόνια ιστορίας συνεπώς δεν αποτελεί έκπληξη πως ο Βουλγάρικος λαός χαρακτηρίζεται από ένα μοναδικό πνεύμα και μία έντονη δυναμικότητα που μπορείς να την νιώσεις σε κάθε γωνία της χώρας. Η ζωή στην Βουλγαρία δεν απαιτεί ιδιαίτερο κόστος , δεσπόζει η σπουδαία φοιτητική ζωή αφού διαθέτει πολλά ιδιωτικά πανεπιστήμια ,μάλιστα πολλοί Έλληνες έχουν σπουδάσει σε αυτά , ενώ το ηπειρωτικό κλίμα που διαθέτει ,δηλαδή κρύο χειμώνα και καυτό καλοκαίρι προσφέρουν πολλές δυνατότητες για χειμερινό και καλοκαιρινό τουρισμό. Η αγγλική εφημερίδα Telegraph ανακήρυξε την Βουλγαρία ως τον πιο φθηνό Ευρωπαϊκό προορισμό ανάμεσα στις άλλες πόλεις της Ένωσης.

Εκτός από τις φυσικές ομορφιές που διαθέτει η χώρα υπάρχουν αμέτρητα ιστορικά και πολιτισμικά μνημεία που μπορεί να επισκεφτεί κανείς , οι Θρακικοί Τύμβοι , το πρωτοβουλγαρικό ανάγλυφο του Ιπέα της Μάνταρα κοντά στο Σούμεν , το Τάρνοβο , η Κοπρίβστιτσα , η παλιά Φιλιπούπολη , το Μέλνικ , η Ζεράβνα , το Κότελ , η Τριάβνα , το Νεσέμπαρ είναι μερικά από αυτά και δηλώνουν την πλούσια πολιτισμική κληρονομία της χώρας αυτής.

Το 85% του πληθυσμού είναι Βούλγαροι ,ενώ το υπόλοιπο ποσοστό αποτελείται από 8,8% Τούρκοι , 4,9% Ρομά και περίπου 40 μικρότερες μειονοτικές ομάδες όπως Εβραίοι ,Αρμένιοι Ρώσοι και Έλληνες που συμπληρώνουν το υπόλοιπο σύνολο. Το κύριο θρήσκευμα σήμερα είναι ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός με 59,4% , ενώ υπάρχει σημαντικό ποσοστό της Μουσουλμανικής θρησκείας με 7,8% και άλλων όπως Καθολικών , Προτεσταντών , Αρμένιων Αποστολικών Ορθοδόξων και Εβραίων.

Τέλος αξίζει να επισημάνουμε το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα σήμερα και δεν είναι άλλο από το δημογραφικό. Σχεδόν η πλειοψηφία των κομμάτων της Βουλγαρικής Βουλής συμφωνεί ότι πρέπει να υπάρξει μία σύγχρονη πολιτική για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος, που επηρεάζει σημαντικούς τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας αλλά και των ΑΞΕ στην χώρα. Πολλές χώρες που ανήκαν στο τόξο του Κομμουνισμού παρουσίασαν υψηλούς δείκτες θνησιμότητας καθώς και αυξημένες μεταναστευτικές εκροές , έχοντας αυτά τα δεδομένα η Βουλγαρία βρίσκεται σήμερα αντιμετώπι με το πιο σημαντικό πρόβλημα που είχε τα τελευταία 20 χρόνια.

Διάγραμμα 4.1
Απογραφή Πληθυσμού Βουλγαρίας (1880-2011)

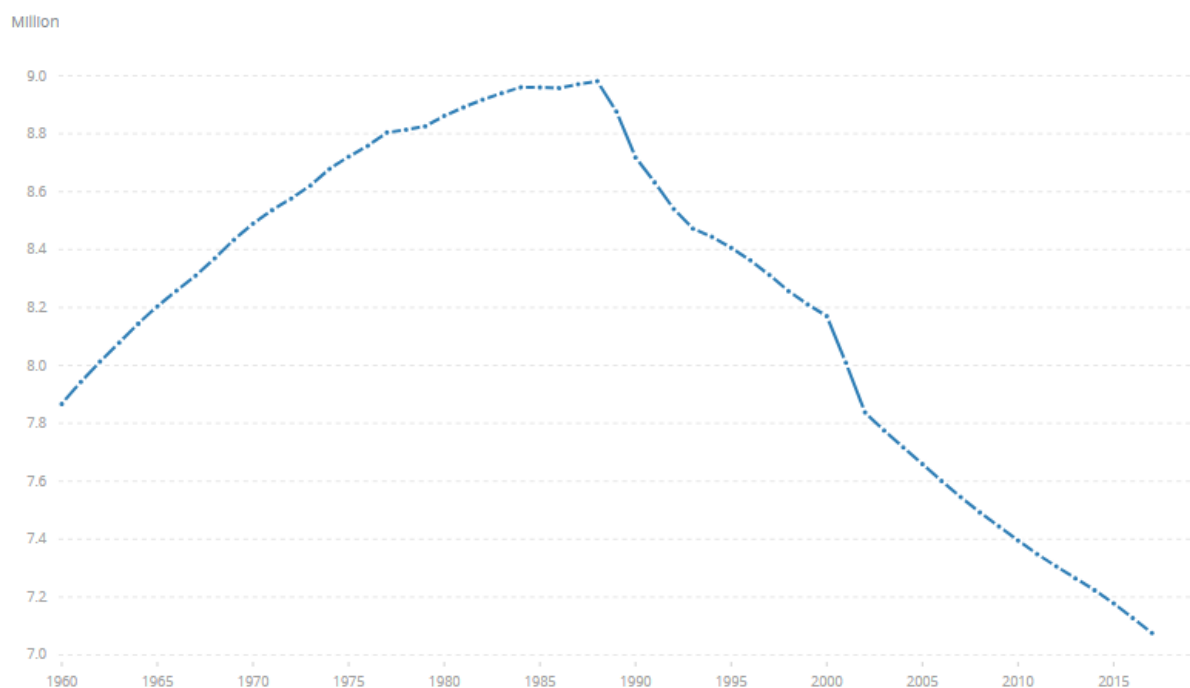
Πηγή : National statistical institute Republic of Bulgaria

Όπως βλέπουμε και στο παραπάνω γράφημα από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και έπειτα κάθε χρόνο οι Βούλγαροι μειώνονται κατά περίπου 40.000 , ενώ υπολογίζεται ότι το 2050 ο πληθυσμός αναμένεται να μειωθεί στα 5,5 εκατομμύρια κατοίκους. Μόνο για το 2017 που η χώρα είχε πληθυσμό κοντά στα 7 εκατ., γεννήθηκαν 8.000 λιγότερα νεογνά από το αμέσως προηγούμενο έτος το 2016. Το Βουλγάρικο Ινστιτούτο Στατιστικής Υπηρεσίας αναφέρει ότι η θνησιμότητα στην χώρα ανέρχεται τους 108.000 κατοίκους για το 2017 ενώ 65.000 με 70.000 Βούλγαροι πολίτες υπολογίζεται ότι βρίσκονται εκτός της χώρας. Σύμφωνα με το καθηγητή Ατανά Ατανάσοφ η γεννητικότητα στη χώρα είναι κοντά στα μέσα επίπεδα για την Ευρώπη περίπου 10 ανά 10.000 άτομα , η θνησιμότητα όμως που αντιμετωπίζει η Βουλγαρία είναι αρκετά υψηλότερη 14,6 ανά 1000 άτομα ,αυτό αποτελεί από μόνο του έναν πολύ βασικό παράγοντα για την αρνητική αύξηση του πληθυσμού.

Η μέση ηλικία του Βουλγάρικου λαού για δεκαετίες ήταν 40 έτη για τους άνδρες και 43 έτη για τις γυναίκες ,τα τελευταία 25 χρόνια το σκηνικό έχει αλλάξει άρδην και αυξάνεται περίπου 2 έτη κάθε χρόνο , έτσι υπολογίζεται ότι το 2060 η μέση ηλικία για τους άνδρες θα είναι 50 έτη και για τις γυναίκες θα είναι 51 έτη. Η γήρανση του πληθυσμού και τα υψηλά επίπεδα μετανάστευσης έχουν μειώσει τον αριθμό των γυναικών και κατά συνέπεια αυτών που μπορούν να παράγουν ζωή ,δηλαδή να γίνουν μητέρες , οι γυναίκες ηλικίας από 15 έως 49 ετών μειώνονται περίπου 100.000 κάθε 5 χρόνια , για το 2018 οι γυναίκες που βρίσκονται

αναπαραγωγική ηλικία είναι 1.786.000 , ενώ υπολογίζεται ότι μέχρι το 2060 θα μειωθούν στα 976.000.

Διάγραμμα 4.2
Πληθυσμός Βουλγαρίας (1960-2018)

Πηγή : The World Bank

4.5 Το οικονομικό προφίλ της Βουλγαρίας

Όπως έγινε αναφορά και στην ιστορική αναδρομή η οικονομία της Βουλγαρίας λειτουργεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 βάσει των αρχών του καπιταλιστικού συστήματος ,δηλαδή της ελεύθερης αγοράς , έχοντας μεγάλο ιδιωτικό τομέα και μικρό δημόσιο. Σύμφωνα με την World Bank η Βουλγαρία χαρακτηρίζεται ως μία βιομηχανική χώρα μεσαίου εισοδήματος, επίσης αποτελεί μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) και της Οργάνωσης της Οικονομικής Συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου (BSEC) . Οι ισχυρότεροι τομείς της οικονομίας είναι η ενέργεια , η εξόρυξη , η μεταλλουργία , η γεωργία , η κατασκευή μηχανημάτων , ο τουρισμός και η ιδιωτική παιδεία ,σημαντικός τομέας αποτελεί επίσης και οι

βιομηχανικές εξαγωγές όπως ο χάλυβας , τα είδη ένδυσης , ο σίδηρος και τα εξευγενισμένα καύσιμα.

Το τέλος του κομμουνιστικού καθεστώτος προκάλεσε μία μικρή κρίση στην Βουλγάρικη βιομηχανία ,επειδή τα προϊόντα της ήταν συνδεδεμένα με τις Σοβιετικές αγορές , αλλά από τις αρχές του 2000 ο βιομηχανικός τομέας της χώρας αναπτύχθηκε αργά και σταθερά.

Η ενέργεια της Βουλγαρίας ως αναφορά το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο(97%) βασίζεται στην Ρωσία ,όπως και οι περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ,διαθέτει επίσης εγχώρια παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας βασισμένη σε εγκαταστάσεις ηλεκτρικής ενέργειας και άνθρακα , καθώς και ένα πυρηνικό εργοστάσιο στο Κοζλοντούι . Η χώρα θεωρείται ένας μεγάλος περιφερειακός παραγωγός ηλεκτρικής ενέργειας , αν και ο εξοπλισμός στις αρχές του 2000 ήταν ξεπερασμένος , με πρωτοβουλία της κυβέρνησης το 2008 δημιουργήθηκε μια κρατική εταιρεία χαρτοφυλακίου ενέργειας η Bulgarian Energy Holding EAD όπου ανήκει η εταιρεία φυσικού αερίου Bulgargaz , η εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας NEK EAD , ο διαχειριστής ηλεκτρικού συστήματος EAD και ο πυρηνικός σταθμός ενέργειας της χώρας. Επίσης η χώρα διαθέτει περίπου 64 μικρές υδροηλεκτρικές μονάδες οι οποίες παράγουν το 19% της παραγωγικής ενέργειας που χρειάζεται η χώρα. Επιπλέον η χώρα παράγει πετρέλαιο από την πλευρά της Μαύρης Θάλασσας αλλά και από το Μπουργκάς που είναι το κύριο λιμάνι μεταφοράς πετρελαίου της Βουλγαρίας και βρίσκεται και αυτό στην μεριά της Μαύρης Θάλασσας . Ο Ρωσικός κολοσσός Lukoil αγόρασε το Neftochim το 1999 και το εκσυγχρόνισε το 2005. Τέλος σημαντικός πόρος για την ενέργεια της χώρας παραμένει ο λιγνίτης χαμηλής ποιότητας ,όπου τα εκμεταλλεύονται οι κρατικοί φορείς Maritsa-Iztok και Bobov Dol και η χρησιμοποίησή του είναι κυρίως για θερμοηλεκτρικούς σταθμούς παραγωγής ενέργειας.

Ως αναφορά την γεωργική παραγωγή , που επίσης είναι πολύ σημαντική για την πορεία της οικονομικής ζωής της χώρας , γίνεται ως επί το κλειστών από γεωργικούς παραγωγικούς συνεταιρισμούς και από τα κρατικά αγροτεμάχια στα οποία ανήκει το 90% της συνολικής καλλιεργήσιμης επιφάνειας. Η Βουλγαρία είναι κατεξοχήν μία χώρα παραγωγής σιτηρών (σιτάρι , καλαμπόκι) , υπάρχει επίσης πολύ σημαντική παραγωγή ηλιόσπορου αλλά και καπνού. Αξιόλογη είναι και η παραγωγή κηπευτικών και φρούτων στα οποία είναι η κύρια πηγή εφοδιασμού σε ανατολικές και δυτικές χώρες. Τέλος η χώρα παράγει το γνωστό σε όλους ροδέλαιο που η παραγωγή του χρειάζεται τεράστιες καλλιεργήσιμες εκτάσεις από τριαντάφυλλα. Ένας πολύ σημαντικός τομέας της αγροτικής οικονομίας της χώρας αποτελεί

επίσης η κτηνοτροφική παραγωγή όπου εδώ μιλάμε κυρίως για εκτροφή προβάτων -κατσικιών , χοιρινών , βοδιών και βουβαλιών. Τα κύρια γαλακτοκομικά προϊόντα είναι το γιαούρτι και τυρί είτε αγελάδος είτε προβάτου. Σε πολύ μικρότερο βαθμό υπάρχουν στην χώρα σηροτροφία και μελισσοκομία. Ο εξειδικευμένος εξοπλισμός ανέρχεται περίπου σε 28.000 τρακτέρ και 6.000 αλωνιστικές μηχανές.

Ο τουριστικός τομέας αποτελεί πολύ νευραλγικό σημείο για το ΑΕΠ της χώρας , λόγω της γεωπολιτικής θέσης της ,των σπάνιων -όμορφων τοπίων αλλά και των υπηρεσιών που προσφέρει η χώρα ,αποτελεί πόλο έλξης για χιλιάδες τουρίστες όχι μόνο κατά την διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών αλλά και χειμερινών . Μόνο για το 2019 η Εθνική Τράπεζα της Βουλγαρίας ανακοίνωσε έσοδα της τάξης των 3,7 δις. Ευρώ από τις τουριστικές δραστηριότητες της χώρας , το ποσό αυτό αυξήθηκε κατά 0,4% σε σχέση με το προηγούμενο έτος του 2018 , όπως ήταν φυσικό και οι τουρίστες αυξήθηκαν από την προηγούμενη χρονιά με το νούμερο να υπολογίζεται στα 9,3 εκατ.

Μια εκσυγχρονισμένη χώρα θα πρέπει να έχει ένα εκτεταμένο δίκτυο μεταφορών που να βοηθάει την οικονομική ζωή της χώρας . Έτσι και η Βουλγαρία διαθέτει εθνικό δίκτυο συνολικού μήκους 45.000 χιλιομέτρων . Οι κύριοι αυτοκινητόδρομοι της χώρας είναι Trakia , Hemus , Struma και Maritsa με συνολικό μήκος τα 760 χιλιόμετρα ,οι αυτοκινητόδρομοι της Βουλγαρίας μεταφέρουν προοδευτικά το μεγαλύτερο μερίδιο των εμπορευματικών μεταφορών. Επιπλέον η χώρα διαθέτει 6.238 χιλιόμετρα σιδηροδρομικής γραμμής , και σημαντικούς κόμβους αεροπορικών ταξιδιών (Σόφια και Πλόβντιβ) αλλά και λιμάνια θαλάσσιου εμπορίου (Βάρνα και Μπουργκάς) .

Μετά την ενταξιακή της πορεία στην Ευρωπαϊκή Ένωση από το 2007 ακολούθησε μία βελτίωση όλων των οικονομικών-μακροοικονομικών δεικτών της χώρας , το ΑΕΠ βρίσκεται σταθερά γύρω στο 2.5% -3% ,παράλληλα είχαμε σημαντική μείωση στο ποσοστό ανεργίας αλλά και μία εντυπωσιακή αύξηση στις εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων. Παρά τα μικρά αυτά οικονομικά θαύματα της χώρας , η Βουλγαρία αντιμετωπίζει προβλήματα στον πληθωρισμό που η ανοδική του τάση προκαλεί προβλήματα στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών.

Διάγραμμα 4.3
Ετήσιος Ρυθμός Ανάπτυξης ΑΕΠ (2017-2020)

Πηγή : TRADINGECONOMICS.COM / NSI BULGARIA

Διάγραμμα 4.4
Μακροχρόνιος Δείκτης Ανεργίας της Βουλγαρίας (2000-2020)

Πηγή : TRADINGECONOMICS.COM / EUROSTAT

Όπως είναι γνωστό η Βουλγαρία δεν συμμετέχει ακόμα στο κοινό νόμισμα της Ένωσης , παραμένοντας στο δικό της νόμισμα που είναι το Λεβ (χωρίς να γνωρίζουμε πότε η χώρα θα εισέλθει στην Ευρωζώνη) , με συναλλαγματική ισοτιμία $1 \text{ euro} = 1.96 \text{ Bulgarian Lev}$ (30/6/20) . Η ιστορία του νομίσματος της χώρας πηγάζει από το μακρινό 1881 , και έχει περάσει σε τέσσερις φάσεις , την πρώτη φάση (1881-1952) , την δεύτερη φάση (1952-1962), την τρίτη φάση (1962-1999) και την τέταρτη φάση (1999-2020) , πριν την ανατροπή του σοσιαλιστικού καθεστώτος ήταν ένα ιδιαίτερος ισχυρό νόμισμα και η αιτία ήταν ότι το εξωτερικό εμπόριο της χώρας ήταν περιορισμένο προς τις δυτικές οικονομίες λόγω του καθεστώτος και της αμοιβαίας συμμετοχής στο Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας ή ΚΟΜΕΚΟΝ "Η συμμετοχή αυτή αποτελούσε μία οικονομική οργάνωση κατά την περίοδο 1949 -1991 υπό την ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης που αποτελούνταν από τις χώρες της Σοσιαλιστικής επιρροής ως αντίβαρό του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας ". Όλα αυτά οδήγησαν το εθνικό νόμισμα της χώρας σε συνεχείς ανατιμήσεις .Με την ανατροπή του υπαρκτού σοσιαλισμού η ισοτιμία Λεβ έναντι του δολαρίου άρχισε συνεχώς να έχει μια αυξητική τάση ώσπου την περίοδο 1996-1997 το Λεβ είχε υποτιμηθεί κατά 10 φορές σε σχέση με το δολάριο, πράγμα που σημαίνει ότι δημιουργούνται συνθήκες προστατευτισμού στα ξένα εισαγόμενα προϊόντα προς την Βουλγαρία ,έτσι οι ξένοι παγκόσμιοι επενδυτές θα προτιμήσουν να επενδύσουν άμεσα κεφάλαιο στο εσωτερικό της χώρας αυτής ,αρπάζοντας αυτήν την επενδυτική ευκαιρία , η Βουλγαρία δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση στον κανόνα.

Η οικονομία της Βουλγαρίας γνώρισε πολύ υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης από το 1997 (υποτίμηση εθνικού νομίσματος) έως το 2008 , χάρη στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις και την συνέπεια στην δημοσιονομική πολιτική αλλά και το σταθερό πολιτικό κλίμα που στόχο είχαν την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων αλλά και την ενσωμάτωση της χώρας στην Ευρωπαϊκή τροχιά. Στο διάστημα λίγο πριν την ένταξη της χώρας στην ένωση (2004-2007) ,ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν γύρω στο 6% ,συνέπεια της εισροής επενδυτικών κεφαλαίων ,η χώρα μεγεθυνόταν οικονομικά μέρα με την μέρα που όλο αυτό έφερε χαμηλούς δείκτες ανεργίας, αύξηση της απασχόλησης, αύξηση των εισοδημάτων κ.τ.λ.

Η χρηματοπιστωτική παγκόσμια κρίση του 2008 που επηρέασε σχεδόν όλες τις οικονομίες του κόσμου στάθηκε αρκετή για να κάμψει την οικονομία της Βουλγαρία από την ανοδική πορεία που είχε μία δεκαετία. Έτσι το 2009 η Βουλγαρική οικονομία κατέγραψε ύφεση περίπου 1,6% λόγω των αλυσιδωτών επιπτώσεων της χρηματοπιστωτικής κρίσης ,

αρκετοί οικονομικοί δείκτες επηρεάστηκαν όπως αύξηση της ανεργίας , αρνητική εσωτερική ζήτηση , ελάχιστο ποσοστό εξαγωγών και εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων. Ο ρυθμός αύξησης του πληθωρισμού μειώθηκε , όπως επίσης και το έλλειμα τρεχουσών συναλλαγών λόγω της μείωσης των εισαγωγών σε σχέση με τις εξαγωγές αφού είχε εξασθενήσει η εγχώρια ζήτηση.

Το 2010 άρχισε να φαίνεται η σταδιακή ανάκαμψη της οικονομίας της χώρας και συνεχίστηκε και το 2011 , το ΑΕΠ ενισχύθηκε κατά 1,7% στηριζόμενο αποκλειστικά στην αύξηση των εξαγωγικών δραστηριοτήτων και της ανόδου της διεθνής εμπορικής δραστηριότητας, οι προβλέψεις για το 2012 και το 2013 αν και ήταν αισιόδοξες στην αρχή δεν φάνηκαν να επιβεβαιώνονται έτσι ο ρυθμός ανάπτυξης έκλεισε στο 0,03% και 0,5% αντίστοιχα ακολούθησε μια σταδιακή αύξηση το 2014 στο 1,83% και από το 2015 και ύστερα ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας κυμαίνεται γύρω στο 3,5% ,έτσι σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για το 2015 ο ρυθμός ανάπτυξης είναι της τάξης του 3,47% , για το 2016 3,93% ,για το 2017 3,81% ,για το 2018 3,20% και για το 2019 3,30%.

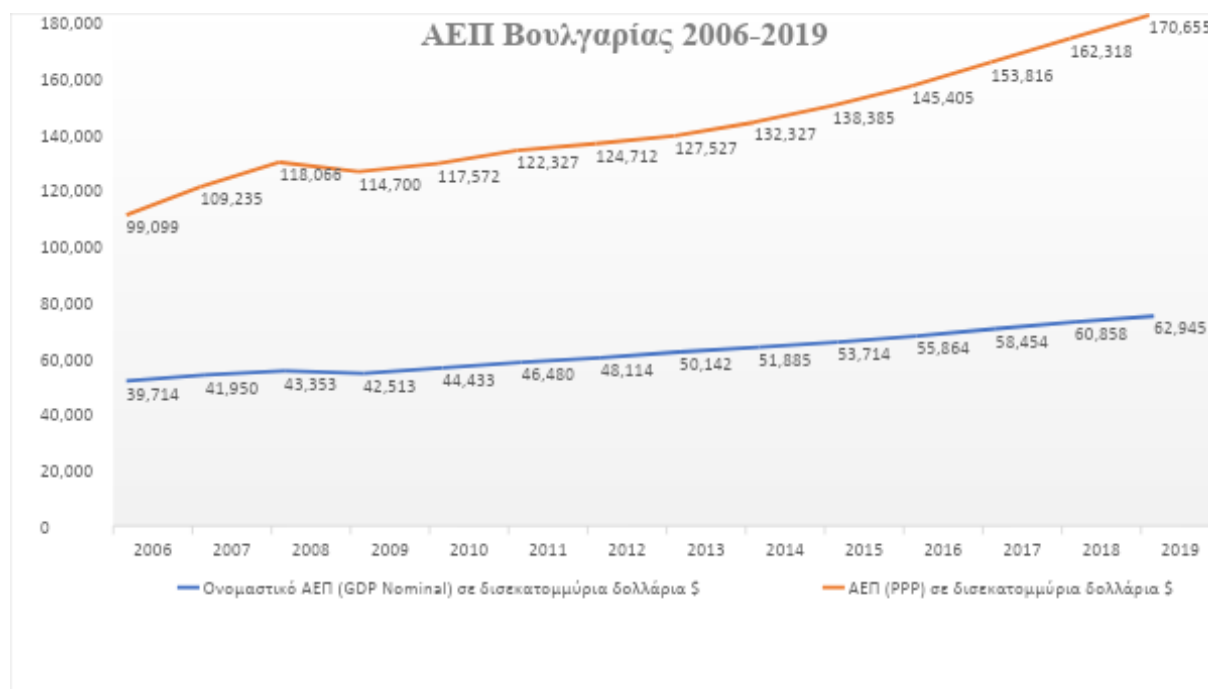
Διάγραμμα 4.5

Ρυθμός Αύξησης ΑΕΠ της Βουλγαρίας (2000-2018)

Πηγή : World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files.

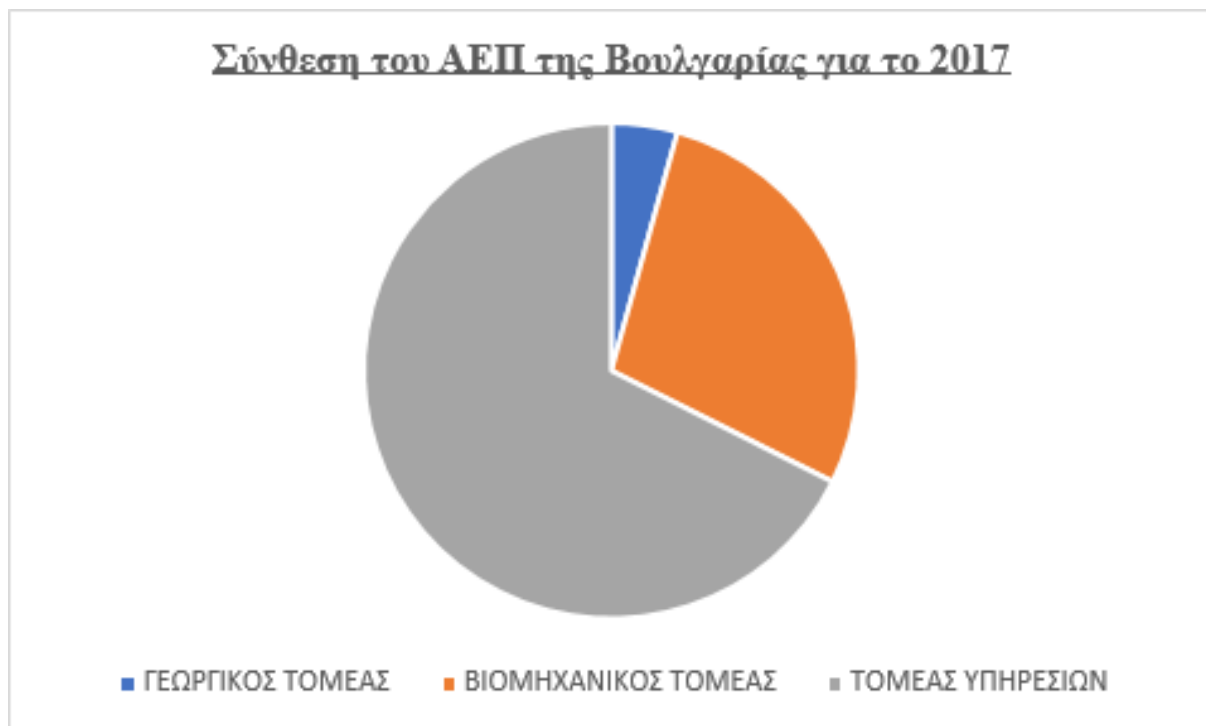
Διάγραμμα 4.6
ΑΕΠ της Βουλγαρίας (2006-2019)

Πηγή : World bank , IMF

Αφού αναφέραμε τους δείκτες ανάπτυξης και τους δείκτες του ΑΕΠ της Βουλγαρίας τα τελευταία 10 με 20 χρόνια , θα πρέπει να αναλύσουμε και την δομή του ΑΕΠ της χώρας. Έτσι στην σύνθεση του βουλγαρικού ΑΕΠ για το 2017 σύμφωνα με την ιστοσελίδα index mundi , έχουμε τον γεωργικό τομέα να συμμετέχει με ποσοστό 4,3% , τον βιομηχανικό τομέα συμμετέχει με ποσοστό 28% και τον τομέα των υπηρεσιών με ποσοστό 67,4% περίπου. Διευκρινίζεται ότι ο τομέας της γεωργίας περιλαμβάνει την γεωργία , την αλιεία και την δασοκομία , ο τομέας της βιομηχανίας περιλαμβάνει την εξόρυξη ,τις κατασκευές και την παραγωγή ενέργειας. Ο τομέας των υπηρεσιών περιλαμβάνει τον τομέα των επικοινωνιών , τον τομέα των μεταφορών , τις κυβερνητικές δραστηριότητες και όλες τις άλλες ιδιωτικές - οικονομικές δραστηριότητες που δεν περιλαμβάνουν παραγωγή υλικών αγαθών.

Διάγραμμα 4.7
Σύνθεση του ΑΕΠ της Βουλγαρίας για το 2017

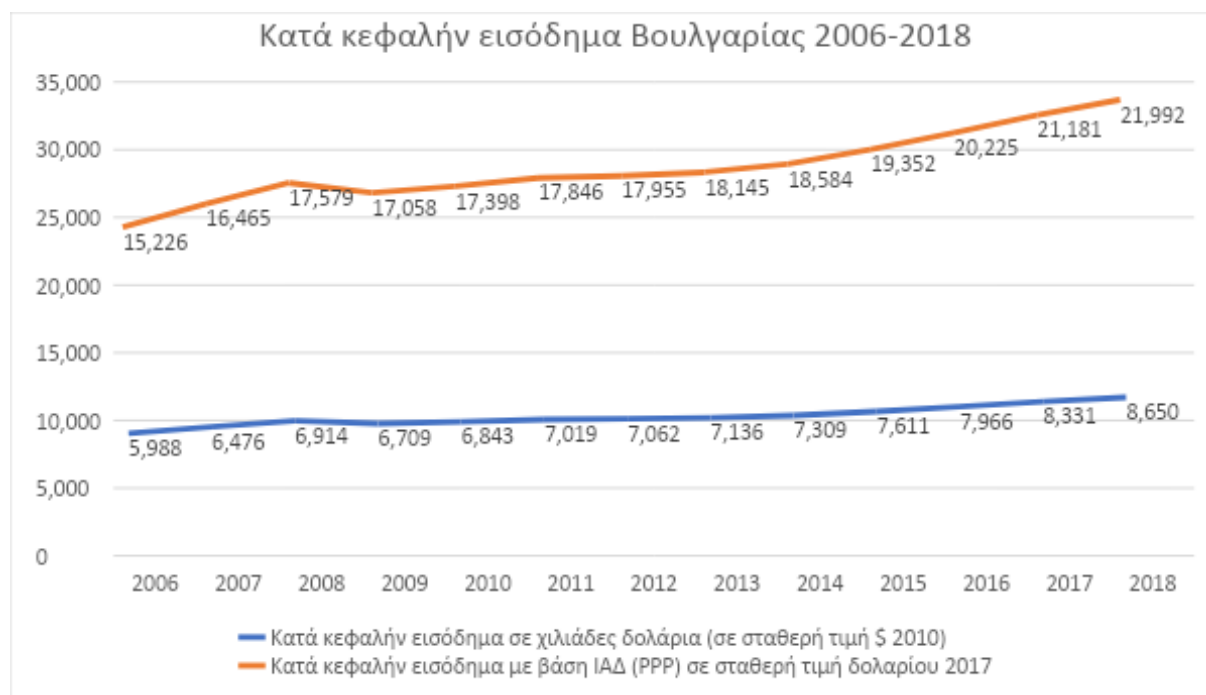
Πηγή : index mundi and CIA

Κλείνοντας την ανάλυση μας με το ΑΕΠ της Βουλγαρίας να αναφέρουμε ότι από το 2006 το ΑΕΠ της χώρας έφτανε τα 99.100 δις δολάρια και επίσης χρόνο με τον χρόνο παραιτείται μια συνεχιζόμενη αύξηση μέχρι και το 2019 , η μοναδική εξαίρεση αποτελεί όπως είδαμε το 2008 και το 2009 .

Το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι ακόμα ένας πολύ σημαντικός δείκτης για το επίπεδο ευημερίας της Βουλγαρίας ,και επιτυγχάνεται αν διαιρέσουμε το ΑΕΠ με τον πληθυσμό της χώρας , επίσης στο παρακάτω πίνακα φαίνεται και το επιπρόσθετο κατά κεφαλήν ΑΕΠ ισοδύναμης αγοραστικής δύναμης που προκύπτει από την διαίρεση του ΑΕΠ(Purchasing Power Parity – PPP) με τον πληθυσμό και αποτελεί καλύτερο εργαλείο για την αντιπροσώπευση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών.

Διάγραμμα 4.8

Κατά κεφαλήν εισόδημα Βουλγαρίας 2006 - 2018

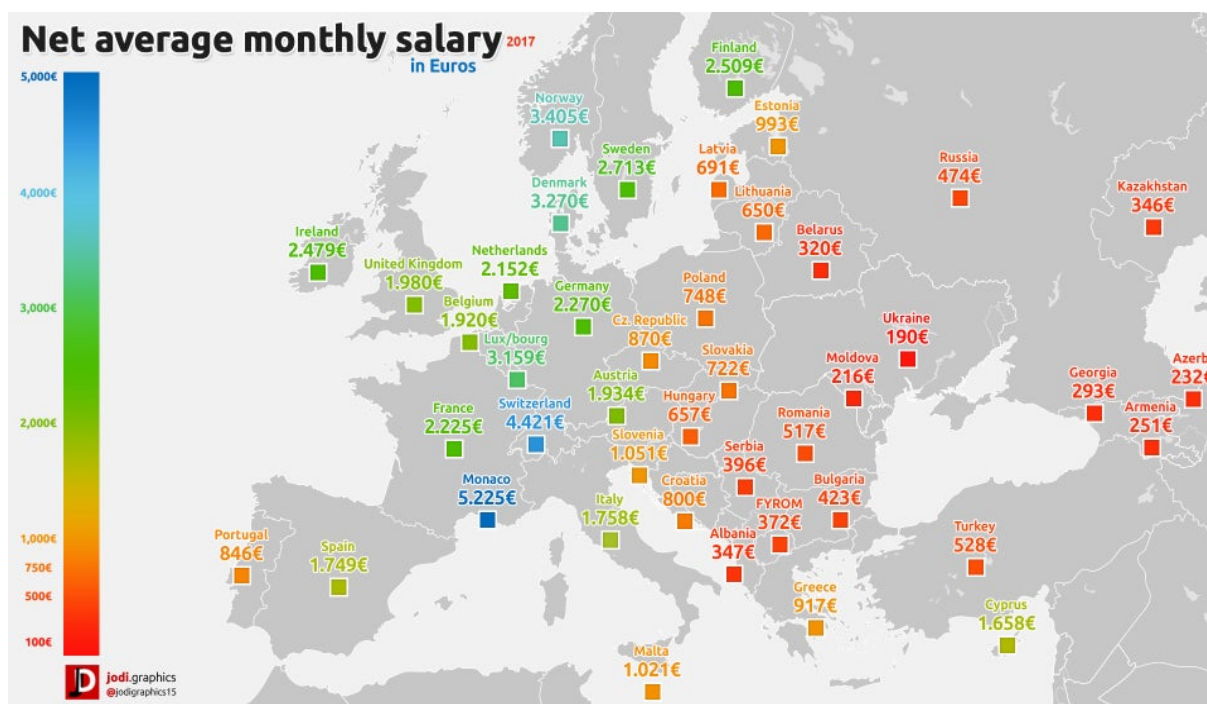
Πηγή : World bank , IMF

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω δεδομένα , το κατά κεφαλήν ΑΕΠ όπως και το ΑΕΠ της χώρας γνώρισε μία σημαντική αύξηση μεταξύ 2006-2008 , μειώθηκε όπως ήταν αναμενόμενο από την παγκόσμια οικονομική κρίση το 2011 ,για να επιστρέψει έκτοτε σε ανοδική πορεία και να φτάσουμε στο 2018 όπου καταγράφεται η τιμή στα 8.650 \$. Παρόμοια πορεία έχει το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Purchasing Power Parity – PPP) όπου κατέγραψε τιμή για το 2018 21.992 \$ σύμφωνα με το Παγκόσμιο Νομισματικό Ταμείο . Το γεγονός ότι ο πληθυσμός παρέμεινε σχετικά σταθερός και το ΑΕΠ μεγεθυνότανε σταθερά, διαμόρφωσαν σε μεγάλο βαθμό αυτήν την εξέλιξη. Τα δεδομένα που προκύπτουν, μαρτυρούν ότι η αγοραστική δύναμη των καταναλωτών στην προκυμμένη περίπτωση των πολιτών της Βουλγαρίας έχει γνωρίσει σημαντική ενίσχυση από το 2007 και μετά ,δηλαδή από την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Παρόλα αυτά η Βουλγαρία παραμένει μία χώρα με χαμηλά μισθολόγια , μάλιστα η χώρα θεωρείται ότι έχει από τα πιο χαμηλά μισθολόγια της Ευρωπαϊκής Ένωσης με μέσο μηνιαίο μισθό τα 406 ευρώ , τη στιγμή που ο μέσος μηνιαίος μισθός της Ένωσης είναι τα 1500 ευρώ. Να προσθέσουμε ότι ο κατώτατος μισθός είναι μόλις στα 235 ευρώ και αποτελεί τον χαμηλότερο κατώτατο μισθό στην Ένωση . Τέλος , να επισημάνουμε ότι οι ανισότητες όσον

αφορά στην κατανομή του πλούτου και μικρή συνεισφορά των μεγάλων “εισοδηματικών στρωμάτων” λόγω της πολύ χαμηλής φορολόγησης παραμένουν πολύ σημαντικά ζητήματα για την χώρα.

Διάγραμμα 4.9
Καθαρός Μέσος Μηνιαίος Μισθός Ευρώπης 2017

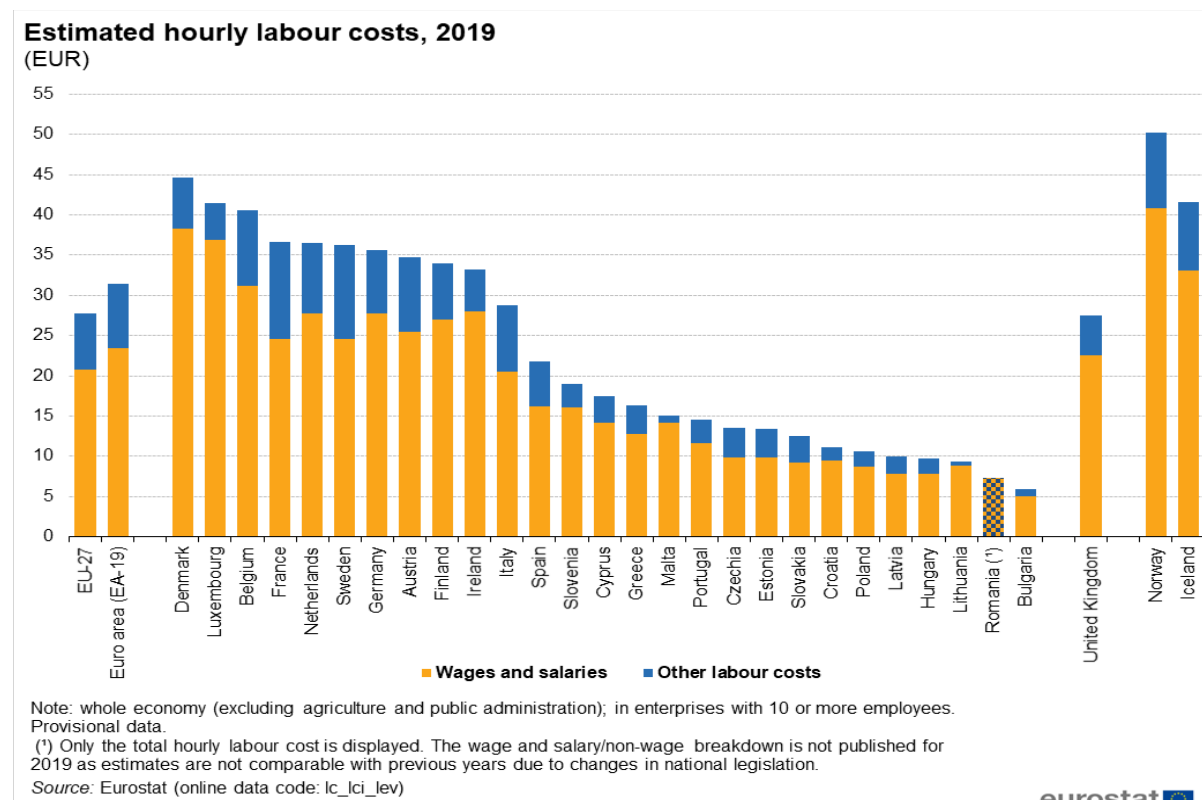

Πηγή : Eurostat

Διάγραμμα 4.10

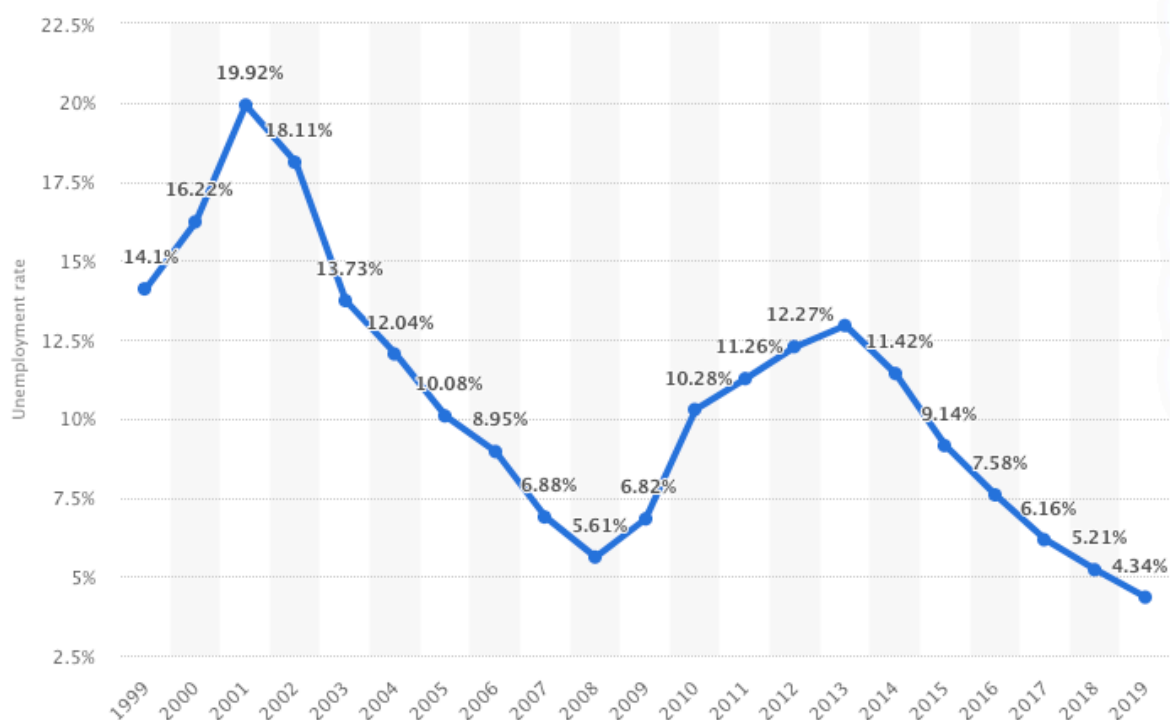
Εκτιμώμενο ωρομίσθιο κόστος εργασίας Ευρώπης για το 2019

Πηγή : Eurostat

Στο κεφάλαιο που λέγεται ανεργία όπως είδαμε και στο γράφημα παραπάνω η Βουλγαρική κυβέρνηση τα πήγε πολύ καλά . Παρόλο που η ανεργία διογκώθηκε τα χρόνια της κρίσης από το 2009 έως το 2014 , η Βουλγαρική κυβέρνηση χάρη στην αποτελεσματική και νομισματική πολιτική που άσκησε κατάφερε και περιόρισε την κατάσταση της ανεργίας σε σχέση με άλλες χώρες και έχει μέχρι και σήμερα χαμηλά ποσοστά ανεργίας. Όπως θα δούμε και στο παρακάτω πίνακα την τελευταία πενταετία η ανεργία μειώνεται σταθερά , το 2015 η ανεργία που καταγράφηκε στην Βουλγαρία ήταν 9.14% και φτάσαμε στο 2019 όπου έχει υποχωρήσει στο 4.34% .

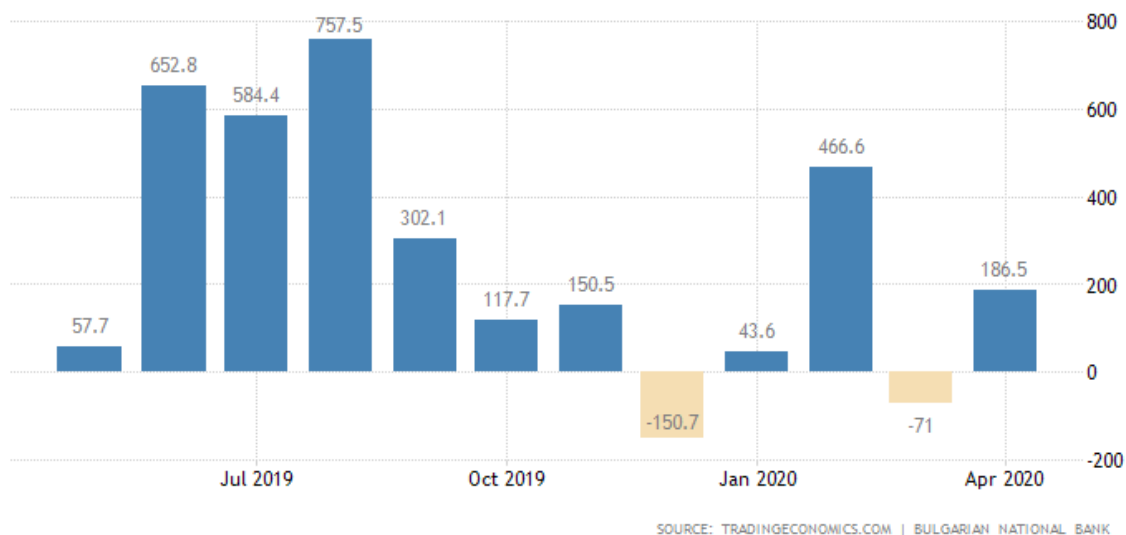
Διάγραμμα 4.11
Δείκτης Μακροχρόνιας Ανεργίας από το 1999-2019 (%)

Πηγή : Statista.com

Όσον αφορά το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών η Βουλγαρία παρουσίασε πλεόνασμα τρεχουσών συναλλαγών 249.7 εκατομμύρια ευρώ , μόνο τον Απρίλιο του 2020 η χώρα είχε πλεόνασμα 186,5 εκατομμύρια ευρώ. Πιο συγκεκριμένα το ισοζύγιο των αγαθών παρουσίασε πλεόνασμα 120,2 εκατομμύρια ευρώ με σύγκριση με το έλλειμα 221,1 εκατ. Ευρώ για το 2020, ενώ στο τομέα των υπηρεσιών είχαμε μείωση του πλεονάσματος 61,3 εκατ. Ευρώ από 118,7 εκατ. Ευρώ και ο λόγος ήταν ότι οι ταξιδιωτικές εισπράξεις μειώθηκαν απότομα από 182,9 εκατ. Ευρώ σε 23,2 εκατ. Ευρώ λόγω της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης του κορονοϊού που ταλαιπώρησε ολόκληρο τον πλανήτη .Τέλος να αναφέρουμε ότι το έλλειμα πρωτογενούς εισοδήματος μειώθηκε σε 5,7 εκατ. Ευρώ από 268,8(Απρίλιος 2019) εκατ. Ευρώ παράλληλα μειώθηκε και το πλεόνασμα δευτερογενούς εισοδήματος από 122,5 εκατ. Ευρώ(Απρίλιος 2019) σε 10,6 εκατ. Ευρώ .

Διάγραμμα 4.12
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών Βουλγαρίας

Πηγή : BNB

Διάγραμμα 4.13
Δείκτης Πληθωρισμού Βουλγαρίας 2010-2020

Πηγή : National Statistical Institute , Bulgaria

Τέλος να αναφέρουμε ότι ο ρυθμός πληθωρισμού διαμορφώθηκε στο 1,3% για τον Μάιο του 2020 και αποτελεί το χαμηλότερο επίπεδο πληθωρισμού από το 2017 και μετά , όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 4.13.

4.6 Τα Κίνητρα και τα Αντικίνητρα Επένδυσης στην Βουλγαρία

Η κυβέρνηση της χώρας έχει προσπαθήσει την τελευταία 20ετία να δώσει και να βελτιώσει τα κίνητρα για επένδυση στην χώρα. Με αυτόν τον τρόπο έχει καταφέρει να προσελκύσει το ενδιαφέρον μεγάλων Πολυεθνικών εταιρειών και μεγαλομετόχων. Έτσι για μια εταιρεία που μετέχει στο παγκόσμιο οικονομικό στίβο και ενδιαφέρεται να επενδύσει κεφάλαια στην Βουλγαρία οι διαδικασίες έχουν απλοποιηθεί τελείως. Η διαδικασία με την οποία κάποιος θέλει να ιδρύσει μια παραγωγική μονάδα η μία επιχειρηματική ,σήμερα αποτελεί μία παρά πολύ εύκολη διαδικασία στην Βουλγαρία. Σύμφωνα με το ενημερωτικό δελτίο του Γραφείου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων Σόφιας , όταν κάποιος επενδυτής θελήσει να επενδύσει στην Βουλγαρία :

- Θα πρέπει να καταχωρήσει την εταιρεία στο εμπορικό μητρώο της χώρας (χωρίς πλέον αν απαιτείται δικαστική απόφαση) . Η όλη διαδικασία αυτή απαιτεί λιγότερο διάστημα από αυτό των 30 ημερών. Γίνεται κατανοητό εδώ πως η γραφειοκρατία στην Βουλγαρία έχει περιοριστεί πάρα πολύ , και έτσι δημιουργείτε ένα θετικό κλίμα επενδύσεων.
- Μετά την εγγραφή της εταιρείας στο εμπορικό μητρώο της χώρας ,ακολουθεί η λήψη ενός και μοναδικού κωδικού (Unified Identification Code) κάτι αντίστοιχο με το ελληνικό Α.Φ.Μ. , που γίνεται οποιαδήποτε συναλλαγή με το Βουλγαρικό δημόσιο τομέα (εφορία , ασφαλιστικές εισφορές , κλπ.) .
- Το κόστος μίας νεοσύστατης εταιρείας στην Βουλγαρία ανέρχεται στο ποσό των 500 ευρώ . Το ελάχιστο κεφάλαιο που απαιτείται για την ίδρυση εταιρειών είναι επίσης χαμηλό ανέρχεται σε 2 ευρώ για Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης και 25.000 ευρώ για Ανώνυμη Εταιρεία.

Οι πιο διαδεδομένες μορφές εταιρειών της χώρας είναι φυσικά η Ανώνυμη Εταιρεία (AD) και η εταιρεία περιορισμένης ευθύνης (ODD). Όσον αφορά τα κίνητρα που δίνει η κυβέρνηση στο τομέα της φορολογίας να επισημάνουμε ότι έχει καταργηθεί η προοδευτική φορολογία στα φυσικά πρόσωπα και αντικαταστάθηκε από έναν ενιαίο φορολογικό συντελεστή (flax tax) 10%, ο οποίος ισχύει και για την φορολόγηση των εταιρειών , ο φόρος των μερισμάτων ανέρχεται στο ποσοστό του 5% και ο ΦΠΑ είναι 20% εντός της Βουλγαρίας και μηδενικός όταν πρόκειται για εξαγωγές και ενδοκοινοτικές προμήθειες. Επίσης ένα εξίσου πολύ σημαντικό φορολογικό κίνητρο της κυβερνήσεως είναι ότι , οι επενδυτές που επιθυμούν να επενδύσουν σε περιοχές οι οποίες είναι υποβαθμισμένες υφίσταται φορολογική απαλλαγή μέχρι και 100% ,με αυτόν τον τρόπο η κυβέρνηση της Βουλγαρίας προσπαθεί να μειώσει την ανεργία και να αναπτύξει μια περιφερειακή οικονομική πολιτική , οι φοροελαφρύνσεις αυτές θα ισχύουν για μια πενταετία ανεξαρτήτως της εξέλιξης του ποσοστού ανεργίας. Επιπλέον ,αν ο επενδυτής πραγματοποιήσει μια επένδυση σε περιοχές που το ποσοστό ανεργίας είναι μεγαλύτερο του 50% του εθνικού μέσου όρου πραγματοποιείται μείωση του εταιρικού φόρου μέχρι και 10% επί της αξίας των επενδύσεων. Τέλος να επισημάνουμε ότι οι εταιρείες έχουν ειδικές εκπτώσεις αν προσλαμβάνουν εγγεγραμμένους ανέργους και προνομιακά καθεστώτα αν επιλέγουν να εγκατασταθούν σε βιομηχανικές ζώνες της χώρας.

Όσον αφορά τα μισθολογικά επίπεδα και αυτά αποτελούν από μόνα τους κίνητρα για τους επενδυτές αφού σύμφωνα με τον ιστότοπο (countryeconomy.com) για το 2020 ο κατώτατος μισθός υπολογίζεται στα 311.9 ευρώ για κανονικό ωράριο εργασίας . Εάν κοιτάξουμε την κατάταξη του παγκόσμιου κατώτατου μισθού που δημοσιεύετε η Βουλγαρία καταλαμβάνει την 43^η θέση σε μία κατάταξη 97 χωρών παγκοσμίως. Οι μέσες ασφαλίστες εισφορές ανέρχονται στο ποσοστό του 31% του μεικτού μισθολογίου , οι οποίες προέρχονται κατά 18% από τον εργοδότη και κατά 13% από την μεριά του εργαζομένου.

Από την οπτική του θεσμικού πλαισίου της χώρας το Σύνταγμα της Βουλγαρίας απαγορεύει την αγορά γης από αλλοδαπά άτομα (φυσικά και νομικά) , αλλά επιτρέπει την απόκτηση κτιρίων ,διαμερισμάτων στα οποία όμως έχουν περιορισμένα ιδιοκτησιακά δικαιώματα (δικαίωμα χρήσης , κατασκευής , ανακαίνισης) . Το παραπάνω συνταγματικό εμπόδιο μπορεί να παρακαμφτεί με νομικά τερτίπια.

Άλλα κίνητρα επένδυσης στο Βουλγαρικό χώρο είναι το άνοιγμα νέων αγορών ,

παραγωγικών συντελεστών , αγορές με στρατηγική σκοπιά , συγκριτικά πλεονεκτήματα , χρηματοοικονομικά πλεονεκτήματα , γεωστρατηγικά πλεονεκτήματα και αποδοτικότητα.

Στην άλλη μεριά του νομίσματος υπάρχουν κάποια αντικίνητρα που ωθούν τις μεγάλες παγκόσμιες αλλά και Ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να μην επενδύσουν στην Βουλγαρία .

- Η πολιτική και οικονομική ανασφάλεια της χώρας , πρόσφατα ήρθαν στο φως της δημοσιότητας φωτογραφίες του Πρωθυπουργού της χώρας με όπλα , χρυσό και δεσμίδες χαρτονομισμάτων , σαν αν μην έφτανε αυτό ο ίδιος ο πρωθυπουργός κατηγορεί τον Πρόεδρο της χώρας για κατασκοπία , καταλαβαίνει κανείς ότι δεν υπάρχει πολιτική σταθερότητα για προσέλκυση μεγάλων και σημαντικών επενδύσεων στην χώρα.
- Στην χώρα υπάρχει πολύ μεγάλο ιστορικό διαφθοράς και έλλειψη διαφάνειας ,σε έρευνες που πραγματοποιήθηκαν πρόσφατα η Βουλγαρία συγκαταλέγεται στις πιο διεφθαρμένες χώρες της Ευρώπης. Ως αρνητικό γεγονός τονίζεται, επίσης, η έλλειψη διαφάνειας στις δημόσιες συμβάσεις.
- Έλλειψη υποδομών και ειδικευμένου προσωπικού , πάρα πολλές επιχειρήσεις είναι έτοιμες να προσλάβουν νέους εργαζόμενους αλλά δεν μπορούν να βρουν , επιπλέον η χώρα κατατάσσεται στην τελευταία θέση σε ότι αφορά την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, οι επενδυτές βλέπουν ως μόνη λύση την επιστροφή Βούλγαρων πολιτών από το εξωτερικό ή την πρόσληψη εργατικού δυναμικού από άλλες γειτονικές χώρες.
- Ανεπαρκές νομικό και διοικητικό πλαίσιο , με λίγα λόγια υπάρχουν ακόμα σημεία του θεσμικού πλαισίου της χώρας που χρήζουν βελτίωσης.
- Ακατάλληλη πολιτική έναντι του ξένου κεφαλαίου , πολλές φορές η προσέγγιση των επενδυτών δεν γίνεται σε σωστή βάση με αποτέλεσμα να ναυαγούν χιλιάδες επενδύσεις.
- Τέλος ως αντικίνητρο μπορούμε να αναφέρουμε την έλλειψη θετικού επενδυτικού περιβάλλοντος , που επίσης επηρεάζει τους παγκόσμιους οικονομικούς παίκτες και τις αποφάσεις τους για επένδυση στην χώρα.

4.7 S.W.O.T. Analysis Βουλγαρίας

Η ανάλυση S.W.O.T. είναι ένα απλό, αλλά πάρα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την ανάλυση μιας χώρας στο σύγχρονο και απαιτητικό -ανταγωνιστικό περιβάλλον της γεωπολιτικής και γεωοικονομικής που διανύουμε. Πιο συγκεκριμένα εξετάζει με λίγα λόγια τα ισχυρά και τα αδύναμα στοιχεία μιας χώρας καθώς και τις ευκαιρίες - απειλές που θα προκύψουν στην πορεία αυτής.

Μας βοηθά να εστιάσουμε στα δυνατά στοιχεία αυτής, να βρούμε και να καταπολεμήσουμε τις όποιες αδυναμίες προκύψουν, να ελαχιστοποιήσουμε τις απειλές που θα εντοπιστούν και τέλος να εκμεταλλευτούμε στο έπακρο τις ευκαιρίες που θα προκύψουν στο παρόν αλλά και στο εγγύς μέλλον. Η ανάλυση αυτή μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για την εκκίνηση μιας νέας στρατηγικής ή ως ένα επιπλέον εργαλείο στρατηγικής. Επίσης μας βοηθάει να κατανοήσουμε το ανταγωνιστικό περιβάλλον στο οποίο βρισκόμαστε και να προσέξουμε τυχόν ιδέες που μπορούν να μας δώσουν οι ανταγωνίστριες χώρες στο τομέα των επενδύσεων έτσι ώστε να δημιουργήσουμε μια συνεπή και επιτυχημένη ανταγωνιστική θέση στο τομέα των ΑΞΕ.

Strengths

- Η Βουλγαρία αποτελεί μια νέα αγορά για επενδύσεις.
- Η Βουλγαρία αποτελεί μέρος της ΕΕ και του ΝΑΤΟ.
- Η γεωστρατηγική θέση της χώρας ,αφού συνδέει τον Ευρωπαϊκό χώρο με τον Ασιατικό χώρο.
- Η χαμηλή φορολογία κερδών ,μόλις 10%.
- Η χώρα αποτελεί εμπορικό και ενεργειακό κόμβο.
- Ύπαρξη πολλών και διαφόρων εμπορικών συμφωνιών.
- Φθηνό εργατικό κόστος.
- Μη ύπαρξη υψηλών εμποδίων εισόδου και παράλληλα μικρό κόστος εισόδου.
- Το θεσμικό πλαίσιο ΑΞΕ της χώρας.
- Επενδυτικά κίνητρα που εννοούν τους επενδυτές.
- Χαμηλό κόστος των μέσων μεταφοράς.
- Κοινή θρησκεία και πολιτισμική κουλτούρα με διάφορες χώρες που δραστηριοποιούνται στον τομέα των επενδύσεων π.χ. Ελλάδα ,Ρωσία.
- Φθηνό κόστος απόκτησης ακατέργαστων υλικών.
- Έλλειψη του τοπικού ανταγωνισμού.
- Η χώρα είναι πλούσια σε ορυκτό πλούτο.
- Οι ισχυροί δεσμοί που υπάρχουν με την Ρωσία που θεωρείται παγκόσμιος ενεργειακός παίκτης, όντας χώρα της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.
- Θετικοί μακροοικονομικοί δείκτες.

Weaknesses

- Η μεγάλη διαφθορά που υπάρχει στην χώρα και η έλλειψη οικονομικής διαφάνειας.

- Οι πολλές περιπτώσεις δωροδοκίας που έχουν παρατηρηθεί κατά το παρελθόν.
- Ανεπαρκές και μη εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό της χώρας.
- Το δημογραφικό πρόβλημα που μαστίζει την χώρα , που οδηγεί σε γερασμένο πληθυσμό.
- Θολό πολιτικό σκηνικό χωρίς καμία πολιτική σταθερότητα.
- Ανεπάρκεια σε υποδομές.
- Ανεπαρκές νομικό και διοικητικό πλαίσιο.
- Μακροοικονομική αστάθεια κατά καιρούς κυρίως οικονομικής και πολιτικής κρίσης.

Opportunities

- Η προοπτική ένταξης του κοινού νομίσματος θα βοηθήσει τις εισροές ΑΞΕ.
- Εισροή εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού από το εξωτερικό.
- Νέες αγορές χωρίς πολλούς ανταγωνιστές.
- Ανάπτυξη στο εξωτερικό και παράλληλα μεγάλη ποσότητα εξαγωγών.
- Παράλληλη ανάπτυξη σε πολλούς τομείς όπως Τουρισμός ,Ιδιωτική παιδεία , βιομηχανία ,μεταφορές .κτλ.
- Η χώρα έχει προοπτικές να αποτελέσει γεωστρατηγικό μονοπάτι ενεργειακών πόρων όπως φυσικού αερίου και πετρελαίου.
- Λαμπρές εμπορικές προοπτικές , αφού η χώρα μπορεί να αποτελέσει εμπορικό κόμβο και της Ασίας προς την Ευρώπη (εμπορεύματα κυρίως από Κίνα και Ρωσία) και το αντίθετο δηλαδή εμπορεύματα από Γερμανία , Γαλλία , Αγγλία , Ολλανδία προς ασιατικές χώρες όπως Κίνα , Σιγκαπούρη , Σαουδική Αραβία ,Ντουμπάι, κτλ.
- Οι επενδυτές μπορούν να δουν την Βουλγαρία ως ευκαιρία εισόδου σε φθηνές αγορές.
- Μία ενδεχομένη οικονομική και πολιτική σταθερότητα των γειτονικών χωρών της χώρας θα οδηγήσει σε αύξηση των εξαγωγών και συνεργασία της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας και γενικότερα των χωρών της περιοχής.

- Επιδοτήσεις από αναπτυξιακά Εθνικά και Ευρωπαϊκά προγράμματα οικονομικής στήριξης.
- Θετικές αλλαγές στην πολιτική σκηνή της χώρας.
- Δημιουργία σύγχρονων υποδομών.
- Ενίσχυση των νέων ζευγαριών για την καταπολέμηση του δημογραφικού προβλήματος της χώρας.
- Αλλαγή κουλτούρας του Βουλγαρικού κοινωνικού πυρήνα της χώρας (καταπολέμηση διαφθοράς).
- Μια δυναμική καμπάνια της χώρας στο εξωτερικό που θα αφορά κυρίως στον Τουριστικό τομέα και την Ιδιωτική παιδεία.

Threats

- Μια παγκόσμια οικονομική κρίση όπως η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008.
- Μια ενδεχόμενη παγκόσμια υγειονομική κρίση όπως η κρίση του κορονοϊού το 2020.
- Μια ενδεχόμενη πολεμική σύγκρουση .
- Πολεμική αναταραχή χωρών που γειτνιάζουν με την Βουλγαρία , (π.χ. Ελλάδα - Τουρκία).
- Απότομη αύξηση τιμών των πρώτων υλών π.χ. αύξηση τιμών πετρελαίου.
- Η αργή προσαρμοστικότητα της κυβέρνησης της Βουλγαρίας στις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης .
- Ενδεχόμενη διόγκωση του δημογραφικού προβλήματος της χώρας.
- Ενεργειακές συμφωνίες που να μην περιέχουν ή να παρακάμπτουν την Βουλγαρία.
- Οι παγκόσμιοι επενδυτές ρίχνουν τα δίχτυα τους και αναζητούν αγορές πέρα των Βαλκανικών χωρών.
- Ενδεχόμενη αστάθεια στους μακροοικονομικούς δείκτες της χώρας (αύξηση του ρυθμού του πληθωρισμού , αύξηση του ποσοστού ανεργίας).

Strengths

1. Αποτελεί νέα αγορά.
2. Μέλος της ΕΕ και του ΝΑΤΟ.
3. Πολύ σημαντική Γεωστρατηγική θέση.
4. Χαμηλή Φορολογία κερδών.
5. Αποτελεί Ενεργειακό κόμβο.
6. Ύπαρξη Εμπορικών Συμφωνιών.
7. Φθηνό Εργατικό Κόστος.
8. Μη ύπαρξη υψηλών Εμποδίων Εισόδου.
9. Θεσμικό Πλαίσιο ΑΞΕ της χώρας.
10. Επενδυτικά Κίνητρα.
11. Χαμηλό Κόστος Μεταφορών.
12. Κοινή Θρησκεία και κουλτούρα με διάφορες χώρες (Ρωσία , Ελλάδα).
13. Φθηνό κόστος απόκτησης ακατέργαστων υλικών.
14. Έλλειψη τοπικού ανταγωνισμού.
15. Χώρα Πλούσια σε ορυκτό πλούτο.
16. Ισχυροί Δεσμοί με την Ρωσία.
17. Θετικοί Μακροοικονομικοί Δείκτες.

Weaknesses

1. Η μεγάλη διαφθορά.
2. Περιπτώσεις Δωροδοκίας.
3. Μη εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό.
4. Δημογραφικό Πρόβλημα.
5. Πολιτική Αστάθεια.
6. Ανεπάρκεια σε Υποδομές.
7. Ανεπαρκές διοικητικό/Νομικό Πλαίσιο.
8. Μακροοικονομική Αστάθεια κατά περιόδους.

Opportunities

1. Προοπτική ένταξης στο Ευρώ.
2. Εισροή Εξειδικευμένου Εργατικού δυν.
3. Νέες αγορές.
4. Ανάπτυξη στο εξωτερικό/ εξαγωγές.
5. Παράλληλη ανάπτυξη σε πολλούς Τομείς.
6. Γεωστρατηγικό μονοπάτι Ενέργειας.
7. Λαμπρές Εμπορικές Προοπτικές.
8. Ευκαιρία Εισόδου σε φθηνές αγορές.
9. Οικονομική /Πολιτική σταθερότητα των γειτονικών χωρών.
10. Αναπτυξιακά Προγράμματα.
11. Θετικές αλλαγές στην πολιτική σκηνή.
12. Δημιουργία Υποδομών.
13. Καταπολέμηση Δημογραφικού .
14. Υιοθέτηση Ευρωπαϊκής Κουλτούρας.
15. Ενίσχυση διαφημιστικής καμπάνιας.

Threats

1. Ενδεχόμενη Παγκόσμια Οικονομική κρίση.
2. Ενδεχόμενη Υγειονομική Κρίση.
3. Ενδεχόμενη Πολεμική Κρίση.
4. Πολεμική Αναταραχή γειτονικών Χωρών.
5. Αύξηση των τιμών των πρώτων υλών.
6. Αργή προσαρμοστικότητα στις Πολιτικές της ΕΕ.
7. Ενδεχόμενη διόγκωση του δημογραφικού προβλήματος.
8. Ενεργειακές Συμφωνίες χωρίς την Βουλγαρία.
9. Αγνόηση των Βαλκανικών χωρών από επενδυτές.
10. Ενδεχόμενη αστάθεια στους μακροοικονομικούς δείκτες της χώρας.

4.8 Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Βουλγαρία

Όπως αναφέραμε και στην οικονομική ανάλυση που προηγήθηκε παραπάνω , η πτώση του Σοβιετικού καθεστώτος στις αρχές της δεκαετίας του 1990 οδήγησε τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης σε μία πορεία προς την καπιταλιστική οικονομία ,με αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε ένα ιδιαίτερο πρόσφορο έδαφος για την εξάπλωση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στις χώρες αυτές , παράλληλα με την συνεχιζόμενη άνοδο των εισροών ΑΞΕ. Οι κυβερνήσεις δεν θα μπορούσαν να μην εντοπίσουν τις επενδυτικές ευκαιρίες που πρόσφερε η διαδικασία μετάβασης , έτσι υιοθετήθηκαν εκτενή προγράμματα ιδιωτικοποιήσεων και πολιτικής απελευθέρωσης του εμπορίου και των ροών κεφαλαίου , όλο αυτό είχε πολύ θετικό αντίκτυπο στην εξάπλωση των ΑΞΕ στις χώρες αυτές αλλά και στα στελέχη των Πολυεθνικών επιχειρήσεων που είχαν μεγαλύτερο πεδίο επενδυτικών επιλογών για την εγκατάσταση και ίδρυση των δραστηριοτήτων τους.

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 άρχισε να γίνεται αισθητή η έντονη άνοδος των εισροών ΑΞΕ στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Ενώ κατά την διάρκεια της πενταετίας 1989-1994 οι ΑΞΕ φθάνουν σε αξία μόλις τα 3.4 δισεκατομμύρια δολάρια , το

1995 φθάνουν και ξεπερνάνε τα 14 δισεκατομμύρια δολάρια ,ενώ στις αρχές του 2000 φτάνουν τα 25 δισεκατομμύρια δολάρια .

Φυσικά όλη αυτή η τάση των ΑΞΕ στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης δεν θα μπορούσε να μην είχε αποτυπωθεί στο ΑΕΠ των χωρών αυτών , γεγονός που υποδεικνύει την παρουσία ξένου κεφαλαίου στις προσπάθειες αναδιάρθρωσης της δεκαετίας του 1990 και του 2000. Μεταξύ της επταετίας 1995 με 2007 η συμμετοχή των ΑΞΕ στο ΑΕΠ των περισσότερων χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης ξεπερνάει σε σημαντικό βαθμό την αντίστοιχη παγκόσμια τιμή που είναι το 29.8%.

Κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 2000 σημειώθηκε ραγδαία άνοδος των εισροών ΑΞΕ σε χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης , ενώ χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το έτος 2004 που σχεδόν τριπλασιάστηκαν , φθάνοντας τα 11 δισεκατομμύρια δολάρια (UNCTAD 2005) , φυσικά οι 2 χώρες που ξεχώρισαν δεν ήταν άλλες από την Ρουμανία και την Βουλγαρία. Γενικότερα σε ολόκληρη την περιοχή της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης οι εισροές ΑΞΕ σημείωσαν έντονη άνθηση και το 2006 και το 2007 , ένας λόγος παραπάνω ήταν η αναμονή της ένταξης κάποιων χωρών όπως η Βουλγαρία και η Ρουμανία , στο σημείο αυτό να πούμε ότι ξεπεράστηκαν τα 150 δισεκατομμύρια δολάρια ενώ λίγο καιρό πριν (2005) ήταν κάτω από τα 50 δισεκατομμύρια δολάρια.

Πίνακας 4.3

Σωρευμένες εισροές ΑΞΕ ως ποσοστό% του ΑΕΠ στις χώρες των Βαλκανίων 2007

<u>ΧΩΡΕΣ</u>	<u>ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΕΠ</u>
Αλβανία	25,20%
Βουλγαρία	86,80%
Βοσνία Ερζεγοβίνη	n/a
Κροατία	72,50%
Σλοβενία	22,70%
Σερβία	n/a
Ρουμανία	35,90%
Σκόπια	44,90%

Πηγή : UNCTAD World Investment Report 2015.

Όμως λίγο αργότερα η Παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 στάθηκε ικανή να ανακόψει την ανοδική πορεία των ΑΞΕ των χωρών της Βαλκανικής χερσόνησού , και να επηρεάσει αρνητικά την συντριπτική πλειοψηφία των χωρών της περιοχής . Από το 2008 έως και σήμερα έχουν παρατηρηθεί έντονες μειώσεις των εισερχομένων ΑΞΕ , με ιδιαίτερη περίοδο ξηρασίας την διετία 2008-2010 . Τέλος να αναφέρουμε ότι οι χώρες που εμφάνιζαν υψηλά επίπεδα εισροών ΑΞΕ πριν την κρίση , συνεχίζουν να διαγράφουν την ίδια πορεία παρά τις πολύ σημαντικές μεταβολές που επέφερε η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008.

Η Βουλγαρία αποτελεί ίσως την πιο ιδιαίτερη περίπτωση Βαλκανικής χώρας όσον αφορά την μεταβιβαστική διαδικασία αλλά και την προσέλκυση ξένου κεφαλαίου. Η χώρα στην κυριολεξία μεταμορφώθηκε , και ενώ στην πρώτη δεκαετία μεταβίβασης του καθεστώτος υπήρχαν πολύ σοβαρά οικονομικά και πολιτικά προβλήματα , μετέπειτα κατάφερε να πετύχει μακροοικονομική και πολιτική σταθερότητα με αποτέλεσμα να προσελκύσει σημαντικές ποσότητες ξένου κεφαλαίου , και να αποτελέσει μαζί με την Ρουμάνια τις πρώτες βαλκανικές, Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες που εισέρχονται στην Ένωση. Έτσι παρακάτω θα αναλυθεί η μελέτη της εξέλιξης της μετάβασης της χώρας , των οικονομικών συνθηκών , αλλά και των τάσεων την ΑΞΕ κατά την ίδια αυτή περίοδο.

Ο δρόμος της μετάβασης και της ένταξης της χώρας στο παγκόσμιο γίνεσθαι δεν ήταν στρωμένος με ροδοπέταλά , αντιθέτως υπήρξε ιδιαίτερα δύσκολος για την χώρα για πολλούς και διάφορους λόγους. Πιο συγκεκριμένα οι λόγοι για την εξέλιξη της μετάβασης είναι οι εξής: α) η χώρα βρισκόταν σε τραγική οικονομική , κοινωνική και πολιτική κατάσταση όταν ξεκίνησε η διαδικασία μετάβασης, και β) οι επιλογές διαφόρων πολιτικών ελίτ που επισκίαζαν τότε την χώρα εμφανίστηκαν ουσιαστικά ανίκανες και ανεπαρκής.

Στο ξεκίνημα της μετάβασης η Βουλγαρία βρισκόταν στην πιο δυσμενέστερη θέση από όλες τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης , μερικοί από τους λόγους που καθυστέρησαν την επιτυχημένη εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων είναι οι εξής:

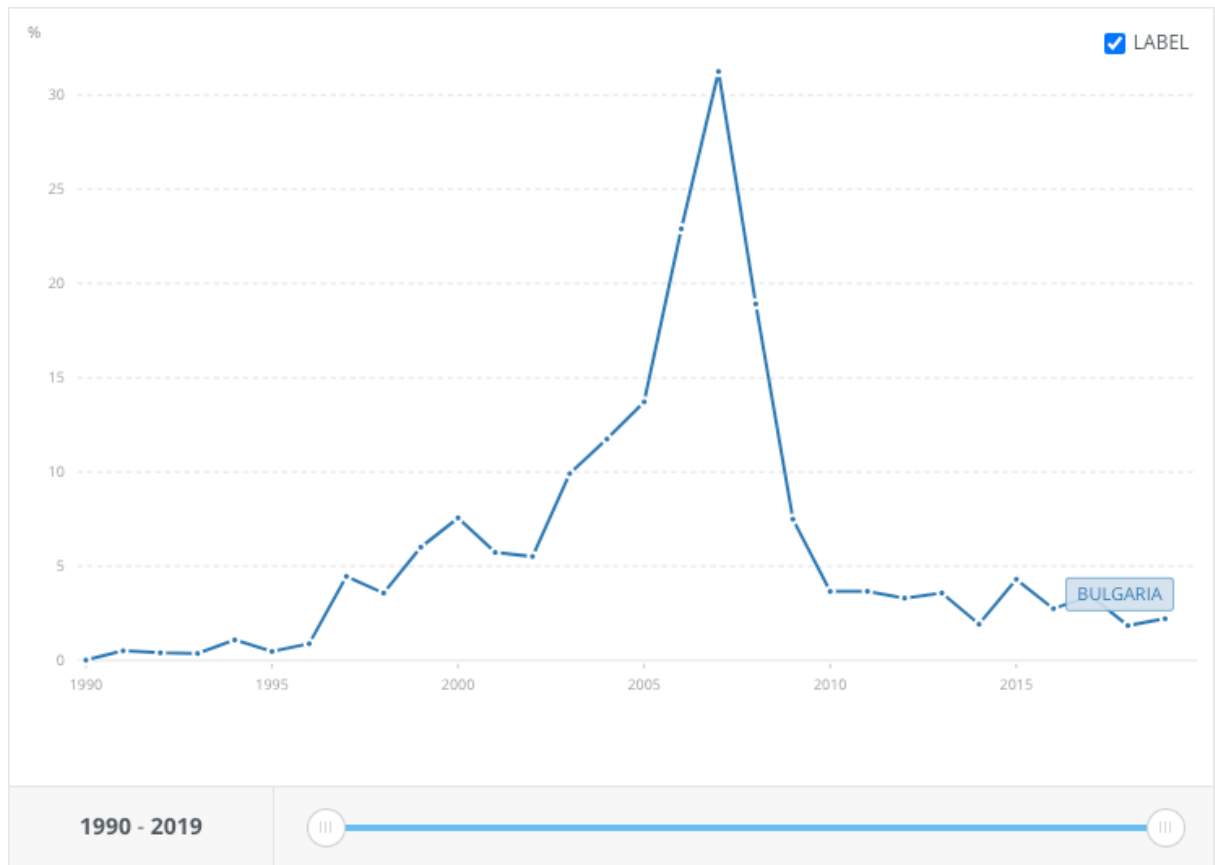
- Το αυταρχικό και κομμουνιστικό καθεστώς του πρώην ηγέτη της Βουλγαρίας του Zhivkov είχαν θέσει την χώρα σε απομόνωση από τον δυτικό τρόπο σκέψης.
- Όπως αναφέραμε παραπάνω στην χώρα κυριάρχησε τεράστια πολιτική αστάθεια, ειδικά τα πρώτα χρόνια της πολιτικής μεταβίβασης , καμμία πρωτοβουλία για μεταρρυθμίσεις και αλλαγές δεν κυριάρχησε και έτσι η χώρα πνίγηκε στα οικονομικά προβλήματα και στην εσωστρέφεια.
- Το υψηλό ποσοστό κρατικής ιδιοκτησίας λόγω του κομμουνιστικού καθεστώτος και η παράλληλη έλλειψη ιδιωτικής επένδυσης.
- Οι περιορισμένες δυνατότητες χρηματοδότησης και το τεράστιο εξωτερικό χρέος της χώρας . Η Βουλγαρία ξεκίνησε την μετάβαση με συσσωρευμένο χρέος 12 δισεκατομμύρια δολάρια που αυτό μεταφράζεται σαν ποσοστό του ΑΕΠ 162%.
- Η συντριπτική πλειοψηφία των διεθνών συναλλαγών της χώρας ήταν όπως καταλαβαίνει κανείς με την Σοβιετική Ένωση , η υπερβολική εξάρτηση αυτή είχε σαν αποτέλεσμα την άμεση και βαθιά κρίση του εξωτερικού εμπορίου και ως συνέπεια αυτού μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής ένωσης και της COMECON , η θέση του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών βρισκόταν σε συνεχή επιδείνωση.

- Τα πολύ χαμηλά συναλλαγματικά αποθέματα , υποχρέωσαν την χώρα να προβεί σε συναλλαγματικό καθεστώς ελεύθερης διακύμανσης , αυτό οδήγησε την οικονομία σε αποσταθεροποίηση , και με την σειρά του το γεγονός αυτό οδήγησε σε νομισματικές υποτιμήσεις του Λεβ , υπερπληθωρισμό , σημαντική μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών , αύξηση του εξωτερικού χρέους και οικονομικό μαρασμό.
- Η Βουλγαρία διέθετε απαρχαιωμένες βιομηχανικές μονάδες επιχειρήσεων με αποτέλεσμα την χαμηλή ποιότητα προϊόντων με την μικρότερη ποικιλία για τον καταναλωτή. Όλα τα παραπάνω μεταφράστηκαν στο ισοζύγιο εξαγωγών ως χαμηλή ανταγωνιστικότητα των Βουλγαρικών εξαγωγών , και φυσικά η οικονομική κατάσταση της χώρας έγινε ακόμα πιο δυσμενής.
- Τέλος , οι συνθήκες που ήδη αναλύσαμε παραπάνω δεν μπορούσαν να μην αντανakλούσαν και στα μακροοικονομικά μεγέθη του τότε , έτσι η χώρα υπέφερε από χαμηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης και κατά κεφαλήν εισοδήματος .

Από την αρχή της μετάβασης της χώρας σε καπιταλιστική οικονομία θα λέγαμε ότι η Βουλγαρία πέρασε από τέσσερις διαφορετικές φάσεις μεταρρυθμίσεων όσον αφορά τις εισροές ΑΞΕ , η πρώτη φάση δεν ήταν άλλη από τα πρώτα δύσκολα χρόνια της μετάβασης δηλαδή από το 1991 έως το 1996 , η δεύτερη περίοδος αφορά το 1997 έως το 2004 (εκεί όπου δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για ένταξη στην ένωση) , η τρίτη περίοδος που ξεκινάει από το 2005 και τελειώνει το 2008 όπου το επίπεδο εισροών ΑΞΕ βρίσκεται στο μέγιστο βαθμό του και τέλος η τέταρτη περίοδος που αρχίζει από το 2009 και διαρκεί ως σήμερα , κύριο χαρακτηριστικό είναι οι συνέπειες της παγκόσμιας κρίσης στην εισροή ξένων κεφαλαίων και η σταδιακή ανάκαμψη της.

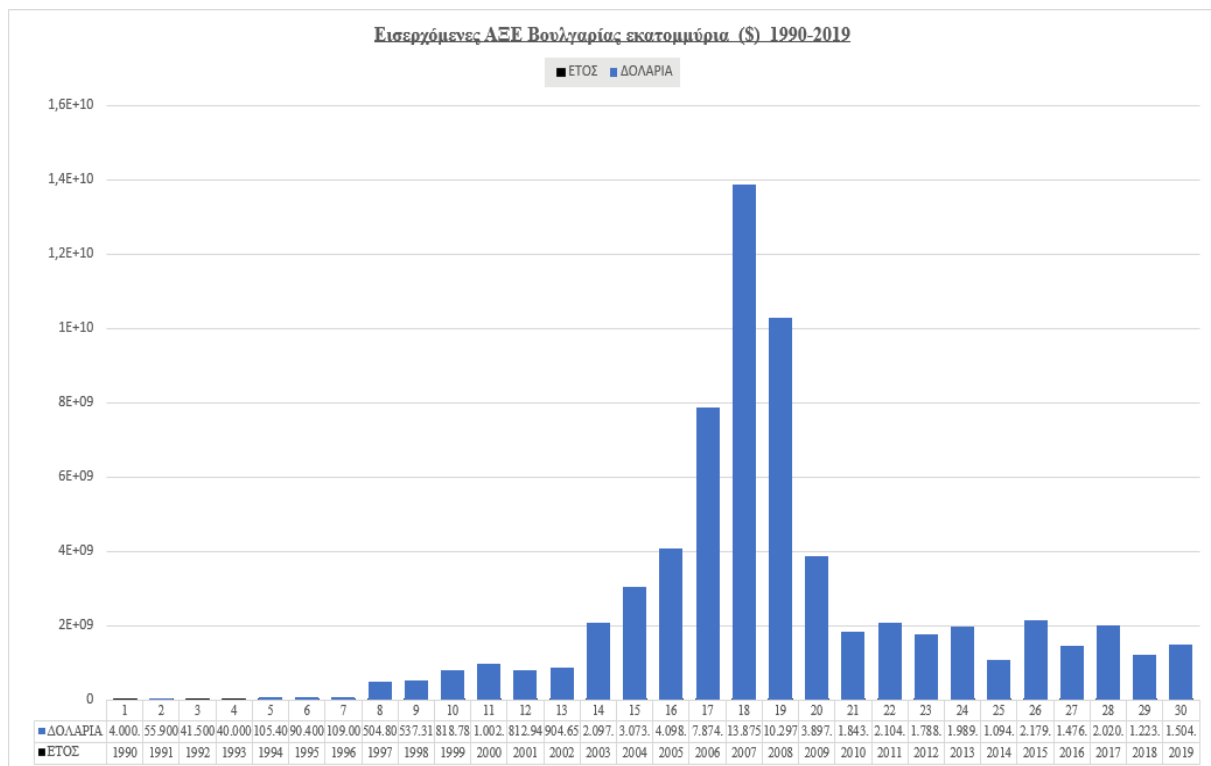

Διάγραμμα 4.14
Εισερχόμενες ΑΞΕ Βουλγαρίας ,σαν ποσοστό του ΑΕΠ (%),1990-2019

Πηγή : International Monetary Fund, International Financial Statistics and Balance of Payments databases, World Bank, International Debt Statistics, and World Bank and OECD GDP estimates.

Διάγραμμα 4.15
Εισερχόμενες ΑΞΕ Βουλγαρίας εκατ. (\$) 1990-2019

Πηγή: International Monetary Fund, International Financial Statistics and Balance of Payments databases, World Bank, International Debt Statistics, and World Bank and OECD GDP estimates.

Πίνακας 4.4
Εισερχόμενες ΑΞΕ Βουλγαρίας εκατ. (\$) 1990-2019

<u>ΕΤΟΣ</u>	<u>ΔΟΛΑΡΙΑ</u>
1990	4.000.000
1991	55.900.000
1992	41.500.000
1993	40.000.000
1994	105.400.000
1995	90.400.000
1996	109.000.000
1997	504.800.000
1998	537.317.256
1999	818.788.154
2000	1.002.000.000
2001	812.942.201
2002	904.659.791
2003	2.097.000.000
2004	3.073.000.000
2005	4.098.000.000
2006	7.874.000.000
2007	13.875.000.000
2008	10.297.000.000
2009	3.897.000.000
2010	1.843.000.000
2011	2.104.000.000
2012	1.788.000.000
2013	1.989.000.000
2014	1.094.000.000
2015	2.179.000.000
2016	1.476.000.000
2017	2.020.000.000
2018	1.223.000.000
2019	1.504.000.000

Πηγή : International Monetary Fund, International Financial Statistics and Balance of Payments databases, World Bank, International Debt Statistics, and World Bank and OECD GDP estimates.

Όπως παρατηρούμε και από τα παραπάνω διαγράμματα (4.14 και 4.15) και τον πίνακα 4.4 ενισχύεται η άποψη πολλών ότι η χώρα έχει χωριστεί σε 4 περιόδους (όπως είπαμε και παραπάνω) .

Η πρώτη περίοδος (1991-1996) , ήταν η πιο δύσκολη και χαρακτηρίστηκε από ακραία οικονομική , πολιτική και κοινωνική αστάθεια. Ενδεικτικά να αναφέρουμε τα δύο κόμματα (των σοσιαλιστών και των δημοκρατικών) δεν βρισκότουσαν σε θέση για δημιουργία κυβέρνησης πλειοψηφίας , αυτό όπως ήταν φυσικό δημιούργησε οικονομική λαίλαπα και κοινωνική αποσταθεροποίηση. Οι κρίσεις αυτές ήταν κάτι ακόμα πιο βαθύ που είχε να κάνει με υπερχρεωμένες επιχειρήσεις , ύπαρξη οργανωμένου εγκλήματος σε όλες σχεδόν τις δομές της οικονομίας και πολιτική διαφθορά στους κόλπους της δημόσιας διοίκησης. Η κρίση της πρώτης περιόδου έφτασε στο απόγειό της τον Φεβρουάριο του 1997 , όπου είχε καταρρεύσει εντελώς το εθνικό νόμισμα της χώρας , ο πληθωρισμός ήταν πολύ υψηλός , η δυσκολία της πληρωμής μισθών και συντάξεων επέφερε κοινωνική εξαθλίωση , αυτό όλο είχε σαν αποτέλεσμα την κήρυξη πτώχευσης 14 εμπορικών τραπεζών, και την χώρα να έχει αν αντιμετωπίσει παράλληλα τεράστια οικονομικά προβλήματα.

Όπως είναι φυσικό και όπως είδαμε και στους παραπάνω πίνακες οι τάσεις για ΑΞΕ περιορίστηκαν την πρώτη περίοδο κυρίως για δύο πολύ σημαντικούς λόγους , ο πρώτος λόγος είναι η πολιτική υψηλών επιτοκίων που εφαρμόστηκε στην χώρα , η κυβέρνηση πίστεψε ότι με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να προστατέψει το εθνικό νόμισμα , και ο δεύτερος λόγος είναι η έλλειψη πολιτικής βούλησης και μεταρρυθμίσεων ώστε να δημιουργηθεί ένα ευνοϊκό περιβάλλον προσέλκυσης ΑΞΕ. Εν κατακλείδι το μη σταθερό οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον κόστισε στην Βουλγαρία τα πρώτα χρόνια της μετάβασης.

Η δεύτερη περίοδος (1997-2004) είναι η περίοδος «αναγέννησης» της χώρας και είναι ίσως η σημαντικότερη στον δρόμο της ανάπτυξης σε όλους τους τομείς. Η περίοδος αυτή έφερε πολιτική ,οικονομική και κοινωνική σταθερότητα για πρώτη φορά σε μετά κουμμουνιστική περίοδο. Η κυβέρνηση Kostov υιοθέτησε ένα σύστημα σταθερών ισοτιμιών 1000 Λεβ προς 1 μάρκο , επιπλέον η προετοιμασία της χώρας για την είσοδο στην ΕΕ οδήγησε σε σειρά μεταρρυθμίσεων ,παρά τα πολύ σημαντικά βήματα που έγιναν υπήρχαν ακόμα θέματα με το οργανωμένο έγκλημα και τη διαφθορά , που είχαν βαθιές ρίζες στην κοινωνική δομή της χώρας. Όσον αφορά τις τάσεις των ΑΞΕ στην περίοδο αυτήν δεν ήταν άλλο παρά ένα μεγάλο θετικό αντίκτυπο στην επίτευξη πολιτικής και μακροοικονομικής σταθερότητας που υιοθετήθηκαν

από το 1997 και έπειτα . Μόνο σε ένα χρόνο το 1997 οι ΑΞΕ αυξήθηκαν κατά 316% , ενώ την περίοδο 1996-2001 οι ΑΞΕ αυξάνονταν με ετήσιο ρυθμό 45% , επιπλέον οι εισροές ΑΞΕ ξεπέρασαν το 50% του πάγιου ακαθάριστου σχηματισμού κεφαλαίου. Τέλος η αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε συνδυασμό με τα χαμηλά μισθολογικά κριτήρια της χώρας συντέλεσε στην υποκίνηση του επενδυτικού κεφαλαίου φτάνοντας στο τέλος της δεύτερης περιόδου (2004) τα 3 δισεκατομμύρια δολάρια.

Η Τρίτη περίοδος(2005-2007) δεν είναι άλλη από την περίοδο της ένταξης της χώρας στην ενωμένη Ευρώπη , η επιβράβευση των μεταρρυθμίσεων της χώρας ήρθε , δίνοντας η Ευρωπαϊκή κοινότητα το πράσινο φως για ένταξη τον Απρίλιο του 2005 , παρόλα αυτά έπρεπε να λύσει τα «αιώνιο» πρόβλημα της χώρας που ήταν η διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα , έτσι στις αρχές του 2006 ψηφίστηκε από την Βουλή ένα νομοσχέδιο με την ονομασία ‘Εθνική Στρατηγική για την Καλή Διοίκηση , την Πρόληψη και την Εξουδετέρωση της Διαφθοράς 2006-2008’ , National Strategy for Good Governance , Prevention and Counteraction of Corruption 2006-2008 .

Όσον αφορά τις ΑΞΕ σε αυτήν την περίοδο , η χώρα βίωσε την μεγαλύτερη εισροή ξένου κεφαλαίου στην ιστορία της . Το 2006 οι ΑΞΕ τριπλασιάστηκαν , ενώ το 2007 η χώρα σημείωσε το ποσό ρεκόρ για αυτή τα σχεδόν 14 δισεκατομμύρια δολάρια από εισροή ξένου κεφαλαίου . Η χώρα κατείχε από τα υψηλότερα ποσοστά εισροής ξένων κεφαλαίων της χερσονήσου αποδεικνύοντας περίτρανα ότι η επιλογή και η προοπτική ένταξης στην ΕΕ και αργότερα στην ΟΝΕ μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για θεσμικές μεταρρυθμίσεις στην κοινωνική και οικονομική ρίζα και κατά συνέπεια να λειτουργήσει θετικά ως προς την προσέλκυση ΑΞΕ .

Τέλος η τέταρτη και τελευταία περίοδος λαμβάνει χώρα από το 2008 έως και σήμερα ,

όπου στην περίοδο αυτή κυριαρχούν οι συνέπειες της παγκόσμιας κρίσης ακόμα και σήμερα , αλλά και οι προσπάθειες σύγκλισης για την πορεία στο κοινό νόμισμα , κάτι που θα βοηθήσει πολύ την εισροή ξένων κεφαλαίων στην χώρα. Στα χρόνια αυτά η οικονομία της χώρας έγινε ευάλωτη λόγω του μεγάλου εξωτερικού της χρέους και του υψηλού ελλείματος τρεχουσών λογαριασμών .Το διεθνές εμπόριο είχε μειωθεί κατά πολύ μαζί και οι εξαγωγές της χώρας αν και σταδιακά έχει αρχίζει η ανάκαμψη αυτών, σε πλαίσια όμως που δεν μπορεί κανείς να εγγυηθεί τεράστια οικονομικά οφέλη για την χώρα.

Ιδιαίτερα αρνητικές υπήρξαν και οι επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης για την εισροή ΑΞΕ στην Βουλγαρία . Όπως παρατηρούμε και στο πίνακα 4.4 η χώρα είχε τεράστιες απώλειες τα πρώτα χρόνια της κρίσης , η ύφεση και η κρίση ρευστότητας που επηρέασε όλο τον δυτικό κόσμο μεταφέρθηκε αλυσιδωτά και στις Βαλκανικές χώρες , ιδιαίτερα η Βουλγαρία όπου οι γειτονικές της χώρες υπέφεραν και υποφέρουν ακόμα από μία άνευ προηγουμένου κρίση χρέους (Ελλάδα ,Ιταλία) . Τα υψηλά επίπεδα ΑΞΕ της επταετίας 2000-2007 ξαφνικά σταμάτησαν και η χώρα μπήκε σε μία μακράν υφεσιακή κατάσταση και οικονομικά αλλά και όπως ήταν αναμενόμενο στην εισροή ξένου κεφαλαίου.

Το 2011 η χώρα σημείωσε μία μικρή ανάκαμψη όσον αφορά τις ΑΞΕ (πίνακας 4.4),χωρίς όμως ποτέ να φτάσουν στα σπουδαία επίπεδα της επταετίας 2000-2007 , ούτε καν του 2009. Τα επόμενα χρόνια που ακολούθησαν η κατάσταση θα λέγαμε έχει περιέλθει σε μία γενική στασιμότητα με τα νούμερα εισερχομένων ΑΞΕ να κυμαίνονται από 1.5 δισεκατομμύρια δολάρια μέχρι το πολύ 2 δισεκατομμύρια δολάρια (Πίνακας 4.4).

Εάν η κυβέρνηση καταφέρει να σταθεροποιήσει την οικονομία της χώρας , και ξεφύγει από τους μελλοντικούς οικονομικούς κινδύνους (π.χ. κρίση κορονοϊού, οικονομική κρίση ,πολεμικό επεισόδιο γειτονικών χωρών) ενώ παράλληλα συνεχιστεί ικανοποιητικά η πορεία οικονομικής ανάπτυξης της χώρας , οι εισροές ΑΞΕ θα αυξηθούν και μπορεί να επανέλθουν στα νούμερα του 2009 τουλάχιστον.

4.8.1 Η Γεωγραφική Κατανομή των ΑΞΕ στην Βουλγαρία

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η γεωγραφική κατανομή των ΑΞΕ στην Βουλγαρία παρουσιάστηκε με ένα δυναμικό χαρακτήρα , τα πρώτα χρόνια της μετάβασης από κομμουνιστική οικονομία σε καπιταλιστική , οι περισσότερες εισροές ξένου κεφαλαίου προέρχονταν από χώρες της Ευρώπης όπως η Γερμανία και η Ελλάδα. Με την πορεία των χρόνων εμφανίστηκαν και άλλοι ξένοι επενδυτές που θέλησαν να επενδύσουν κεφάλαια στην Βουλγαρία πέρα των Ευρωπαϊκών χωρών όπως είναι οι ΗΠΑ , η Τουρκία η ακόμα και η Ρωσία. Η ίδια η χώρα μας, έχει έντονη και αυξανόμενη παρουσία στην γείτονα χώρα , ειδικά την τετραετία 2000-2004 η τότε κυβέρνηση Σημίτη έδωσε πολλά επενδυτικά κίνητρα στις ελληνικές επιχειρήσεις για εκροή ΑΞΕ στην Βουλγαρία. Ενδεικτικά να αναφέρουμε ότι το 2003 οι ΑΞΕ της Ελλάδος προς την Βουλγαρία έφτασαν τα 884 εκατομμύρια δολάρια , ενώ

την ίδια χρονιά η χώρα μας ήταν η χώρα με τις μεγαλύτερες σωρευμένες επενδύσεις(884 εκατομ. \$) στην Βουλγαρία με δεύτερη την Γερμανία (645 εκατομ. \$).

Πίνακας 4.5

Οι Μεγαλύτεροι Επενδυτές στην Βουλγαρία για το 2019

<u>ΧΩΡΕΣ</u>	<u>ΠΟΣΟΣΤΟ</u>
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	17.3%
ΑΥΣΤΡΙΑ	9.6%
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	6.8%
ΙΤΑΛΙΑ	6.0%
ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ	60.3%

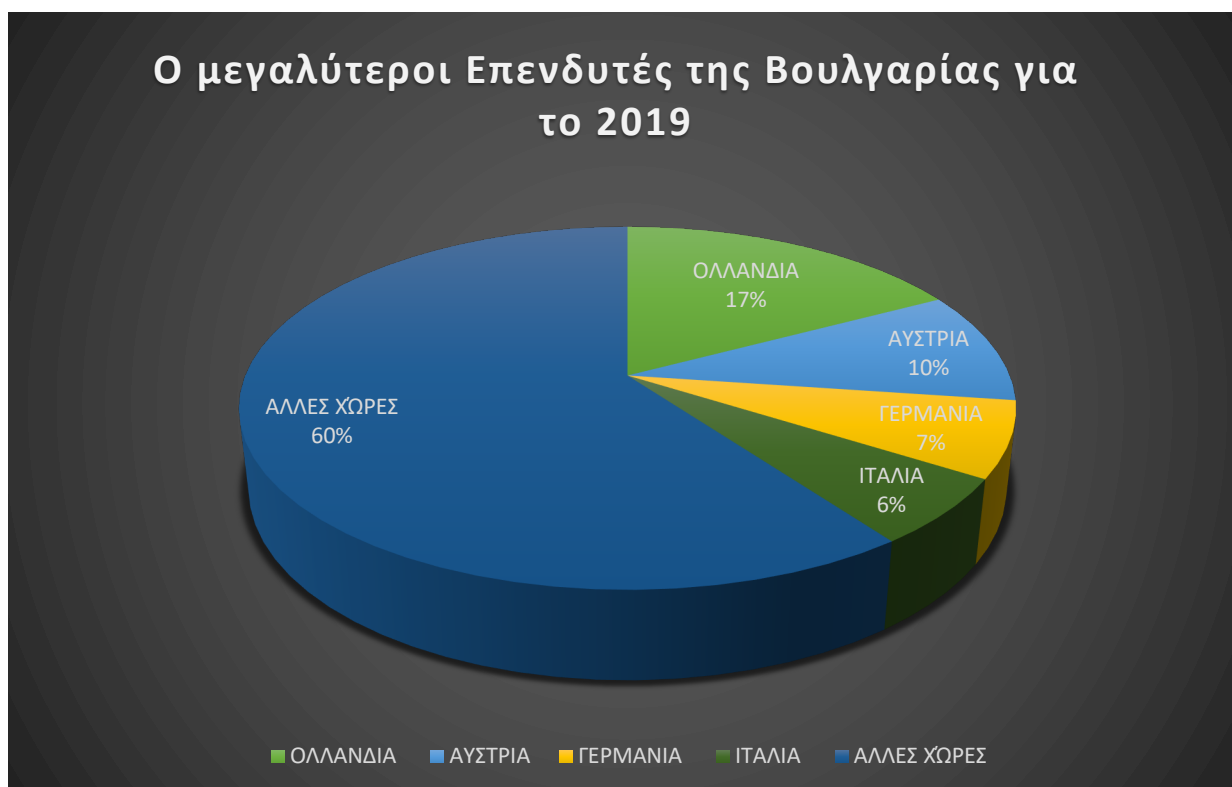
Πηγή : World Investment Report 2020.

Η χώρα που έχει επενδύσει τα μεγαλύτερα ποσά εισροών κεφαλαίου στην Βουλγαρία για το 2019 είναι η Ολλανδία ,με ποσοστό 17,3% . Η Ολλανδία αποτελεί εδώ και μια πενταετία περίπου το μεγαλύτερο επενδυτή στην χώρα με ποσοστό περίπου 15-20% , ακολουθεί η Αυστρία με ποσοστό 9,6% (2019) , τρίτη έρχεται η σταθερή χώρα - επενδυτής η Γερμανία με ποσοστό 6,8% (2019) , ενώ στην τέταρτη θέση βρίσκεται η Ιταλία με ποσοστό 6 % (2019) .Το υπόλοιπο ποσοστό ανήκει σε διάφορες χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο , η Ρωσία , η Κίνα και φυσικά η Ελλάδα.

Διάγραμμα 4.16

Οι Μεγαλύτεροι Επενδυτές στην Βουλγαρία για το 2019

Πηγή : World Investment Report 2020.

Παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των σωρευμένων εισροών ΑΞΕ στην Βουλγαρία αφορά κυρίως χώρες της δυτικής Ευρώπης όπως η Ολλανδία , η Αυστρία , η Γερμανία αλλά και πλειάδα άλλων Ευρωπαϊκών χωρών όπως η Ιταλία , η Ελλάδα , η Γαλλία και η Ελβετία. Επομένως η χώρα αποτελεί έναν από τους δημοφιλέστερους τόπους επενδύσεων για τους Ευρωπαϊκούς Επενδυτές αλλά και για τις γειτονικές χώρες που την περιβάλλουν , αυτή είναι η μεγαλύτερη επιβράβευση για αυτήν και την πορεία που έχει διαπράξει μέχρι τώρα στην ΕΟΚ αλλά και γενικότερο στον δυτικό τρόπο σκέψης .

4.8.2 Η κατανομή των ΑΞΕ στην Βουλγαρία ανά τομέα παραγωγής

Από την αρχή της μετάβασης της χώρας οι εισερχόμενες ΑΞΕ συγκεντρώνονταν κυρίως στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Οι ΑΞΕ στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα ανά τις δεκαετίες παρουσιάζουν ανοδική πορεία με ορισμένες διακυμάνσεις της γενικότερης οικονομικής δραστηριότητας της χώρας . Οι ΑΞΕ στον δευτερογενή τομέα περιλαμβάνουν

κυρίως τους κλάδους της μεταποίησης και των κατασκευών , ενδεικτικά να αναφέρουμε ότι ο κλάδος της μεταποίησης περιλαμβάνει μικρές βιομηχανίες τροφίμων , υφαντουργικών προϊόντων , ορυκτών , χημικών , επεξεργασίας ξύλου και μηχανολογικού εξοπλισμού , η χώρα επωφελήθηκε σε αυτό τον κλάδο λόγω των χαμηλών μισθών που προσφέρει σε σχέση με ανταγωνίστριες χώρες . Οι ΑΞΕ στον τριτογενή τομέα συγκεντρώνονταν αρχικά κυρίως στο εμπόριο και τις μεταφορές , σήμερα κυριαρχούν οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και ασφαλιστικές δραστηριότητες . Για το 2019 ο τομέας ακινήτων καταλαμβάνει το ποσοστό του 24% (World Investment Report 2020) , ακολουθεί ο βιομηχανικός τομέας με ποσοστό 17,3% (World Investment Report 2020) ενώ ακολουθεί ο τομέας των οικονομικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων με ποσοστό 16,7% (World Investment Report 2020).

Πίνακας 4.6

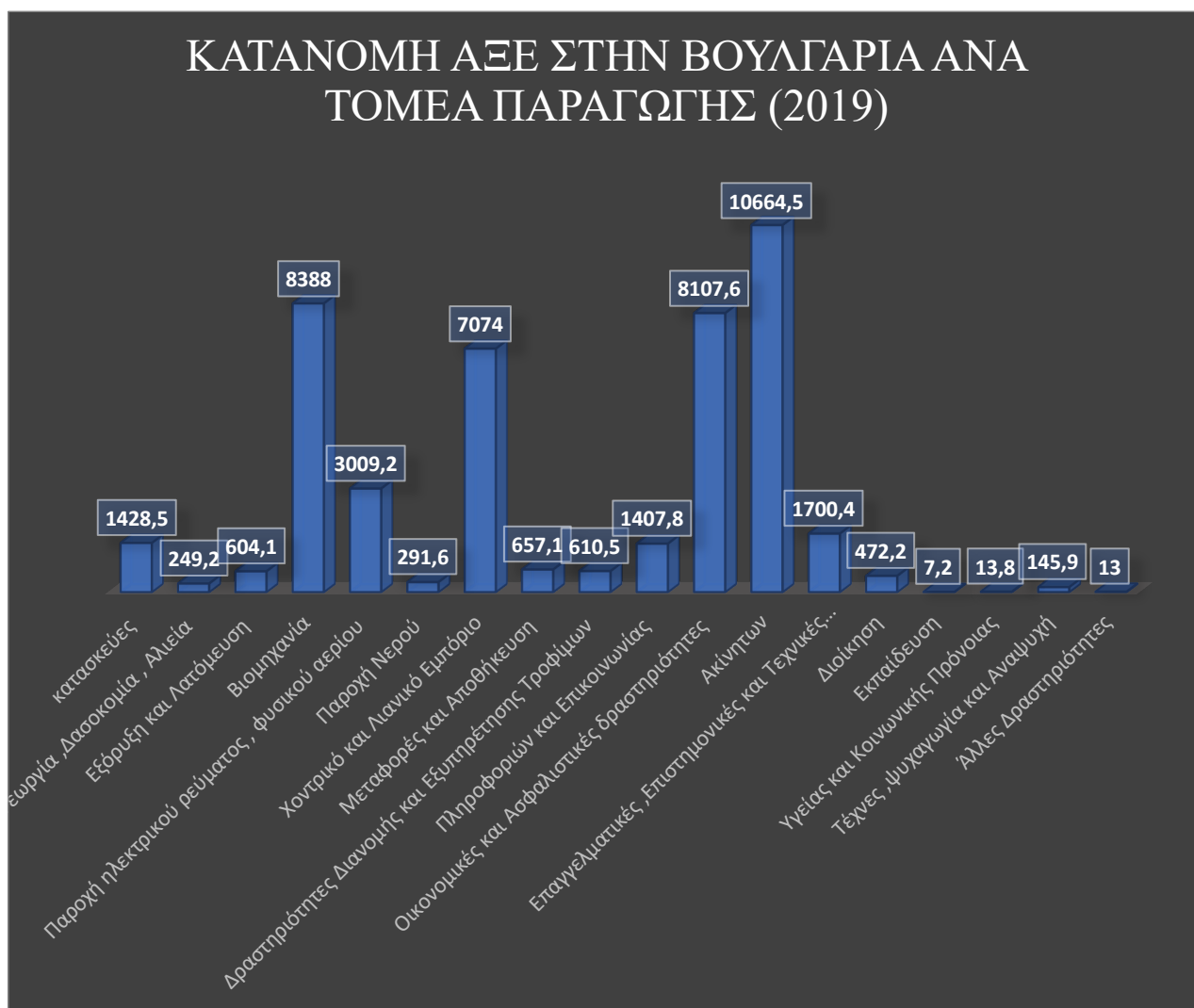
Η κατανομή των ΑΞΕ στην Βουλγαρία ανά τομέα παραγωγή για το 2019

ΤΟΜΕΑΣ	Ευρώ (εκατομ.)
Κατασκευές	1428,5
Γεωργία ,Δασοκομία , Αλιεία	249,2
Εξόρυξη και Λατόμευση	604,1
Βιομηχανία	8388
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος , φυσικού αερίου	3009,2
Παροχή Νερού	291,6
Χοντρικό και Λιανικό Εμπόριο	7074
Μεταφορές και Αποθήκευση	657,1
Δραστηριότητες Διανομής και Εξυπηρέτησης Τροφίμων	610,5
Πληροφοριών και Επικοινωνίας	1407,8
Οικονομικές και Ασφαλιστικές δραστηριότητες	8107,6
Ακινήτων	10664,5
Επαγγελματικές ,Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες	1700,4
Διοίκηση	472,2
Εκπαίδευση	7,2
Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας	13,8
Τέχνες ,ψυχαγωγία και Αναψυχή	145,9
Άλλες Δραστηριότητες	13

Πηγή : Bulgarian National Bank (BNB)

Διάγραμμα 4.17

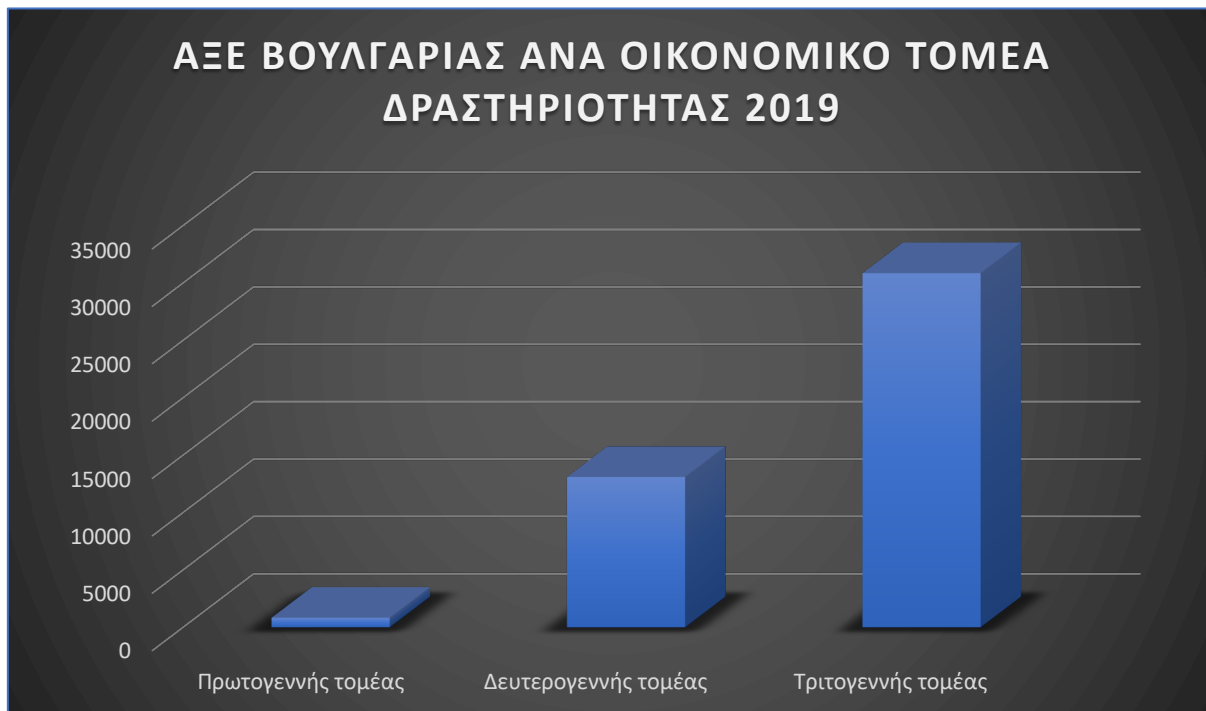
Η κατανομή των ΑΞΕ στην Βουλγαρία ανά τομέα παραγωγή για το 2019

Πηγή : Bulgarian National Bank (BNB)

Διάγραμμα 4.18

Η κατανομή των ΑΞΕ στην Βουλγαρία ανά Τομέα Δραστηριότητας για το 2019

Πηγή : Bulgarian National Bank (BNB)

4.9 Η επενδυτική Δραστηριότητα της Ελλάδας στον γεωγραφικό χώρο της Βουλγαρίας

Η Ελλάδα είναι και ήταν από τους μεγαλύτερους επενδυτές της Βουλγαρίας από τα χρόνια της μετάβασης μέχρι και σήμερα. Το σύνολο των ελληνικών επενδυμένων κεφαλαίων ανέρχεται στο ποσό των 2,5 δισεκατομμυρίων ευρώ περίπου(2017) , ενώ λόγω επενδυμένων ελληνικών κεφαλαίων η χώρα μας συμμετέχει στα κρατικά έσοδα της γείτονας χώρας π.χ. φορολογία, ασφαλιστικές εισροές κτλ. Αξιοσημείωτο παραμένει το γεγονός ότι η χώρα μας δραστηριοποιείται και επενδύει σε πολλούς τομείς στην γείτονα χώρα , οι ελληνικές επενδύσεις αφορούν κυρίως τον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα παραγωγής .

Ενδεικτικά οι σημαντικότερες επενδύσεις από τις αρχές του 2000 είναι οι ακόλουθες :

- Ο όμιλος του ΟΤΕ που συνολικά έχει επενδύσει 300 εκατ. Ευρώ.
- Η Βιογάλκο με επενδύσεις της τάξης των 113.500.000 εκατ. Ευρώ.
- Τα Ελληνικά Πετρέλαια με επενδύσεις της τάξης 1.500.000 εκατ. Ευρώ.
- Στον τομέα των τουριστικών με τον Όμιλο Δασκαλωντανάκη.
- Στον τραπεζικό τομέα με τον όμιλο της Εθνικής Τράπεζας , της Πειραιώς , της Alpha Bank και της Eurobank.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το 2003 το συνολικό ενεργητικό των ελληνικών τραπεζών στην Βουλγαρία αντιστοιχούσε στο 19,28% του συνολικού ενεργητικού του βουλγαρικού τραπεζικού συστήματος , ενώ την χρυσή τετραετία(2000-2004) της χώρας η ελληνική συμμετοχή κυμάνθηκε από 6,3% έως 29,5%.Σύμφωνα με εκτιμήσεις την Βουλγαρικής κρατικής υπηρεσίας προσέλκυσης επενδύσεων, Invest Bulgaria, οι ελληνικές άμεσες ξένες επενδύσεις είναι στην πραγματικότητα μεγαλύτερες από ότι μετριοούνται στους επίσημους δείκτες, διότι μεγάλο μέρος των εισροών επενδυτικών κεφαλαίων προέρχονται από ελληνικές επιχειρήσεις του εξωτερικού (Λουξεμβούργο, Κύπρος, Ολλανδία κτλ.).

Στο σήμερα τα συνολικά έσοδα των εταιρειών με ελληνική συμμετοχή στον γεωγραφικό χώρο της Βουλγαρίας κινούνται περίπου στα 5 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως περίπου (2017) σύμφωνα με πληροφορίες των προξενικών ελληνικών αρχών υπήρξε κερδοφορία για τις περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις που δρουν στην Βουλγαρία , με αποτέλεσμα την βελτίωση των ατομικών τους οικονομικών δεικτών.

Σε ότι αφορά τον γεωγραφικό χώρο που κινούνται οι ελληνικές επιχειρήσεις , οι περισσότερες είναι εγκατεστημένες πλησίον της ελληνική περιφέρειας και συγκεκριμένα στο Blagoevgrad με τον αριθμό τους να ανέρχεται στις 7.000, ακολουθεί η πρωτεύουσα της χώρας Σόφια με περίπου 5.900 ελληνικές επιχειρήσεις , στην πόλη του Πετρίτσι βρίσκονται 3.500 ελληνικές επιχειρήσεις ενώ στο Sandaski άλλες 1.900. Τέλος η Φιλιππούπολη συγκεντρώνει περίπου 1.000 εταιρείες , το Haskovo 350 , το Μπουργκάς και η Βάρνα 200 , το Smolyan 100 και το Kardzhali 85.

Διάγραμμα 4.19

Η κατανομή των ελληνικών επιχειρήσεων στην Βουλγαρία 2017

Πηγή : Ελληνικό Προξενείο στην Σόφια.

Σύμφωνα με στοιχεία της Βουλγαρικής υπηρεσίας Εμπορικού μητρώου , οι εγγεγραμμένες και τυπικά ενεργές εταιρείες που κυριαρχεί η ελληνική συμμετοχή για το 2017 ανέρχονται στις 17.000 περίπου ενώ το προηγούμενο έτος (2016) υπολογίζονταν στις 14.658 με την απασχόληση των εργαζομένων να ανέρχεται στους 54.000 εργαζόμενους.

Κεφάλαιο 5 : Οικονομετρικό μοντέλο

Στο κεφάλαιο 5 θα προσπαθήσουμε να κάνουμε ένα οικονομετρικό μοντέλο βασισμένο στις Άμεσες ξένες επενδύσεις της Βουλγαρίας σε συνδυασμό με το ΑΕΠ της χώρας , με την βοήθεια του προγράμματος SPSS 20 . Αρχικά γίνεται η παρουσίαση των στοιχείων που θα χρησιμοποιηθούν στην συγκεκριμένη έρευνα , έπειτα δίνονται τα στοιχεία της περιγραφικής στατιστικής , ακολουθεί η εκτίμηση της παλινδρόμησης του μοντέλου , οι έλεγχοι στα κατάλοιπα ,ο μετασχηματισμός του υποδείγματος και τέλος η γραμμική απεικόνιση των μεταβλητών.

5.1 Παρουσίαση των Δεδομένων του υποδείγματος

Πριν ξεκινήσουμε την εμπειρική μας ανάλυση στην οποία θα ασχοληθούμε σε τούτη εδώ την εργασία να επισημάνουμε ότι τα στοιχεία που έχουμε συλλέξει αφορούν την περίοδο 1990 έως 2019 , διότι είναι η κομβική περίοδος της Βουλγαρίας από την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος μέχρι την μετάβαση στην καπιταλιστική οικονομία και έτσι η περίοδος αυτή περιλαμβάνει το σύνολο των διαθέσιμων αναθεωρημένων στοιχείων σχετικά με την εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων στον γεωγραφικό χώρο της Βουλγαρίας. Τα δεδομένα που θα χρησιμοποιηθούν στην εργασία μας δεν είναι άλλα από το ονομαστικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Βουλγαρίας (ΑΕΠ) και τις Εισροές Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στο Βουλγάρικο χώρο. Τα στοιχεία του ονομαστικού ΑΕΠ της Βουλγαρίας αποκτήθηκαν από τον διαδικτυακό ιστότοπο της WorldBank (World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files) .

Όπως μας αναφέρει ο μεγάλος Αμερικάνος οικονομολόγος N.Gregory Mankiw στο βιβλίο του μακροοικονομική θεωρία υπάρχουν δύο τρόποι να θεωρήσουμε αυτό το μέγεθος, αυτοί είναι οι εξής :

- Να θεωρήσουμε το ΑΕΠ ως συνολικό εισόδημα όλων των μελών της οικονομίας.
- Και ο άλλος τρόπος είναι να θεωρήσουμε το ΑΕΠ τη συνολική δαπάνη που πραγματοποιείται για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών της οικονομίας .

Από όποια σκοπιά και να το δεις, είναι προφανές ότι το ΑΕΠ είναι μέτρο οικονομικής επίδοσης μίας χώρας , το ΑΕΠ μετρά κάτι για το οποίο ενδιαφέρονται όλοι οι άνθρωποι μιας χώρας ,τα εισοδήματά τους.

Μία άλλη άποψη μας λέει ότι ο ορισμός του ΑΕΠ είναι το συνολικό μέτρο παραγωγής η οποία περιλαμβάνει την αξία των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών από επιχειρήσεις , μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς , το ίδιο το κράτος και τα νοικοκυριά σε μια οικονομία , εκτός των ενδιάμεσων εισροών σε αγοραίες τιμές ή η συνολική προστιθέμενη αξία σε μια οικονομία σε αγοραίες τιμές. Στο άθροισμα αυτό περιλαμβάνονται και οι φόροι (ΦΠΑ) αλλά αφαιρούνται οι τυχόν επιδοτήσεις. Συνήθως υπολογίζεται από τα κράτη κάθε χρόνο.

Πρακτικά το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν λογίζεται ως η συνολική αγοραστική αξία των αγαθών και των υπηρεσιών που έχουν παραχθεί σε μία χώρα κατά την διάρκεια μίας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου , συνήθως μιλάμε για διάρκεια ενός χρόνου. Μέσα στον όρο αυτόν (ΑΕΠ) ,περιλαμβάνονται όλα τα τελικά αγαθά και υπηρεσίες.

Στον παρακάτω πίνακα (5.1) αναγράφονται τα δεδομένα της μεταβλητής του ΑΕΠ σε ετήσια βάση της Βουλγαρίας για τα έτη 1990 έως 2019 , τα οποία έχουν παρθεί όπως είπαμε και παραπάνω από την επίσημη ιστοσελίδα της Παγκόσμιας Τράπεζας (WorldBank) και γίνεται απεικόνιση της μεταβλητής σε τιμές δολάρια.

Πίνακας 5.1
ΑΕΠ Βουλγαρίας σε Τιμές Αγοράς (\$) (1990-2019)

Έτος	GDP (BUL) at market prices (current US\$)
1990	20.632.090.909
1991	10.943.548.387
1992	10.350.515.464
1993	10.829.710.145
1994	9.697.416.974
1995	18.983.303.571
1996	12.294.221.473
1997	11.315.986.087
1998	15.030.695.297
1999	13.627.323.285
2000	13.245.833.844
2001	14.183.497.963
2002	16.402.846.413
2003	21.144.983.552
2004	26.157.894.737
2005	29.869.283.400
2006	34.379.808.889
2007	44.405.101.470
2008	54.438.966.420
2009	51.999.181.062
2010	50.363.282.117
2011	57.363.610.380
2012	54.013.812.089
2013	55.591.336.862
2014	56.883.172.568
2015	50.630.703.922
2016	53.785.050.339
2017	58.950.125.036
2018	66.200.847.918
2019	67.927.179.737

Πίνακας 5.2

Περιγραφική Στατιστική της μεταβλητής ΑΕΠ Βουλγαρίας σε τιμές αγοράς (1990-2019)

Descriptives

		Statistic	Std. Error	
ΑΕΠ Βουλγαρίας	Mean	33721377677,0 0	3758568432,37 8	
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	26034242107,1 2	
		Upper Bound	41408513246,8 8	
	5% Trimmed Mean	33175594515,1 1		
	Median	28013589068,5 0		
	Variance	4238050998261 00760000,000		
	Std. Deviation	20586527143,4 04		
	Minimum	9697416974		
	Maximum	67927179737		
	Range	58229762763		
	Interquartile Range	40588149747		
	Skewness	,225	,427	
	Kurtosis	-1,695	,833	

Tests of Normality

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
ΑΕΠ Βουλγαρίας	,196	30	,005	,853	30	,001

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		ΑΕΠ Βουλγαρίας
N		30
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	33721377677,00

	Std. Deviation	20586527143,404
	Absolute	,196
Most Extreme Differences	Positive	,196
	Negative	-,191
Kolmogorov-Smirnov Z		1,074
Asymp. Sig. (2-tailed)		,199

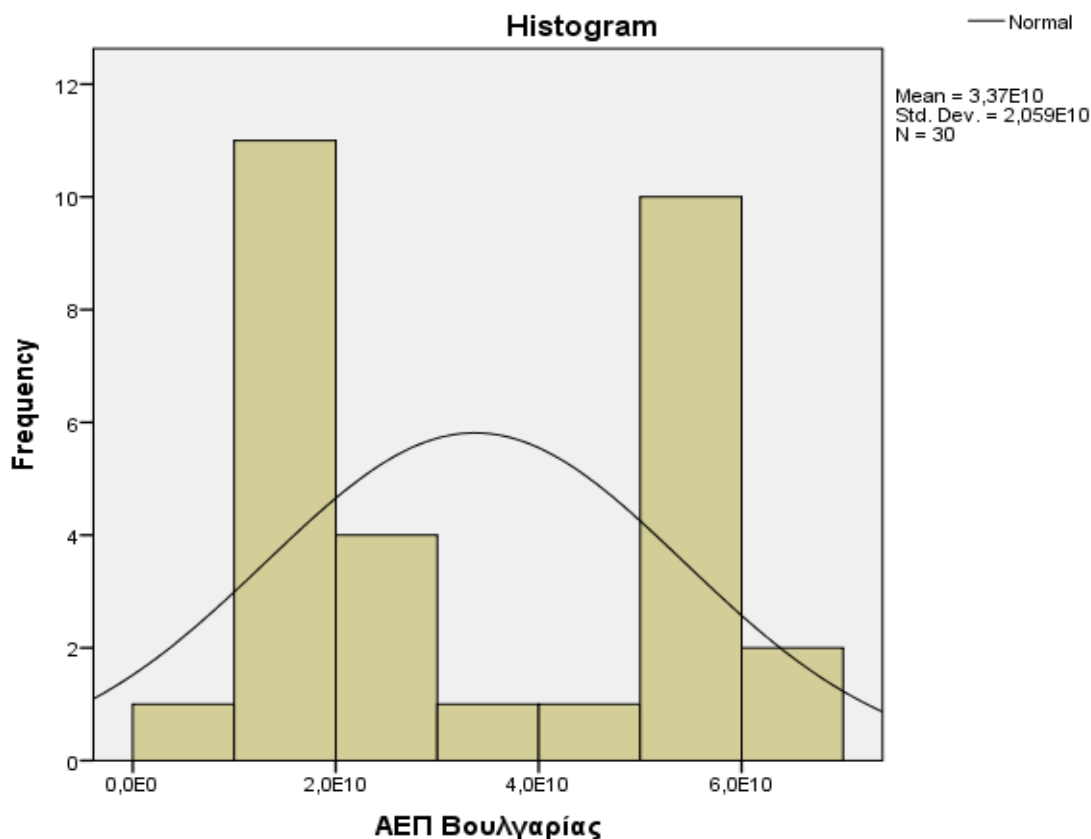
a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

Όπως παρατηρούμε από τον πίνακα 5.2 ο συντελεστής ασυμμετρίας της κατανομής της μεταβλητής του ΑΕΠ, είναι θετικός αριθμός, έτσι η κατανομή είναι ασύμμετρη προς τα δεξιά επομένως υπάρχει έλλειψη ασυμμετρίας, ενώ ο συντελεστής κύρτωσης επειδή είναι μικρότερος του αριθμού 3, μας δείχνει ότι η κατανομή είναι πλατύκυρτη. Τέλος όπως παρατηρούμε και από το παρακάτω σχήμα, αλλά και από το τεστ Kolmogorov-Smirnov η κατανομή της μεταβλητής του ΑΕΠ ακολουθεί κανονική κατανομή.

Διάγραμμα 5.1

Ιστόγραμμα της μεταβλητής ΑΕΠ Βουλγαρίας σε τιμές αγοράς (1990-2019)

Αφού αναλύσαμε το ΑΕΠ της Βουλγαρίας με την βοήθεια της περιγραφικής στατιστικής , παρακάτω θα ασχοληθούμε με τις εισροές ΑΞΕ που καταγράφηκαν στο ισοζύγιο πληρωμών της Βουλγαρίας από το 1990 έως το 2019 , τα παρακάτω στοιχεία αντλήθηκαν από τον ιστότοπο της World Bank και απεικονίζουν την ποσοτική μεταβλητή των εισροών ΑΞΕ της Βουλγαρίας σε τιμές δολαρίων την τελευταία 30ετία (1990-2019).

Πίνακας 5.3
Εισερχόμενες ΑΞΕ Βουλγαρίας σε Δολάρια (1990-2019)

Έτος	FDI, Net inflows Bulgaria (current US\$)
1990	4.000.000
1991	55.900.000
1992	41.500.000
1993	40.000.000
1994	105.400.000
1995	90.400.000
1996	109.000.000
1997	504.800.000
1998	537.317.256
1999	818.788.154
2000	1.002.000.000
2001	812.942.201
2002	904.659.791
2003	2.097.000.000
2004	3.073.000.000
2005	4.098.000.000
2006	7.874.000.000
2007	13.875.000.000
2008	10.297.000.000
2009	3.897.000.000
2010	1.843.000.000
2011	2.104.000.000
2012	1.788.000.000
2013	1.989.000.000
2014	1.094.000.000
2015	2.179.000.000
2016	1.476.000.000
2017	2.020.000.000
2018	1.223.000.000
2019	1.504.000.000

Πίνακας 5.4

Περιγραφική Στατιστική της μεταβλητής των Εισερχομένων ΑΞΕ της Βουλγαρίας σε Δολάρια για την περίοδο (1990-2019)

Descriptives

		Statistic	Std. Error	
ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ	Mean	2248590246,73	576705772,433	
	95% Confidence Interval for Mean			
	Lower Bound	1069094506,16		
	Upper Bound	3428085987,30		
	5% Trimmed Mean	1792970644,52		
	Median	1349500000,00		
	Variance	9977686438731		
	Std. Deviation	612000,000		
	Minimum	3158747606,05	1	
	Maximum	4000000		
	Range	13875000000		
	Interquartile Range	13871000000		
	Skewness	1716900000	2,561	,427
	Kurtosis		6,754	,833

Tests of Normality

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ	,309	30	,000	,662	30	,000

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ
N		30
Mean		2248590246,73
Normal Parameters ^{a,b}	Std. Deviation	3158747606,05
		1
Most Extreme Differences	Absolute	,309

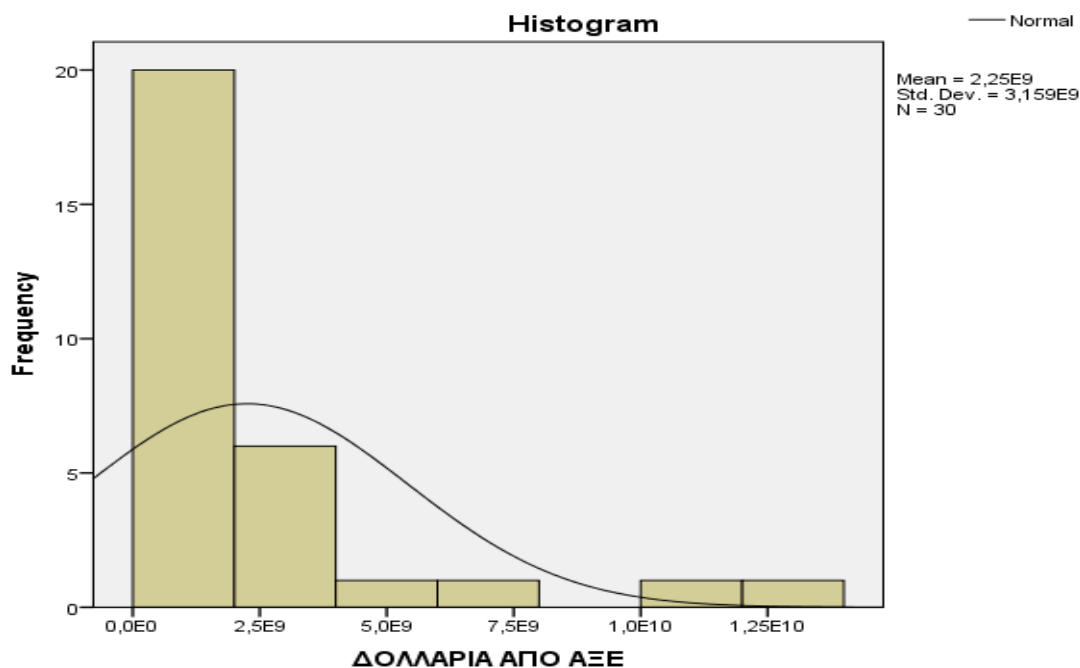
	Positive	,309
	Negative	-,239
Kolmogorov-Smirnov Z		1,691
Asymp. Sig. (2-tailed)		,007

- a. Test distribution is Normal.
- b. Calculated from data.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 5.4 που αφορά τα στατιστικά στοιχεία των εισερχομένων ΑΞΕ της Βουλγαρίας για την περίοδο από το 1990 έως το 2019 , η κατανομή είναι ασύμμετρη από τα δεξιά αφού ο συντελεστής ασυμμετρίας είναι θετικός , επίσης ο συντελεστής κύρτωσης επειδή είναι μεγαλύτερος από το 3 υποδηλώνει ότι η κατανομή είναι λεπτόκυρτη. Τέλος πραγματοποιήσαμε το τεστ Kolmogorov-Smirnov και η μεταβλητή εισερχόμενες ΑΞΕ ακολουθεί κανονική κατανομή.

Διάγραμμα 5.2

Ιστόγραμμα της μεταβλητής ΑΞΕ Βουλγαρίας σε Δολάρια (1990-2019)

5.2 Εκτίμηση της Παλινδρόμησης

Όπως είπαμε και παραπάνω θα εξετάσουμε την σχέση ανάμεσα στο ΑΕΠ της Βουλγαρίας και στις εισροές ΑΞΕ στην χώρα. Επομένως θα δημιουργήσουμε μια συνάρτηση παλινδρόμησης με βάση $GDP = F(FDI)$, όπου η εξαρτημένη μεταβλητή είναι το ΑΕΠ της Βουλγαρίας σε τρέχουσες τιμές δολαρίων από το (1990-2019) και ανεξάρτητη είναι οι ΑΞΕ από το 1990-2019.

Η συνάρτηση παλινδρόμησης είναι γραμμική και έχει την εξής μορφή :

$$GDP = \beta_0 + \beta_1 FDI + \varepsilon$$

Όπου ε είναι τα κατάλοιπα της παλινδρόμησης. Επομένως αν αυξήσουμε τις ΑΞΕ στην Βουλγαρία θα αυξηθεί και το ΑΕΠ της χώρας.

Τα αποτελέσματα της Παλινδρόμησης εμφανίζονται στο πίνακα 5.5.

Πίνακας 5.5
Παλινδρόμηση Υποδείγματος

Variables Entered/Removed ^a			
Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ ^b	.	Enter

a. Dependent Variable: ΑΕΠ Βουλγαρίας

b. All requested variables entered.

Model Summary ^b						
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics	
					R Square Change	F Change

ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ : Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ INTERION S.A.

1	,354 ^a	,125	,094	19594904104,0 45	,125	4,009
---	-------------------	------	------	---------------------	------	-------

Model Summary^b

Model	Change Statistics		
	df1	df2	Sig. F Change
1	1 ^a	28	,055

a. Predictors: (Constant), ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ

b. Dependent Variable: ΑΕΠ Βουλγαρίας

ANOVA^a

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
1	Regression	1539460423248 636800000,000	1	1539460423248 636800000,000	4,009	,055 ^b
	Residual	1075088747170 8287000000,00 0	28	3839602668467 24550000,000		
	Total	1229034789495 6924000000,00 0	29			

a. Dependent Variable: ΑΕΠ Βουλγαρίας

b. Predictors: (Constant), ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	28534802680,3 68	4416786664,25 0		6,461	,000
	ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ	2,307	1,152	,354	2,002	,055

Coefficients^a

Model	95,0% Confidence Interval for B	
	Lower Bound	Upper Bound

1	(Constant)	19487425333,535	37582180027,202
	ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ	-,053	4,666

a. Dependent Variable: ΑΕΠ Βουλγαρίας

Coefficient Correlations^a

Model		ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ
1	Correlations	1,000
	Covariances	1,327

a. Dependent Variable: ΑΕΠ Βουλγαρίας

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	28544028672,0 0	60538732544,0 0	33721377677,0 0	7285934544,10 5	30
Residual	- 19080501248,0 00	35923267584,0 00	,000	19254097165,1 52	30
Std. Predicted Value	-,711	3,681	,000	1,000	30
Std. Residual	-,974	1,833	,000	,983	30

a. Dependent Variable: ΑΕΠ Βουλγαρίας

Με βάση τον πίνακα (5.5) , έχουμε τα εξής συμπεράσματα :

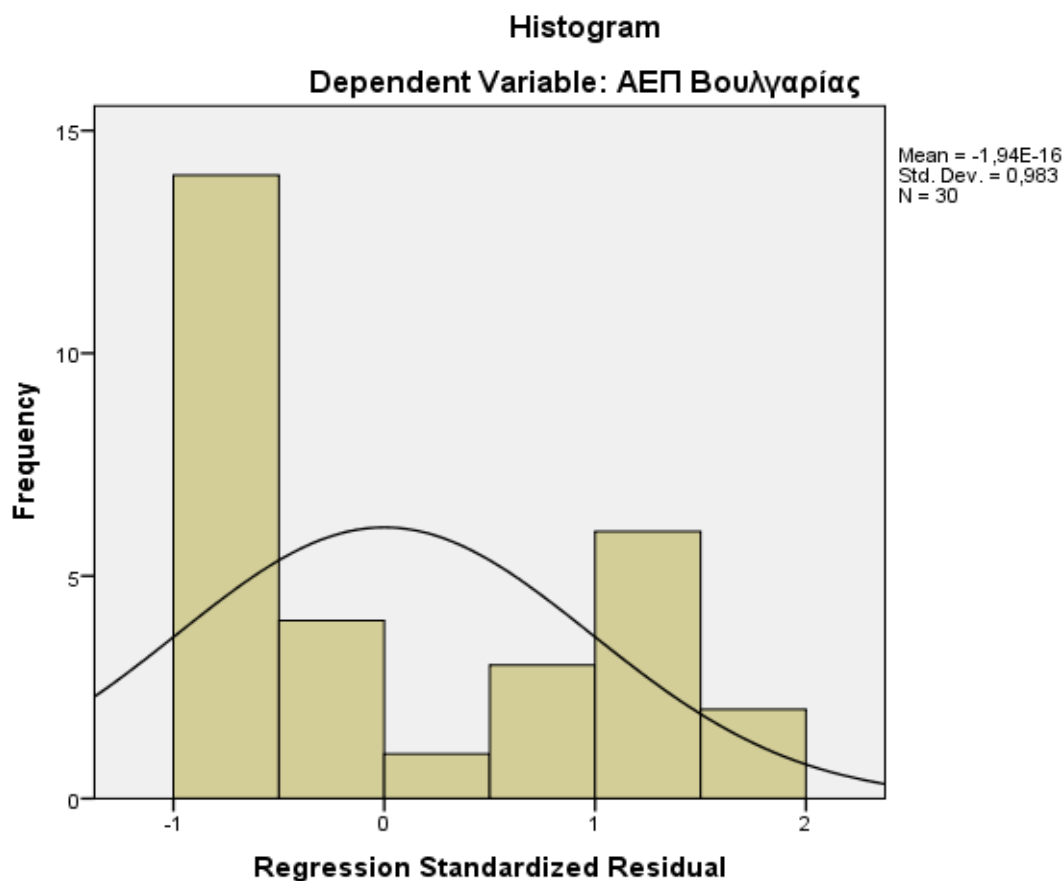
- Ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 ή αλλιώς coefficient of determination , εξετάζει κατά πόσο είναι καλή η προσαρμογή της γραμμής παλινδρόμησης στα δεδομένα του δείγματος , ο συντελεστής προσδιορισμού παίρνει πάντα τιμές ανάμεσα στο 0 και στο 1. Στην παλινδρόμηση που προηγήθηκε οι μεταβολές της ανεξάρτητης μεταβλητής ερμηνεύουν την μεταβλητότητα της εξαρτημένης κατά 12.5%.
- Η σταθερά Β είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5% , επομένως επηρεάζει την εξαρτημένη μεταβλητή ΑΕΠ. Άρα αφού η μεταβλητή Β έχει θετικό

πρόσημο , αυτό σημαίνει αυτό σημαίνει ότι υπάρχει θετική σχέση ανάμεσα στις εισροές ΑΞΕ και στο ΑΕΠ της Βουλγαρίας. Στην συγκεκριμένη περίπτωση μια αύξηση των εισροών κατά μία μονάδα , οδηγεί σε αύξηση του ΑΕΠ κατά 28.534.

- Τέλος , όταν έχουμε χαμηλό R^2 και υψηλό Sig. ANOVA > 5% σημαίνει ότι το μοντέλο μας δεν έχει καλή προσαρμογή, και με την σειρά του πρέπει να το μετασχηματίσουμε.

Διάγραμμα 5.3

Ιστόγραμμα Παλινδρόμησης

5.3 Έλεγχοι στα Κατάλοιπα

Το πρώτο πράγμα που θα εξετάσουμε όσον αφορά τα κατάλοιπα είναι η κανονικότητα των κατάλοιπων , δηλαδή αν τα κατάλοιπα ακολουθούν κανονική κατανομή.

Πίνακας 5.6
Περιγραφικά Στατιστικά Καταλοίπων

Descriptive Statistics					
	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
Standardized Residual	30	0E-7	,98260737	-,97375	1,83330

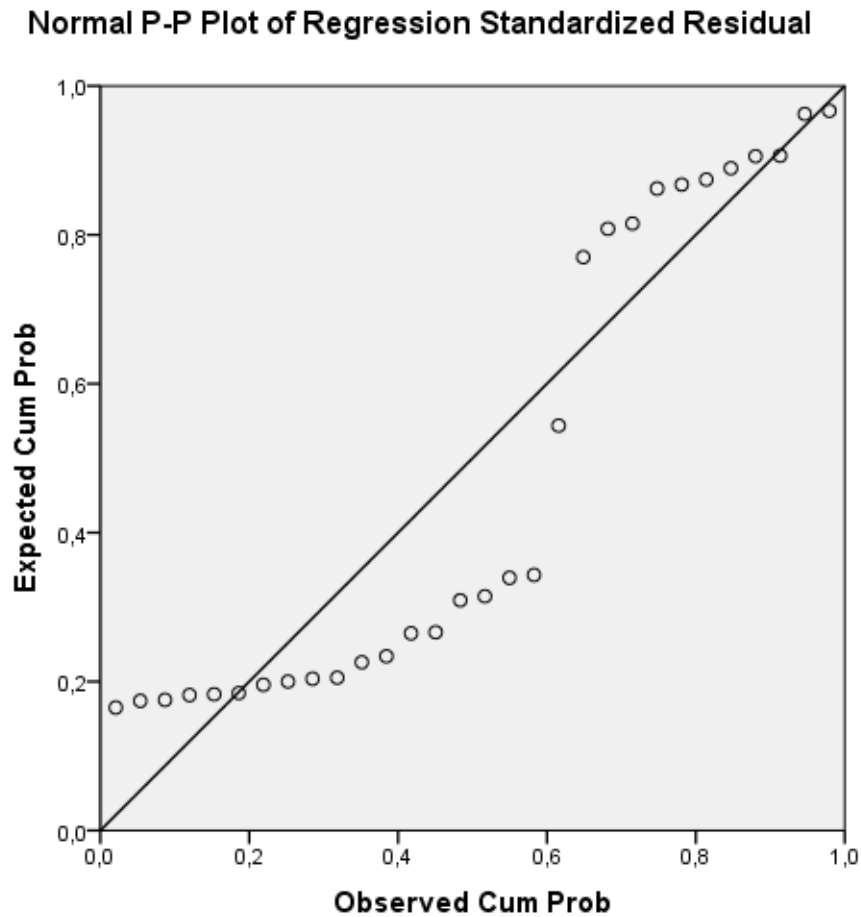
One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test		
		Standardized Residual
N		30
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	0E-7
	Std. Deviation	,98260737
	Absolute	,259
Most Extreme Differences	Positive	,259
	Negative	-,161
Kolmogorov-Smirnov Z		1,421
Asymp. Sig. (2-tailed)		,035

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

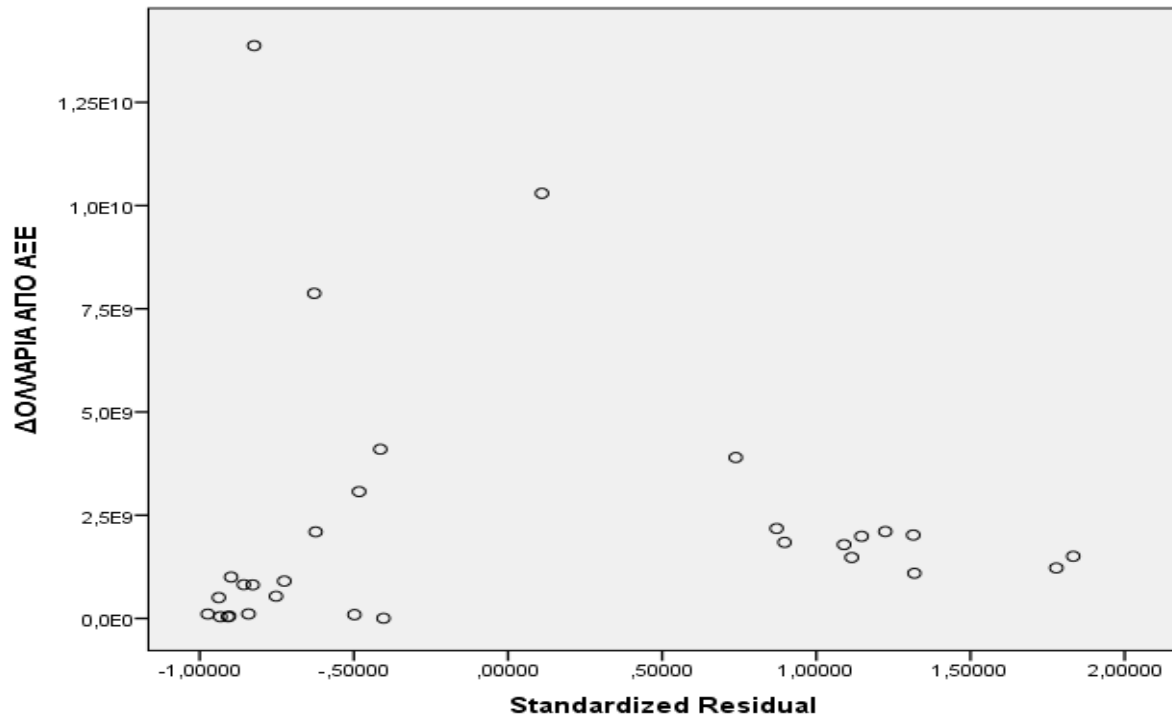
Από τον παραπάνω πίνακα (5.6) βλέπουμε ότι τα κατάλοιπα δεν ακολουθούν κανονική κατανομή. Καθώς P-VALUE = 0.035 < 0.050.

Διάγραμμα 5.4
PP PLOT Καταλοίπων

Μετά τον έλεγχο της κανονικής κατανομής των καταλοίπων , πρέπει να ελέγξουμε την ομοσκεδαστικότητα των καταλοίπων , και όπως παρατηρούμε στο παρακάτω διάγραμμα (5.5) έχουμε **ετεροσκεδαστικότητα των καταλοίπων** , δηλαδή στην συγκεκριμένη περίπτωση όπως σε πολλές οικονομετρικές σχέσεις η υπόθεση της ομοσκεδαστικότητας δεν ισχύει. Με λίγα λόγια υπάρχει μη σταθερή διακύμανση των καταλοίπων.

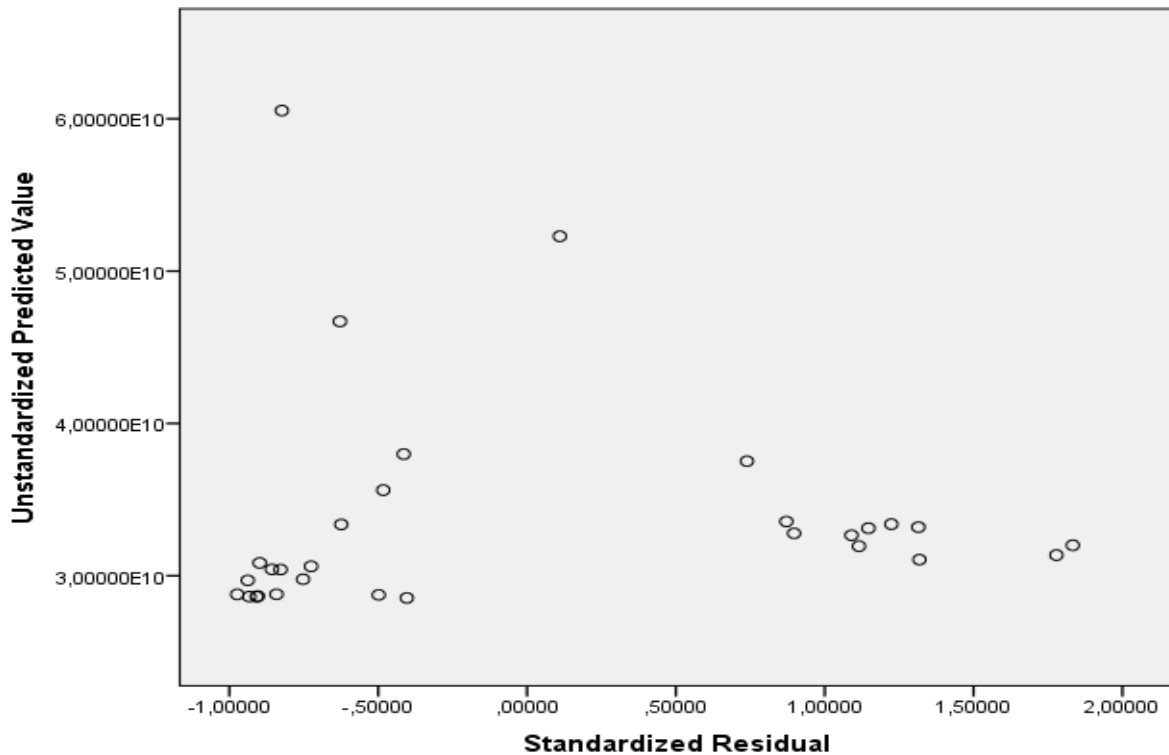
Διάγραμμα 5.5
Διάγραμμα Σημείων των Καταλοίπων

Αφού ελέγξαμε την κανονικότητα και την ετεροσκεδαστικότητα των καταλοίπων θα ελέγξουμε και την αυτοσυσχέτιση των καταλοίπων , για να γίνει ο έλεγχος της ανεξαρτησίας των καταλοίπων , θα κατασκευάσουμε ένα διάγραμμα μεταξύ προβλεπόμενων τιμών και καταλοίπων.

Διάγραμμα 5.6

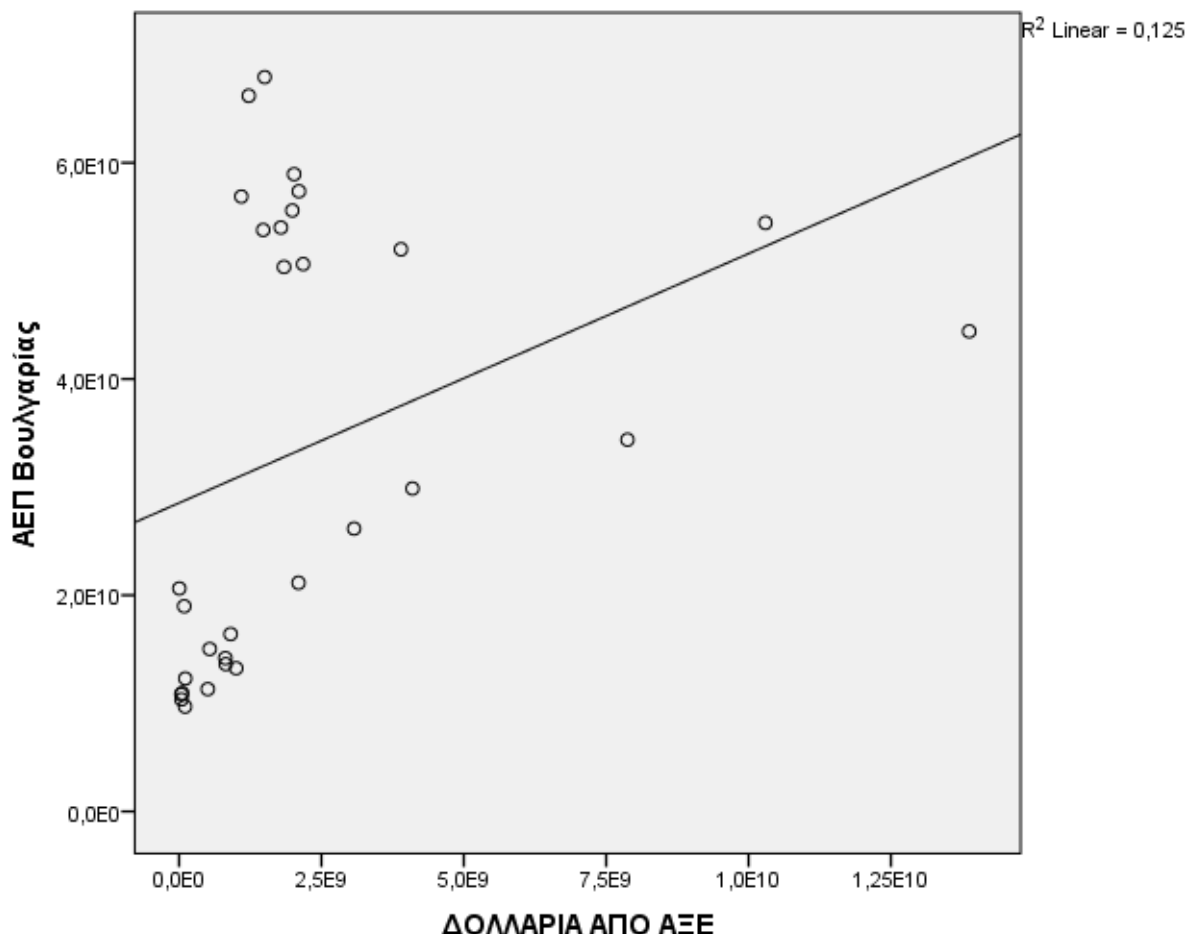
Διάγραμμα Σημείων των Καταλοίπων και Προβλεπόμενων Τιμών

Όπως παρατηρούμε και από το διάγραμμα (5.6) για τιμές που είναι κοντά στο 2 υπάρχει μια ανεξαρτησία ,ενώ οι τιμές που αποκλίνουν από το 2 δεν έχουν ανεξαρτησία. Σύμφωνα με τον όρο αυτοσυσχέτιση εννοούμε ότι ο διαταρακτικός όρος μιας παρατήρησης επηρεάζεται από τον διαταρακτικό όρο της άλλης. Οι παρατηρήσεις φαίνεται ότι βρίσκονται τυχαία στο επίπεδο πράγμα που υποδηλώνει ότι δεν πρέπει να υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ των δυο μεταβλητών (εξάλλου με τόσες λίγες παρατηρήσεις δεν είναι εύκολο να ανακαλύψουμε κάτι τέτοιο). Επίσης παρατηρούμε ότι δεν υπάρχουν έκτροπες παρατηρήσεις (όλα τα studentized residuals είναι απόλυτα μικρότερα του 2). Τέλος από το διάγραμμα (5.6) παρατηρούμε ότι η υπόθεση της γραμμικότητας δεν ισχύει καθότι δεν ακολουθείται καμιά γραμμική τάση.

Διάγραμμα 5.7
Διάγραμμα Σημείων Μεταβλητών (ΑΕΠ-ΑΞΕ)

5.4 Μετασχηματισμός του Υποδείγματος

Με βάση τα παραπάνω συμπεράσματα που προηγήθηκαν όσον αφορά τα κατάλοιπα της παλινδρόμησης, θα προσπαθήσουμε να μετασχηματίσουμε το υπόδειγμα με ένα νέο μοντέλο παλινδρόμησης της μορφής $Y = \alpha + \beta \ln(x)$, οπότε το μοντέλο μας θα πάρει την μορφή:

$$GDP = \beta_0 + \beta_1 \ln(FDI) + \varepsilon$$

Πίνακας 5.7
Παλινδρόμηση Μετασχηματισμένου Υποδείγματος

Variables Entered/Removed^a

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	LN ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ ^b		Enter

a. Dependent Variable: ΑΕΠ Βουλγαρίας

b. All requested variables entered.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,591 ^a	,349	,326	1690335407 5,015	,349	15,015	1	28	,001

a. Predictors: (Constant), LN ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ

b. Dependent Variable: ΑΕΠ Βουλγαρίας

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	42900932833680 86000000,000	1	42900932833680 86000000,000	15,015	,001 ^b
	Residual	80002546115888 38000000,000	28	28572337898531 5630000,000		
	Total	12290347894956 924000000,000	29			

a. Dependent Variable: ΑΕΠ Βουλγαρίας

b. Predictors: (Constant), LN ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ

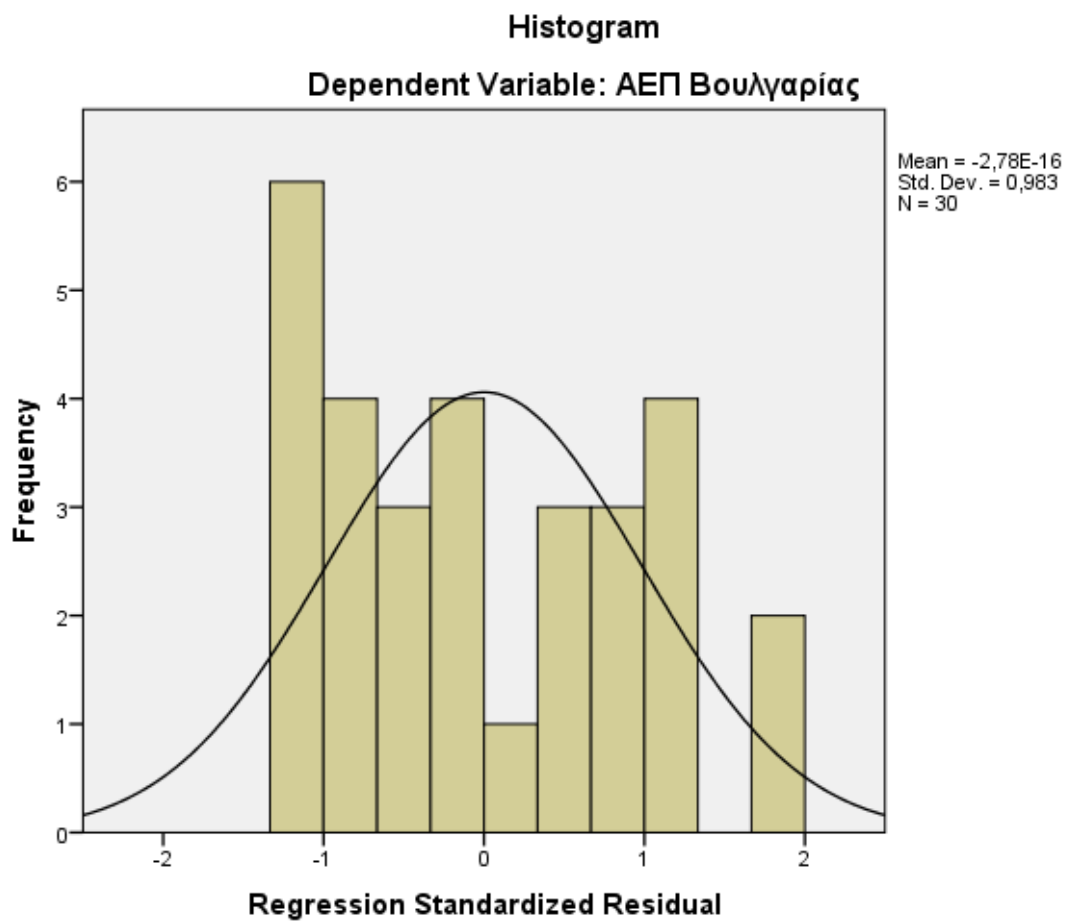
Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	- 100572051393, 248	34794397742,9 21	-2,890	,007
	LN ΔΟΛΛΑΡΙΑ ΑΠΟ ΑΞΕ	6550202348,18 9	1690418501,33 9	,591 3,875	,001

a. Dependent Variable: ΑΕΠ Βουλγαρίας

Από τον πίνακα ANOVA παρατηρούμε ότι το p-value είναι $0.001 < 0.01$, επομένως το μοντέλο μας προσαρμόζεται καλά στα δεδομένα μας. Οι μεταβλητές LNAΞΕ και B είναι στατιστικά σημαντικές στο επίπεδο 5%, και ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 ή αλλιώς coefficient of determination, είναι λίγο καλύτερος αυτή την φορά σε σχέση με την εκτίμηση της απλής παλινδρόμησης και από 12.5% ανεβαίνει στο 34,9%, όχι τόσο καλό ποσοστό για να εξηγηθεί το μοντέλο αλλά σαφώς καλύτερο από το προηγούμενο. Στην παλινδρόμηση που προηγήθηκε οι μεταβολές της ανεξάρτητης μεταβλητής ερμηνεύουν την μεταβλητότητα της εξαρτημένης κατά 34.9%.

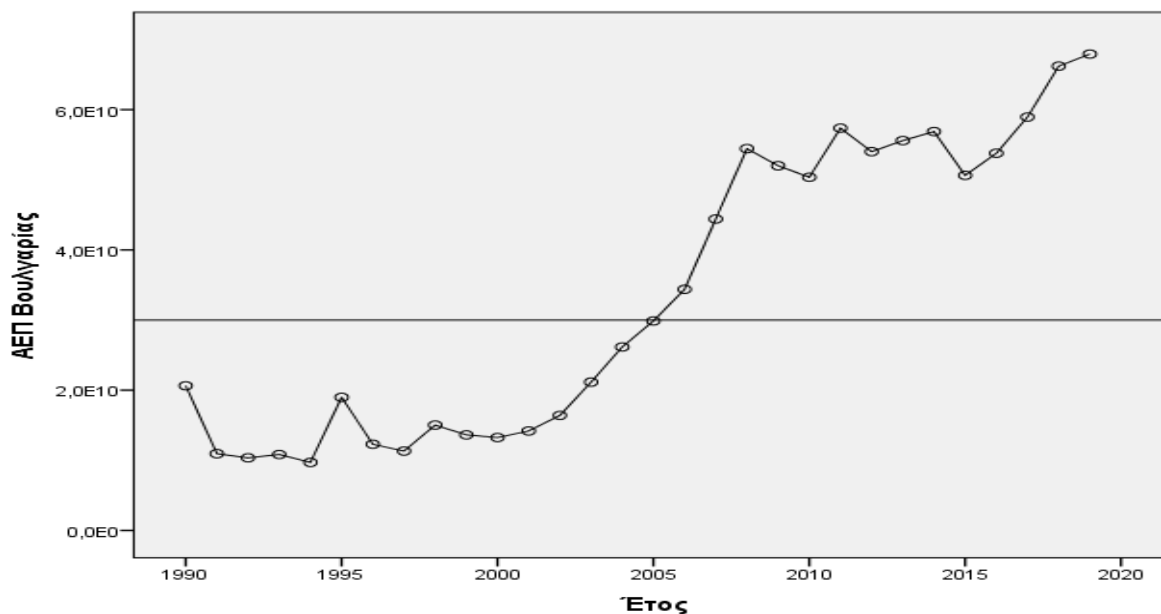
Διάγραμμα 5.8
Ιστόγραμμα Παλινδρόμησης Μετασχηματισμένου Υποδείγματος

5.5 Γραμμική Απεικόνιση των Μεταβλητών του Υποδείγματος

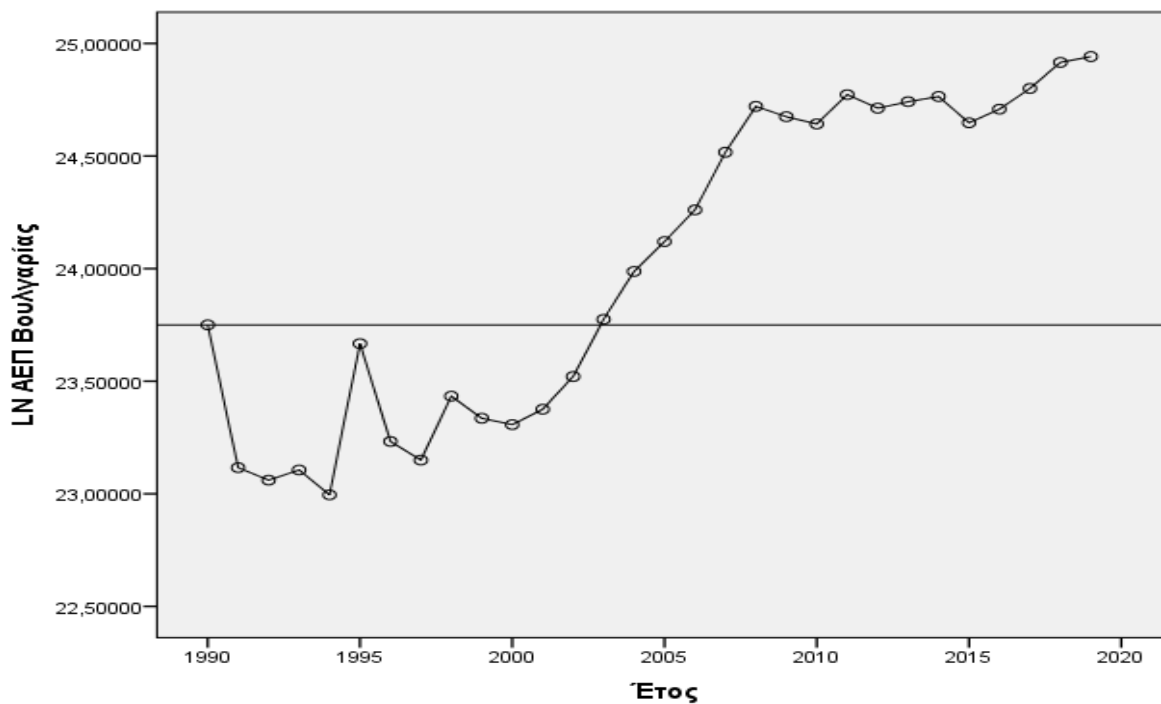
Διάγραμμα 5.9

Γραμμική Απεικόνιση Μεταβλητής ΑΕΠ Βουλγαρίας 1990-2019

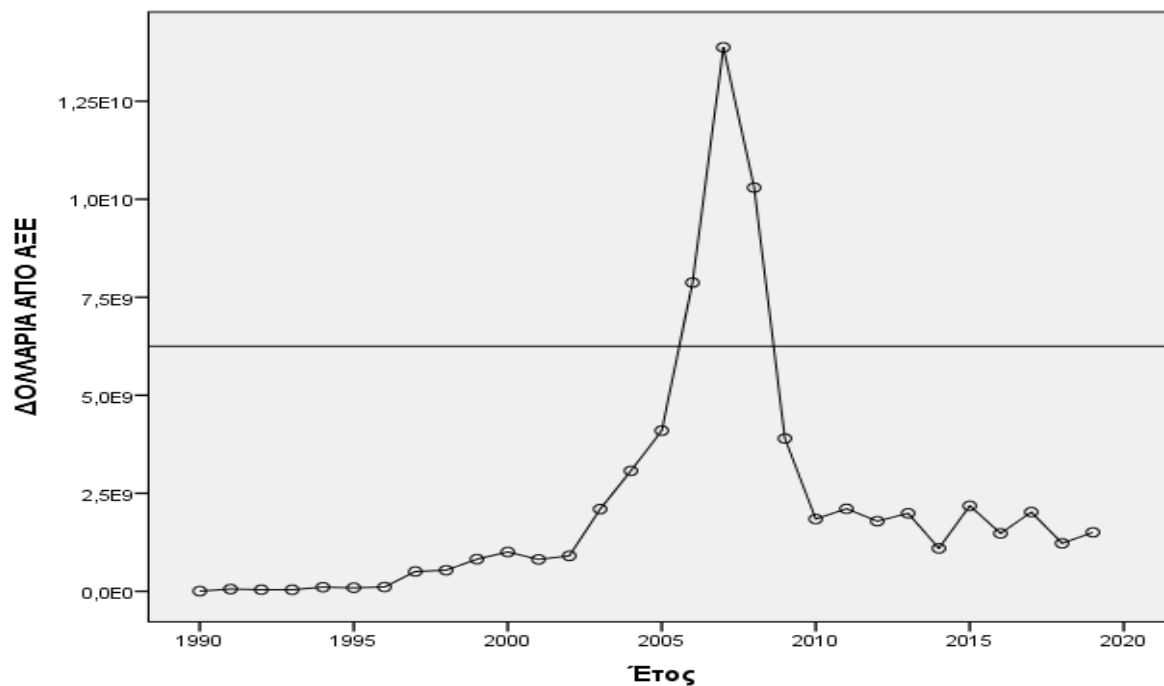
Διάγραμμα 5.10

Γραμμική Απεικόνιση Μεταβλητής LNΑΕΠ Βουλγαρίας 1990-2019

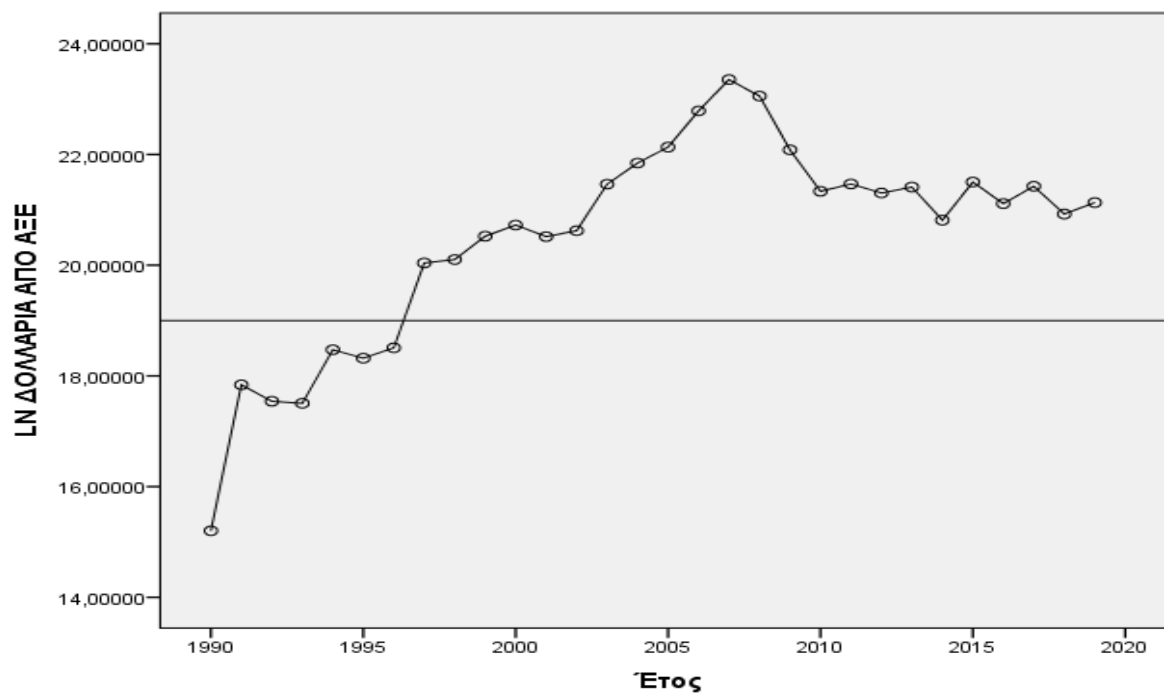
Διάγραμμα 5.11

Γραμμική Απεικόνιση Μεταβλητής εισροές ΑΞΕ 1990-2019

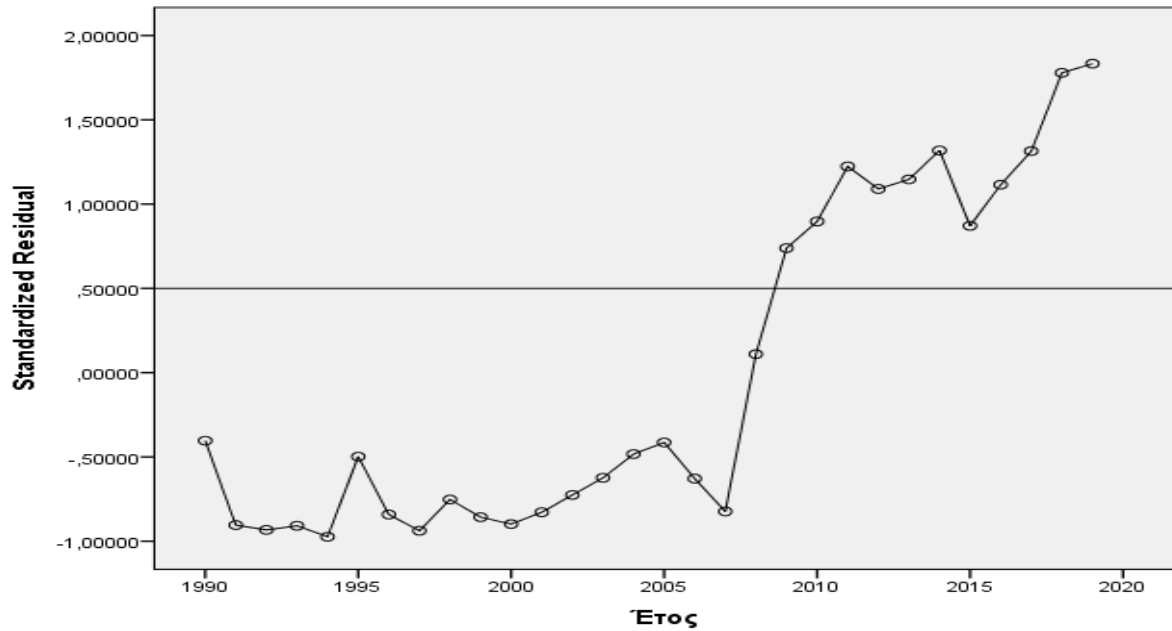

Διάγραμμα 5.12

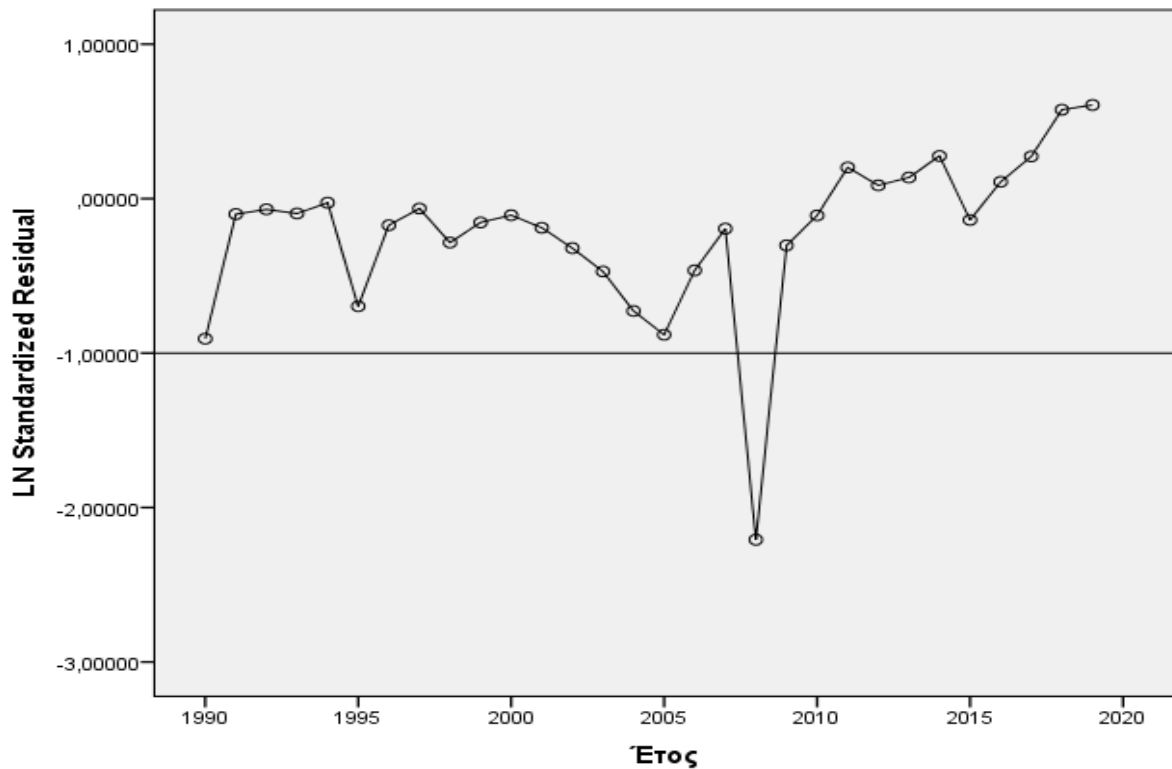
Γραμμική Απεικόνιση Μεταβλητής εισροές LNAΞΕ 1990-2019

Διάγραμμα 5.13
Γραμμική Απεικόνιση Καταλοίπων

Διάγραμμα 5.14
Γραμμική Απεικόνιση LNΚαταλοίπων

Κεφάλαιο 6 : Η Ελληνική Σοκολατοβιομηχανία ION A.E.

Στο κεφάλαιο 6 παρουσιάζονται συνοπτικά οι ελληνικές βιομηχανίες σοκολατοειδών και ζαχαρωτών στον ελληνικό χώρο και γίνεται ειδικότερη ανάλυση στην Σοκολατοβιομηχανία ION A.E., αναλύεται το προφίλ της ,η ιστορική της διαδρομή μέχρι σήμερα , η μητρική εταιρία ION A.E. ,τα προϊόντα της , τα οικονομικά της στοιχεία αλλά και η απόφασή της για παρουσία στον Παγκόσμιο οικονομικό στίβο της βιομηχανίας ζαχαρωτών και σοκολατών.

6.1 Οι Ελληνικές βιομηχανίες Σοκολάτας και ζαχαρωτών ειδών

Η Ελλάδα έχει μακράν παράδοση σε ότι αφορά τις επιχειρήσεις που παράγουν προϊόντα κακάου και ζαχαρωτών , ήδη από το 1876 υπάρχει η πρώτη ελληνική Σοκολατοβιομηχανία της χώρας με ιδρυτή τον Σπυρίδων Παυλίδη που ίδρυσε την βιομηχανία σοκολάτας Παυλίδης , σήμερα η εταιρία έχει πουληθεί στην Kraft foods που με την σειρά της εξαγοράστηκε από τον παγκόσμιο κολοσσό που φέρει το όνομα Mondelez. Ακολούθησαν το 1930 μαζί η ION A.E. (που θα είναι και το αντικείμενο της εργασίας μας) η ΓΙΩΤΗΣ Α.Ε., η ΓΙΩΤΗΣ Α.Ε. παράγει παιδικές τροφές, βρεφικές κρέμες, ροφήματα σοκολάτας κτλ. Παράγει επίσης τα παιδικά ροφήματα Caotonic και HEMO, απασχολεί περίπου 300 εργαζόμενους στο εργοστάσιο της στην Αθήνα. Το 1993 ιδρύεται η ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Α.Κ. ΣΟΚΟΛΑΤΟΠΟΙΑ <<ΑΣΤΗΡ>> Α.Ε. ,η εταιρία παράγει σοκολατάκια και εποχιακά είδη σοκολάτας και έχει την έδρα της στο Ταύρο Αττικής όπου απασχολεί 40 άτομα. Ακολουθεί το 1953 η ΛΑΒΔΑΣ Α.Ε. όπου παράγει κυρίως καραμέλες και σοκολατίνα έχει την έδρα της στον Ασπρόπυργο και απασχολεί περίπου 80 εργαζόμενους. Το 1970 ιδρύεται η BINGO Α.Ε. όπου παράγει γκοφρέτες , το εργοστάσιο της βρίσκεται στο Γέρακα και απασχολεί 250 εργαζόμενους, την ίδια χρόνια ιδρύεται και η OSCAR με την έδρα της επιχείρησης να βρίσκεται στον Ασπρόπυργο και να απασχολεί 80 εργαζόμενους. Τέλος το 1987 ιδρύεται η BOLERO ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΘΡΑΚΗΣ Α.Ε. όπου παράγει όλα τα είδη σοκολάτας με το εργοστάσιο της να βρίσκεται στην Βόρειο Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Κομοτηνή όπου απασχολούνται 150 εργαζόμενοι.

6.2 Εισαγωγή στην ION A.E.

Η ION A.E. είναι μια αμιγώς ελληνική εταιρεία σοκολατοποιίας που εδρεύει στο Νέο Φάληρο από το 1930. Θεωρείται μια από τις μεγαλύτερες ελληνικές βιομηχανίες της χώρας με ετήσιο κύκλο εργασιών άνω των 105 εκατομμυρίων ευρώ. Διαθέτει 3 εργοστάσια εντός ελληνικής επικράτειας, ένα στο Φάληρο Αττικής, ένα στο Μαρκόπουλο Αττικής, και ένα στην Άρτα όπου απασχολούνται πάνω από 930 άτομα. Μέσα στην διάρκεια της μακρόχρονης πορείας της, η ION έγινε στόχος εξαγοράς από πολλές πολυεθνικές, μεταξύ των οποίων η Kraft και η Mondelez.

Οι ιδιοκτήτες όμως αρνήθηκαν και συνεχίζουν να αρνούνται να πουλήσουν καθώς όπως υποστηρίζουν η βιομηχανία πρέπει να μείνει σε ελληνικά χέρια. Οι ιδιοκτήτες της ION ξεπέρασαν μεθοδικά τις δυσκολίες και όλες τις επιθετικές κινήσεις εξαγοράς ενάντια στις πολυεθνικές εταιρείες, χαρακτηρίστηκαν ως "αγύριστα κεφάλια" και ειπώθηκε στην αγορά ότι οι διεθνείς κολοσσοί αργά ή γρήγορα, θα τους εξαγόραζαν. Οι Αρκάδες επιχειρηματίες όμως παρέμειναν ακλόνητοι με νέες επιτυχίες για τη βιομηχανία της ION AE.

Το επόμενο μεγάλο στοίχημα, ήταν η κατάκτηση και των ξένων αγορών. Και το πέτυχαν καταφέροντας να εξάγουν τα προϊόντα ION σε χώρες της Αμερικής, της Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης, του Αραβικού Κόσμου, της Ιαπωνίας, της Κίνας και της Αυστραλίας,

αλλά και να πραγματοποιήσουν ΑΞΕ στην περιοχή των Βαλκανίων και συγκεκριμένα της Βουλγαρίας.

Αποτελεί την μοναδική ελληνική εταιρεία στην Ελλάδα που έχει ολοκληρωμένη καθετοποιημένη διαδικασία παραγωγής σοκολάτας και κακάο, από τον καρπό του κακάο έως το τελικό προϊόν. Εισάγει, κατόπιν αυστηρής διαδικασίας επιλογής, καρπούς υψηλής ποιότητας από τις διάφορες χώρες παραγωγής κακάο, τους αναμειγνύει, ώστε να επιτευχθεί το καλύτερο μίγμα για κάθε κατηγορία προϊόντων, τους καβουρντίζει και τους αλέθει παράγοντας την μάζα κακάο και στη συνέχεια ολοκληρώνει την παραγωγή σοκολάτας και κακάο σε σκόνη. Το σύνολο των εισαγωγών καρπών κακάο στην Ελλάδα πραγματοποιείται αποκλειστικά από την ION A.E. Με τον τρόπο αυτό η εταιρεία είναι σε θέση να ελέγχει πλήρως την ποιότητα και την ιδιαίτερη γεύση των προϊόντων της.

Η ION είναι επικεντρωμένη στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της, υιοθετώντας μια οικονομική διαχείριση «στο πνεύμα του περιορισμού και της λιτότητας». Δραστηριοποιείται σε ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον με τους κύριους παίκτες της αγοράς να ανήκουν σε μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες και έχοντας παράλληλα να αντιμετωπίσει το γενικότερο δύσκολο οικονομικά επιχειρηματικό περιβάλλον.

Συνεχίζει να επενδύει με βάσει ένα στρατηγικό σχέδιο εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης, μια προσπάθεια που αποβλέπει στην ενίσχυση της θέσης και της ανταγωνιστικής παρουσίας στον ευρύτερο Ευρωπαϊκό χώρο της αγοράς. Ο στόχος συνεχίζει να υφίσταται ως προς την τήρηση των αυστηρότερων ποιοτικών προδιαγραφών, τη συστηματική και αυτοματοποιημένη διαδικασία ποιοτικού ελέγχου σε όλα τα στάδια παραγωγής με σκοπό τη βελτίωση των προϊόντων και τη δημιουργία νέων, σύμφωνα με τις τάσεις και τις ανάγκες της αγοράς και των καταναλωτικών προτύπων βελτιώνοντας την ανταγωνιστική θέση της επιχείρησης, ανάμεσα στην εγχώρια και τη διεθνή αγορά.

Η ION A.E. αποτέλεσε από νωρίς μια εταιρεία πρότυπο, έχοντας καταγράψει μια εξαιρετικά επιτυχημένη πορεία στο εγχώριο επιχειρηματικό βιομηχανικό περιβάλλον, σημειώνοντας επί σειρά δεκαετιών επιτυχίες και μία διαρκώς ανοδική πορεία. Πολλές από τις έννοιες που έχουμε συνηθίσει να ακούμε και να χρησιμοποιούμε τον τελευταίο καιρό και κυρίως στην αγγλική γλώσσα όπως startup, entrepreneurship, leadership, innovation, pivot, corporate culture καθώς και τα επιβεβλημένα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει ένας επιτυχημένος επιχειρηματίας όπως όραμα, πάθος, εργατικότητα κλπ., βρίσκονται αποτυπωμένα σε αυτό το επιτυχημένο επιχειρηματικό παράδειγμα.

Σε καιρούς όπου εγχώριο επιχειρηματικό οικονομικό περιβάλλον συνεχώς διεθνοποιείται και καθίσταται ιδιαίτερος ανταγωνιστικό ,η ελληνική αυτή βιομηχανία αντιστέκεται στις εξαγορές και στο ανταγωνισμό ενώ παράλληλα έχει ανταπεξέλθει στις προκλήσεις και στις δυσκολίες της εποχής.

6.3 Ιστορική Αναδρομή της ION Α.Ε.

- Το 1930 πάρθηκε η ιδέα για ίδρυση βιομηχανίας σοκολάτας με έδρα το Φάληρο.
- Το 1930 ιδρύεται με κάθε επισιμότητα η εταιρεία ION ,και το πρώτο καταστατικό βρίσκεται στο ΦΕΚ 267 της 23η Σεπτεμβρίου του 1930.
- Το 1935 η βιομηχανία ION ενώνεται με άλλη βιομηχανία της εποχής την NASKO η οποία είναι βιομηχανία παραγωγής καραμέλας και άλλων ζαχαρωτών την οποία είχαν οι επιχειρηματίες Νασιόπουλος και Κωτσιόπουλος.

- Το 1939 στο τιμόνι της διοίκησης έρχεται ο Κωνσταντίνος Κωτσιόπουλος, ο οποίος με όραμα και πείσμα δουλεύει σκληρά κάνοντας την ION μια από της σημαντικότερες βιομηχανίες της χώρας.
- Το 1947 δημιουργεί το προϊόν σταθμό για την βιομηχανία της ION την ION αμυγδάλου. Ένα προϊόν-θρύλος, που εδώ και χρόνια κυκλοφορεί στην ίδια συσκευασία και που αποτελεί αγαπημένη συνήθεια για γενιές και γενιές Ελλήνων.
- Το 1950 η εταιρεία αλλάζει σελίδα και στο “τιμόνι” της ION έρχεται ο Ιωάννης Κωτσιόπουλος ανιψιός του Κωνσταντίνου. Ο Ιωάννης Κωτσιόπουλος μαζί με τον στενό του φίλο Γιώργο Καρκαζή οραματίζονται μία νέα εποχή που θα συμβαδίζει με την Ελλάδα του τότε, μια Ελλάδα που ψάχνει να βρει τα κομμάτια της μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.
- Το 1956 δημιούργησε την εμπορική εταιρεία Αφοί Ι. Κωτσιόπουλοι.
- Το 1970 η βιομηχανία ION απορροφά την NASKO ,και αποκτά την INTEPIA A.E. και την σοκολατοποιία Mabel. Παράλληλα γίνεται επέκταση των προϊόντων τις όπως η Break, Noisetta και η σοκοφρέτα ION. Επίσης στρέφεται ενεργά προς την διαφήμιση δημιουργώντας διαφημιστικές αφίσες που άφησαν εποχή.
- Το 1975 η ION επενδύει για πρώτη φορά εκτός Αττικής ,με την δημιουργία εργοστασίου παραγωγής σοκοφρέτας στην περιοχή της Άρτας το οποίο λειτουργεί έως σήμερα.
- Το 1976, η ION δημιουργεί και λανσάρει για πρώτη φορά στην Ελλάδα σοκολατάκια με ένα ολόκληρο φουντούκι , την γνωστή σε όλους μας NOISETTA ,ενώ το 1977 λανσάρεται στην αγορά και γίνεται αμέσως αγαπητή η γκοφρέτα ION.
- Το 1986 η Σοκολατοβιομηχανία ION λανσάρει την πρώτη ελληνική τετράγωνη σοκολάτα την γνωστή BREAK.

- Το 1988, ένα μέρος των μετόχων (24,5%) που βρισκόταν εκτός ελέγχου των Κωτσιοπούλου και Καρκαζή, πουλήθηκε στη διεθνή σοκολατοποιία Kraft Jacobs Sushard (KJS), μητρική της σοκολατοποιίας «Παυλίδου» και θυγατρική της Philip Morris.
- Το 1998, οι κύριοι Καρκαζής και Κωτσίοπουλος καταφέρνουν μετά από σειρά πολύ σκληρών διαπραγματεύσεων με την kraft jacobcs Sushard και παίρνουν πίσω το “ξενιτεμένο” μερίδιο της εταιρείας.
- Το 1999 εξαγόρασε την ελληνική σοκολατοποιία Mabel, την οποία στη συνέχεια απορρόφησε.
- Το 2001, η INTERIA A.E. θυγατρική της ION A.E., ιδρύει την INTERION S.A, με έδρα το Konstinbrod, στη Σόφια της Βουλγαρίας. Η INTERION S.A εξειδικεύεται στην παραγωγή της γνωστής σοκολατόπαστας Nucrema σε διάφορους τύπους. Παράλληλα, η εταιρεία διαθέτει ένα εκτεταμένο δίκτυο διανομής, για την πώληση των προϊόντων που παράγει αλλά και των προϊόντων της ION, το οποίο καλύπτει όλες τις περιοχές της Βουλγαρίας καθώς και γειτονικές χώρες των Βαλκανίων.
- Το 2003, δημιουργεί την σοκολάτα υγείας με ολόκληρα φρέσκο- καβουρντισμένα – αμύδαλα, τη νέα ION ΑΜΥΓΔΑΛΟΥ ΥΓΕΙΑΣ.
- Το 2005, εμπλουτίζει την γκάμα των προϊόντων της με δυο νέες σοκολάτες υγείας, τη σοκολάτα Υγείας ION και τη σοκολάτα Υγείας Φουντουκιού. Ταυτόχρονα, θέλοντας να συμβαδίσει με τις επιταγές της νέας εποχής, δημιουργεί εταιρικά sites ενισχύοντας τη διαδικτυακή της παρουσία αλλά και τους δεσμούς της με τις νεότερες γενιές.

- Το 2006 ξεκινάει η συνεργασία με την βιομηχανία γάλακτος κρί-κρί και δημιουργεί προϊόντα που συνδυάζουν την σοκοφρέτα ION, την ION αμυγδάλου και την ION γάλακτος με το παγωτό βανίλια KPI-KPI.
- Το 2008, λανσάρει τις πρώτες σοκολάτες ION γάλακτος με γέμιση κρέμας φράουλας ή πραλίνας φουντουκιού με κροκάν.
- Το 2012, παρουσιάζει τις νέες σοκολάτες γάλακτος με διάφορες γεύσεις, όπως με ολόκληρο αμύγδαλο, με γέμιση καραμέλας, με μπισκότο και με βάφλα ενώ έκτοτε αφογκράζεται με ιδιαίτερη προσοχή τις ανάγκες και τις επιθυμίες των καταναλωτών για όλο και περισσότερες γεύσεις με «παραδοσιακή βάση».
- Το 2015 η ION A.E. δημιουργεί την σοκολάτα υγείας με την ονομασία DARK , όπου συνδυάζεται η γεύση της σοκολάτας με διαφόρων ειδών ξηρούς καρπούς και φρούτα , δημιουργώντας εκρηκτικές γεύσεις για να ικανοποιήσει και τους πλέον απαιτητικούς καταναλωτές.
- Επίσης την ίδια χρονιά οι άνθρωποι της εταιρείας αποφασίζουν να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της εποχής και ιδρύουν γραμμή παραγωγής με αποκλειστικά προϊόντα χωρίς ζάχαρη (γλυκαντικά από το φυτό stevia) και χωρίς γλουτένη , την λεγόμενη «πράσινη» γραμμή παραγωγής , έτσι η εταιρία καταφέρνει να κερδίζει και κοινό που προσέχει ιδιαίτερα τον τρόπο ζωής του ή έχει αλλεργία στην γλουτένη.
- Παράλληλα την ίδια χρονιά η εταιρία βιώνει την μεγαλύτερη απώλεια της ιστορίας της καθώς πεθαίνει σε ηλικία 90 χρονών ο οραματιστής και στυλοβάτης της εταιρείας ION κ. Ιωάννης Κωτσιόπουλος ,στο τιμόνι της εταιρείας έρχεται η ανιψιά του κ. Κωνσταντίνα Κωτσιοπούλου.

- Η ION σήμερα είναι μια αμιγώς ελληνική εταιρεία που δεν περιορίζεται μόνο στον ελληνικό χώρο, μετά την άμεση ξένη επένδυση που πραγματοποίησε στην περιοχή των Βαλκανίων, ξεκίνησε πολύ δυναμικά να εξάγει σε όλη την Ευρώπη, την Αυστραλία, την Κίνα, τις Η.Π.Α., την Ιαπωνία και τις χώρες του Αραβικού κόλπου δημιουργώντας φανατικούς φίλους σε όλον τον κόσμο.

6.4 Το Προφίλ της Μητρικής Εταιρείας ION Α.Ε.

Στις 23 Σεπτεμβρίου του 1930 ιδρύεται στο Φάληρο Αττικής η ελληνική Σοκολατοβιομηχανία ION ΑΕ., με την επίσημη επωνυμία της να είναι «ION ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΚΑΟ ΚΑΙ ΣΟΚΟΛΑΤΑΣ». Στην συνέχεια της πορείας της εξαγόρασε και τελικά απορρόφησε την ελληνική βιομηχανία καραμέλας και άλλων ζαχαρωδών ειδών NASKO, και έτσι επεκτάθηκε πολύ γρήγορα σε όλους τους τομείς των ζαχαρωδών ειδών. Σύμφωνα με τον ΚΑΔ (2008), η περιγραφή της δραστηριότητας είναι η παραγωγή κακάου, σοκολάτας και ζαχαρωτών ειδών. Όπως επίσης και η παραγωγή γλυκών μπισκότων, βαφλών και γκοφρετών. Η εταιρεία σήμερα αριθμεί 4 μεγάλα εργοστάσια παραγωγής σοκολατοειδών, τρία εκ των οποίων είναι στην Ελληνική επικράτεια και ένα που βρίσκεται στην Βουλγαρία όπου πραγματοποιήθηκε η ΑΞΕ.

Το κύριο εργοστάσιο καθώς και η έδρα της επιχείρησης βρίσκεται από το 1930 στο

Φάληρο Αττικής (Ελ. Βενιζέλου 69) ,όπου εκεί γίνεται η παραγωγή όλων των προϊόντων σοκολάτας και nucremas. Ακολουθεί το εργοστάσιο στο Μαρκόπουλο Αττικής όπου εκεί γίνεται η παραγωγή εορταστικών προϊόντων σοκολάτας όπως π.χ. πασχαλινά αυγά. Τέλος το τελευταίο εργοστάσιο εντός της Ελληνικής επικράτειας βρίσκεται στην Άρτα και είναι υπεύθυνο για την παραγωγή της σοκοφρέτας και των διάφορων ειδών γκοφρέτας που παράγει η εταιρεία.

Η ION είναι ένα ελληνικό brand που ξεπερνά σήμερα τους 200 κωδικούς προϊόντων και αποτελεί εταιρεία leader στα προϊόντα σοκολάτας . Τα ιδιαίτερα χαρμάνια επιλέγονται από την Δυτική Αφρική , Βραζιλία , και Μαδαγασκάρη. Προϊόντα όπως η ION αμυγδάλου, η σοκοφρέτα, η break, η Dark, η Join, η Nucrema ,η Noisseta ,η Sereno και η Derby έχουν κάνει την εταιρεία ION παγκοσμίως γνώστη σε όλα τα πέρατα του κόσμου, βάζοντας τις βάσεις για διεθνοποίηση της Ελληνικής αυτής εταιρείας.

Μολονότι η ION διατηρεί την πρωτοκαθεδρία στην κατηγορία της γκοφρέτας με μερίδιο αγοράς πάνω από 30% , είναι επίσης πρώτη στα σοκολατάκια , δεύτερη στα πλακίδια σοκολάτας και τα candy bars , ενώ πλέον το βάρος έχει πέσει στις ζαχαροπλαστικές κουβερτούρες σοκολάτας και τα πρωτεϊνούχα candy bars.

Η συνεισφορά της επιχείρησης ION στην ελληνική οικονομία είναι τεράστια ,αφενός μεν αποτελεί παράδειγμα τυπικότητας στις υποχρεώσεις της και ως προς το Κράτος (φορολογία ,εισφορές, κτλ.) και ως προς τους τρίτους ,αφετέρου απασχολεί περίπου 930 άτομα προσωπικό στα τρία αυτά εργοστάσια που αναφέραμε.

Το συνολικό παραγόμενο προϊόν για το 2019 και από τις τρεις εργοστασιακές μονάδες ανέρχεται σε 18.500 τόνους , ενώ οι άνθρωποι της εταιρίας μας ανέφεραν ότι ο πιο εμπορικός κωδικός σε επίπεδο τεμαχίων είναι οι σοκοφρέτες ενώ σε επίπεδο τζίρου η ION Αμυγδάλου , η οποία παραμένει στην καρδιά του αγοραστικού κοινού της Ελλάδος , τέλος να σημειωθεί ότι την τελευταία δεκαετία ένα 10% του τζίρου προέρχεται από τα επαγγελματικής χρήσης προϊόντα που απευθύνονται σε ζαχαροπλαστεία ,catering και ξενοδοχειακές μονάδες , μιλάμε συνήθως για τις κουβερτούρες σοκολάτας κιλού ή σοκολατόπαστες κιλού.

Τις τελευταίες δεκαετίες η ION A.E. προσπαθεί συνεχώς και με απόλυτη επιτυχία να αναπτύξει την εξαγωγική της δραστηριότητα. Στο πλαίσιο της προσπάθειας της ενίσχυσης της εξαγωγικής δραστηριότητάς της, η ION συμμετέχει κάθε χρόνο σε διεθνείς εκθέσεις, με σκοπό τη διεύρυνση των οριζόντων της, τη σταθερή παρουσία της στον κόσμο της σοκολατοποιίας και τη δημιουργία νέων συνεργασιών σε διεθνές επίπεδο ,όπως πρόσφατα βρέθηκε στην Κολωνία και συγκεκριμένα στην έκθεση ISM , αλλά και στην FOODEX της Ιαπωνίας.

Επίσης ένα άλλο σημαντικό κομμάτι διεθνοποίησης της εταιρείας είναι ότι κατέχει και εφαρμόζει όλα τα συστήματα ποιότητας , σε όλα τα στάδια παραγωγικής διαδικασίας , από διάφορους Διεθνείς Φορείς Πιστοποίησης προκειμένου να υπάρχει ομαλή παραγωγική λειτουργία σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα.

Οι πιστοποιήσεις αυτές είναι οι εξής :

- ISO 9001:2015 (Σύστημα Ποιότητας της Εταιρίας)
- ISO 22000:2005 (Σύστημα Διαχείρισης Ασφάλειας Τροφίμων)
- ISO 14001:2015 (Σύστημα Περιβαλλοντολογικής Διαχείρισης)

Η πρώτη πιστοποίηση έχει να κάνει με την καλύτερη οργάνωση της επιχείρησης και την μείωση των λειτουργικών εξόδων αυτής , επιπλέον μπορεί να πιστοποιηθεί η ποιότητα λειτουργίας από κάποιο τρίτο άτομο , αυξάνοντας την αξιοπιστία της προς τους καταναλωτές.

Η δεύτερη πιστοποίηση έχει να κάνει με την ασφαλή διανομή των προϊόντων από τις επιχειρήσεις παροχής τροφίμων , προς τους καταναλωτές. Οι επιχειρήσεις διάθεσης τροφίμων θα πρέπει να εναρμονίσουν τις πρακτικές τους με τα διεθνή πρότυπα , και να γίνει πιστή εφαρμογή των αρχών του HACCP (ανάλυση κινδύνων και κρίσιμα σημεία ελέγχου) στα διάφορα στάδια παραγωγής. Η ανάλυση κινδύνου περιλαμβάνει μια σειρά μέτρων ώστε τα τρόφιμα που διατίθενται να είναι άριστης ποιότητας.

Η Τρίτη και τελευταία πιστοποίηση έχει να κάνει με την διαδικασία παραγωγής μιας επιχείρησης και κατά πόσον αυτή είναι φιλική προς το περιβάλλον , η ίδια η ελληνική αυτή εταιρία έχει δηλώσει κατά καιρούς μέσω των ανθρώπων της ότι έχει βάλει ως στόχο την μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την παραγωγική της διαδικασία.

Οι άνθρωποι της εταιρείας έχουν καταφέρει να πουλούν τα ελληνικά αυτά προϊόντα από την Δύση ως την Ανατολή, χώρες όπως ο Καναδάς, οι Η.Π.Α. , ο Παναμάς, η Κίνα, η Νότιος Κορέα, η Ιαπωνία, η Αυστραλία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Κύπρος, ο Λίβανος, η Αίγυπτος, η Λιβύη, η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Ρωσία, το Βέλγιο, η Ολλανδία και η Αγγλία, είναι μερικές όπου η εταιρεία έχει εμπορική δραστηριότητα.

Το πλειοψηφικό πακέτο της εταιρείας επίσης για το 2020 διαμορφώνεται ως εξής: Κων/να Κωτσιοπούλου με ποσοστό 19,27% η οποία διοικεί και την εταιρεία, Γεώργιος Κωτσιόπουλος με 19,27% , Βυτογιάννης Βασίλειος με 14,65%, Νικόλαος Καρκάζης με 17,42% , Ευστάθιος Λοΐζος με 13,06%, Βασίλειος Ι. Κωτσιόπουλος 1,47%,Κων/νος Ι. Κωτσιόπουλος 1,47% και Κανέλλη Αγγελική 0,33%. Όπως θα φανεί παρακάτω η εταιρεία πηγαίνει από το καλό στο καλύτερο χρόνο με τον χρόνο, αυξάνοντας κατά πολύ τον ετήσιο τζίρο της αλλά και τα καθαρά της κέρδη από τις πωλήσεις των προϊόντων της. Καθιστώντας την μία από τις ισχυρότερες ελληνικές βιομηχανίες της χώρας ακόμα και σε αυτούς τους χαλεπούς καιρούς οικονομικής ύφεσης.

6.5 Τα κύρια Προϊόντα της ION A.E.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω η ION A.E. διαθέτει στους καταναλωτές ένα ευρύ φάσμα ειδών σοκολάτας , γκοφρέτας και ζαχαρωτών , δίνοντας πολύ μεγάλη έμφαση στην εύρυθμη και σωστή λειτουργία της παραγωγικής διαδικασίας αλλά και διανομής των προϊόντων . Τα προϊόντα της ION A.E. μπορούμε να τα χωρίσουμε σε ορισμένες κατηγορίες με βάση τα χαρακτηριστικά των περιεχομένων τους . Οι κατηγορίες αυτές δίνονται παρακάτω :

ΣΟΚΟΛΑΤΕΣ :

- Το προϊόν ναυαρχίδα της εταιρείας η ION Αμυγδάλου.

- Υγείας.

- Υγείας με γέμιση φράουλα.

- Γάλακτος Φουντουκιού.
- Γάλακτος με ολόκληρα αμύγδαλα.
- Λευκή Σοκολάτα φουντουκιού.
- Σοκολάτα Γάλακτος.

- Γεμιστή Σοκολάτα γάλακτος με φράουλα και μπανάνα.
- SERANO.

- Σοκολάτες mini .

- Η σειρά Break , όπου στην ουσία είναι τετραγωνισμένες σοκολάτες .

- Η σειρά Dark.

- Και η τελευταία σειρά της ION οι Σοκολάτες από γλυκαντικά από το φυτό stevia χωρίς γλουτένη.

ΣΟΚΟΛΑΤΙΝΙΑ :

- Noisetta.

- Assorties.
- Σοκολατάκια τριών γεύσεων.
- Mabel Liqueur.
- ION Dragees.

ΕΙΔΗ ΓΚΟΦΡΕΤΑΣ:

- **ΙΟΝ σοκοφρέτα.**

No 9907

- **Σοκοφρέτα Pocket Pie.**

- Το τελευταίο προϊόν που φτιάξαν οι άνθρωποι της ION ακούει στο όνομα WAFER COCOA , με κύριο συστατικό την γκοφρέτα.

BARS:

- Derby.

No 9915

ΣΟΚΟΛΑΤΟΠΑΣΤΕΣ :

- Nucrema

- Σοκοφρέτα Cream.

ΚΑΡΑΜΕΛΕΣ:

- Καραμέλες με γεύση Λεμόνι.
- Καραμέλες υγείας ION.

- Καραμέλες Βουτύρου BALOO.

- Καραμέλες με γεύση φρούτων O-Mamy.

ΡΟΦΗΜΑΤΑ:

- **ΙΟΝ Κακάο.**

ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΓΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ:

- **Σοκολάτα κουβερτούρα 3011**

- Σοκολάτα με την μορφή τρούφας.
- ION Patisserie.

- ION κουβερτούρες για οικιακή και επαγγελματική χρήση.

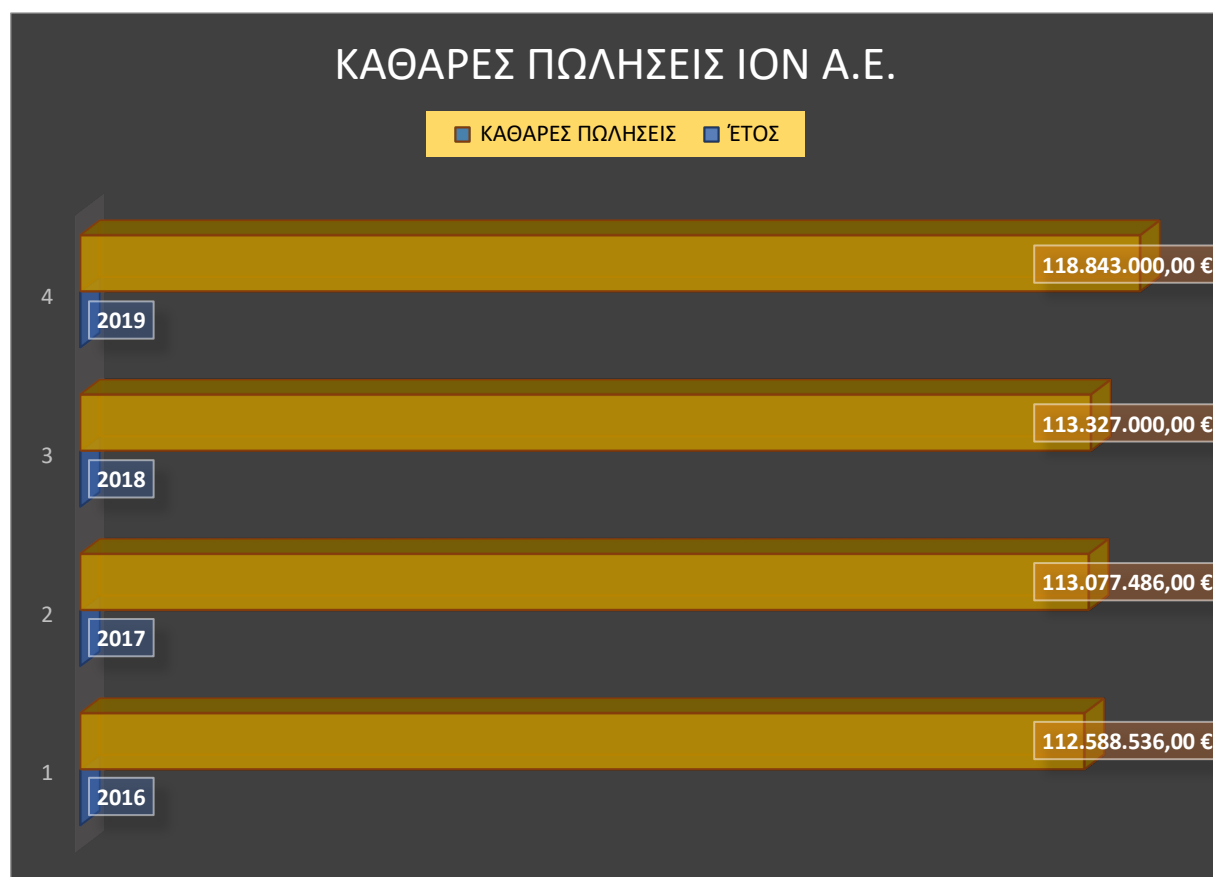
6.6 Τα Οικονομικά Στοιχεία της ION A.E.

Πίνακας 6.1
Καθαρές πωλήσεις ION A.E. ανά έτος

<u>ΈΤΟΣ</u>	<u>ΚΑΘΑΡΕΣ ΠΩΛΗΣΕΙΣ</u>
2016	112.588.536,00 €
2017	113.077.486,00 €
2018	113.327.000,00 €
2019	118.843.000,00 €

Πηγή : ION A.E.

Διάγραμμα 6.1
Καθαρές πωλήσεις ION A.E. ανά έτος

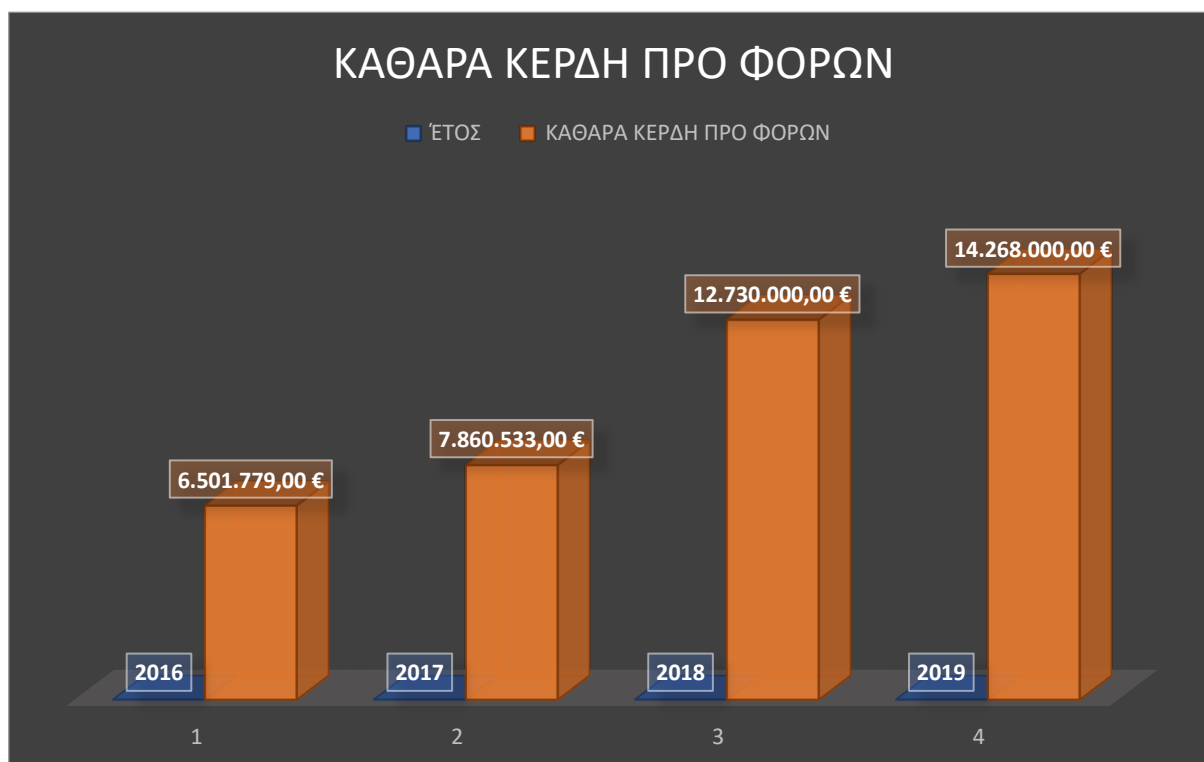
Πηγή : ION A.E.

Πίνακας 6.2
Καθαρά Κέρδη Προ Φόρων ΙΟΝ Α.Ε. ανά έτος

<u>ΈΤΟΣ</u>	<u>ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ</u>
2016	6.501.779,00 €
2017	7.860.533,00 €
2018	12.730.000,00 €
2019	14.268.000,00 €

Πηγή : ΙΟΝ Α.Ε.

Διάγραμμα 6.2
Καθαρά Κέρδη Προ Φόρων ΙΟΝ Α.Ε. ανά έτος

Πηγή : ΙΟΝ Α.Ε.

6.7 Μελλοντικές Προοπτικές της ION A.E.

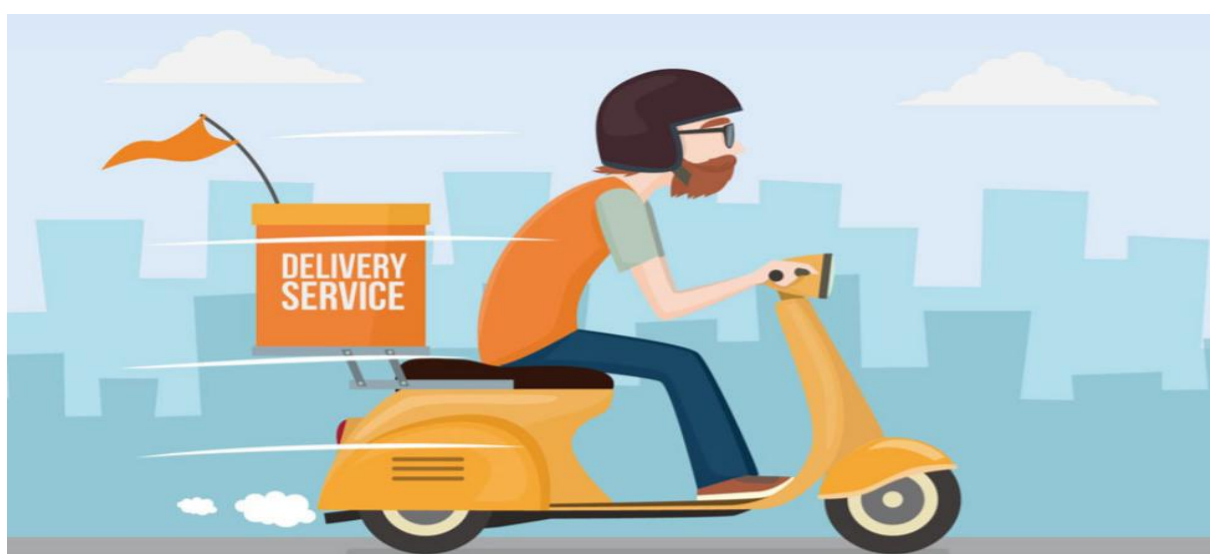
Όπως ανέφερε σε πρόσφατη συνέντευξη του ο διευθυντής μάρκετινγκ της ION A.E. κ. Φιλίπιδης: « Η ελληνικότητα , η σταθερότητα και η συνέπεια στις αξίες μας και οι συνεχείς επενδύσεις στα προϊόντα, είναι τα στοιχεία που ξεχωρίζουν την ION από τον ανταγωνισμό. Την τελευταία δετία επενδύσαμε πάνω από 50 εκατομμύρια ευρώ και σκοπεύουμε να συνεχίσουμε τις επενδύσεις με αμείωτο ρυθμό και τα επόμενα χρόνια» .

Μέσα σε αυτά τα χρόνια και ιδιαίτερα τα τελευταία 20 χρόνια η εταιρεία δημιούργησε και προσπαθεί να δημιουργήσει προοπτικές εξέλιξης , μερικές από αυτές αναλύονται παρακάτω:

- Η πρώτη προοπτική εξέλιξης ακούει στο όνομα «εποχικότητα» της σοκολάτας . Ιδιαίτερα τα παλιότερα χρόνια η σοκολάτα είχε συνδυαστεί κυρίως με τους χειμωνιάτικους μήνες και έτσι τους καλοκαιρινούς μήνες τα ποσοστά των πωλήσεων των εταιρειών σοκολάτας μειωνόταν , σήμερα η εποχικότητα της σοκολάτας θα λέγαμε ότι έχει «σπάσει». Ο καταναλωτής με την βοήθεια των ψυγείων , αλλά και με πολλές διαφημιστικές καμπάνιες , όπου ωθούν τους καταναλωτές να αποθηκεύουν τα προϊόντα σοκολάτας στην κατάψυξη και στο ψυγείο , θα μπορεί να καταναλώνει σοκολάτα όλους τους μήνες του χρόνου , με αυτό τον έξυπνο τρόπο η ION κατάφερε να περιορίσει το χάσιμο των εσόδων ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες και ιδιαίτερα στην Ελλάδα που έχουμε πολύ ζεστό καλοκαίρι.
- Η δεύτερη προοπτική εξέλιξης είναι ότι σήμερα οι πωλήσεις μεταφέρθηκαν από τα περίπτερα στα μεγάλα σούπερ μάρκετ και στα μίνι μάρκετ , που σύμφωνα με τους

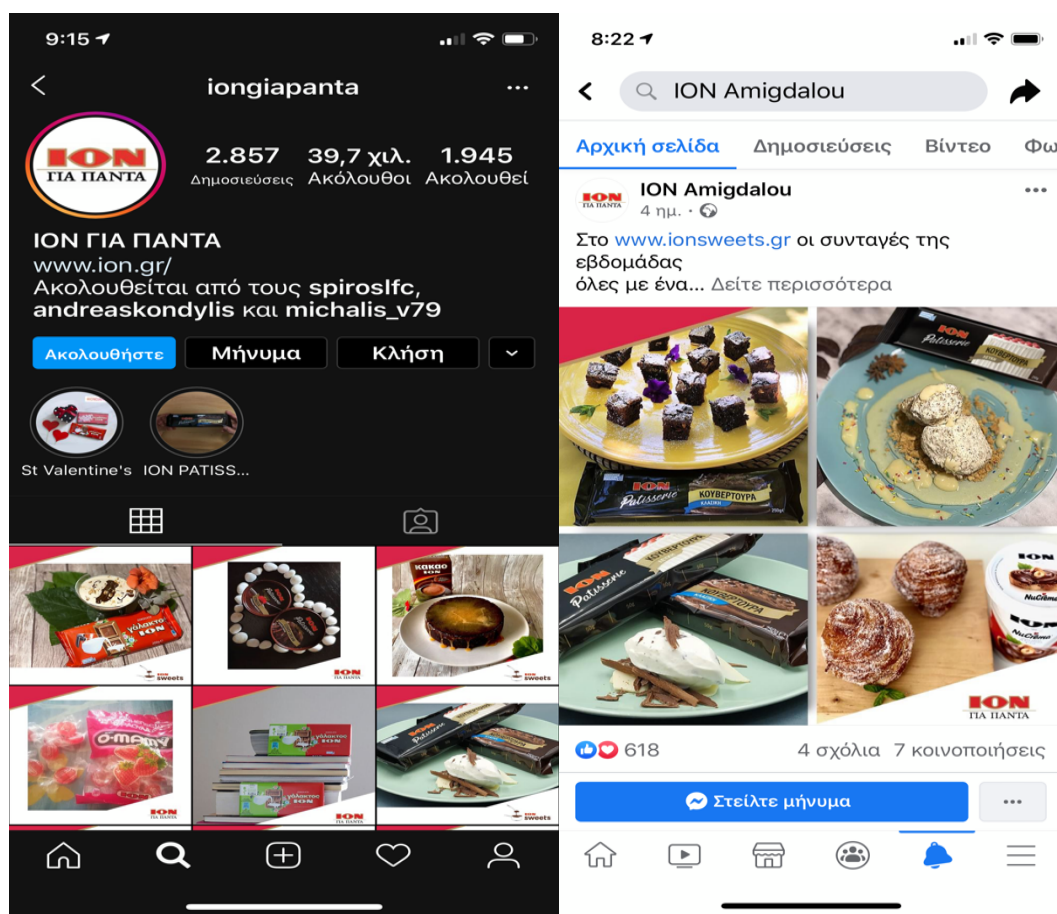
ανθρώπους της ION A.E. αντιπροσωπεύουν το 65% του τζίρου. Αν εξαιρέσει κανείς το βαθμό εξάρτησης που έχει προκύψει ως αναφορά τα σούπερ μάρκετ και τον περιορισμό της διαπραγματευτικής ισχύς της Βιομηχανίας , οι προοπτικές που προκύπτουν είναι πάρα πολύ λαμπρές. Πρώτον η έντονη ανάπτυξη του delivery τα τελευταία χρόνια στην χώρα και από τις μεγάλες υπεραγορές αλλά και από τα μικρά μίνι μάρκετ ,δίνει την δυνατότητα στην ION A.E. να αυξήσει το μερίδιο αγοράς της και δεύτερον η δυνατότητα προσφορών και διαφήμισης που έχουν οι υπεραγορές μπορεί να αναβαθμίσει το προϊόν αυτό σε κύρια προτεραιότητα του καταναλωτή.

- Τα τελευταία χρόνια « καταγράφεται έντονο ενδιαφέρον για τα προϊόντα χωρίς ζάχαρη» όπως καταγράφηκε από επίσημη δήλωση υπεύθυνου της ION A.E. , η εταιρεία κατέχει μερίδιο -4% έως +3% στα πλακίδια με στέβια. Τα προϊόντα με στέβια έχει αποδειχθεί ότι στα 100 γραμμάρια σοκολάτας οι θερμίδες είναι 15% με 20% λιγότερες. Εδώ αποδεικνύεται περίτρανα η παγκόσμια τάση που έχει υιοθετηθεί τα τελευταία 10 χρόνια στο δυτικό κόσμο , για προϊόντα που προωθούν ένα πιο υγιές lifestyle , από αυτό που έχουμε συνηθίσει τα τελευταία 30 χρόνια, έτσι η εταιρεία έχει αναπτύξει όπως είπαμε και παραπάνω ειδικές σοκολάτες με γλυκαντικά από το φυτό στέβια αλλά και προϊόντα σοκολάτας που έχουν παραπάνω πρωτεΐνη για τους καταναλωτές που αθλούνται και θέλουν ένα υγιεινό σνακ.

- Η εταιρεία έχει ρίξει πολύ το βάρος στο τομέα του ψηφιακού μετασχηματισμού και του digital marketing , διαφημίζοντας πολύ τα προϊόντα της μέσα από καθημερινές φωτογραφίες χρήσης και δείχνοντας ότι πιο καινούργιο κυκλοφορεί , αυτό αντανακλά ιδιαίτερα στην νέα γενιά καταναλωτών που είναι πιο εναρμονισμένη με αυτού του είδους την διαφήμιση.

- Μία άλλη προοπτική εξέλιξης είναι η ραγδαία ανάπτυξη των ζαχαροπλασטיών , με συνέπεια την αύξηση της ζήτησης για σοκοτοειδή τα οποία αποτελούν πρώτη ύλη για την παρασκευή διαφόρων γλυκισμάτων. Ειδικά τα τελευταία χρόνια η ζήτηση έχει αυξηθεί και με μελλοντικές κινήσεις της ίδιας της εταιρείας θα μπορέσει να την αυξήσει και άλλο π.χ. αύξηση του τουρισμού το 2021,2022...Η εταιρεία θα μπορέσει να στοχεύσει στο ότι έχει την καλύτερη ποιότητα στην αγορά , έτσι ώστε οι παραγωγοί ζαχαροπλαστικής να μην έχουν κανένα περιθώριο να αναζητήσουν άλλες μάρκες σοκολάτας από αυτής της ION.
- Επιπλέον προοπτική εξέλιξης αποτελεί η επένδυση σε νέες τεχνολογίες , η ION έχει επενδύσει ήδη σε νέες πρακτικές παραγωγής σοκολάτας , οι οποίες παράλληλα είναι φιλικές προς το περιβάλλον , έχει ήδη αγοράσει ρομπότ από τα οποία παράγονται πολύπλοκα προϊόντα , που με την χρήση τους μπορεί να έχει 3 ή 4 κεφαλές και ταυτόχρονα να γίνονται διαφορετικές γεμίσεις με ξηρούς καρπούς , κρέμες ή βάφλες με αποτέλεσμα να παράγονται πρωτότυποι γευστικοί συνδυασμοί.
- Τέλος , μια μελλοντική προοπτική εξέλιξης θα μπορούσε να αποτελέσει η άμεση ξένη επένδυση ενός δεύτερου εργοστασίου παραγωγής σοκολάτας πέρα της Βουλγαρίας που αποτελεί και την μοναδική ΑΞΕ της ION A.E. Αν κοιτάξουμε τα νούμερα , τις επενδύσεις που έχει καταγράψει η εταιρεία αλλά και το άνοιγμα νέων αγορών που έχει στοχεύσει η ION , θα μπορέσουμε να μιλήσουμε μελλοντικά για την ίδρυση και επένδυση μίας νέας δεύτερης παραγωγικής μονάδας πέρα των συνόρων , κατά την ταπεινή μου άποψη , η δεύτερη ΑΞΕ θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί στην Κύπρο . Αποτελεί πρόσφορο έδαφος για ελληνικές επενδύσεις , αποτελεί χώρα -μέλος της Ε.Ε., έχει χαμηλή φορολογία κερδών , η ION είναι εταιρεία «εγγύηση» για τον καταναλωτή της χώρας , μελλοντικά θα μπορούμε να μιλάμε για φθηνούς υδρογονάνθρακες που θα μπορούν να βοηθήσουν την παραγωγική διαδικασία , αφού έχουν βρεθεί στο νησί πολλά κοιτάσματα φυσικού αερίου, αλλά πάνω από όλα το γεωγραφικό κομμάτι της Κύπρου θα αποτελέσει εμπορικό -στρατηγικό κομμάτι για την εταιρεία , αφού έχει εξασφαλίσει όπως θα δούμε παρακάτω τον δρόμο των Βαλκανίων και της εξαγωγικής δραστηριότητας της Ευρώπης ,με το εργοστάσιο στην Βουλγαρία , θα μπορέσει μέσω της Κύπρου να τροφοδοτήσει τόσο το βόρειο τμήμα της Αφρικής, όσο βέβαια την πύλη προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής, της Κίνας ,της Ιαπωνίας και της Αυστραλίας , όπου η εταιρεία έχει σήμερα εξαγωγική δραστηριότητα.

ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ : Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ INTERION S.A.

Download from
Dreamstime.com

This watermarked comp image is for previewing purposes only.

ID 86268320

© Tomas Griger | Dreamstime.com

Κεφάλαιο 7 : Η ΑΞΕ της ION A.E. στην Βουλγαρία και η ίδρυση της θυγατρικής της INTERION S.A.

Στο κεφάλαιο 7 παρουσιάζεται με κάθε λεπτομέρεια η άμεση ξένη επένδυση της ION A.E. στην Βουλγαρία με την ίδρυση της θυγατρικής της INTERION S.A. επίσης γίνεται ανάλυση της INTERION S.A. , των προϊόντων της , των οικονομικών στοιχείων αυτής ,τα τελευταία χρόνια , SWOT analysis , το μοντέλο M.Porter που αφορά το μικροοικονομικό περιβάλλον της θυγατρικής , επιπλέον γίνεται ανάλυση της διεθνούς στρατηγικής που ακολουθεί η ION A.E. για την θυγατρική της , όπως επίσης τι προσέγγιση marketing εφαρμόζει και τέλος τι είδους τιμολογιακή πολιτική ακολουθεί.

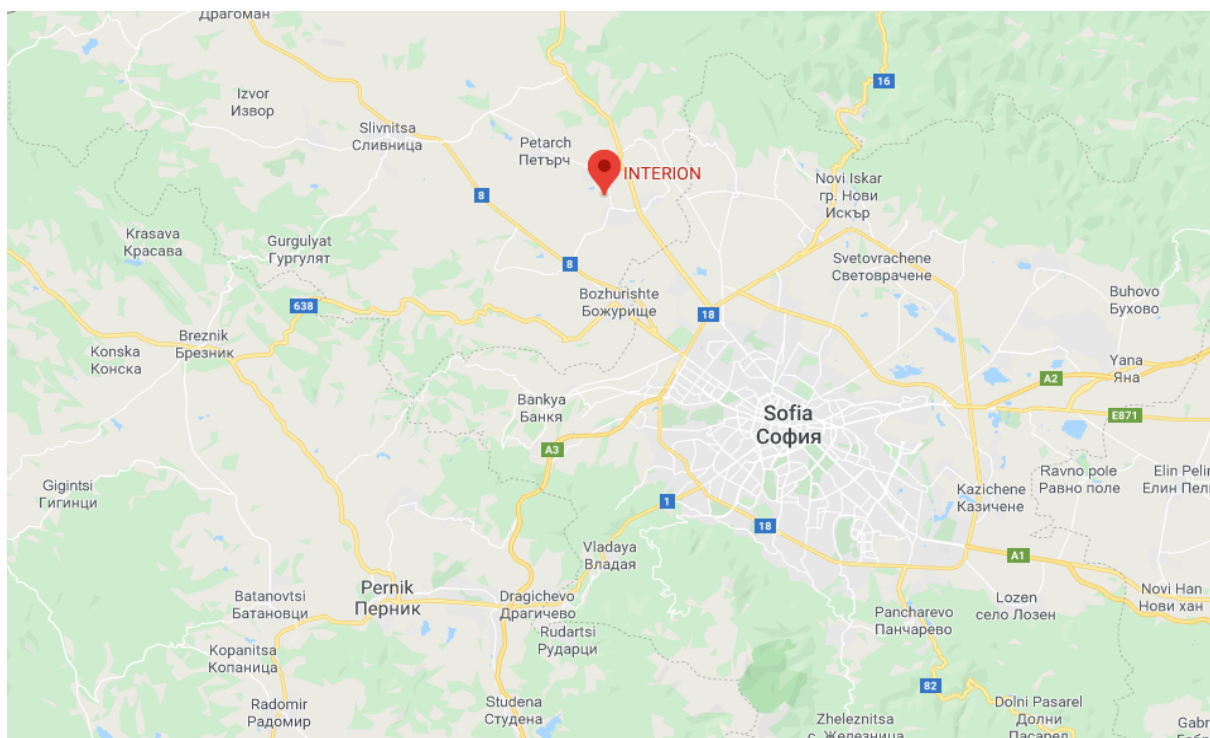
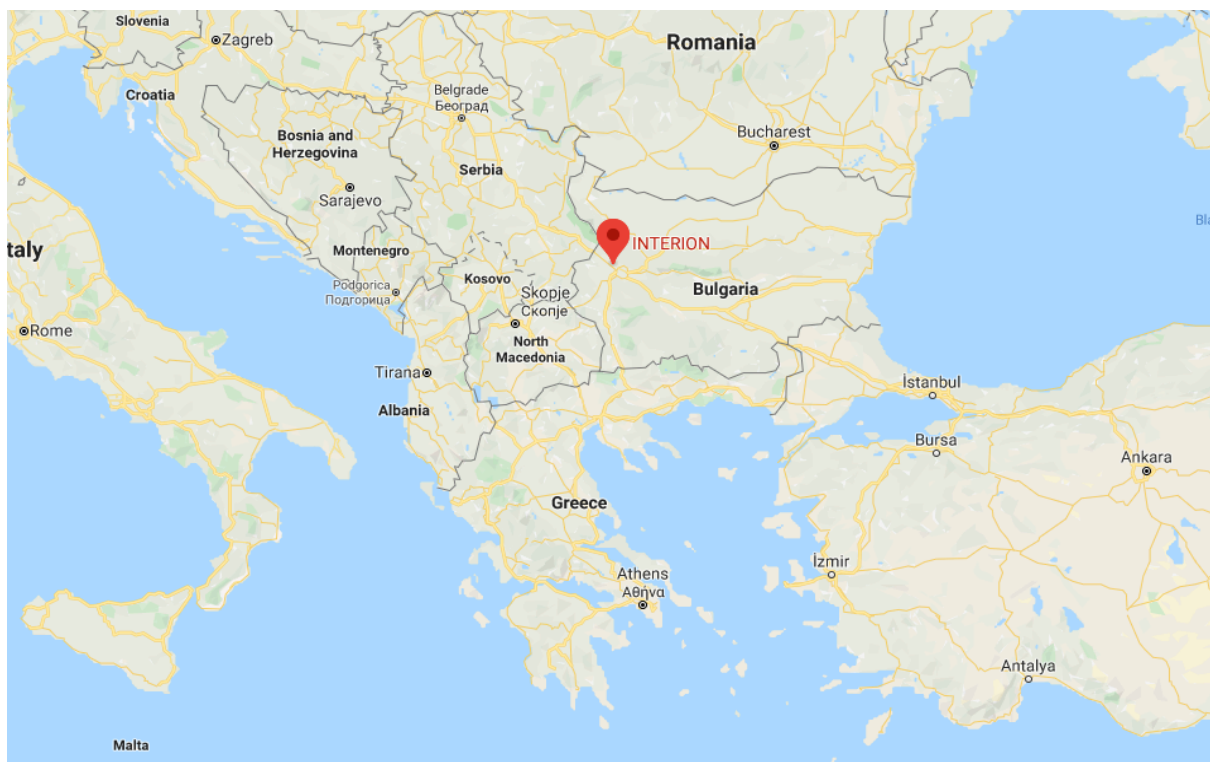
7.1 Η επιλογή της ίδρυσης της θυγατρικής στην Βουλγαρία

Η ελληνική επιχειρηματική επεκτατική πολιτική στα Βαλκάνια ξεκίνησε δειλά 15-20 χρόνια πριν (ειδικά την περίοδο 2000-2004 με κίνητρα που έδωσε η κυβέρνηση Σημίτη), από βιομηχανικές κυρίως επιχειρήσεις, οι οποίες προέρχονταν από τους κλάδους τροφίμων. Συμμετέχοντας ενεργά σε όλες τις διεθνείς πρωτοβουλίες που έχουν αναπτυχθεί στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων σε κυβερνητικό επίπεδο, η Ελλάδα αποφάσισε την παράταση εφαρμογής του Ελληνικού Σχεδίου για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ) μέχρι το 2011 έτσι ώστε να επιτευχθεί αποτελεσματικότερη και ορθότερη απορρόφηση των πιστώσεων και των διατιθέμενων πόρων του προγράμματος από τις επωφελούμενες χώρες.

Έτσι λοιπόν πολλές ελληνικές επιχειρήσεις και βιομηχανίες αποφάσισαν να επενδύσουν στην περιοχή των Βαλκανίων και συγκεκριμένα της Βουλγαρίας. Μελετώντας την δικής μας περίπτωση ΑΞΕ το 2001 η ION A.E. αποφασίζει να πραγματοποιήσει διεθνή επένδυση στην Βουλγαρία. Ιδρύει την INTERION S.A. με την συμμετοχή της INTERIA η οποία είναι θυγατρική της ION A.E. Η εταιρεία έχει την έδρα και τις εγκαταστάσεις παραγωγής στο Kostinbrod της Βουλγαρίας. Η τοποθεσία δεν επιλέχθηκε τυχαία, εκτός από την γραμμή παραγωγής που ίδρυσε εκεί η ελληνική αυτή βιομηχανία έχει ένα εκτεταμένο δίκτυο πωλήσεων και διανομής που καλύπτει ολόκληρη τη βουλγαρική αγορά (Kostinbrod, Plovdiv, Varna) αλλά

ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ : Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ INTERION S.A.

και γενικότερα την περιοχή των Βαλκανίων. Στις παρακάτω εικόνες παρατηρούμε την γεωστρατηγική επιλογή της τοποθεσίας από τους ανθρώπους της ION.

7.2 Το προφίλ της θυγατρικής INTERION S.A.

Οι άνθρωποι της ION A.E. έχουν επιλέξει η INTERION S.A. να παράγει μια μεγάλη ποικιλία από φουντούκια, κακάο και λευκή κρέμα επάλειψης με το εμπορικό σήμα "NuCrema" - ένα εμπορικό σήμα που έχει καθιερωθεί στην Ελλάδα και έμελλε να καθιερωθεί και στην Βουλγάρικη αγορά, και επίσημα απασχολεί 53 άτομα προσωπικό . Από τη δημιουργία της, INTERION S.A., η NuCrema έχει αποκτήσει σημαντική διανομή και πολύ μεγάλο μερίδιο αγοράς στην Βουλγαρία (50% κατηγορία της σοκολατόπαστας και 5-10% στις σοκολάτες με επωνυμία Nucrema) ακόμα και στις γειτονικές βαλκανικές αγορές το ποσοστό αυτό είναι αξιοσημείωτο. Εκτός από ένα ευρύ φάσμα διανομών για τον καταναλωτή, η εταιρεία παράγει μια σειρά προϊόντων για τις αγορές ξενοδοχείων, εστιατορίων και τροφοδοσίας (HORECA) και τον τομέα ζαχαροπλαστικής.

Επίσης μία ακόμα λειτουργία της θυγατρικής INTERION SA είναι ότι είναι ο αποκλειστικός διανομέας στη Βουλγαρία της γκάμας προϊόντων ION, συμπεριλαμβανομένων των σοκολατών, των γκοφρετών, των καραμελών και του κακάου. Διαθέτει ένα πλήρως-αυτόνομο εξοπλισμένο τμήμα R&D, το οποίο εκτελεί ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων.

Οι ερευνητικές αυτές δραστηριότητες της περιλαμβάνουν:

- Προδιαγραφή και επιλογή χρησιμοποιημένων προϊόντων και μεθόδων παραγωγής.

- Έλεγχος των τεχνικών προδιαγραφών όλων των προϊόντων και διαδικασιών.
- Δημιουργία νέων προϊόντων.
- Βελτιστοποίηση του κόστους των πρώτων υλών, των προϊόντων και των διαδικασιών παραγωγής.
- Βελτιστοποίηση των προϊόντων.
- Διεξαγωγή εργαστηριακών δοκιμών σε πρώτες ύλες, διαδικασίες και νέα προϊόντα.
- Παρέχει αναβάθμιση στην πιο πρόσφατη τεχνική και τεχνολογική εξέλιξη των πρώτων υλών (νέα υλικά, διαδικασίες, τεχνολογία κ.λπ.).
- Παροχή συμβουλών και τεχνικής υποστήριξης στους πελάτες (επαγγελματικές ζαχαροπλαστικές - ζαχαροπλαστεία).

Όσον αφορά τον ποιοτικό έλεγχο της παραγωγής αυτός διεξάγεται από εξειδικευμένο προσωπικό και περιλαμβάνει τον έλεγχο των πρώτων υλών, των υλικών συσκευασίας, των διαδικασιών παραγωγής των προϊόντων σε όλα τα στάδια της παραγωγής. Η έρευνα και η ανάλυση των προϊόντων πραγματοποιούνται σε όλες τις παρτίδες παραγωγής μέσα στο ειδικά εξοπλισμένο εργαστήριο. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για τον ποιοτικό έλεγχο έχουν θεσπιστεί από την βιομηχανία τροφίμων παγκοσμίως. Σύμφωνα με την εφαρμογή HACCP αλλά και την οδηγία 93/43 της ΕΕ τα προϊόντα που παράγονται το εργοστάσιο της Βουλγαρίας για την INTERION SA αποτελούν εγγύηση για τους καταναλωτές ενάντια των χημικών και μικροβιολογικών κινδύνων. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι η INTERION SA εφάρμοσε ένα ολοκληρωμένο σύστημα ποιοτικού ελέγχου σε όλα τα επίπεδα παραγωγής. Για την επίτευξη σωστής και πλήρους εφαρμογής συστημάτων ελέγχου ποιότητας, η εταιρεία πιστοποιείται από διεθνείς οργανισμούς πιστοποίησης ISO.

Certificate
ISO 9001:2008

Certificate
ISO 22000:2005

Certificate
ISO 9001:2015

Certificate
Декларация за качество

7.3 Τα προϊόντα της INTERION S.A.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω η INTERION S.A. έχει υιοθετήσει στα προϊόντα της την ονομασία της NUCREMA , ονομασία που πηγάζει από τα είδη σοκολατόπαστας που χρησιμοποιεί η μητρική εταιρεία ION A.E. , διαθέτει στους καταναλωτές ένα φάσμα σοκολατών και σοκολοτόπαστων δίνοντας πολύ μεγάλη έμφαση στην εύρυθμη και σωστή λειτουργία της παραγωγικής διαδικασίας αλλά και διανομής των προϊόντων .Τα προϊόντα της INTERION S.A. μπορούμε να τα χωρίσουμε σε ορισμένες κατηγορίες με βάση τα χαρακτηριστικά των περιεχομένων τους . Οι κατηγορίες αυτές δίνονται παρακάτω :

ΣΟΚΟΛΑΤΕΣ :

- Σοκολάτα με πλούσια γέμιση κρέμας κακάου και φουντούκια.

- Λευκή σοκολάτα με πλούσια γέμιση κρέμας κακάου και φουντούκια.

NuCrema White Chocolate

Rich filling of cocoa cream and hazelnuts

- Σοκολάτα με πλούσια γέμιση κρέμας από γάλα.

NuCrema Milk Chocolate

Rich filling of cream with milk taste

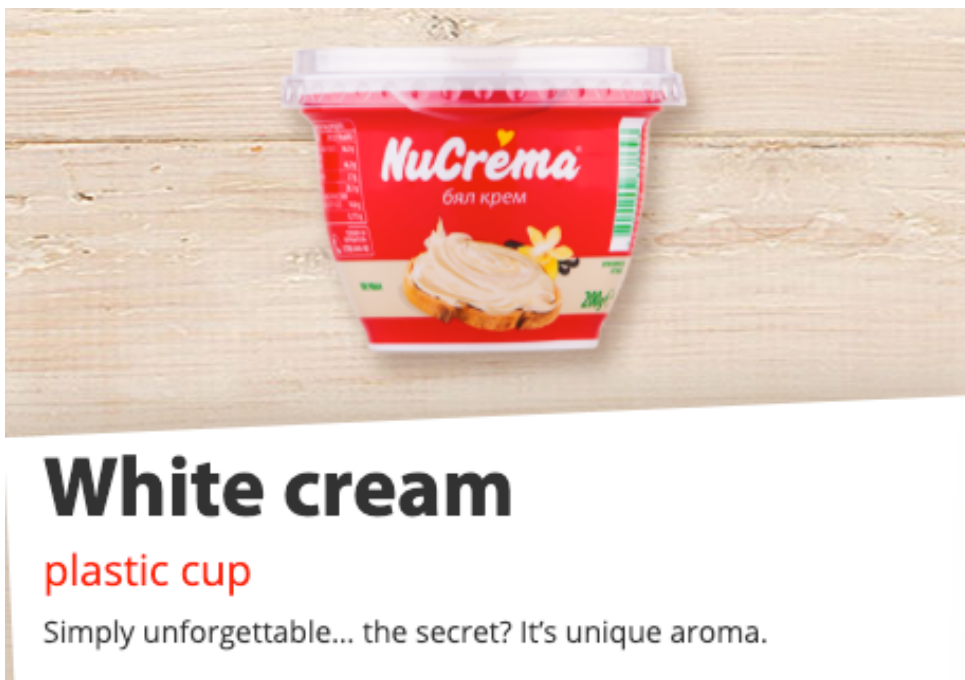

ΣΟΚΟΛΑΤΟΠΑΣΤΕΣ :

- Κλασσική γεύση σοκολάτας με πραλίνα φουντουκιού

- Λευκή κρέμα με γεύση βανίλια.

- Σοκολατόπαστα με 25,5% περιεκτικότητα σε κακάο.

Premium

plastic cup

25.5% cocoa in one cup... we all know the health benefits - still not convinced? Less calories as well !!!

- Σοκολατόπαστα με ταυτόχρονη συνύπαρξη 2 γεύσεων , σοκολάτας με πραλίνα φουντουκιού και λευκής κρέμας.

Duocolor

plastic cup

For those who adore both cocoa and white cream.

7.4 Τα Οικονομικά Στοιχεία της INTERION S.A.

Πίνακας 7.1

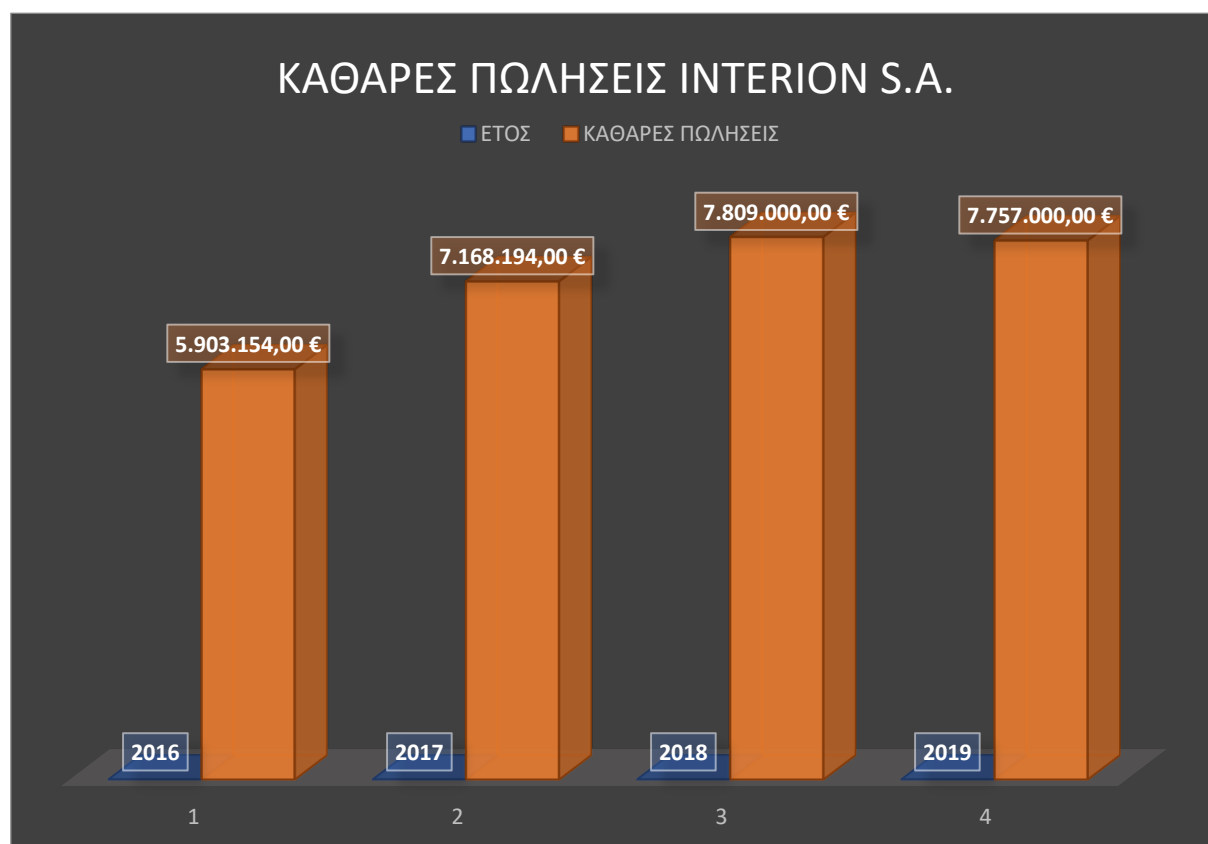
Καθαρές πωλήσεις της INTERION S.A. ανά έτος

ΕΤΟΣ	ΚΑΘΑΡΕΣ ΠΩΛΗΣΕΙΣ
2016	5.903.154,00 €
2017	7.168.194,00 €
2018	7.809.000,00 €
2019	7.757.000,00 €

Πηγή : ION A.E.

Διάγραμμα 7.1

Καθαρές πωλήσεις της INTERION S.A. ανά έτος

Πηγή : ION A.E.

Πίνακας 7.2

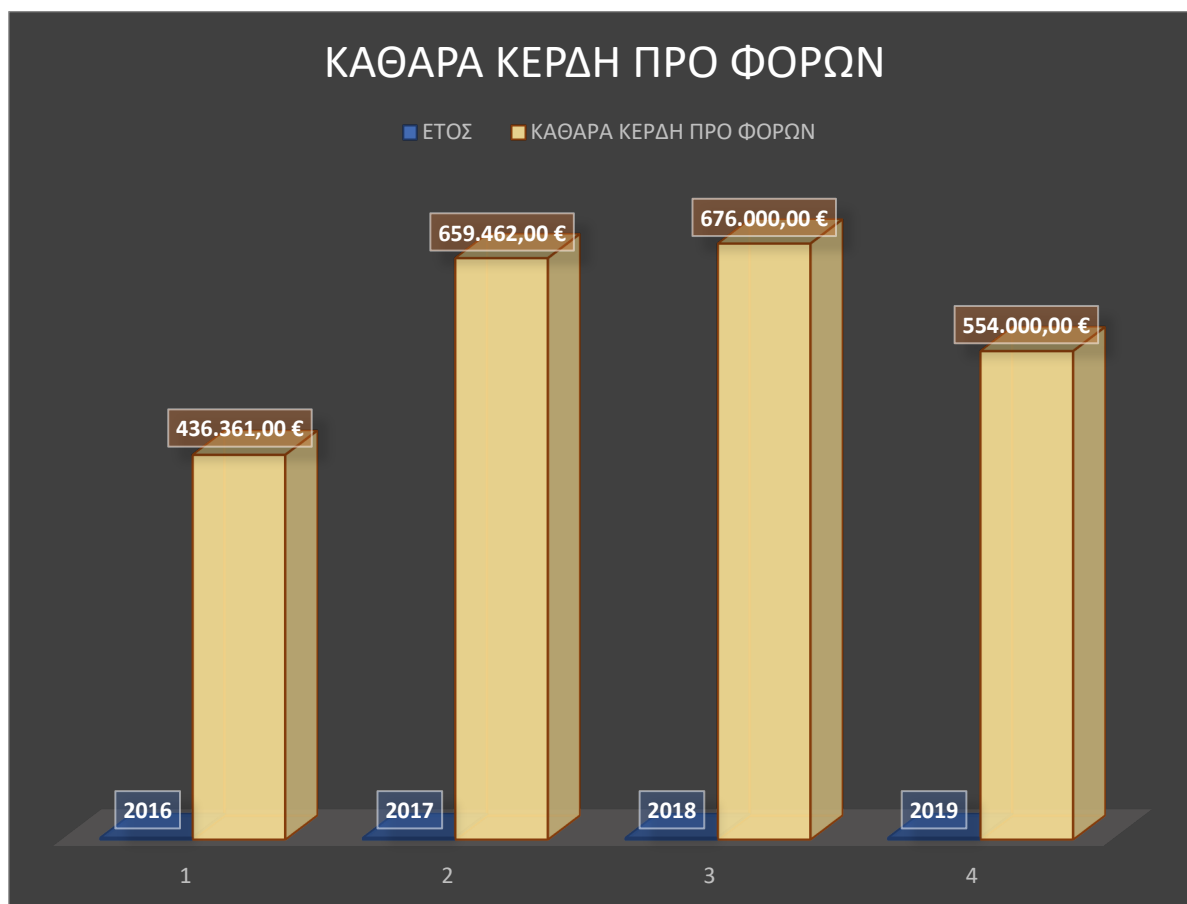
Καθαρά Κέρδη Προ Φόρων της INTERION S.A. ανά έτος

ΕΤΟΣ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ
2016	436.361,00 €
2017	659.462,00 €
2018	676.000,00 €
2019	554.000,00 €

Πηγή : ION A.E.

Διάγραμμα 7.2

Καθαρά Κέρδη Προ Φόρων της INTERION S.A. ανά έτος

Πηγή : ION A.E.

7.5 S.W.O.T. analysis της INTERION S.A.

Η ανάλυση S.W.O.T. είναι ένα απλό, αλλά πάρα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την ανάλυση μιας επιχείρησης στο σύγχρονο και απαιτητικό -ανταγωνιστικό περιβάλλον της ψηφιακής εποχής που βαδίζουμε. Τα μέλη του προσωπικού σχεδιασμού ανιχνεύουν το εξωτερικό περιβάλλον, και προσπαθούν να προσδιορίσουν τις ευκαιρίες (O) και τις απειλές (T) που συναντά η επιχείρηση, ύστερα συλλέγουν πληροφορίες σχετικά με τις οικονομικές, χρηματοπιστωτικές, πολιτικές, νομικές και κοινωνικές αλλαγές που εξυπηρετεί η επιχείρηση η που θα εξυπηρετήσει στο μέλλον. Η εξωτερική ανίχνευση του περιβάλλοντος της επιχείρησης μπορεί να αποφέρει δεδομένα σχετικά με τις απειλές του περιβάλλοντος όπως είναι για παράδειγμα ο αυξανόμενος ανταγωνισμός. Επίσης τα στρατηγικά στελέχη της εταιρείας πρέπει να αξιολογήσουν το εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης δηλαδή τις δυνάμεις (S) και τις αδυναμίες (W). Οι δυνάμεις αποτελούν τη βάση της διακριτής ικανότητας μιας επιχείρησης (π.χ. προηγμένη τεχνολογία και τεχνογνωσία) και τέλος οι αδυναμίες του κάθε επιχειρηματικού ομίλου, οι αδυναμίες αυτές κυρίως αντικατοπτρίζονται σε ανεπάρκειες ή ελλείψεις σε δεξιότητες, πόρους, ανεπαρκή δίκτυα μεταφοράς, κ.τ.λ. οι οποίες δυσχεραίνουν την ανταγωνιστικότητα της ίδιας της εταιρείας. Τα διευθυντικά στελέχη χρησιμοποιούν τις πολύτιμες πληροφορίες που θα λάβουν από μία ανάλυση SWOT για να αναπτύξουν συγκεκριμένες αποτελεσματικές στρατηγικές. Οι στρατηγικές αυτές γίνονται αποτελεσματικές

όταν οι επιχειρήσεις εκμεταλλευτούν τις περιβαλλοντικές ευκαιρίες και τις επιχειρηματικές δυνάμεις , εξουδετερώνουν τις περιβαλλοντικές απειλές , και προστατεύουν ή υπερνικούν τις εταιρικές αδυναμίες τους.

Strengths

- Το brand της ελληνικής εταιρείας ION A.E.(Nucrema) είναι ιδιαίτερος γνωστό στα Βαλκάνια και στην Βουλγαρία.
- Η γεωγραφική θέση εργοστασίου επιτρέπει στην εταιρεία να έχει ένα τεράστιο εμπορικό δίκτυο στα Βαλκάνια για διανομή των προϊόντων της.
- Ποιότητα σοκολατοειδών προϊόντων.
- Μεγάλη και αυξανόμενη ζήτηση προϊόντων σοκολάτας.
- Υγιής οικονομική κατάσταση την μητρικής (ION A.E.) αλλά και την θυγατρικής εταιρείας (INTERION S.A.).
- Σωστή οικονομική διαχείριση.
- Καταρτισμένο και έμπειρο προσωπικό.
- Συνεχής έρευνα νέων προϊόντων και καινοτομιών.
- Πλήρης γνώση της αγοράς.
- Πολύ καλή σχέση με τις τράπεζες.
- Υγιής οικονομική κατάσταση (ταμειακές ροές, κύκλος εργασιών, κερδοφορία) .
- Διεθνές πιστοποιήσεις (ISO).

- 90 χρόνια εμπειρίας στη παραγωγή και εμπορία ειδών σοκολάτας.
- 10% φορολογία κερδών.
- Παρουσία σε διεθνείς εκθέσεις προϊόντων εστίασης (Γερμανία , Ιαπωνία).
- Άρτιο σύστημα logistics και μεταφοράς προϊόντων.
- Φθηνό εργατικό κόστος.

Weaknesses

- Αργή προσαρμοστικότητα στις κινήσεις των ανταγωνιστών.
- Αδυναμία είσπραξης οφειλών από πελάτες.
- Μικρή παραγωγή συγκεκριμένων προϊόντων στην INTERION S.A.
- Υψηλά ποσοστά διαφθοράς στην Βουλγαρία.
- Το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για την εισροή ΑΞΕ.
- Η πολιτική αστάθεια που υπάρχει στην χώρα, πρόσφατο παράδειγμα οι φωτογραφίες του Πρωθυπουργού της χώρας με όπλα και χρυσό.

Opportunities

- Επιδότησεις από αναπτυξιακά εθνικά και Ευρωπαϊκά προγράμματα , που θα βοηθήσουν τις βιομηχανικές μονάδες.

- Δημιουργία νέων υποδομών Ελλάδας - Βουλγαρίας.
- Τα «κενά» στην αγορά σοκολατοειδών.
- Η ανάγκη για νέα προϊόντα από τους καταναλωτές (π.χ. προϊόντα με stevia)
- Διαφήμιση προϊόντων μέσω κοινωνικών δικτύων.
- Νέοι τρόποι εύρεσης και αγοράς προϊόντων από τους καταναλωτές (π.χ. διαδίκτυο).
- Η Βουλγαρία όπως και η Ελλάδα έχουν την δυνατότητα να γίνουν γεωστρατηγικό μονοπάτι ενέργειας.
- Οικονομική αλλά κυρίως Πολιτική σταθερότητα της Βουλγαρίας.
- Παράλληλη ανάπτυξη της Βουλγαρίας σε πολλούς τομείς θα βοηθήσει θετικά την χώρα και τις ΑΞΕ.
- Ενίσχυση διαφημιστικής καμπάνιας της εταιρείας.
- Η καταπολέμηση του δημογραφικού προβλήματος της Βουλγαρίας , θα βοηθήσει τις επιχειρήσεις να βρίσκουν νέο και όχι γερασμένο εργατικό δυναμικό.
- Αποτελεσματικότερη αλυσίδα εφοδιασμού.

Threats

- Μια ενδεχόμενη μείωση της κατανάλωσης.
- Η οικονομική κρίση που μαστίζει της χώρες την Ευρώπης.

- Ενδεχόμενη αύξηση της τιμής των πρώτων υλών π.χ. (κακάο).
- Η αργή προσαρμοστικότητα του ανταγωνισμού στις νέες ευκαιρίες.
- Η είσοδος πολλών νέων επιχειρήσεων στην αγορά.
- Γενική μακροοικονομική κατάσταση των Βαλκανικών χωρών και ειδικά της Βουλγαρίας.
- Μια ενδεχόμενη μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών.
- Η υπερβολική εξάρτηση από έναν Προμηθευτή.
- Πιθανές αλλαγές στις προδιαγραφές για τα ήδη παρεχόμενα προϊόντα.
- Πιθανές αλλαγές στην φορολογία.
- Αλλαγές στις διατροφικές συνήθειες των καταναλωτών.
- Οι διεθνής πολιτικό-οικονομικές συγκυρίες (πόλεμος Συρία, προσφυγικό πρόβλημα, αύξηση τιμών πετρελαίου).
- Διάφορα χρηματοοικονομικά προβλήματα (αύξηση πληθωρισμού).
- Η μη κάλυψη οικονομικών υποχρεώσεων από πελάτες.

Strengths

1. Επώνυμο Brand.
2. Γεωγραφική θέση εργοστασίου.
3. Ποιότητα προϊόντων.
4. Αυξανόμενη ζήτηση.
5. Υγιής οικονομική κατάσταση.
6. Σωστή οικονομική διαχείριση.
7. Καταρτισμένο και έμπειρο προσωπικό.
8. Διαρκής έρευνα για παραγωγή νέων προϊόντων.
9. Πλήρη γνώση της αγοράς.
10. Πολύ καλή σχέση με τις τράπεζες.
11. Υγιής οικονομική κατάσταση της εταιρείας.
12. Διεθνής Πιστοποιήσεις (ISO).
13. 90 χρόνια εμπειρίας στον χώρο.
14. Χαμηλή φορολογία κερδών.
15. Παρουσία σε διεθνής εκθέσεις προϊόντων.
16. Άρτιο σύστημα logistics.
17. Φθινό εργατικό κόστος.

Weaknesses

1. Αργή προσαρμοστικότητα στις κινήσεις των ανταγωνιστών.
2. Αδυναμία είσπραξης οφειλών.
3. Μικρή παραγωγή προϊόντων.
4. Υψηλά ποσοστά διαφθοράς στην χώρα.
5. Δημογραφικό πρόβλημα.
6. Πολιτική αστάθεια στην Βουλγαρία.

Opportunities

1. Επιδότησεις από αναπτυξιακά προγράμματα.
2. Δημιουργία υποδομών.
3. «Κενά» στην αγορά.
4. Νέα προϊόντα.
5. Digital Marketing.
6. Νέοι τρόποι εύρεσης των προϊόντων.
7. Η χώρα ως γεωστρατηγικό μονοπάτι ενέργειας και εμπορίου.
8. Οικονομική και Πολιτική σταθερότητα.
9. Ταυτόχρονη ανάπτυξη της χώρας σε πολλούς τομείς.
10. Ενίσχυση διαφημιστικής καμπάνιας.
11. Καταπολέμηση Δημογραφικού προβλήματος της χώρας.
12. Αποτελεσματικότερη αλυσίδα εφοδιασμού με τα πιο σύγχρονα μέσα.

Threats

1. Ενδεχόμενη Παγκόσμια Οικονομική Κρίση.
2. Ενδεχόμενη Μείωση της κατανάλωσης.
3. Ενδεχόμενη Μείωση της τιμής των πρώτων υλών.
4. Αργή προσαρμοστικότητα στις νέες ευκαιρίες.
5. Είσοδος νέων ανταγωνιστών.
6. Γενική μακροοικονομική κατάσταση της χώρας.
7. Μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών.
8. Υπερβολική εξάρτηση στους Προμηθευτές.
9. Αλλαγές στις προδιαγραφές των αγαθών.
10. Αλλαγές στην φορολογία.
11. Αλλαγές στην διατροφή των πολιτών.
12. Κακές πολιτικές συγκυρίες.
13. Χρηματοοικονομικά προβλήματα.
14. Ενδεχόμενη μη κάλυψη οικονομικών υποχρεώσεων από τρίτους

7.6 Το Μίκρο-περιβάλλον(μοντέλο M.Porter) της INTERION S.A.

Πριν ξεκινήσουμε την ανάλυση για το ανταγωνιστικό περιβάλλον του κλάδου της σοκολατοποιίας στην Βουλγαρία ,αξίζει να κάνουμε μία αναφορά για το τι πραγματικά είναι οι 5 δυνάμεις του PORTER ή το μοντέλο των 5 δυνάμεων του ανταγωνισμού.

Ο Michael Eugene Porter είναι Αμερικάνος οικονομολόγος καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Harvard έγινε γνωστός στο ευρύ κοινό για τα συγγράμματα του περί ανταγωνιστικότητας και στρατηγικής των επιχειρήσεων. Το μοντέλο του Porter ξεκινάει με την εξής πρόταση :“**η δυνατότητα των επιχειρήσεων να δημιουργούν κέρδος, εξαρτάται από την ένταση της ανταγωνιστικής αντιπαλότητας**”. Με λίγα λόγια οι επιχειρήσεις προσπαθούν να ανταγωνιστούν η μία την άλλη για να αποκτήσουν το λεγόμενο Market Power, μέσα από την ένταση της ανταγωνιστικής αντιπαλότητας. Αν κάποιος παίκτης αποκτήσει Market power είναι και price setter και έτσι θα έχει την δυνατότητα να δημιουργεί πλεόνασμα κερδών.

Τι είναι οι 5 δυνάμεις του Porter ?

Σύμφωνα με το μοντέλο των 5 δυνάμεων του Porter ή το μοντέλο των 5 δυνάμεων του ανταγωνισμού , υπάρχουν 5 δυνάμεις που περιγράφουν την ένταση του ανταγωνισμού σε ένα κλάδο, αυτές είναι οι εξής :

- 1. Η αντιπαλότητα μεταξύ των ανταγωνιζόμενων πωλητών (existing rivalry).**
- 2. Η απειλή νέων ανταγωνιστών (threat of new entrants).**
- 3. Η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών (bargaining power of suppliers).**
- 4. Οι εταιρείες που βρίσκονται σε άλλους κλάδους και προσφέρουν υποκατάστατα προϊόντα (threat of substitutes).**
- 5. Η διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών (bargaining power of buyers).**

Porter's Five Forces Model

Porter's Five Forces Model

Η αντιπαλότητα μεταξύ των επιχειρήσεων είναι η κυριότερη δύναμη του μοντέλου.

Οι επιχειρήσεις προσπαθούν μέσα από τον ανταγωνισμό να αποκτήσουν συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων επιχειρήσεων όπου ανταγωνίζονται. Τρόποι όπως : βελτιστοποίηση των προϊόντων (μέσα από έρευνα και ανάπτυξη ,ποιοτική αναβάθμιση), μείωση των τιμών , στοχευμένο marketing, προστασία πατέντας (χρησιμοποιώντας νομικά μέσα έτσι ώστε να μην μπορούν άλλες επιχειρήσεις να χρησιμοποιήσουν το ίδιο προϊόν ή τεχνολογία παραγωγής), αποτελεσματική διανομή, εξυπνότερη διαφήμιση, καλύτερη εξυπηρέτηση πελατών, βοηθάνε τις επιχειρήσεις να αποκτήσουν Market power στην αγορά. Ο υφιστάμενος ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων γίνεται εντονότερος όταν: υπάρχουν υψηλά εμπόδια εξόδου, οι επιχειρήσεις έχουν υψηλά πάγια κόστη ή υψηλά κόστη αποθήκευσης ,υπάρχουν διαφορετικοί στόχοι για κάθε εταιρεία , οι ανταγωνιστές είναι πολλοί σε αριθμό ή είναι περίπου ίσου ανταγωνιστικού μεγέθους ,τα προϊόντα που παράγουν οι εταιρείες του κλάδου είναι ελάχιστα διαφοροποιημένα, το κόστος αλλαγής για τους αγοραστές είναι μικρό , αγοραστική δύναμη αυξάνεται με αργούς ρυθμούς και τέλος οι επιχειρήσεις του κλάδου έχουν πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα.

Όταν τα εμπόδια εισόδου σε έναν κλάδο είναι χαμηλά , τότε η **απειλή νέων ανταγωνιστών** είναι μεγάλη . Αντιθέτως όταν τα εμπόδια εισόδου σε έναν κλάδο είναι υψηλά, τότε η απειλή νέων ανταγωνιστών είναι μικρή. Επίσης η απειλή αντιποίνων από τις ήδη επιχειρήσεις του κλάδου σε νεοεισερχόμενες εταιρείες μπορούν να ενεργήσουν ώστε οι εταιρείες τελικά να μην εισέλθουν στο κλάδο. Τα εμπόδια εισόδου μπορεί να είναι τα ακόλουθα

:Οι απαιτήσεις του αρχικού κεφαλαίου είναι τεράστιες , οι οικονομίες μεγέθυνσης, για παράδειγμα το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό , η πρόσβαση στα κανάλια διανομής της επιχείρησης , η διαφοροποίηση του προϊόντος , οι ισχυρές προτιμήσεις των πελατών , και πλεονεκτήματα κόστους όπως κόστος μεταφοράς ή κόστος υποδομών.

Η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών έγκειται στο γεγονός ότι ο προμηθευτής μπορεί να αυξήσει τις τιμές των προϊόντων ή να μειώσει την ποιότητα των προσφερόμενων προϊόντων. Η κατάσταση αυτή θα οδηγήσει σε πίεση την κερδοφορία της βιομηχανίας και τον “πονοκέφαλο” στους Managers για εύρεση αυτού του «κενού». Οι προμηθευτές θα λέγαμε ότι αποκτούν “δύναμη” όταν κυριαρχούνται από λίγες επιχειρήσεις και τα αγαθά τους έχουν λίγα υποκατάστατα. Η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών γίνεται εντονότερη όταν : Το προϊόν του προμηθευτή είναι διαφοροποιημένο , το προϊόν του προμηθευτή έχει υψηλό κόστος αλλαγής , τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες των προμηθευτών είναι σε έλλειψη , το προϊόν του προμηθευτή αποτελεί σημαντική εισροή στην παραγωγική διαδικασία , ο προμηθευτής απειλεί ότι θα κάνει καθετοποίηση παραγωγής , τα μέλη του κλάδου δεν αντιπροσωπεύουν μεγάλο ποσοστό των πωλήσεων των προμηθευτών και τέλος δεν υπάρχουν υποκατάστατα προϊόντα.

Η ύπαρξη υποκατάστατων προϊόντων προϋποθέτει ένα συγκεκριμένο όριο που υπάρχει στις τιμές που μπορούν να θέσουν οι επιχειρήσεις προτού οι καταναλωτές αρχίσουν να στρέφονται προς τα υποκατάστατα προϊόντα. Η απειλή των υποκατάστατων προϊόντων γίνεται εντονότερη στις ακόλουθες περιπτώσεις : Υπάρχουν καλής ποιότητας υποκατάστατα προϊόντα και διαθέσιμα όποτε τα επιθυμεί ο εκάστοτε πελάτης , τα υποκατάστατα προϊόντα έχουν συμφέρουσες τιμές , τα υποκατάστατα προϊόντα είναι παρόμοιας ή ακόμα καλύτερης απόδοσης και τέλος το κόστος αλλαγής για τους τελικούς χρήστες του προϊόντος είναι ιδιαίτερα χαμηλό.

Η διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών εγγυάται στο γεγονός ότι πιέζει τις βιομηχανίες του κλάδου να μειώσουν τις τιμές και φυσικά να αυξήσουν την ποιότητα των προσφερόμενων αγαθών τους , ενώ μπορεί σε κάποιες περιπτώσεις να στρέψουν την μια βιομηχανία εναντίον της άλλης με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο ανταγωνισμός προς όφελος τους. Η διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών γίνεται εντονότερη όταν : Η ζήτηση είναι χαμηλή , οι αγοραστές έχουν επαρκές μέγεθος για να ζητούν χαμηλές τιμές , υπάρχει χαμηλό κόστος αλλαγής σε ανταγωνιστικά προϊόντα ή υπηρεσίες ή άλλα υποκατάστατα προϊόντα , οι αγοραστές είναι πολύ καλά πληροφορημένοι σε ότι αφορά κόστη ,τιμές και ποιότητα των

αγαθών ή των υπηρεσιών , ο αριθμός των αγοραστών είναι μικρός , οι αγοραστές έχουν την ικανότητα να αναβάλουν την αγορά τους σε περίπτωση που δεν τους ικανοποιούν οι όροι της αγοραπωλησίας , τα προϊόντα του κλάδου είναι μη διαφοροποιημένα , η αγορά μεγάλης ποσότητας από τους αγοραστές είναι σημαντική για τους πωλητές και τέλος οι αγοραστές απειλούν ότι θα κάνουν κάθετη ολοκλήρωση.

Οπότε έχοντας περιγράψει και αναλύσει τις 5 δυνάμεις του Porter που αφορούν το μικροπεριβάλλον της επιχείρησης έχουμε τα εξής για τον κλάδο της σοκολατοποιίας στην Βουλγαρία :

1. Η αντιπαλότητα μεταξύ των ανταγωνιζόμενων πωλητών (existing rivalry).

Ο κλάδος της σοκολάτας στην Βουλγαρία αλλά και γενικά σε όλες σχεδόν τις Ευρωπαϊκές χώρες χαρακτηρίζεται από έντονο ανταγωνισμό. Σε αυτόν τον κλάδο λοιπόν υπάρχουν λίγες επιχειρήσεις κολοσσοί (MONDELEZ, NESTLE) καθώς και πλήθος μικρών επιχειρήσεων , άρα μιλάμε για ολιγοπωλιακό περιβάλλον.

Ενώ η μητρική ION A.E. κοντράρει στα ίσα στην Ελλάδα το παγκόσμιο αμερικάνικο κολοσσό που ακούει στο όνομα Mondelez , στην Βουλγαρία η κατάσταση δεν έχει διαμορφωθεί έτσι , μετά την Mondelez , δεύτερη σε πωλήσεις έρχεται η Nestle Bulgaria AD, όπως και η Mondelez, η Nestle ανταγωνίζεται σε πολλές κατηγορίες και σε τιμές με έναν ευρύ συνδυασμό εμπορικών σημάτων.

Οι εταιρείες του κλάδου , για να αντιμετωπίσουν τον σκληρό ανταγωνισμό , προβάλλουν συνεχώς στην αγορά νέα προϊόντα και δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην καινοτομία και την τεχνογνωσία καθώς και στις προσφορές στα διάφορα καταστήματα , προκειμένου να αποκτήσουν μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς.

Τέλος αξίζει αναφοράς ότι στο κλάδο της σοκολάτας υπάρχουν πολύ υψηλά εμπόδια εξόδου καθώς ο μηχανολογικός εξοπλισμός που διαθέτουν οι εταιρείες του κλάδου είναι υπερβολικού κόστους και επιπλέον είναι προσαρμοσμένος στην παραγωγή σοκολάτας , και δύσκολα μπορεί να προσαρμοστεί σε παραγωγή διαφορετικού προϊόντος.

2. Η απειλή νέων ανταγωνιστών (threat of new entrants).

Η απειλή νέων ανταγωνιστών , δηλαδή η είσοδος μίας νέας επιχείρησης στον κλάδο της σοκολάτας είναι ιδιαίτερα δύσκολη , πρώτον λόγω του υψηλού κεφαλαίου και δεύτερον λόγω της δυσκολίας μίας νέας επιχείρησης να κερδίσει σημαντικό μερίδιο αγοράς. Οι μεγάλες επιχειρήσεις σοκολάτας έχουν εδραιώσει το όνομα τους στον κλάδο και έχουν καταφέρει να δημιουργήσουν οικονομίες κλίμακας και οικονομίες φάσματος. Επίσης η πρόσβαση στα κανάλια διανομής και η απόκτηση μιας θέσης στο ράφι των μεγάλων υπεραγορών της Βουλγαρίας με όσο το δυνατόν χαμηλότερο κόστος φαντάζει απίθανο για κάποιον νεοεισερχόμενο του κλάδου. Τέλος οι υπάρχουσες εταιρείες κατέχουν τεράστια ποικιλία προϊόντων με πολύ ισχυρά brand names που αντέχουν και αντέξανε στον χρόνο , κατέχοντας κυρίαρχη θέση στις προτιμήσεις των καταναλωτών.

3. Η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών (bargaining power of suppliers).

Η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών θα πρέπει να χωριστεί σε δυο σημαντικές κατηγορίες , η πρώτη αποτελεί τους προμηθευτές των υλικών συσκευασίας και η δεύτερη κατηγορία είναι οι προμηθευτές του κακάο , εκεί δηλαδή που ξεκινάει η παραγωγή της σοκολάτας. Οι προμηθευτές υλικών συσκευασίας , δεν έχουν και πολύ μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη ειδικά αν είναι πολλοί , οι προμηθευτές όμως της πρώτης ύλης της σοκολάτας , δηλαδή του κακάου έχουν πολύ υψηλή διαπραγματευτική δύναμη, αν αναλογιστεί κανείς , ότι ο αριθμός τους είναι μικρός και ότι δεν υπάρχουν πολλά μέρη στον παγκόσμιο χάρτη που να έχουν ευνοϊκές συνθήκες για την παραγωγή κακάου . Η παραγωγή κακάου γίνεται κυρίως στην Αφρικανική ήπειρο και στην Λατινική Αμερική . Η Interior S.A. κάνει εισαγωγές κακαόμαζας κυρίως από την Ακτή Ελεφαντοστού , την Γκάνα , το Εκουαδόρ και την Τζαμάικα.

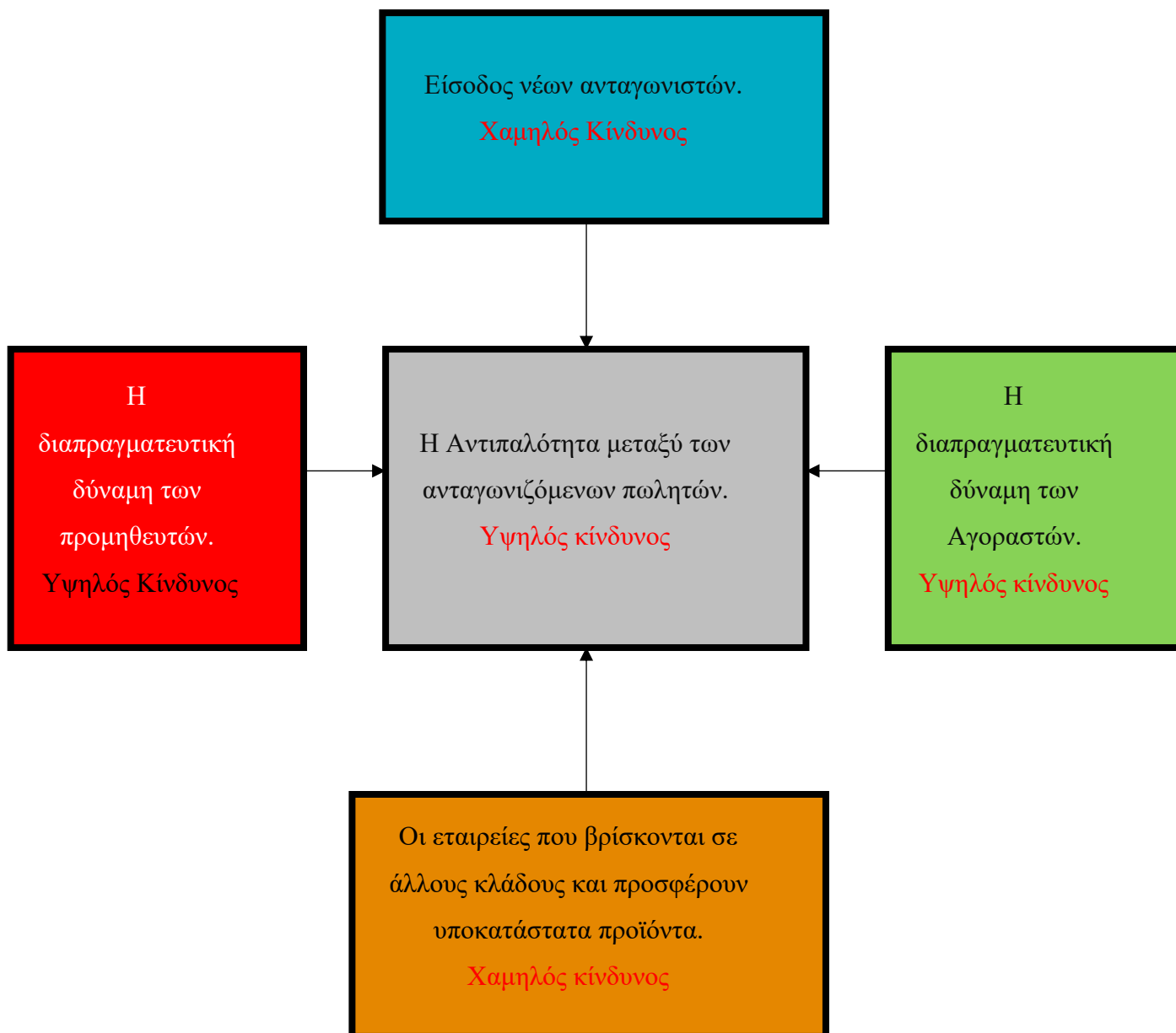
4. Οι εταιρείες που βρίσκονται σε άλλους κλάδους και προσφέρουν υποκατάστατα προϊόντα (threat of substitutes).

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε ότι υπάρχει μια συνεχιζόμενη αύξηση στα υποκατάστατα προϊόντα σοκολάτας ειδικά εκείνα που δεν περιέχουν ζάχαρη, ή διάφορα snacks που έχουν σαν βάση την σοκολάτα , ως επι το κλειστών μιλάμε για απομίμηση σοκολάτας που έχουν σαν βάση φυτικά έλαια και λιπαρά , πράγμα που αποτελεί άνισο ανταγωνισμό για τις επιχειρήσεις του κλάδου της σοκολάτας. Παρόλα αυτές τις συνθήκες αλλά και την χαμηλή-ανταγωνιστική τιμή αλλαγής τα υποκατάστατα αυτά προϊόντα υστερούν σε ποιότητα με αποτέλεσμα η απειλή αυτή να μην είναι ιδιαίτερα σοβαρή για τις επιχειρήσεις του κλάδου της σοκολάτας.

5. Η διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών (bargaining power of buyers).

Η σοκολάτα είναι ένα προϊόν χωρίς πολύ μεγάλη διαφοροποίηση , δεδομένου πάντα ότι κάθε εταιρεία έχει να λανσάρει προϊόντα παρόμοιου είδους με τους ανταγωνιστές της , έτσι το κόστος αλλαγής για τον καταναλωτή είναι μικρό , κάτι που τους δίνει πολύ μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη . Όμως η πίστη που δείχνουν οι καταναλωτές σε συγκεκριμένες μάρκες είναι ιδιαίτερα έντονη στον τομέα της σοκολάτας , έτσι οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της σοκολάτας αποκτούν σταθερούς και πάνω από όλα αφοσιωμένους καταναλωτές. Βέβαια έρευνες που έχουν έρθει στο φως της δημοσιότητας αναφέρουν ότι η σοκολάτα είναι ένα προϊόν αυθόρμητης αγοράς , έτσι ενισχύεται η δύναμη των μικρών σημείων πώλησης , που ουσιαστικά αποτελούν την πρώτη σκέψη όταν κάποιος νιώσει την ανάγκη να καταναλώσει μία σοκολάτα, όμως τα περίπτερα και τα μίνι μάρκετ έχουν υψηλή διαπραγματευτική δύναμη λόγω της πληθώρας των προϊόντων που πουλάνε.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΩΝ ΠΕΝΤΕ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΟΥ PORTER ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΤΗΣ ΣΟΚΟΛΑΤΑΣ ΣΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

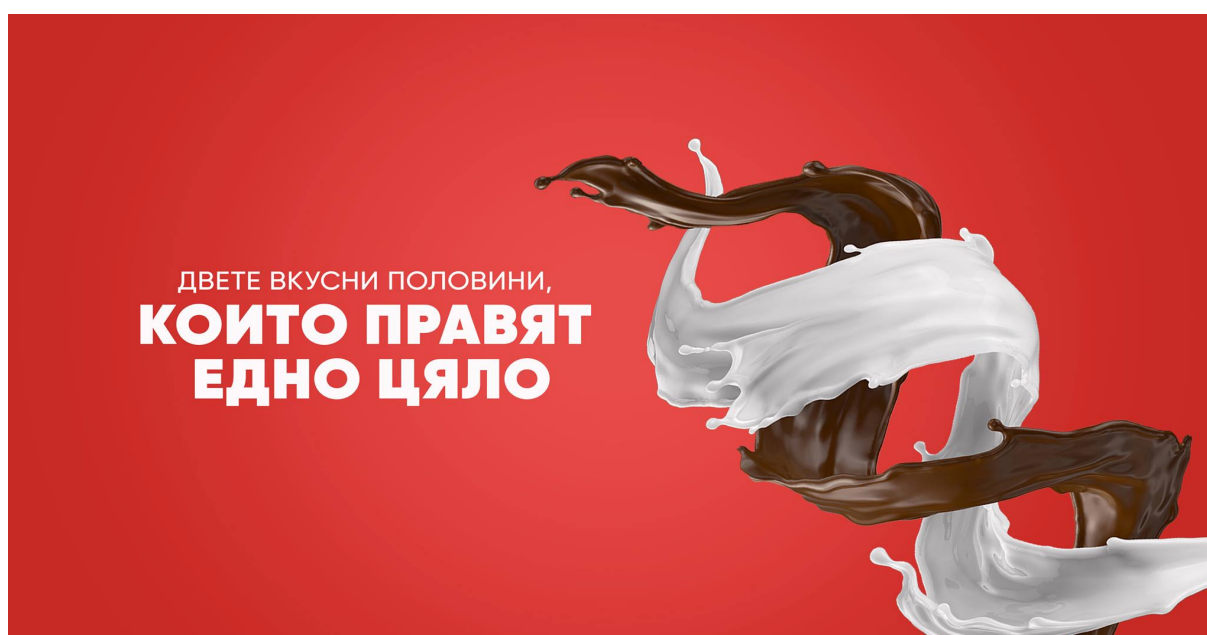
7.7 Τα πλεονεκτήματα της ΑΞΕ της ION Α.Ε. στην Βουλγαρία

Το πρώτο από τα πλεονεκτήματα που θα εξετάσουμε είναι η **θεωρία του πλεονεκτήματος ιδιοκτησίας (Ownership)**, το οποίο υποδεικνύει ότι μια επιχείρηση που κατέχει ένα πολύτιμο στοιχείο ενεργητικού, το οποίο δημιουργεί ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα εγχώρια ,μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εισχωρήσει σε ξένες αγορές μέσω των ΑΞΕ. Στην συγκεκριμένη περίπτωση η ION Α.Ε. ως μητρική εταιρεία εφάρμοσε την τεχνολογία την τεχνογνωσία ,το εμπορικό σήμα της Nucrema ,της οργάνωση και διοίκηση της εταιρείας, την έρευνα και ανάπτυξη, το δίκτυο marketing και τις οικονομίες κλίμακας για να εισχωρήσει στην αγορά της Βουλγαρίας και των Βαλκανίων.

Το δεύτερο πλεονέκτημα είναι η **θεωρία της εσωτερίκευσης (Internalization)** επιλαμβάνεται το ζήτημα που είναι η έννοια του κόστους συναλλαγών. Πρακτικά θα λέγαμε ότι είναι η απόφαση της επιχείρησης για το αν θα είναι καλύτερο να έχει την κυριότητα του εργοστασίου της στο εξωτερικό ή να συνάψει σύμβαση αδειοδότησης με μία ξένη επιχείρηση. Η ION ΑΕ. κατέχει το 99,96% της θυγατρικής της εταιρείας (Interion SA) και το άλλο 0.04% το κατέχει ο εντεταλμένος σύμβουλος της επιχείρησης για λόγους καθαρά νομικούς. Επομένως παρατηρούμε ότι η μητρική επιχείρηση κάνει χρήση των ανταγωνιστικών τις πλεονεκτημάτων και δεν συνάπτει συμφωνία με ξένους για αδειοδότηση η δικαιοχρήση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους.

Το τρίτο και τελευταίο πλεονέκτημα είναι η **θεωρία της τοποθεσίας (location)**, δηλαδή η διεξαγωγή των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, θα πρέπει να είναι πιο επικερδής σε μία ξένη τοποθεσία από ότι σε μία εγχώρια τοποθεσία. Η ION A.E. με την ΑΞΕ που πραγματοποίησε στην Βουλγαρία πέτυχε να έχει χαμηλή φορολογία κερδών μόλις 10% ,φθηνές πρώτες ύλες, χαμηλό κόστος εργασίας, ευνοϊκό θεσμικό πλαίσιο νόμων, γεωστρατηγικής σημασίας θέση εργοστάσιο παραγωγής, ένα πολύ θετικό οικονομικό περιβάλλον που ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη, σωστές υποδομές, προηγμένη τεχνολογία, ανθρώπινο κεφάλαιο, ελεύθερο εμπόριο (Ε.Ε.), μια καλή συναλλαγματική ισοτιμία και χαμηλά επιτόκια δανεισμού.

Τέλος να αναφέρουμε ότι ο σχεδιασμός της INTERION S.A. εξαρτάται από το μέγεθος της, τη στρατηγική της , την τεχνολογία της και το περιβάλλον της καθώς επίσης και από την κουλτούρα της χώρας που δραστηριοποιείται δηλαδή την Βουλγαρία. Μέσω του σωστού σχεδιασμού της η ελληνική εταιρεία κατανέμει τους πόρους της , αναθέτει τα καθήκοντα στους εργαζομένους της , ενημερώνει το προσωπικό για όλους τους κανόνες της εταιρείας και γίνεται η συλλογή και μετάδοση των πληροφοριών που είναι αναγκαίες για την επίλυση των προβλημάτων , την σωστή λήψη αποφάσεων και τον αποτελεσματικό οργανωτικό έλεγχο. Έτσι καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο παγκόσμιος σχεδιασμός της INTERION S.A. πρέπει να ενσωματώνει τριών ειδών γνώσεις έτσι ώστε η επιχείρηση να ανταγωνίζεται αποτελεσματικά διεθνώς : **Πρώτον** γνώση της περιοχής , δηλαδή κοινωνικές , οικονομικές συνθήκες στην εκάστοτε χώρα υποδοχής , **Δεύτερον** γνώση του προϊόντος και **Τρίτον** την λειτουργική γνώση

δηλαδή να υπάρχει η πρόσβαση σε τεχνογνωσία , μάρκετινγκ , χρηματοδότηση , λογιστική , διαχείριση ανθρώπινων πόρων και τεχνολογία πληροφοριών.

7.8 Διεθνές Στρατηγικό Μάνατζμεντ της INTERION S.A.

Τα διευθυντικά στελέχη της ION A.E. χρησιμοποίησαν το στρατηγικό μάνατζμεντ για να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις στην θυγατρική που ίδρυσαν. Πιο συγκεκριμένα « το διεθνές στρατηγικό μάνατζμεντ είναι μια ολοκληρωμένη και συνεχής διοικητική σχεδιαστική διαδικασία που έχει ως στόχο τη διαμόρφωση και την εφαρμογή στρατηγικών που δίνουν τη δυνατότητα σε μια επιχείρηση να ανταγωνίζεται αποτελεσματικά σε διεθνές επίπεδο». Η διαδικασία αυτή ονομάζεται από πολλές πηγές και στρατηγικός σχεδιασμός , και αποτελεί συνήθως υπόθεση των ανώτατων διοικητικών στελεχών στις εταιρικές έδρες και των ανώτερων διευθυντικών στελεχών στις ξένες θυγατρικές . Το διεθνές στρατηγικό μάνατζμεντ συμβάλει στην ανάπτυξη πολλών διεθνών στρατηγικών οι οποίες αποτελούν ολοκληρωμένα πλαίσια για την επίτευξη των βασικών στόχων μια επιχείρησης. Έτσι οι υπεύθυνοι του στρατηγικού σχεδιασμού της επιχείρησης πρέπει να απαντήσουν στα εξής ερωτήματα :

- Τι προϊόντα έχει σκοπό να πουλήσει η θυγατρική εταιρεία ;
- Πού και πως θα παράγει αυτά τα προϊόντα ;
- Πού και πώς θα τα πουλήσει ;
- Πού και πώς θα αποκτήσει τους αναγκαίους πόρους ;
- Πώς αναμένει να ξεπεράσει τους ανταγωνιστές της ;

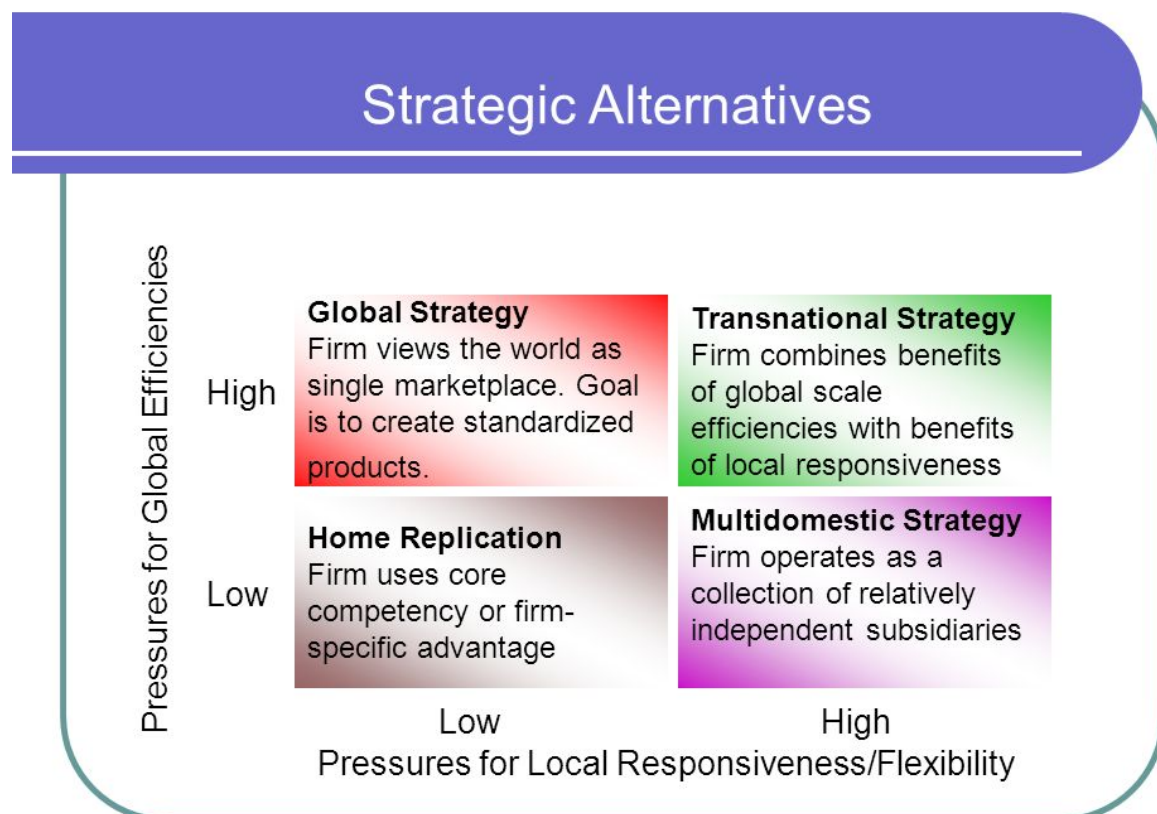
Με βάση τα παραπάνω παρατηρούμε ότι , η ανάπτυξη μιας διεθνούς στρατηγικής είναι πολύ πιο πολύπλοκη από την ανάπτυξη μιας εγχώριας στρατηγικής . Ενώ τα διευθυντικά στελέχη της μητρικής εταιρείας πρέπει να χειριστούν τα εγχώρια θέματα στρατηγικής , τα διευθυντικά στελέχη που είναι υπεύθυνα για την χάραξη μιας στρατηγικής για την θυγατρική επιχείρηση πρέπει να κατανοήσουν και να χειριστούν άλλες κυβερνήσεις , πολλαπλά κάποιες φορές νομίσματα, περίεργα λογιστικά και νομικά συστήματα και διαφορετικού τύπου κουλτούρες και νοοτροπίες. Επιπλέον πρέπει να γίνει ο σωστός συντονισμός για την εφαρμογή της στρατηγικής της εταιρείας μεταξύ των διαφορετικών επιχειρηματικών μονάδων σε διαφορετικά μέρη του κόσμου , σε διαφορετικές ώρες και σε διαφορετικά πλαίσια με διαφορετικές οικονομικές συνθήκες . Οι διεθνείς επιχειρήσεις έχουν την δυνατότητα να εκμεταλλευτούν τρεις πηγές ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος , οι οποίες είναι οι εξής :

- **Παγκόσμιες Αποδοτικότητες (Global Efficiencies)** , πρακτικά μιλάμε για την βελτίωση της αποδοτικότητας μέσω των διαφόρων μέσων , τα όμως δεν είναι διαθέσιμα στις εγχώριες επιχειρήσεις . Οι διεθνής επιχειρήσεις μπορούν να πετύχουν αποδοτικότητες τοποθεσίας , εγκαθιστώντας τις μονάδες τους οπουδήποτε στο κόσμο όπου θα τους αποφέρει ελάχιστο κόστος παραγωγής ή διανομής ή θα βελτιώσει την ποιότητα των προϊόντων τους. Με αυτόν τον τρόπο οι επιχειρήσεις καταφέρνουν να δημιουργήσουν οικονομίες κλίμακας και οικονομίες φάσματος.
- **Πολυεθνική Ευελιξία (Multinational Flexibility)** , Οι διεθνής επιχειρήσεις ως πρόκληση έχουν να ανταποκριθούν σε πολλαπλά , ποικίλα και μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα , έτσι μπορούν να ανταποκριθούν με συγκεκριμένες αλλαγές σε κάθε χώρα που τους ενδιαφέρει και έχουν κάνει επένδυση.
- **Παγκόσμια Εξερεύνηση Γνώσης (Worldwide Learning)** , τα διάφορα λειτουργικά περιβάλλοντα που βρίσκονται οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις μπορούν να συμβάλουν στην παγκόσμια γνώση της οργανωτικής δομής. Οι διαφορές σε συγκεκριμένα

λειτουργικά περιβάλλοντα μπορεί να αναγκάσουν την επιχείρηση να λειτουργεί διαφορετικά σε μία χώρα από ότι σε άλλη χώρα.

Έτσι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στην προσπάθειά τους να πετύχουν τους παραπάνω τρεις στόχους που αναφέραμε , υιοθετούν κάποιες συγκεκριμένες στρατηγικές. Στην συγκεκριμένη περίπτωση η μητρική εταιρεία **ION A.E. υιοθέτησε την στρατηγική της εγχώριας επανάληψης για την θυγατρική της στην Βουλγαρία την INTERION S.A.** Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, μια επιχείρηση στην συγκεκριμένη περίπτωση η ION A.E. χρησιμοποιεί το ειδικό της πλεονέκτημα που ανέπτυξε στην οικεία χώρα (Ελλάδα) ως κύριο ανταγωνιστικό της όπλο στην ξένη (Βουλγαρία), που εισέρχεται. Με άλλα λόγια παίρνει αυτό που κάνει εξαιρετικά καλά στην εγχώρια αγορά και προσπαθεί να το αντιγράψει στις ξένες αγορές.

Αυτό το παρατηρούμε και στα προϊόντα που παράγονται στην θυγατρική , έχοντας ως εμπορικό σήμα πάντα την Nucrema , προϊόν ναυαρχίδα της μητρικής , έχοντας ίδια στρατηγική marketing , και φυσικά ίδια στρατηγική management , αφού η διοίκηση της θυγατρικής είναι

στην έδρα της μητρικής και επισκέπτεται την θυγατρική 2-3 φορές τον μήνα. Όπως βλέπουμε και στην παραπάνω εικόνα η στρατηγική της εγχώριας αντιγραφής υιοθετείται συχνά όταν οι πιέσεις για παγκόσμια ολοκλήρωση καθώς και ανάγκη για τοπική ανταπόκριση είναι σε χαμηλά επίπεδα.

7.9 Διεθνής Στρατηγική Μάρκετινγκ της INTERION S.A.

Το μάρκετινγκ αποτελεί « την διαδικασία σχεδιασμού και της εκτέλεσης της σύλληψης , της τιμολόγησης , της προώθησης , και της διανομής ιδεών , αγαθών , και υπηρεσιών για τη δημιουργία συναλλαγών που να ικανοποιούν τους ατομικούς και τους επιχειρηματικούς στόχους , έτσι σε προέκταση όλων αυτών το διεθνές μάρκετινγκ είναι η επέκταση των δραστηριοτήτων αυτών πέραν των εθνικών συνόρων ».

Μία από τις πολλές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι διευθυντές μάρκετινγκ είναι η υιοθέτηση μιας διεθνούς στρατηγικής μάρκετινγκ που να υποστηρίζει φυσικά την συνολική επιχειρηματική στρατηγική της μητρικής επιχείρησης. **Μία συγκεκριμένη στρατηγική διαφοροποίησης** απαιτεί από τους διευθυντές της εταιρείας να αναπτύσσουν προϊόντα καθώς επίσης και τακτικές τιμολόγησης , προώθησης και διανομής που να μπορούν να

διαφοροποιήσουν τα προϊόντα της επιχείρησης ,από αυτά των ανταγωνιστών της και με την σειρά τους όλα αυτά να συντελέσουν ώστε η εταιρεία να αποκτήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Εναλλακτικά μία επιχείρηση μπορεί να υιοθετήσει μια διεθνή επιχειρηματική **στρατηγική** που έχει ως κύριο γνώρισμα της την **ηγεσία συνολικού κόστους** , η ηγεσία κόστους μπορεί να επιτευχθεί μέσα από μία στρατηγική συστηματικής μείωσης του κόστους παραγωγής και κατασκευής , ή μείωση του κόστους πωλήσεων κ.τ.λ. Τα στελέχη του μάρκετινγκ που θα υιοθετήσουν αυτήν την στρατηγική θα επικεντρωθούν στην προώθηση και διαφήμιση της χαμηλής τιμής του προϊόντος ή θα χρησιμοποιήσουν κανάλια διανομής με χαμηλά λειτουργικά κόστη. Τέλος η επιχείρηση μπορεί να υιοθετήσει την **στρατηγική εστίασης** , σε αυτήν την περίπτωση οι άνθρωποι του μάρκετινγκ της επιχείρησης επικεντρώνουν τις προσπάθειες τους σε συγκεκριμένα τμήματα καταναλωτικής αγοράς έτσι ώστε να περαστεί το κατάλληλο μήνυμα στους καταναλωτές σχετικά με το προϊόν στις διεθνείς αγορές που έχουν βάλει ως στόχο τα στελέχη.

Αφού οι διευθυντές μιας διεθνούς επιχείρησης έχουν πάρει την απόφαση για να εισέλθουν σε μια συγκεκριμένη ξένη αγορά πρέπει να πάρουν κάποιες αποφάσεις όσον αφορά την στρατηγική μάρκετινγκ που θα ακολουθήσουν . Συγκεκριμένα τα στελέχη μάρκετινγκ πρέπει να επιληφθούν τεσσάρων πολύ κρίσιμων θεμάτων :

1. Πώς να αναπτύξουν τα προϊόντα της επιχείρησης .
2. Πώς να τιμολογήσουν τα προϊόντα αυτά.
3. Πως να πουλήσουν τα προϊόντα αυτά.
4. Πώς να διανεμήσουν τα προϊόντα αυτά στους πελάτες της επιχείρησης.

Τα παραπάνω στοιχεία είναι γνωστά στην παγκόσμια βιβλιογραφία ως το **μείγμα μάρκετινγκ και αναφέρονται κοινώς ως τα τέσσερα “P” του μάρκετινγκ : προϊόν (product) , τιμολόγηση (price) , προώθηση (promotion) , και διανομή (place) .**

Τα θέματα και οι αποφάσεις σχετικά με το μείγμα του διεθνούς μάρκετινγκ είναι σχεδόν παρόμοια με αυτά που εφαρμόζουν οι διευθυντές της εταιρείας στην εγχώρια αγορά και την εγχώρια στρατηγική μάρκετινγκ. Όμως το σύνολο των μεταβλητών που οι διευθυντές μάρκετινγκ στην διεθνή σκηνή πρέπει να λάβουν υπόψη τους είναι πιο ευρύτερο και οι σχέσεις αλληλεξάρτησης μεταξύ αυτών των μεταβλητών είναι πιο περίπλοκες από ότι στην εγχώρια αγορά.

Τα στελέχη που απαρτίζουν την ομάδα μάρκετινγκ μιας επιχείρησης επιλέγουν συνήθως μια από τις τρεις βασικές προσεγγίσεις για να αποφασίσουν αν θα τυποποιήσουν ή θα πρέπει να προσαρμόσουν το μείγμα μάρκετινγκ της επιχείρησης τους , οι τρεις προσεγγίσεις είναι οι εξής:

- 1. Εθνοκεντρική Προσέγγιση** , είναι η προσέγγιση που η επιχείρηση διαθέτει τα προϊόντα της στο εμπόριο διεθνώς με τον ίδιο τόπο που κάνει και εγχώρια.
- 2. Πολυκεντρική Προσέγγιση** , είναι η προσέγγιση που η επιχείρηση προσαρμόζει το μείγμα μάρκετινγκ ώστε να ανταποκρίνεται στις ειδικές ανάγκες κάθε ξένης αγοράς που εξυπηρετεί .
- 3. Γεωκεντρική Προσέγγιση** , είναι η προσέγγιση όπου η επιχείρηση αναλύει τις ανάγκες των πελατών της σε όλο τον κόσμο και στην συνέχεια προσπαθεί να υιοθετήσει ένα τυποποιημένο μείγμα μάρκετινγκ για όλες τις αγορές που εξυπηρετεί.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση της INTERION S.A. η προσέγγιση που έχει υιοθετηθεί από τους ανθρώπους της ION A.E. είναι η **Εθνοκεντρική Προσέγγιση** . Η επιχείρηση INTERION S.A. διανέμει απλώς τα προϊόντα της στις διεθνείς αγορές και συγκεκριμένα στην Βουλγαρία χρησιμοποιώντας το ίδιο μείγμα μάρκετινγκ που χρησιμοποιεί στην εγχώρια αγορά , με αυτό το τρόπο καταφέρνει να αποφεύγει τις δαπάνες για ανάπτυξη νέων τεχνικών μάρκετινγκ προκειμένου να εξυπηρετήσει το ξένο πελατολόγιο της. Στην ουσία η εθνοκεντρική προσέγγιση υποστηρίζει την τυποποίηση του μείγματος μάρκετινγκ , συμπληρώνοντας

σύμφωνα με τον Theodore Levitt αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται τεράστιες οικονομίες κλίμακας στην παραγωγή , τη διανομή , και την προώθηση , όπως επίσης στην τυποποίηση η εξουσία και ο έλεγχος πρέπει να είναι συγκεντρωμένα στα κεντρικά γραφεία της επιχείρησης πράγμα που συμβαίνει και στην δική μας περίπτωση καθώς οι αρμοδιότητες της INTERION S.A. βρίσκονται στα χέρια της μητρικής ION A.E. και πιο συγκεκριμένα στα κεντρικά γραφεία στην οδό Πειραιώς στην Αθήνα.

Όπως είπαμε και παραπάνω η εθνοκεντρική προσέγγιση που έχει υιοθετηθεί από τους διευθυντές της ION A.E. για την θυγατρική στην Βουλγαρία την INTERION S.A. υποστηρίζει το τυποποιημένο διεθνές μάρκετινγκ. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να υπάρχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα , τα οποία είναι τα εξής :

Πλεονεκτήματα :

- Μειώνει τα λειτουργικά κόστη της γενικότερης στρατηγικής μάρκετινγκ.
- Διευκολύνει τον κεντρικό έλεγχο του μάρκετινγκ.
- Γίνεται αποτελεσματική προώθηση της αποτελεσματικότητας του τομέα Έρευνας και Ανάπτυξης.
- Δημιουργία οικονομιών κλίμακας όσον αφορά την παραγωγή.
- Γίνεται αντανάκλαση της τάσης για μία ενιαία παγκόσμια αγορά.

Μειονεκτήματα :

- Γίνεται αγνόηση των διαφορετικών συνθηκών χρήσης του προϊόντος.
- Γίνεται αγνόηση των τοπικών νομικών διαφορών.
- Γίνεται αγνόηση των διαφορών στα πρότυπα αγοραστικής συμπεριφοράς.
- Γίνεται παρεμπόδιση των τοπικών πρωτοβουλιών όσον αφορά το μάρκετινγκ.
- Γίνεται αγνόηση όλων των διαφορών των επιμέρους αγορών.

Πολιτική Προϊόντος

Το πρώτο “P” του μείγματος διεθνούς μάρκετινγκ είναι φυσικά το ίδιο το προϊόν , το προϊόν σαν όρος αποτελείται από το φυσικό προϊόν και την συσκευασία αλλά και από πολλούς άλλους παράγοντες όπως είναι η εικόνα , η εγκατάσταση , οι εγγυήσεις και οι όροι πίστωσης. Ζωτικής σημασίας για την INTERION S.A. ήταν η ανάπτυξη προϊόντων που ανταποκρίνονται στις επιθυμίες και στις ανάγκες στην αγορά της Βουλγαρίας.

Τα προϊόντα της INTERION S.A. έχουν τυποποιηθεί σχεδόν όλα από την ION A.E. εκτός λίγων εξαιρέσεων (όπως είναι κάποιες σοκολάτες) , με το εμπορικό σήμα της Nucrema όπως ακριβώς δείξαμε παραπάνω στην ανάλυση των προϊόντων . Οι νόμοι και οι κανονισμοί της Βουλγαρίας δεν επηρέασαν την πολιτική των προϊόντων της INTERION S.A. ούτε οι πολιτισμικές ανάγκες της χώρας , στην πραγματικότητα μιλάμε για μια Βαλκανική χώρα με πάρα πολλά κοινά στοιχεία με την χώρα προέλευσης της επένδυσης.

Πολιτική Τιμολόγησης

Το δεύτερο “P” του μείγματος διεθνούς μάρκετινγκ είναι η τιμολόγηση , η ανάπτυξη αποτελεσματικών τιμολογιακών πολιτικών αποτελεί έναν πολύ κρίσιμο και συνάμα καθοριστικό παράγοντα για την επιτυχία της INTERION S.A. Οι τιμολογιακές πολιτικές που εφαρμόζει η εταιρεία επηρεάζουν όπως είναι φυσικό το μέγεθος των εσόδων της . Οι πολιτικές αυτές αποτελούν επίσης ένα στρατηγικό όπλο , επιτρέποντας στην επιχείρηση να διαμορφώσει ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον .

Τόσο σε εγχώριο όσο και σε διεθνές επίπεδο οι επιχειρήσεις πρέπει να προσπαθήσουν να αναπτύξουν στρατηγικές τιμολόγησης που θα παράγουν κερδοφόρο επιχειρηματικό αποτέλεσμα , όμως το έργο που καλείται να αναπτύξει μία διεθνής επιχείρηση είναι πιο πολύπλοκο από το αντίστοιχο έργο μίας εγχώριας . Καταρχήν , τα κόστη μιας επιχείρησης για άμεσες ξένες επενδύσεις διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από χώρα σε χώρα (χρεώσεις μεταφοράς , δασμοί . κ.τ.λ.) με αυτόν τον τρόπο η τιμή των εκφορτωθέντων εμπορευμάτων διαφέρει μεταξύ των χωρών και με την σειρά του αυτό επηρεάζει την τελική τιμή που πληρώνει ο πελάτης.

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και οι διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών

που μπορεί να δημιουργήσουν κάλλιστα πολλά προβλήματα τιμολόγησης. Για παράδειγμα αν το νόμισμα της χώρας υποδοχής ενός εξαγωγέα αυξηθεί , καλείται να επιλέξει ανάμεσα στην διατήρηση των τιμών στο εγχώριο νόμισμα ή την διατήρηση των τιμών του στο νόμισμα της χώρας υποδοχής (το οποίο περικόπτει τα περιθώρια κέρδους για την επιχείρηση). Επομένως οι διευθυντές πρέπει να μελετήσουν πολύ αυτούς τους παράγοντες κατά την ανάπτυξη των τιμολογιακών πολιτικών για κάθε εθνική αγορά που η επιχείρηση πραγματοποιεί άμεση ξένη επένδυση. Κατά την λήξη των αποφάσεων αυτών, οι επιχειρήσεις πρέπει να υπολογίσουν πολύ προσεκτικά παράγοντες όπως είναι ο ανταγωνισμός της χώρας υποδοχής , η κουλτούρα , τα κανάλια διανομής , τα εισοδηματικά επίπεδα του λαού της χώρας υποδοχής , τα νομικά θέματα, και η σταθερότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Οι διεθνής επιχειρήσεις υιοθετούν μία από τις τρεις τιμολογιακές πολιτικές :

- **Ενιαία Τιμολογιακά Πολιτική.**
- **Διαδική τιμολόγηση.**
- **Τιμολόγηση της αγοράς.**

Μια επιχείρηση που ακολουθεί εθνοκεντρική προσέγγιση μάρκετινγκ όπως είναι η INTERION S.A., χρησιμοποιεί μια **Ενιαία τιμολογιακή πολιτική**, σύμφωνα με τη οποία η επιχείρηση χρεώνει την ίδια τιμή για τα προϊόντα της ανεξάρτητα από το πού πωλούνται ή την όποια εθνικότητα του πελάτη. Πράγματι αν ανατρέξουμε στις ιστοσελίδες των υπεραγορών της Βουλγαρίας θα παρατηρήσουμε ότι οι τιμές των προϊόντων είναι οι ίδιες με τις τιμές των προϊόντων της ION A.E. στον Ελλαδικό χώρο. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται κυρίως σε επιχειρήσεις που πωλούν προϊόντα τα οποία μεταφέρονται εύκολα , σε επιχειρήσεις που πωλούν βασικά προϊόντα αλλά σε ανταγωνίστηκες τιμές , αλλά και σε βασικά προϊόντα που διακινούνται σε όλο τον κόσμο.

Πολιτική Προώθησης

Το τρίτο “P” του μείγματος διεθνούς μάρκετινγκ περιλαμβάνει όλες τις προσπάθειες των διευθυντών της επιχείρησης για ενίσχυση της επιθυμίας των δυνητικών αγοραστών για το προϊόντα της επιχείρησης. Παρόλο που πολλές προωθητικές δραστηριότητες επικεντρώνονται μόνο στους αγοραστές, οι επιτυχημένοι διευθυντές πρέπει επίσης να επικοινωνήσουν και με τους διανομείς και με το ευρύ κοινό προκειμένου να εξασφαλίσουν μια θετική εικόνα ως προς την επιχείρηση και τα προϊόντα της. Η διαδικασία προώθησης ειδικά στην χώρα υποδοχής έχει να κάνει συνήθως με την κουλτούρα της κάθε χώρας, έτσι η διεθνής εταιρεία πρέπει να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στα μηνύματα που περνάει στην χώρα υποδοχής της εκάστοτε επένδυσης. Επομένως οι διεθνής διευθυντές μάρκετινγκ πρέπει να κάνουν μία σωστή ανάμιξη και να χρησιμοποιήσουν όσο πιο αποτελεσματικά μπορούν τα τέσσερα στοιχεία του μείγματος προώθησης – διαφήμιση, προσωπική πώληση, προώθηση πωλήσεων, και δημόσιες σχέσεις - προκειμένου να παρακινήσουν τους δυνητικούς πελάτες να εμπιστευτούν τα προϊόντα τους.

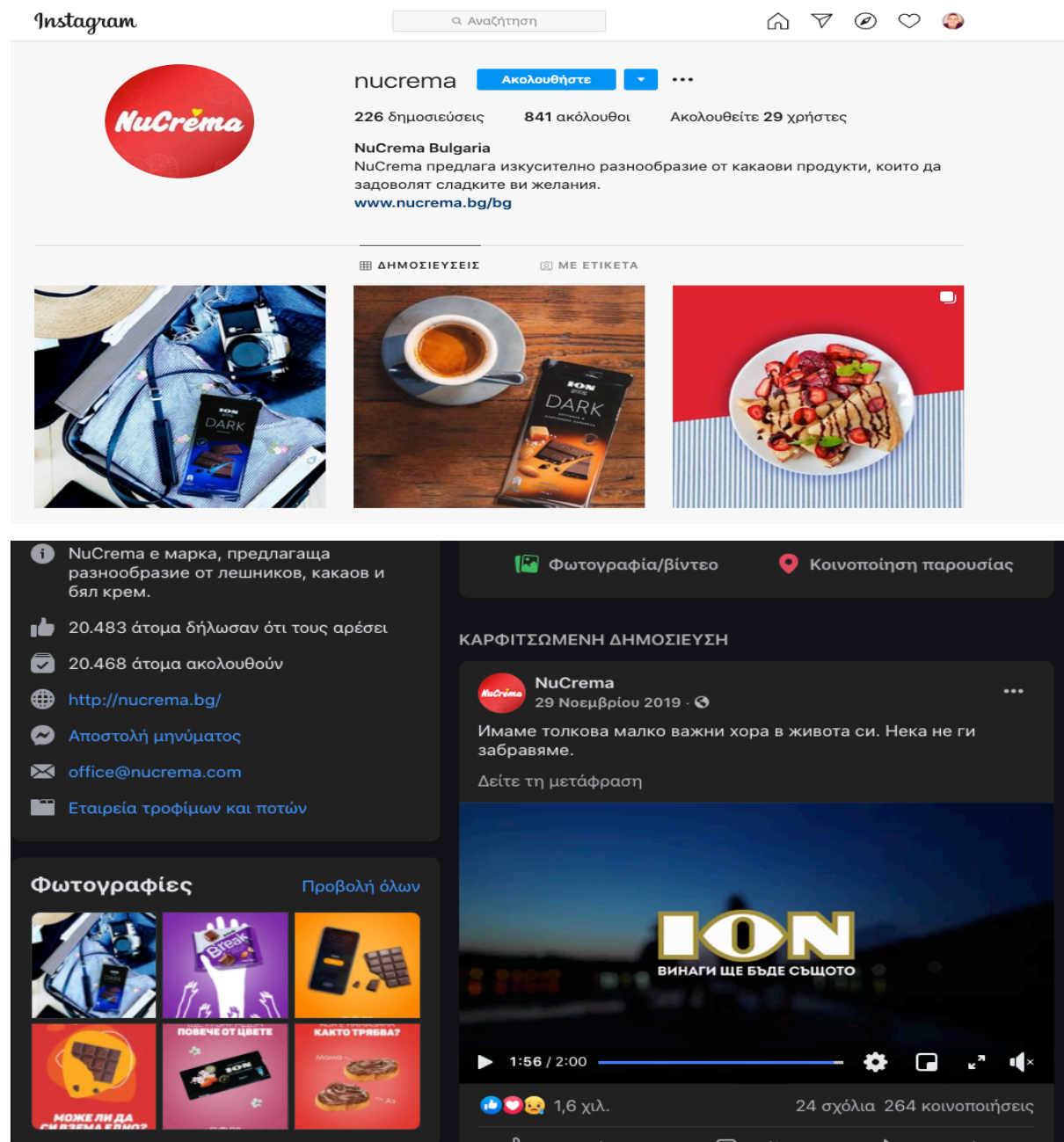
Διαφήμιση

Στις περισσότερες διεθνείς επιχειρήσεις, ιδιαίτερα εκείνες που η κύρια ενασχόληση τους είναι η πώληση προϊόντων, η διαφήμιση αποτελεί το πιο σημαντικό στοιχείο του μείγματος προώθησης. Μια διεθνής επιχείρηση που αναπτύσσει τη διαφημιστική στρατηγική της, πρέπει να εξετάσει τρεις παράγοντες :

- Τα μηνύματα που θέλει να μεταφέρει.
- Τα διάφορα μέσα που είναι διαθέσιμα για την μεταφορά του μηνύματος.
- Ο βαθμός που η επιχείρηση θέλει να παγκοσμιοποιήσει τη διαφημιστική της προσπάθεια.

Παράλληλα, η επιχείρηση πρέπει να λάβει υπόψη της, τους πολιτισμικούς, γλωσσικούς και νομικούς περιορισμούς της κάθε εθνικής αγοράς. Έτσι και η INTERION S.A. έχει προσαρμοστεί πλήρως στην νοοτροπία διαφήμισης και της ψηφιακής διαφήμισης της Βουλγαρίας ακολουθώντας πάντα πιστά το τι έχει κάνει η ION A.E. στον ελλαδικό χώρο. Ακολουθούν εικόνες των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης της INTERION S.A., που γίνεται εύκολα αντιληπτό η παρόμοια στρατηγική με την μητρική ION A.E.

Προσωπική Πώληση

Το δεύτερο στοιχείο του μείγματος προώθησης είναι η προσωπική πώληση, δηλαδή η διεξαγωγή των πωλήσεων με βάση τις προσωπικές επαφές. Η INTERION S.A. έχει επενδύσει πολύ στην χρήση αντιπροσώπων πωλήσεων, οι οποίοι επισκέπτονται διάφορα μέρη πώλησης και προσπαθούν να πείσουν τους μεταπωλητές (μίνι μάρκετ, περίπτερα, υπεραγορές) για καλύτερη θέση των προϊόντων τους παίρνοντας καλύτερες προσφορές πώλησης. Πρακτικά, επειδή μιλάμε για καταναλωτικά αγαθά μιλάμε για πώληση σε χονδρέμπορους και σε

καταστήματα λιανικής πώλησης . Η προσωπική πώληση έχει αρκετά πλεονεκτήματα για μια διεθνή επιχείρηση , όπως :

- Η προσωπική πώληση προωθεί την στενή , προσωπική επαφή της επιχείρησης με τους πελάτες και αυτοί με την σειρά τους έρχονται σε επαφή με πραγματικούς ανθρώπους.
- Η προσωπική επαφή διευκολύνει την επιχείρηση να αποκτήσει πολύτιμες πληροφορίες για την αγορά. Οι καλά ενημερωμένοι εμπορικοί αντιπρόσωποι είναι μία άριστη πηγή πληροφοριών για την ίδια την επιχείρηση και την βελτίωση των υφιστάμενων προϊόντων.
- Οι διεθνείς επιχειρήσεις που προσλαμβάνουν τοπικούς πωλητές , έχουν επενδύσει ότι τα άτομα αυτά κατανοούν την τοπική αγορά , τη κουλτούρα της χώρας , τα ήθη και τα έθιμα της.

Από την άλλη πλευρά η προσωπική πώληση είναι μία στρατηγική η οποία περιέχει υψηλό κόστος για την ίδια την εταιρεία. Πρέπει κάθε αντιπρόσωπος πωλήσεων να ανταμείβεται επαρκώς , επίσης πρέπει η εταιρεία σε κάθε νομό να ιδρύει περιφερειακά γραφεία πωλήσεων τα οποία στελεχώνονται από διευθυντές πωλήσεων και άλλο προσωπικό υποστήριξης , τα οποία όλα αυτά προσθέτουν περισσότερα κόστη για την ίδια την επιχείρηση.

Προώθηση Πωλήσεων

Η σύγχρονη προώθηση των πωλήσεων από τις μεγάλες παγκόσμιες εταιρείες γίνεται από εξειδικευμένες προσπάθειες μάρκετινγκ , όπως είναι προωθητικές ενέργειες εντός των καταστημάτων , προσφορά δειγμάτων , διαφημιστικές εκστρατείες , έντονη παρουσία σε διεθνής εκθέσεις. Οι δραστηριότητες προώθησης των πωλήσεων της εταιρείας που επικεντρώνονται στους λιανοπωλητές και χονδρέμπορους αποσκοπούν στην αύξηση της δέσμευσης αυτών που συνεργάζονται με την εταιρεία. Πολλές επίσης διεθνείς επιχειρήσεις

όπως και η περίπτωση της INTERION S.A. συμμετέχουν σε διεθνείς εμπορικές εκθέσεις , και θεωρείται συνήθως το πρώτο βήμα για ανάπτυξη των δραστηριοτήτων στο εξωτερικό.

Δημόσιες Σχέσεις

Οι δημόσιες σχέσεις είναι συγκεκριμένες προσπάθειες που διενεργεί η επιχείρηση ώστε να ενισχύσει την φήμη και την εικόνα της στο ευρύ κοινό , σε αντίθεση με την διαφημιστική καμπάνια το επακόλουθο των αποτελεσμάτων των δημόσιων σχέσεων είναι μια γενική άποψη ότι η επιχείρηση χαίρει εμπιστοσύνης. Οι επιχειρήσεις που πραγματοποιούν ΑΞΕ ποντάρουν πολύ στις δημόσιες σχέσεις , γιατί σε πολλές περιπτώσεις αποφέρουν σημαντικούς συμμάχους όπως είναι επιφανείς άνθρωποι (πολιτικοί , επιχειρηματίες, κτλ.) . Ο αντίκτυπος των καλών δημοσίων σχέσεων είναι δύσκολο να εκτιμηθεί , πόσο μάλλον να ποσοτικοποιηθεί , αλλά με την πάροδο ενός χρονικού διαστήματος ωφελούν την επιχείρηση σε μία χώρα υποδοχής , ειδικά σε εκείνες τις περιπτώσεις που πρέπει να διαπραγματευτεί μία διεθνής επιχείρηση σε μία χώρα υποδοχής με την εκάστοτε κυβέρνηση για οικονομικά -νομικά θέματα της εταιρείας.

Θέματα και Αποφάσεις Διανομής

Το τέταρτο και τελευταίο “Ρ” του μείγματος διεθνούς μάρκετινγκ ακούει το όνομα κανάλια διανομής . Η διανομή είναι η διαδικασία μεταφοράς των προϊόντων από την επιχείρηση στο καλάθι των καταναλωτών , μία επιχείρηση που δρα διεθνώς αντιμετωπίζει δύο σημαντικά θέματα :

- Την φυσική μεταφορά των προϊόντων από την δημιουργία τους στις φυσικές αγορές.
- Την επιλογή των τρόπων που η επιχείρηση θα εμπορευτεί τα προϊόντα της στις αγορές που εξυπηρετεί.

Το πιο προφανές θέμα που αντιμετωπίζουν οι διευθυντές που είναι υπεύθυνοι για τα θέματα διανομής μίας διεθνούς επιχείρησης είναι φυσικά ο τρόπος μεταφοράς για την αποστολή των προϊόντων της επιχείρησης από το σημείο προέλευσης τους στον προορισμό τους.

Η INTERION S.A. έχει επιλέξει την μεταφορά των εμπορευμάτων μέσω αυτοκινήτων οχημάτων , βεβαία να τονίσουμε ότι ο τρόπος αυτός είναι έχει υψηλό κόστος . Ο τρόπος μεταφοράς που επιλέγεται επηρεάζει το συνολικό κόστος διαχείρισης των αποθεμάτων και τα

επίπεδα εξυπηρέτησης των πελατών της επιχείρησης , καθώς επίσης την ωφέλιμη διάρκεια αποθήκευσης του προϊόντος , την πιθανή έκθεση σε ζημία και τις απαιτήσεις συσκευασίας.

Τα στελέχη του μάρκετινγκ της INTERION S.A. πρέπει επίσης να βρουν την χρυσή τομή σε ότι αφορά τα κανάλια διανομής που θα χρησιμοποιήσουν για να εμπορευτούν τα προϊόντα της επιχείρησης σε αγορά που αυτή θα εξυπηρετεί. Ένα κανάλι διανομής αποτελείται από τέσσερα βασικά μέρη :

- Τον κατασκευαστή , ο οποίος ευθύνεται για την δημιουργία του προϊόντος.
- Τον εκάστοτε χονδρέμπορο που αγοράζει τα προϊόντα από τον κατασκευαστή και στην συνέχεια γίνεται η μεταπώληση σε διάφορους λιανοπωλητές.
- Τον λιανοπωλητή ο οποίος πουλά τα προϊόντα στους πελάτες.
- Τον τελικό πελάτη , που αγοράζει το προϊόν για τελική κατανάλωση.

Με την παραπάνω διαδικασία η διεθνής εταιρεία είτε παράγει και εμπορεύεται τα προϊόντα της στον Βαλκανικό χώρο , είτε εισάγει κάποια προϊόντα από την μητρική επιχείρηση που βρίσκεται στον Ελλαδικό χώρο και τα εμπορεύεται στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη.

Κεφάλαιο 8 : Συμπέρασμα

Το να προσπαθήσει κανείς να αναλύσει σε κάθε επιστημονικό πεδίο την εισροή των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων από μια χώρα σε μία άλλη αποτελεί μια αρκετά δύσκολη διαδικασία. Στον 21^ο αιώνα που διανύουμε οι χώρες αλληλοσυνδέονται άμεσα ,όπως ποτέ άλλωτε στο παρελθόν , και έτσι οι διάφοροι τομείς της οικονομίας αλληλοεπηρεάζονται ο ένας με τον άλλον , φυσικό επόμενο είναι οι ΑΞΕ να αποτελούν μέρος αυτού του διεθνοποιημένου περιβάλλοντος.

Στην συγκεκριμένη εργασία που προηγήθηκε έγινε μία προσπάθεια να αναλυθεί καταρχήν η σχέση ανάμεσα στις ΑΞΕ και στην οικονομική ανάπτυξη της εκάστοτε χώρας πιο συγκεκριμένα της Βουλγαρίας με την βοήθεια του οικονομικού δείκτη ΑΕΠ , αν και δεν μπορούμε να μιλήσουμε με απόλυτη σιγουριά για το ζήτημα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας ωστόσο αποδεδειγμένα με τις εισροές ΑΞΕ η χώρα επωφελείται από μία σειρά πραγμάτων όπως : τεχνογνωσία , τεχνολογία , μείωση ανεργίας , εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό , δημιουργία ανταγωνισμού στις εγχώριες επιχειρήσεις και φυσικά πολλά παραπάνω πράγματα που ίσως να μην μπορούν να προσμετρήθούν στην οικονομική ανάπτυξη της κάθε χώρας από έναν απλό μακροοικονομικό δείκτη.

Οι Άμεσες ξένες Επενδύσεις αποτελούν ζωτικής σημασίας ζήτημα για τις χώρες και πιο συγκεκριμένα για τις οικονομίες των χωρών όπου πέρασαν την μετάβαση από το κομμουνιστικό καθεστώς στο καπιταλιστικό οικονομικό και πολιτικό σύστημα , στην συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχει μία διαρκής ανάγκη για αναδιάρθρωση της οικονομίας , εξέλιξη της τεχνολογίας , και επαναπροσδιορισμό της κοινωνικής δομής μέσα από το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα , για αυτό και οι εισροές ΑΞΕ ήταν και είναι μείζονος σημασίας. Ειδικά μιλώντας για τις Βαλκανικές χώρες όπου μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων δεν υπάρχουν ικανοποιητικά επίπεδα ανάπτυξης κυρίως λόγω της διαφθοράς , της έλλειψης της γνώσης της οικονομίας , της παραοικονομίας , της πολιτικής αστάθειας και την έλλειψη της σωστής λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος.

Στην συγκεκριμένη εργασία αναλύθηκε το παράδειγμα μιας Βαλκανικής χώρας και συγκεκριμένα της Βουλγαρίας , η οποία είχε όλα σχεδόν τα χαρακτηριστικά χώρας που ξεκινάει από το μηδέν στο παγκόσμιο καπιταλιστικό στίβο. Η χώρα μετά την μετάβαση έγινε στόχος από μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις παγκοσμίως, κυρίως για την γεωγραφική της θέση , για το φθινό εργατικό κόστος και για τις φθηνές πρώτες ύλες. Η πορεία που είχε διαγράψει παρά τις όποιες παθογένειες είχαν προκύψει ,ήταν πολύ ελπιδοφόρα μέχρι που έγινε

και αυτή θύμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008. Όμως η χώρα κατάφερε χρόνο με τον χρόνο να σημειώσει μία ανάκαμψη και οι εισροές ΑΞΕ της χώρας να διαγράφουν πλέον μια θετική πορεία κυρίως με την βοήθεια των αναπτυξιακών προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου είναι μέλος της από το 2007.

Η Βουλγαρική Αγορά αποτελεί εξαγωγική και επενδυτική επιλογή για πολλές χώρες , όπως η Ολλανδία , η Αυστρία , η Γερμανία , η Ιταλία και φυσικά η Ελλάδα , δίνοντας έτσι την δυνατότητα στις πολυεθνικές επιχειρήσεις να παράγουν προϊόντα και υπηρεσίες με υψηλή παραγωγικότητα αλλά με χαμηλά μισθολόγια και φόρους. Μια από αυτές τις επιχειρήσεις είναι η ελληνική βιομηχανία Σοκολάτας και ζαχαρωτών ION A.E. , όπου ηγέτιδα εταιρεία στο χώρο της σοκολάτας στην Ελληνική αγορά πήρε την απόφαση να επενδύσει στην γειτονική Βουλγαρία το 2001 ιδρύοντας την INTERION S.A.

Η INTERION S.A. κατάφερε μέσα σε λίγα χρόνια παρουσίας να εδραιωθεί στην Βουλγαρική αγορά να κατακτήσει ένα τεράστιο μερίδιο αγοράς σοκολατόπαστας 50% περίπου , να αναπτυχθεί οικονομικά , να μεγαλώσει το δίκτυο πωλήσεων , τεχνογνωσίας και υπηρεσιών αλλά παράλληλα να αυξήσει τον ανταγωνισμό στην αγορά σοκολάτας στην χώρα , να απασχολεί άτομα από την τοπική κοινωνία , να πληρώνει τους φόρους της , και τις υποχρεώσεις της στο κράτος, και να προσφέρει γνώση πάνω στο αντικείμενο που γνωρίζει καλύτερα από τον καθένα δηλαδή , την βιομηχανία της σοκολάτας.

Οι εισροές ΑΞΕ στην Βουλγαρία αλλά γενικότερα στο Βαλκανικό χώρο θα συνεχιστούν ανοδικά τις επόμενες δεκαετίες ,παρότι η οικονομική κρίση του 2008 και η κρίση του κορονοϊού πήγαν πίσω μια πορεία σημαντικών επενδύσεων, υπάρχουν σημαντικά επιχειρήματα επένδυσης στις χώρες αυτές ,πρωτίστως η γεωγραφική θέση των χωρών αποτελεί μείζονος σημασίας θέμα για τις Πολυεθνικές επιχειρήσεις , το χαμηλό κόστος των υλών , οι ενεργειακοί κόμβοι που θα δημιουργηθούν , τα κανάλια διανομής προς την Ευρώπη αλλά και την Ασία , η οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών μετά από βαθιά ύφεση , και το χαμηλό κόστος εργασίας είναι μερικά συγκριτικά πλεονεκτήματα που οι χώρες αυτές πρέπει να προβάλουν ώστε οι Βαλκανικές χώρες να γίνουν παράδεισος επενδυτικών κεφαλαίων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΙΟΝ Α.Ε. ΑΝΑ ΕΤΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΕΛΠ

2014

Καθαρή Θέση	49.441.462,67€
Σύνολο Υποχρεώσεων	80.460.163,68€
Σύνολο Άυλων & Ενσώματων Παγίων Στοιχείων	51.070.215,12€
Σύνολο Ενεργητικού	129.901.626,35€
Κύκλος Εργασιών	104.951.951,54€
Καθαρά Κέρδη προ Φόρων	2.829.737,97€
Μ.Ο. Προσωπικού	959

2015

Καθαρή Θέση	50.442.688,88€
Σύνολο Υποχρεώσεων	80.577.155,46€
Σύνολο Άυλων & Ενσώματων Παγίων Στοιχείων	49.254.564,25€
Σύνολο Ενεργητικού	131.069.468,28€
Κύκλος Εργασιών	108.473.250,97€
Καθαρά Κέρδη προ Φόρων	2.757.302,00€
Μ.Ο. Προσωπικού	946

2016

Καθαρή Θέση	59.162.973,70€
Σύνολο Υποχρεώσεων	82.078.119,51€
Σύνολο Άυλων & Ενσώματων Παγίων Στοιχείων	56.130.840,09€
Σύνολο Ενεργητικού	143.861.503,77€
Κύκλος Εργασιών	112.588.536,42€
Καθαρά Κέρδη προ Φόρων	6.501.779,11€
Μ.Ο. Προσωπικού	938

2017

Καθαρή Θέση	61.215.729,57
Σύνολο Υποχρεώσεων	75.520.755,96
Σύνολο Άυλων & Ενσώματων Παγίων Στοιχείων	54.439.635,54
Σύνολο Ενεργητικού	139.111.290,53
Κύκλος Εργασιών	113.077.486,04
Καθαρά Κέρδη προ Φόρων	7.860.533,62
Μ.Ο. Προσωπικού	927

2018

Καθαρή Θέση	66.128.509,68
Σύνολο Υποχρεώσεων	74.633.062,09
Σύνολο Άυλων & Ενσώματων Παγίων Στοιχείων	54.774.676,97
Σύνολο Ενεργητικού	143.277.824,77
Κύκλος Εργασιών	113.327.321,35
Καθαρά Κέρδη προ Φόρων	12.730.605,06
Μ.Ο. Προσωπικού	938

2019

Καθαρή Θέση	73.429.603,95
Σύνολο Υποχρεώσεων	66.539.074,59
Σύνολο Άυλων & Ενσώματων Παγίων Στοιχείων	56.923.118,94
Σύνολο Ενεργητικού	142.643.244,54
Κύκλος Εργασιών	118.843.364,45
Καθαρά Κέρδη προ Φόρων	14.268.436,30
Μ.Ο. Προσωπικού	934

Βιβλιογραφία Μεταπτυχιακής Διατριβής

Έντυπη Ελληνική Βιβλιογραφία

- Βασιλειάδης Π. Γεώργιος , Ζαχαρούλα Γ.Καλογηράτου « Εισαγωγή στη Στατιστική με εφαρμογές σε SPSS και Excel » , εκδόσεις Μπένου, Αθήνα 2019.
- Γιώτη-Παπαδάκη Όλγα « Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωσης και Πολιτικές Αλληλεγγύης », εκδόσεις Κριτική , Αθήνα 2010.
- Κοτταρίδη Κων/να και Γιακούλας Δημήτρης « Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα: Οι επιπτώσεις της κρίσης και ο ρόλος των θεσμών » , Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής , Αθήνα 2013.
- Κυρκιλής Δημήτρης « Άμεσες Ξένες Επενδύσεις » , εκδόσεις Κριτική , Αθήνα 2010.
- Λαμπριανίδης Λόης « Οικονομική Γεωγραφία » , εκδόσεις Πατάκη , Αθήνα 2007.
- Μπιτζένης Αριστείδης « Παγκοσμιοποίηση Πολυεθνικές Επενδύσεις και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση στο Νέο Παγκόσμιο Οικονομικό Σύστημα » , εκδόσεις Σταμούλη , Αθήνα 2009.
- Μπιτζένης Αριστείδης « Η Δυναμική των αγορών της Νοτιοανατολικής Ευρώπη , μετάβαση και οικονομική κρίση » , εκδόσεις Σταμούλη , Αθήνα 2014.
- Πάκος Θεοφάνης« Ανταγωνισμός Συγκέντρωση και Τεχνολογία » , εκδόσεις Παπαζήση , Αθήνα 1992.
- Πάκος Θεοφάνης « Βιομηχανική Οργάνωση Επιχειρηματικές Πολιτικές και Απόδοση » , εκδόσεις Παπαζήση , Αθήνα 1997.
- Παντελίδης Παντελής-Δ. Γιαννέλης « Εισαγωγή στην Οικονομική Θεωρία » , Πειραιάς 2014.
- Ρέππας Α. Παναγιώτης « Οικονομική Ανάπτυξη , Θεωρίες και Στρατηγικές Τόμος Α΄ και Β΄ » , εκδόσεις Παπαζήση , Αθήνα 2003.
- ΡΙΤΣΑΡΝΤΣΟΝ Κ. -Α. ΒΑΣΙΛΑΙΝΑΣ « Εισαγωγή στη Στατιστική Επιστήμη » , εκδόσεις Κάκτος , Αθήνα 1999.
- ΡΙΤΣΑΡΝΤΣΟΝ Κ. -Α. ΒΑΣΙΛΑΙΝΑΣ « Στοιχεία Επαγωγικής Στατιστικής » , εκδόσεις Κάκτος , Αθήνα 1999.

- Σημειώσεις Μαθήματος «Διεθνείς Επενδύσεις».
- Χιόνης Διονύσιος – Παπαγεωργίου Πέτρος « Διεθνής Επιχειρηματική Δραστηριότητα και Οργανισμοί » , εκδόσεις Σταμούλη , Αθήνα 2003.
- Χρήστου Κ. Γεώργιος « Εισαγωγή στην Οικονομετρία Τόμος Α΄ και Τόμος Β΄» , εκδόσεις Gutenberg , Αθήνα 2007.

Έντυπη Διεθνής Βιβλιογραφία

- Abel B. Andrew, Ben S. Bernanke and Dean Croushore « Μακροοικονομική τόμος Α΄ και Β΄», εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2010.
- Asteriou D., Dassiou X. and Glycopantis D. « FDI and Growth: Evidence from a Panel of European Transition Countries », University of Piraeus 2005.
- Bitzenis A. « Determinants of Greek FDI Outflows in the Balkan Region: The Case of Greek Entrepreneurs in Bulgaria », Athens 2006.
- Borensztein, E., De Gregorio, J. and Lee, J.-W., «How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth? », Journal of International Economics ,1998.
- Cabral M.B. Luis « Βιομηχανική Οργάνωση », εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2018.
- Carkovic and Levine « Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth », University of Minnesota, Department of Business Finance 2002.
- Caves, R. «International corporations: The Industrial Economics of Foreign Investment», Economical, Vol 38, 1971.
- Chen and Cu, « The Effect of Foreign Direct Investment on Firm Growth: The Case of Taiwan's Manufacturers », Japan 2000.
- Cohn H. Theodore « Διεθνής Πολιτική Οικονομία », εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2010.
- Choe, J.I « Do Foreign Direct Investment and Gross Domestic Investment Promote Economic Growth », Review of Development Economics 2003.
- Dunning J. H. « Trade, location of Economic Activity and the Multinational Enterprise: A Search for an Eclectic approach », Mac Milan London 1977.
- Griffin W. Ricky and Michael W. Pustay « Διεθνείς Επιχειρήσεις και Επιχειρηματικότητα », εκδόσεις Τζιόλα, Αθήνα 2011.
- Hal Varian « Μικροοικονομική », εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2006.

- Heilbroner L. Robert « Οι φιλόσοφοι του Οικονομικού Κόσμου », εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2000.
- IMF (International Monetary Fund), «Bulgaria: Second Review Under the Stand-By Arrangement and Requests for Waiver of Performance Criteria and Postponement of Third Review—Staff Report; Staff Statement; Press Release on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Bulgaria », Washington D.C. 2006.
- IMF (International Monetary Fund), «Bulgaria: Annual Observance Report of the Special Data Dissemination Standard for 2006 », Washington D.C. 2006.
- IMF (International Monetary Fund «Bulgaria: 2008 Article IV Consultation—Staff Report; Staff Statement; Public Information Notice on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Bulgaria», Washington D.C. 2009.
- IMF (International Monetary Fund), «Bulgaria: Annual Observance Report of the Special Data Dissemination Standard for 2009 », Washington D.C. 2009.
- Kartz L. Michael and Harvey S. Rosen « Μικροοικονομική », εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2007.
- Krugman, P. & Obstfeld, M., «International economics: theory and policy », Seventh Edition, Pearson Addison-Wesley, Boston, 2006.
- Krugman, P. & Obstfeld, M.& Melitz M., «International economics: theory and policy», ninth Edition, Pearson Addison-Wesley, Boston, 2011.
- Lyroudi, K., Papanastasiou, J. and Vamvakidis, A. (2004), «Foreign Direct Investment and Economic Growth in Transition Economies», South Eastern Europe Journal of Economics, 2004.
- Mankiw N. Gregory « Αρχές της οικονομικής τόμος Α΄ και Β΄ », εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα 2002.
- Mankiw N. Gregory « Μακροοικονομική Θεωρία », εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2002.
- Taylor -Feenstra « Διεθνής Οικονομική », εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2014.
- UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development), «World Investment Report 2006, FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development», New York and Geneva, 2006.

- Walker David - Keith Chapman « Η Χωροθέτηση της Βιομηχανίας », εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992.
- Zhang, K.H. (2001), «Does Foreign Direct Investment Promote Economic Growth? Evidence from East Asia and Latin America », Contemporary Economic Policy, 2001.

Διαδικτυακή Βιβλιογραφία κεφαλαίων

- https://www.mitpressjournals.org/doi/abs/10.1162/REST_a_00095
- https://unctad.org/en/Docs/wir2000_en.pdf
- https://unctad.org/en/Docs/wir1991overview_en.pdf
- https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf
- <https://www.euretirio.com/ameses-xenes-ependyseis/>
- <http://pubs.sciepub.com/jfe/2/3/3/index.html>
- <https://www.jstor.org/stable/pdf/40228187.pdf?seq=1>
- <https://eclass.unipi.gr/modules/document/file.php/OEP248/3.pdf>
- <https://www.kearney.com/foreign-direct-investment-confidence-index/2019-full-report>
- <https://olemiss.edu/courses/inst310/BorenszteinDeGLee98.pdf>
- https://www.researchgate.net/figure/Positive-and-negative-FDI-impact-structured-by-the-authors-according-to-Sandalcilar_fig1_301945662
- <https://www.enterprisegreece.gov.gr/h-ellada-shmera/giati-ellada/ksenes-ameses-ependyseis>
- https://www.gifex.com/fullsize-en/2019-03-15-16135/Map_of_the_Balkans.html
- <https://www.aeaweb.org/>
- <https://www.nationmaster.com/>
- <https://www.worldbank.org/>
- https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/bulgaria_el
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%80%CF%8C%CE%B9%CE%BA%CE%BF_%CE%9C%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BF%CF%86
- <https://www.interhecs.com/el/student-life-bulgaria/about-bulgaria/>

- <https://en.wikipedia.org/wiki/Bulgaria>
- https://www.statista.com/statistics/375194/unemployment-rate-in-bulgaria/https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/7g8yia/net_average_monthly_salary_in_european_countries/?st=JAKY9L5J&sh=8b7c1a7c&utm_content=buffer323fc&utm_medium=social&utm_source=twitter.com&utm_campaign=buffer
- <https://agora.mfa.gr/ta-grafeia-oikonomikon-emporikon-upotheseon/office/820>
- https://www.indexmundi.com/bulgaria/gdp_composition_by_sector.html
- <https://www.mfa.gr/bulgaria/presveia/>
- <https://pollsandpolitics.gr/2007-2020-i-voulgariki-ikonomia-13-chronia-meta-tin-entaxi-kyrii-axones/>
- <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/243151/boulgaria-se-ufesi-ti-dietia-2009-2010>
- <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CE%BA%CF%8C%CE%BD>
- <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%B5%CE%B2>
- <https://tradingeconomics.com/>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Bulgaria
- <https://www.bnr.bg/el/post/100790433>
- <https://www.nsi.bg/en>
- <https://www.news247.gr/kosmos/h-voylgaria-argopethainei-molis-epese-kato-apo-ta-7-ekat-katoikoys.6629471.html>
- <https://petinakis.wordpress.com/2017/01/31/%CE%BF-%CF%80%CE%BB%CE%B7%CE%B8%CF%85%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B9/>
- https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2007/html/pr070102_1.el.html
- <https://www.novinite.com/>
- <https://www.investbg.government.bg/en>

- https://www.economistas.gr/oikonomia/13950_pano-apo-15000-ellinikes-epiheiriseis-stin-boylgaria
- <https://www.bnb.bg/Statistics/StExternalSector/StDirectInvestments/StDIBulgaria/index.htm>
- <https://www.bnb.bg/Statistics/index.htm>
- <https://santandertrade.com/en/portal/establish-overseas/bulgaria/investing>
- <https://www.imf.org/external/index.htm>
- <https://www.bnr.bg/el>
- <https://countryeconomy.com/national-minimum-wage/bulgaria>
- <https://www.fortunegreece.com/article/apoklistiko-i-ion-mila-sto-fortune-gia-to-paron-ke-to-mellon-mias-apo-tis-pio-istorikes-ellinikes-epichirisis/>
- <https://www.news.gr/oikonomia/business-stories/article/927356/i-elliniki-viomichania-pou-ekane-gnosti-tin-sokolata.html>
- <https://expohellas.analyst.gr/hall/a-chocolate-ion/>
- <https://www.insider.gr/epiheiriseis/emporio/104119/ion-kerdizei-ellada-kai-exoteriko>
- <https://www.ion.gr/el>
- <http://nucrema.bg/en>
- <https://www.euromonitor.com/chocolate-confectionery-in-bulgaria/report>

ΤΕΛΟΣ